

Prof. Dr. Jozef Špirko :

Husiti, jiskrovci a bratříci
v dejinách Spiša
(1431=1462).

Spišská Kapitula, 1937.

Husiti, jiskrovci a bratříci v dejinách Spiša.

⟨1431—1462⟩

Napísal:

Dr. Jozef Špirko,
profesor teologie v Spišskej Kapitule.

Vydal Spišský dejepisný spolok v Levoči, 1937.

ÚVOD.

Keď som pracoval na publikácii o umeleckých pamiatkach Spiša, veľkú ťažkosť mi robila tá okolnosť, že som nenašiel v spišskej literatúre dejín dôkladnejšie dielo o XV. storočí — najmä o pôsobení husitov, jiskrovcov a bratříkov na Spiši. V menších úvahách a monografiách miest mohol som sa dočítať o ukrutnom vandalizme Čechov, keď na Spiši podľahlo ničeniu všetko, čo usilovné obyvateľstvo Spiša po tatárskom plene vytvorilo. Na druhej strane musel som konštatovať, že premnohé monumentálne stavby, rezbárske a maliarske produkty šťastlivo prežili tie búrlivé časy, že mnoho umeleckých hodnôt pochádza buď práve z tej doby, alebo z časov bezprostredne nasledujúcich. Už vtedy som si zaumienil, že skôr, ako by som pokračoval v ďalších publikáciách o umeleckých pamiatkach Spiša — podrobnejšie preštudujem XV. storočie a srovnám protivy.]

Historikovi vždy má záležať na objektívnej pravde. A zvlášť mu má záležať na nej vtedy, keď zkeslená minulosť mohla by mať neblahé následky pre prítomnosť alebo budúcnosť. Neobjektívny obraz o pôsobení Čechov na Spiši v XV. storočí ľahko by mohol naštrbiť harmonické spolužitie Slovákov a Čechov v prítomnosti. Škodí bratskému spolužitiu, keď Česi poznajú dejiny Spiša v XV. storočí len z Jiráskovho Bratstva a z Kálalových historických obrazov (Karel Kálal: Česi na Slovensku, Praha, 1919.) a keď v každej monumentálnejšej tvorbe stredoveku hneď vidia stopy pôsobenia svojich predkov v XV. storočí. A niemenaj škodilo by nášmu spolunaživaniu, keby nám Slovákom stačily na utvorenie mienky o strede XV. storočia tie tendenčné žigmundovské dokumenty, ktoré pre Čechov tej doby nemajú iného pomenovania, ako „zbojníci, zberba, nepriatelia ľudského pokolenia a p.“ (latrones Bohemi, colluvies Bohemorum, perfidi et maledicti Thaboritae, pestiferi et nefandissimi heretici Bohemi etc.).

Preštudoval som spišské archívy, kroniky a spišskú literatúru — a hlavne preskúmal som bohatý bardejovský archív, kde som našiel veľa na Spiš sa vzťahujúcich dokumentov, ktoré doposiaľ v spišskej dejinnej literatúre spracované neboli. Výsledok svojich štúdií predostieram verejnosti.

Ďakujem Spišskému dejepisnému spolku za uverejnenie mojej práce — okresným výborom Spiša za poskytnutú mravnú a hmotnú pomoc, vdp. dekanovi Pajdušákovi, pánu dr. Branislavovi Varsikovi, docentovi univerzity Komenského, — a svojim poslucháčom za láskavé napomáhanie.

Spišská Kapitula, 15. apríla 1937.

AUTOR.

Časť I.

*Husitské vpády na západné Slovensko. — Krakovská dišputa. —
Prvý vpád na Spiš r. 1431. — Vpád roku 1433.*

Prvé zprávy o husitských vpádoch na Slovensko máme z roku 1421, keď kráľ Žigmund poveril Mikuláša Perényiho, aby bránil Trenčín a jeho okolie proti husitským tlupám¹. Boly to dobrodružné pokusy husitov a odohrávaly sa ďaleko od hraníc Spiša. Hoci husiti v dvadsiatych rokoch XV. storočia priamo neohrožovali Spiš, jednako mu hrozilo od nich vážne vojenské nebezpečenstvo. Česi totiž, chcúc sa zbaviť nenávideného Žigmunda, ponúkli českú korunu poľskému kráľovi Vladislavovi, a keď tento ponuku neprijal, obrátili sa na jeho brata, knieža litevské — na Alexandra Vitolda². Vitold bol ochotný ujať sa českej koruny „z lásky k národu českému“. Ale nakoľko bol sám dosť starý, poslal za seba do Čiech svojho synovca Žigmunda Korybuta. Korybut prejavil v Čechách sympatiu nielen k českému národu, ale aj k husitizmu (prijímal pod dvoma spôsobami). — Túto okolnosť využil kráľ Žigmund. Vyhlásil Poľsku vojnu, aby zabránil Poliakom nástup na český trón. Navonok však vyhlasoval, že Poliáci sympatizujú s husitizmom. Roku 1422 poslal Žigmund list Bardejovčanom, v ktorom ich — vzhľadom na vojnu s Poliakmi — žiada, aby povolali svojich obchodníkov z Poľska späť a aby poľských obchodníkov, ktorí sa zdržiavajú na bardejovskom vidieku, vypudili³. Podobné prípravy musel urobiť Žigmund i na Spiši, kde poľsko-spišské styky byly ešte čulejšie ako v Šariši. Z toho dôvodu umiestnil na poľsko-spišskej a šarišskej hranici viac vojenských oddielov, v Podolínci, v Kežmarku, v Levoči, v Brezovici a v Bardejove⁴, z čoho možno uzatvárať, že vojna sa mala odohrávať na spišských a šarišských hraniciach.

¹ Nyitravármegye monográfiája, str. 567.

² Palacký: Dějiny národa českého. Díl III., str. 305.

Tóth-Szabó: Cseh-husziita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest 1917, str. 76.

³ Wagner: Diplomatarium com. Sárosiensis, str. 103.

⁴ Tóth-Szabó: str. 77.

K vojne, pravda, nedošlo, lebo pápež Martin V. zakročil u Žigmunda, u Vladislava a Vitolda, ktorým pohrozil exkomunikáciou, ak neupustia od podporovania českých husitov. Pápežov zárok mal účinok, lebo Korybut pred Vianocami roku 1422 opustil Čechy⁵. K úplnému urovnaniu sporných vecí sišli sa poľskí a Žigmundovi legáti v Ľubici dňa 30. novembra 1422⁶. Tu pre neprítomnosť panovníkov nemohli sa dohodnúť na uzavretí trvalého mieru, preto sa rozhodli, že definitívny mier bude uzavretý v prítomnosti oboch panovníkov, ktorí sa sídu v polovici pôstu budúceho roku v Czorstyne.

Podľa dohodnutia legátov sišli sa Žigmund a Vladislav v marci roku 1423 (po nedeli Laetare) pri Spišskej Starej Vsi v Szromovciach. Długoss opisuje stretnutie sa panovníkov takto: Vladislav, kráľ poľský, s Albertom, biskupom krakovským, Jánom Pella Wladislavským a ostatnými radcami sostúpil v Czorstyne, Žigmund, cisár rímsky a kráľ uhorský so svojimi radcami sostúpil v Szromovciach. Potom obidvaja panovníci sišli sa na poli pri Szromovciach a sostúpiac s koňov podali si pravice a objali sa. Cestou do Szromoviec pospomínali si navzájom osobné aj verejné krivdy, ktorých sa dopustili proti sebe — a to pred prelátmi a barónmi oboch kráľovstiev. Keď preláti a baróni múdre a vážne pouvažovali nad nimi, urovnali a odstránili napätie, nenávisť, krivdy a rozličné zárodoky nepriateľstva.

Potom obaja panovníci prešli do Kežmarku a tam písomne uzavreli dohodu o večnom mieri a bratskom spojení⁷.

To vážne napätie medzi dvoma krajinami, ktorého konečnou príčinou boli české a husitské udalosti — našlo svoje prajné rozuzlenie na pôde špišskej, a to v Kežmarku. Vtedy mal Spiš výbornú príležitosť oboznámiť sa s prúdmi, ktoré hýbaly vtedajšou strednou Európou — a rokovať o husitskom nebezpečenstve tým viac, že na západnom Slovensku sa roku 1423 znova objavili husiti. Kým ich doterajšie zázjazy na Slovensko boli viac rázu dobrodružného — husiti sa totiž zjavovali len v tlupách, sobrali a odniesli, čo sa dalo — zatiaľ ich vpád v jeseni roku 1423 mal ráz dokonalej vojenskej výpravy. Husiti vtrhnú na západné Slovensko pod vedením samého Žižku z Trocnova v dobre zriadených šíkoch a výbor-

⁵ Palacký: D. n. č. III. str. 339.

⁶ Długoss: *Historiae Polonicae* I. str. 466, D.

⁷ Długoss: H. P. I. str. 470, A. — Fejér: *Codex Diplomaticus* X. 6. 534.

nom vyzbrojení⁸. Cieľom ich vpádu bolo pomstiť sa Žigmundovi v jeho vlastnej zemi za krivdy, ktoré doposiaľ popáchal v Čechách⁹. Vojenské spôsoby husitov, ich vyzbrojenie a vojenská udatnosť vysoko prevyšovali vojenské spôsoby Uhrov, preto sa tí ani neodvážili odporovať¹⁰. Chcú ich vlákať do vnútra krajiny, aby ich mohli ľahšie obklúčiť a znemožniť. Žižka však nahliadol Uhrom do plánov a uprostred veľkých nebezpečí viedol svoje vojsko späť na Moravu¹¹. Žižka neprišiel viac na Slovensko. Zomrel rokú 1424. Po smrti Žižkovej nazdával sa Žigmund a mnohí iní, že nastal čas pokorenia pyšných a nepremožiteľných husitov¹². Ale mýlil sa. Žižkovou smrťou klesla vojenská pružnosť husitov, ale ich sila nebola podlomená.

Hoci husiti mali v Žižkovi jedinečného vodcu, ktorý svojimi vodcovskými vlastnosťami prevyšoval všetkých vodcov svojho času, — a najmä nemohol sa mu vyrovnáť nestály Žigmund, ktorý sa razom chopil viacerých vecí a žiadnu z nich poriadne nedokončil — preca sila husitov nespočívala len vo vodcovej osobnosti, ale vo fanatickom presvedčení o pravdivosti a spravodlivosti toho, že bojujú za slobodu slova božieho, za svoju vlasť a českú reč¹³. Len tak sa dajú vysvetliť mimoriadne úspechy, ktorých dosiahli pomerne malým počtom vojska nad nepomernou väčšinou nepriateľov a že sa súčasne odvážili bojovať na všetky strany. Žižka ešte roku 1423 vypracoval vojenský plán ako postupovať pri útoku¹⁴. Tento plán, ako aj slozenie a členenie husitského vojska ukazujú na strategickú geniálnosť Žižkovu a disciplinovanosť, ktorú križiacke vojská, posbierané z celého sveta, bujúce za peniaze a vedené vodcami, ktorí sa medzi sebou hašterili, ani zďaleka nemali¹⁵. Žižkov duch žil v husitskom vojsku ešte dlho ako vzácna tradícia, preto aj po smrti Žižkovej ešte dlho nebolo premožiteľné. Pravda, husiti zachovali disciplinovanosť len voči vonkajšiemu nepriateľovi a v spoločnom nebezpečenstve. Ináč medzi sebou mali nesrovnalosti a hneď po Žižkovej smrti sa roz-

⁸ Palacký: D. n. č. III. 345.

⁹ Milič: Husiti na Slovensku, str. 17.

¹⁰ Lesig: Glückselig III. Chronik v. Böhmen. Praha, 1854, II. 119.

¹¹ Palacký: D. n. č. III. 345.

¹² Palacký: D. n. č. III. 362.

¹³ Tóth-Szabó: A cseh-husita mozgalmak, str. 69.

¹⁴ Tamtiež, str. 72.

¹⁵ Palacký: D. n. č. III. 358.

štiepili na Táboritov a Sirotkov. Vodcovstvo na seba strhol najprv Bohuslav zo Švamberka¹⁶, neskoršie Prokop Veľký a Prokúpek, odpadlí kňazi, kňaz Bedřich zo Strážnice, Jan Párdus, mená dobre známe zo spišských vpádov.

Roky 1424—27 uplynuly v bojoch v samých Čechách, kde husiti, na viaceré smery rozštiepení, bojovali alebo proti sebe, alebo sa bránili proti vonkajším útočníkom, hlavne proti Fridrichovi, vojvodovi Saskému¹⁷. V týchto rokoch malo Slovensko pokoj od husitov. No, dlhé vnútorné boje a odrážania prudkých útokov zvonku hodne vysílili husitské vojsko. Už niet v ňom tej oduševnenosti, v ktorej husitskí vodcovia a ich vojská nebažili po bohatstve a sláve ani po moci, ale vždy boli hotoví obetovať svoje životy a majetky za idey, za vec svojho svedomia a národnosti¹⁸. Keď ich však nepriatelia obkľúčili, susedné národy pretrhly obchodné styky s Čechami a dovážanie potravných článkov bolo prísne zakázané všetkým národom¹⁹, vtedy sa husitské vojsko zvrhlo a aby si zadovážilo životné potreby, robilo lúpežné vpády do susedných zemí. Roku 1427 vtrhlo 18000 Táboritov a Sirotkov pod vedením obidvoch Prokopov a Koudelníka z Březnice cez Jablonské hory do Sliezska, prenikli hlboko do Poľska a vrátili sa s veľkou korisťou domov²⁰.

Vpád husitov do Sliezska im ukázal cestu, ako sa môžu priblížiť k slovenským hraniciam od severu. Tých svojich skúseností neskoršie využili.

Posmelení zájazdom do Sliezska, na jar roku 1428 vybrali sa Táboriti pod vedením Prokopa Veľkého, Sirotci pod vedením Prokúpeka a Pražania na čele s Jánom Tovačovským cez Moravu k slovenským hraniciam a zaujali Skalicu, Trnavu, Bratislavu a zašli

---

¹⁶ Tamtiež III. 366, 379.

¹⁷ Bonfinius opisuje vojnu proti husitom takto: „In Boemiis omnes irrumpunt, incendunt innumeros haereticorum vicos, oppida multa diripiunt, in utriusque sexus caedem plane grassantur; non tam avaritiae quam crudelitatis vestigia passim relinquunt“. Ani hualti neostali dlhší. „Boemi fidelium villas ac oppida destruunt, ex his neminem superstitem faciunt“. Bonfinii Rerum Ungaricarum Decades III. lib. III. str. 309.

¹⁸ Palacký: D. n. č. III. str. 167.

¹⁹ Tamtiež III. str. 463. Tóth-Szabó: 85.

²⁰ „Zajatého dobytku pŕihnali s sebou v takej hojnosti, že prodávali 15 kráv za dvé kopy grošov“. Palacký: D. n. č. III. str. 393.

cez Kostolany, Čachtice, Nové Mesto nad Váhom až po Beckov²¹. Nakoľko z juhu krajinu napádali Turci, usiloval sa Žigmund uzavrieť s husitmi mier; husiti s tým súhlasili. 29. marca roku 1429 vyjednával Žigmund s Prokopom Veľkým, ale k mieru nedošlo jednak pre príkrý výstup Prokopa, jednak pre nepriateľné podmienky so strany Žigmundovej²². Z jednaní Prokopa Veľkého v Bratislave bolo možno vidieť, že, ak sa nepodarí husitom dohodnúť sa so Žigmundom, môže Slovensko očakávať ešte prudkejšie vpády. A nebolo treba dlho čakať. V septembri roku 1429 vtrhnú husiti pod vedením Prokopa Veľkého do Nemecka a v decembri plienia pri Dražďanoch²³, a začiatkom roku 1430 sbierali sa husitské tlupy pod vedením Veleka Koudelníka a Prokúpa okolo slovenských hraníc, aby vtrhli na západné Slovensko²⁴. Žigmund, stojac na čele veľkého vojska, sám čakal tento husitský útok. Husitov bolo len asi 10.000 mužov. Bitka pri Šintave bola veľmi prudká, dlho nerozhodná; konečne preca skončila víťazstvom husitov. Víťazstvo bolo veľmi drahé, lebo ich padlo vyše 2000 a sám Velek Koudelník ostal na bojišti.

Doterajšie vpády na Slovensko boli len predohrou veľkých vtrhnutí, ktoré sa odohraly roku 1431 a ktoré len mimochodom zasiahly Spiš. Z týchto vpádov bolo vidieť, že husiti vtrhli vždy na západné Slovensko a popri Váhu poberali sa na východ.

Napadnúť Spiš dala príležitosť krakovská dišputa v prvej polovici roku 1431. Dišputa bola medzi husitmi a krakovskou univerzitou. Pápež Martin V. nariadil totiž Vladislavovi Poľskému bulou zo dňa 1. októbra 1430, aby proti husitom bojoval i mečom ak je to potrebné. Ale súčasne mu pripomenul, aby sa všemožne usiloval urovnať spory miernou cestou a vyjednávaním a tak aby si ich získal²⁵. Za tým cieľom síšli sa poprední husiti v Gliwiciach u kniežata Korybuta, ktorý sprostredkoval sjazd husitských teológov a krakovskej univerzity v Krakove na 18. marca 1431²⁶. Mali dišputovať o článkoch viery. Kráľ Vladislav zaručil verejnú bez-

²¹ Hyoš: Zámok Lykava, str. 68; Palacký: D. n. č. III. 405.

Tóth-Szabó: str. 90.

²² Tóth-Szabó: A cseh-husita mozgalmak, str. 95.

²³ Tamtiež, str. 99.

²⁴ Palacký: D. n. č. III. str. 428.; Mišák: Husiti na Slovensku, str. 23. Tóth-Szabó: 100.

²⁵ Palacký: D. n. č. III. str. 432.

²⁶ Długos: Hist. Pol. I. str. 577. A.

pečnosť všetkým husitom, ktorí sa sjazdu zúčastnia. Na určený deň dostavili sa do Krakova z Čechov Vilém Kostka, Prokop Veľký, M. Peter Payne a Bedřich zo Strážnice²⁷.

Dišputovalo sa s oboch strán s veľkou húževnatosťou, ale prajného výsledku to nedonieslo²⁸.

Medzitým stala sa udalosť, ktorá aj dosiahnuté dorozumenie i ďalšie pokračovanie v dišpute zmarila. Keďže sa blížily veľkonočné sviatky, krakovský biskup, Zbignej z Olešnice, veľký odporca husitov, zakázal v meste bohoslužby dotiaľ, kým husiti neopustia mesto²⁹. Ako husiti, tak aj Korybut, rozhorčení nad tým počínaním začali plieniť, kde len mohli. Pravdepodobne to dalo podnet k útoku aj na Červený Kláštor na Spiši. Husiti, posilnení nespočítanými Poliakmi, pod vedením samého Korybuta a Wyrzbiathu z Przišova, Zawiša Wrzašowského Vomiczeka, vyjúc z Gliwíc, vrhli sa s barbarskou ukrutnosťou na Kláštor sv. Antona v Lechnici³⁰. Nie je vylúčené, že odbočenie do Dunajeckej doliny bolo umyselné, a že Korybut s husitmi sa chcel vrátiť cez Spiš a Slovensko do Čiech. V Červenom Kláštore dúfali husiti najst' dobrú korisť.

²⁷ Palacký: D. n. č. III. str. 433.; Lenfant-Hirsch: Geschichte des Hussitenkriegs. II. str. 442.

²⁸ Podľa Długosa v dišpute zvlášť dojímavá bola reč kráľa Vladislava: „Keď vám nestačia dôkazy, čerpané zo sv. Písma a Evanjelia, ktoré vám predniesli doktori mojej univerzity v mojej prítomnosti a za účasti mojich prelátov, kniežat a barónov k podvráteniu vašej sekty a k obrane katolíckej viery; keď vás tieto dôkazy nemohly pohnúť, nech vás pohnú aspoň rukolapné príklady: Odkedy ste zanechali katolícku vieru a založili, vedení zlým duchom, novú sektu, uvalili ste na prekvitajúce kráľovstvo takú biedu, že nemáte ani kráľa, ani biskupa, ani obety. Pražská univerzita, prameň, z ktorého čerpali všetky národy, vyschla. . . Spálené sú kostoly, telá svätých zneuctené, pozostatky rozsypané. Panny sú prizené a všetok náboženský poriadok šliapaný nohami. Toto všetko sa deje nie podľa rozumu a práva, ale násilnosťou a hnevom. . . Prosím vás pre milosrdenstvo Ježiša Krista, nasledujte vieru, učenie najvyššieho biskupa a katolíckej cirkvi. Vaše pomýlenie každý odsudzuje, a mne, vášmu susedovi, ktorého reč sa vašej tak podobá, to zvlášť zle padne.“

Husiti bez pohnutia odpovedali: my kráčame po rovnakej ceste evanjelia a po ceste svojich otcov, ktorú sme voľakedy nepoznali, ale teraz našli a nie sme ochotní odchyliť sa od tejto cesty, kým nás všeobecný snem nepodvráti, na ktorom, pravda, musla nám dať možnosť brániť svoju mienku.“ Długos: Hist. Pol. I. 578. A. B. C.

²⁹ Toto opatrenie biskupa v Krakove všetci neschvaľovali, lebo mysleli, že práve veľkonočné kázne a verejné bohoslužby pohnú niektorých Čechov. Lenfant-Hirsch: Gesch. des Hussitenkriegs. II. str. 447.

³⁰ Długos: Hist. Pol. I. 576. B.

Kláštor vyplienili. Z kostola sobrali sväté nádoby, rúcha, ozdoby a knihy⁸¹. Nakonko videli, že najdená korisť nestála za tie nebezpečenstvá a ťažkosti, ktoré podnikli, preto tým surovšie sa vrhli na mníchov kartuziánov. Z týchto viacerých zabili, mnohých zranili, viacerým ublížili, ba samého priora, človeka starého, sobrali so sebou, lebo dúfali od neho zvedieť, kde sú skryté kláštorné poklady⁸².

Husiti s korisťou sa vrátili smerom ku Gliwiciam. Keď sa o tom dozvedel Zbigneu, napochytro zostavil zo svojich domácich ľudí a priateľov značné vojsko, ktoré bolo doplnené ľuďmi mesta Krakova. S týmto vojskom tiahol na Lipowicz, aby vyslobodil priora Michala a odobral husitom v Červenom Kláštore zhabané veci. Ale krátko pred jeho príchodom unikli husiti ďalej smerom ku Gliwiciam. Malá časť jeho vojska prenasledovala husitov ďalej, no Zbigneu vrátil sa smutno do Krakova⁸³. Zo spišských prameňov opisuje tento husitský vpád Spervogelova kronika, pravda s nesprávnym udaním roku 1415⁸⁴. „Anno 1415. verderbten die Husiten das Land Ungarn, veneruntque in antiquam Villam (Spišská Stará Ves), et inde inter alios captivos etiam Dnum Priorem Claustris Lechnitz vincitum abduxerunt“.

Je zrejme, že Spervogelovo udanie vzťahuje sa na vpád husitov roku 1431. O druhom vpáde roku 1433 výslovne hovorí tá istá kronika, preto nemôžeme to brať za akési zkonfundovanie udalostí roku 1433. Spiškosobotská kronika mlčí o vpáde husitov v roku 1431, čo sa, pravda, dá vysvetliť tým, že spiškosobotský kronikár dôsledne zatajuje také udalosti, ktoré sa výlučne týkajú cirkevných objektov a kňazských osôb (odvlečenie prepošta Juraia roku 1433).

Tóth-Szabó splietol vpád husitov roku 1431 s vpádom roku 1433 a hovorí, že husiti vzali priora Michala z Červeného Kláštora spolu s prepoštom Juraiom z Kežmarku a odvliekli ich

⁸¹ Długoss: Hist. Pol. I. 576. C.

⁸² Wagner hovorí, že priorom bol vtedy Michal a nevedieť, či sa vrátil od husitov a či v zajatí zomrel. Wagner: A. Sc. III. 187.

⁸³ O ďalšom hovorí Długoss: „Hoci sa zbojníkom (husitom) podarilo v Červenom Kláštore ulovenú korisť dovliecť do Gliwíc, pomsta božia ak verejná, tak privátna všade ich prenasledovala a skoro nikomu sa nepodarilo ujsť buď smrti na bojišti, buď náhlej smrti.“ Długoss. H. P. 577. A. — Konrad vojvoda z Olešnice napadol Gliwice a mnohých husitov povraždil. Lenfant-Hirsch. Gesch. d. Hussitenkriegs II. 448; Długoss. H. P. I. str. 579. B.

⁸⁴ Diarium Cunradi Spervogel von Costnitz, str. 10.

Hain Gáspár löcsel krónikája, str. 18.

do Hýb a potom ďalej do Prahy³⁶. To je zrejmý omyl. Spišský historik Generaich (Merkwürdigkeiten der Freystadt Kesmark) mlčí o tom vpáde a ani Bruckner výslovne o ňom nepíše, len spomína: „Roku 1433 objavili sa husiti na Spiši po prvý raz vo väčšom počte“³⁷.

Pri vpáde husitov musela mnoho trpieť od rozzúrených husitov Spišská Stará Ves a blížšie okolité dediny, ale Nedickému hradu neurobili nič, lebo bol silnejšie opevnený³⁸. Toho istého roku hrozilo vážne nebezpečenstvo od husitov aj s liptovskej strany, hoci husiti teraz nedošli až ku hraniciam Spiša.

Po skvelom víťazstve pri Domažliciach (14. augusta 1431)³⁹, napadli husiti zase Slovensko. Sirotkovia prišli pod vedením Čapka od Sliezska cez Jablunkovský priesmyk, druhá časť na čele s Prokopom Veľkým, Prokúpkom a Hanusom z Kolovrat prišla od Uhorského Brodu⁴⁰. Husitské vojská idúce od Opavy a vojenské oddiely Prokopa Holého, ktoré tiahly dolinou Váhu, spojily sa pri Žiline⁴¹.

Popri Váhu ďalej bleskurýchle pokračujú a práve pred 29. septembrom 1431 zaujmú Lykavu.

Kráľovna Barbora píše 13. okt. 1431 z Vigiáša mestu Košicám: „... quod perfidissimi huzzite ... feria quarta proxima ante festum beati Michaelis archangeli castrum nostrum Likwa vocatum noctis sub silentio clandestine subintrantes fraudulenter obtinuerunt“ a žiada Košičanov o pomoc, aby mohla Lykavu späť dobyť⁴². (Podľa Mišťa Lykavu dobyl Ján Čapek. Husiti na Slov. str. 32.) Keď sa tie veci odohrávaly, Žigmund nebol už v Uhorsku. Zdržoval sa na Norimberskom sneme⁴³ a odtiaľ mal ísť do Ríma dať sa korunovať na cisára rímskonemeckej ríše⁴⁴. Uhorskú ríšu, v neprítomnosti Žigmundovej spravovali Mikuláš Garai, Juraj Palóczy, primas Peter Rozgony a Ján Rozgony spolu s kráľovnou Barborou⁴⁵.

³⁶ Tóth-Szabó: A cseh-husizita mozg. str. 117.

³⁷ Bruckner: A reformáció és ellenreformáció a Szepességen str. 12.

³⁸ Weber: Történelmi Társ. 1893. str. 386.

Nie je vylúčené, že pod dojemom krakovských udalostí padla v obeť i Levoča, ktorú práve na veľkonočné sviatky roku 1431 podpálil poľský zeman Pukalo a kromě obrovskej hmotnej škody v tom ohni stratilo život 18 osôb. Diarium Cunradi Spervogel str. 10.

³⁹ Palacký: D. n. č. III. str. 449.

⁴⁰ Tóth-Szabó: A cseh-husizita mozg. str. 107; Palacký: D. n. č. III. 463.

⁴¹ Palacký: D. n. č. III. 463.; Hyroš: Zámok Lykava str. 68; Tóth-Szabó str. 108.

⁴² Originál listu v košickom archíve. Odpis: Tört. Tár. 1898. str. 182.

⁴³ Palacký: D. n. č. III. 429.

⁴⁴ Mišťa: Husiti na Slovensku, str. 26.

⁴⁵ Tamtiež.

Tento zájazd husitov veľmi sa dotkol kráľovny Barbory, na koľko jej majetky rozprestierali sa na strednom Slovensku a patri jej aj hrad Lykava. Asi sa s tým nepočítalo, že husiti vniknú tak ďaleko na východ, lebo nevidieť nijakých opatrení, ktoré by na to poukazovali. Žigmundov list, písaný v Norimberku 15. júna 1431 spišskej kapitule nespomína veľké nebezpečenstvo.⁴⁵ Žigmund žiada od kapituly všeobecne predpísanú protihusitskú daň (300 zlatých) a vyhráža sa kapitule, že, ak by sa suma nevyplatila, prípadne, husitmi zavinené škody, nahradí si z vlastného majetku. Keď by bol Žigmund počítal s možnosťou tak ďalekého zájazdu husitov, bol by kapitolu upozornil, že je vo veľkom nebezpečenstve.

Len teraz, keď už husiti zaujali Lykavu, začala Barbora rýchle organizovať vojsko⁴⁶. Tomuto, ale ešte skôr okolnosti, že sa husiti pri rozdelení koristi pohádali⁴⁷, možno ďakovať, že nepokročili ďalej ku Spišu, ktorý pre jeho bohatosť určite museli mať v programe, ale zanechajúc v Lykave svoju stráž, vrátili sa cez Sučany do Turca. Tu sa rozbehli jedni k Nitre, druhí k Trnave, všade plieniac. Prokop Veľký oddelil sa od Sirotkov a s Hanušom Kolovratom vrátili sa koncom októbra cez Uhorský Brod do Čiech⁴⁸. Ale Prokúpek a Čapek, keďže pred nimi Prokop Veľký dal zboriť most na Váhu⁴⁹, ostali v doline Váhu asi so 7000 ľuďmi. Keď sa medzitým Barbore podarilo zorganizovať vojsko, uchýlili sa Sirotkovia do ilavskej pevnosti. Uhorské vojská oborily sa na nich a po desaťdennom prudkom boji úplne rozprášili husitov.

Nasledujúci rok uplynul pre husitov vo vyjednávaní v Jihlave, Kutnej Hore a v Bazileji⁵⁰. Menšie husitské tlupy, najmä Sirotkovia, nevedeli zabudnúť na minuloročnú porážku na Slovensku a už roku 1432 chystali novú výpravu, aby sa pomstili na Uhroch⁵¹. V júni prišli menšie tlupy, hlavne Sirotkovia, na Slovensko a čoskoro sa im podarilo listive zaujať Trnavu, ktorá sa stala strediskom ich ďalších výprav⁵².

⁴⁵ Archív spišskej kapituly: fasc. 2. č. 8, Scrin. I.;

Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 358.

⁴⁶ List Barbory ku Kolíčanom zo dňa 13. okt. 1431. Viď str. 14.

⁴⁷ Palacký: D. n. č. III. str. 463.

⁴⁸ Tamtiež.

⁴⁹ Tóth-Szabó: A cseh-huszták mozg. str. 109.

⁵⁰ Palacký: D. n. č. III. 484, 487.

⁵¹ MINK: Husiti na Slov. str. 32.; Tóth-Szabó: 112.

⁵² Dr. Gerő: A cseh huszták Magyarországon, str. 39.

Kráľovna Barbora svolala snem do Budína (10. augusta 1432), aby s uhorskými magnátmi sa poradila o spôsobe odvrátenia nového husitského nebezpečenstva. Vypísala všeobecnú daň na vojnu proti husitom⁵³ a nariadila všeobecné povstanie. Pravda, nepodarilo sa jej husitov z Trnavy vyhnáť. Keď sa to dozvedeli Sirotkovia v Čechách, pospíchali s väčšou posilou na pomoc napadnutým Sirotkom v Trnave.

Teraz sa pre husitov ukázala možnosť napadnúť Slovensko aj so severnej strany. Vladislav totiž v boji proti nemeckým rytierom uzavrel dohodu s husitmi⁵⁴. Husiti vzhľadom na priateľské styky s Poliakmi boli presvedčení, že majú cez Poľsko voľnú cestu k severným hraniciam slovenským. A táto cesta bola im známa už z vpádu roku 1431. Tento úmysel husitov nebol po vôli Vladislavovi, keďže s Uhrami bol uzavrel mier a chcel s nimi nažívať v priateľskom pomere. Tým menej mu to bolo vítané, že husiti cez jeho krajinu pôjdu na Slovensko, lebo Uhri ho priamo požiadali, aby husitom prechod zakázal⁵⁵. A nakoľko Vladislav, obávajúc sa následkov, úplne nemohol zakázať voľný pohyb husitov v svojej krajine, urobil aspoň opatrenia, aby husiti od Poľska nemohli napadnúť Slovensko. V priesmykoch, vedúcich z Poľska na Spiš, dal pozotínať stromy a tak zatarasil cesty⁵⁶.

Ešte sa ani neskončil Bazilejský snem, ešte sa nevrátili českí poslovia, už sa začiatkom apríla 1433 pohla z Čiech cez Poľsko veľká výprava smerom k slovenským hraniciam. Táto výprava bola pre Spiš osudnou.

Nakoľko o tomto husitskom vpáde javia sa v prameňoch isté nesrovnalosti, staviam údaje jednotlivých prameňov vedľa seba, aby sa zistila pravda.

Levočská kronika a podľa nej *Diarium Spervogla* a Hainova

---

⁵³ List Barbory Kremničanom zo dňa 29. IX. 1432, v ktorom uznáva zaplatenie 400 zlatých protihusitskej dane. Tóth-Szabó: *oklevěltár*, str. 359.

⁵⁴ Dr. Gerő: *A cseh-husiták Magyarországon*, str. 41.; Tóth-Szabó str. 115.

⁵⁵ Podľa Münnicha (*Iglő város története*. Sp. Nová Ves. 1896. st. 194. nal.) Vladislav nielen strpel prechod husitov do Spiša cez svoju krajinu, ale priamo ich podporoval. To vraj činil z nenávisťi proti nemeckým usadlíkom na Spiši. Je to ponímanie fantastické a s opatreniami Vladislavovými nesúlžiteľné.

⁵⁶ *Clausae autem erant per arborum incisiones mandato Regis Regni Poloniae vitae; prohibere enim transitum illis in Hungariam Wladislaus Rex magnopere cupiebat et quantum in eo erat moleste ferebat Hungaros ab illis vexari*. *Diugoss*: H. P. I. p. 625. C.

kronika má toto: „Anno 1433. haben die Hussiten dasz gantz Land verheeret, und am Tag Margaretha durch Ihren Hauptmann Perdus die Stad Küssmarckh eingenommen, gesenet und gebrennet darinnen, auch vill nidergemechet, die übrigen hat er gebunden mit grossem raub undt gutt durch die Lipa weggeführt“⁸⁷.

Spišsko-sobotská kronika opisuje tú istú udalosť takto: „Anno des hern MCCCCXXXIII. an Sand Marci tag komen dy hussin mit irem hewptman Johane pardus durch polan in den Czipz mit der wagenpurk vnd mit grossem folke vnd gewonnen den kesmargt vnd raupten, prenten mortten, vnd fingen dy lewte, und behatten vnd dem Czipz pey XIII. tagen vnd czogen durch dy lipa wider hynhemen“⁸⁸.

Lubická kronika nakrátko spomína „MCDXXXIII. Hussitae Scepsum valde depopulati sunt“⁸⁹.

Polský kanonik a historik Długoss spomína, že husitské vojsko na čele s apostatom Bedřichom blížilo sa k spišským hraniciam cez Mielice a vidiač, že Vladislav a Poliaci sú zaujatí domácou vojnou, nezfaklo sa stromami zatrasených ciest, ale sekerami a ohňom odstránilo prekážajúce drevá a malú pohraničnú stráž bez ťažkosti rozpránilo. Keď sa uhorskí baróni dozvedeli o príchode husitov, rozhodli sa ťahnuť proti nim, ale keď počuli o smelom vpáde do uhorského kráľovstva, zanechali bojište a rozpŕchli sa. České vojsko bez prekážky vniklo do Spiša a mesto Kežmarok, ktoré nemalo nijakej stráže (všetci totiž boli prestrašení rýchlym príchodom nepriateľa) zaujali a obsadili a našli tam veľké bohatstvo, nashromaďené cez viaceré roky, vyplienili susedné mestská a dediny, so sebou vzali Juraja, spišského prepošta, — ktorý v Prahe zomrel a vyplieniac Turiec s veľkou korisťou bez prekážky sa vrátili domov⁹⁰.

Wagner, keď cituje túto časť z Długossa, na konci, neudávajúc autora, dodáva: „ruka tej istej doby poznačila: Anno Domini 1433, ipso die s. Marci Evangelistae intraverunt Hussitae, alias Thaboritae cum maxima potentia Curruum, Equitum et Peditum in numero quasi XX millia hominum et eodem die ipsi Thaboritae fallaci eorum astutia, et falliata dolositate, manu bellicosa hostiliter subintraverunt ipsam civitatem Kesmark inclinerando et spolando et devastando de omnibus rebus necessariis pro defensione civitatis: Balistis, bombardis et Pyxidibus, pyxidum pulveribus et caeteris partibus, ut visum et auditum est tunc temporis“⁹¹.

⁸⁷ Excerpta ex Chronicis Scep. seu Leutschoviensisibus. Wagner: A. Sc. II. 11.; Diarium Cunradi Spervogel str. 11.; Hain krónikája, str. 14.

⁸⁸ Spišsko-sobotská kronika. Szep. tört. társ. évkönyve 1892. str. 32.

⁸⁹ Selecta ex Chronicis Leibitzerianis. Wagner: A. Sc. II. 49.

⁹⁰ Długoss: H, P. I. 625, D.

⁹¹ Wagner: Analecta Scep. I. 53. pzn.

Pri porovnaní spomínaných miest, ktoré opisujú vpád husitov na Spiš roku 1433, vidíme, že pramene sa shodujú v tom, že vpád husitov do Spiša opisujú všetci rovnako, to jest, že sa dial z Poľska.

Dlugoss spomína ako vodcu husitov Bedřicha zo Strážnice; Spišskosobotský a levočský kronikár spomínajú kapitána Jána Pardusa z Horky. Vec sa má akiste tak, že husiti prišli pod vedením ako Bedřicha zo Strážnice, tak aj Jána Pardusa z Horky, a na Spiši sa rozbehli na viaceré strany, preto pri okupácii Kežmarku neboli obaja vodcovia, ale len jeden, a to Pardus, ktorého kronikári spomínajú. Také ponímanie možno nájsť u Palackého⁶², Tótha-Szabóa⁶³, Mišíka⁶⁴ a Dr. Gerőa⁶⁵.

Naproti tomu Genersich opisuje vpád husitov roku 1433 na Spiš s dvoch strán, to jest ako keby Bedřich bol prišiel z Poľska, Pardus ale od Kremnice⁶⁶.

Podobne aj Hyroš spomína napadnutie Spiša s dvoch strán⁶⁷. Lenfant vpád od Poľska ani nespomína, ale hovorí len o postupe husitov od Kremnice pod vedením Pardusa⁶⁸.

Mienka spomínaných autorov neobstojí, lebo začiatkom roku 1433 nebolo väčšieho vpádu na západné a stredné Slovensko. Vtedy práve bol Bazilejský snem⁶⁹, husiti boli skoncentrovaní v Čechách a na Slovensku nechali len menšie posádky, ako v Trnave a v Lykave. Husitská posádka v Lykave, počujúc, čo robia ich bratia na

⁶² Palacký: D. n. č. III. str. 513.

⁶³ Tóth-Szabó: A cseh-husizita mozg. str. 115.

⁶⁴ Mišík: Husiti na Slovensku. str. 36.

⁶⁵ Dr. Gerő: A cseh-husiziták Magyarországon, str. 41.

⁶⁶ Plenie v banáckych mestách na strednom Slovensku opisuje Genersich a pokračuje: Dieser Streifzüge gewohnt, haben sie 1433 unter ihrem Heerführer Pardus ab Horka, einen neuen Einfall unternommen, der die Bergstädte unversehens überfiel und von da seinen Weg gegen Zips zu nahm. Von Schlesien aber kam ein anderer Haufe, der Thaboriten, der unter Anführung eines wormaligen Priesters Byedrzych über Mislincze, und adere Örter in Pohlen, ebenfalls in Zips einbrach. Genersich: Merkwürdigkeiten der Freystadt Kesmark. I. str. 152.

⁶⁷ R. 1433 táborskí bratia pod hajtmanom kňazom Bedřichom zo Strážnice a Jánom Pardusom z Hrádku, či z Horky, a síce s týmto na Kremnicu a Štiavnicu, s týmto ale zo Sliezaka cez Malé Poľsko ku Tatrám a cez tieto do spišskej zeme vpádli po 19. apríli s 20000 bojovníkmi. Hyroš: Zámok Lykava, str. 69.

⁶⁸ Lenfant-Hirsch: Gesch. d. Hussitenkriegs III. 44.

⁶⁹ Palacký: D. n. č. III. 508 a nasl.

Spiši, možno, že sa tiež pripojila, alebo na ten čas prišla na Spiš, ale sotva mohol byť medzi nimi Pardus, nakoľko bol významnejším činiteľom v husitskom vojsku a pravdepodobne tiež kňazom apostatom, ktorý počas Bazilejského snemu zdržiaval sa v Čechách a nie v malej posádke na Slovensku.

Aj čo sa týka počtu husitov, nepokladám za možné, čo spomína Wagner⁷⁰, že by ich bolo prišlo na Spiš 20.000. Je možné, že sa ich toľko pohlo na lúpežnú výpravu z Čiech začiatkom apríla r. 1433, ale tí sa rozdvojili v Sliezsku a jedna časť šla pod vedením Jána Čapka do Poznańska a ku Baltickému moru⁷¹, druhá časť prišla na Spiš pod vedením Bedřicha a Pardusa. Je prijateľnejšie, čo spomína Palacký⁷² a po ňom ostatní historici⁷³, že ich bolo 7—8000 peších, 700 jazdcov s tristo vozmi. To potvrdzuje i tá okolnosť, že sa neodvážili napadnúť na Spiši silnejšie pevnosti, ako na príklad Nedický hrad⁷⁴, Levoču a Spišský hrad. Z ich rýchleho postupu možno tiež usudzovať na strach, aby sa uhorské vojská nezorganizovali. Keby ich bolo 20.000, sotva by sa boli tak náhlili.

Čo sa týka časového údaju vpádu, javí sa nesrovnalosť medzi Dlugossom a spišskosobotským kronikárom na jednej strane, ktorí zaujatie Kežmarku kladú na 25. apríla⁷⁵, a udaním levočskej kroniky⁷⁶, ktorá kladie túto udalosť na deň sv. Margity, t. j. 13. júla.

Tento posledný údaj — 13. júla — je rozhodne mylný a vklzol do levočskej kroniky asi tak, že kronikár to odnekiaľ odpísal a skrátené „die s. Marci“ mylne prečítal ako deň Margity. Husiti podľa spišskosobotskej kroniky zdržali sa na Spiši len 14 dní a v deň sv. Stanislava (7. mája) už sú v Hybiach, v Liptove, odkiaľ vyjednávajú s Kežmarčanmi o prepustení mestského predstavenstva⁷⁷. Začiatkom júna boli už za hranicami Slovenska⁷⁸.

* * *

Po objasnení vecí sledujme postup husitov na Spiši a ich počínanie.

---

⁷⁰ Wagner: A. Sc. I. str. 53.

⁷¹ Palacký: D. n. č. III. 513.

⁷² Tamtiež.

⁷³ Tóth-Szabó, str. 115; Mlátk, str. 36; Dr. Gerő, str. 41.

⁷⁴ Weber: Történelmi Tár 1893. str. 386.

⁷⁵ Vagner: An. Sc. I. 53. pozn.; Spišskosobotská kronika.

Szepesi Történelmi Társulat Évkönyve, 1892. str. 32.

⁷⁶ Hain krónikája, str. 14. Diarium Gundradi Spervogel, str. 11.

⁷⁷ Wagner: An. Sc. I. 52.

⁷⁸ Palacký: D. n. č. III. 513.

K zásekom spišských priesmykov v dunajeckej doline dostali sa husiti asi 16. apríla. Z Długossovho opisu dá sa vycítiť, že v poľských Mislinicziach boli okolo veľkonočnej nedele a veľkonočná nedeľa roku 1433 bola 12. apríla. Muselo teda trvať niekoľko dní, kým očistili zatarasené cesty.

Čo sa stalo s Červeným Kláštorom v dunajeckej doline, nevieme určite, nakoľko niet nijakého záznamu z tej doby⁷⁹. Keď sa dostali husiti cez priesmyky na pôdu Spiša, rozbehli sa nielen po bohatších osadách a kláštoroch, ale boli ešte aj v Havke⁸⁰. Do Havky sa dostali len cez Lechnicu, ktorá už celkom blízko leží pri Červenom Kláštore. Nakoľko z dunajeckej doliny do popradskej je prirodzenejšia cesta cez Haligovce a Gniazdu ako cez Maguru, je pravdepodobnejšie, že hlavná časť husitov s vozami išla tou cestou.

K náležitému porozumeniu a posúdeniu toho vpádu husitov na Spiš musíme mať pred očami cieľ husitov, a ten bol dvojaký: zásobiť sa potravinami a korisťou, najmä keď uvážime, že predošlého roku boli v Čechách mimoriadne pohromy a veľká neúroda⁸¹, po druhé husiti sem prišli pomstiť sa na Žigmundovi tým, že budú plieniť, ničiť jeho zem a jeho poddaných. Nakoľko 13 spišských miest, ďalej Gniazda, Ľubovňa a Podolinec patrily Vladislavovi, s ktorým chceli byť husiti a aj boli v tom čase za dobre⁸², museli to mať do istej miery pred očami pri plienení Spiša a Vladislavovi patriace spišské mestá šetriť. Hovorím, do istej miery, lebo spomínané spišské mestá úplne nikdy nepatrily Poľsku a preto škody urobené tým mestám týkali sa nielen Vladislava, ale aj Žigmunda.

Je pravda, že zo založených miest viaceré trpely od husitov,

---

⁷⁹ Wagner bez udania prameňa podotýka, že v roku 1433 skoro tak obliehali Kláštor ako v roku 1431. „simile fere fatum erat Monasterii, cum anno 1433 iidem Hussitae Késmarkinum occuparunt.“ Wagner: An. Sc. III. 187.

⁸⁰ Soznam majetkov Červeného kláštora z 1776 vypočítava ku kláštoru patriace obce a o Havke poznamenáva „alter fuerat Havka vocatus, quem Hussitae A. 1443 combusserunt“ Elenchus novus... Claustrum Lechnicz P. P. Camald. M. C. . . . 1776. V podobnom staršom sozname je to samé opísané s rokom 1434. To sa skôr vzťahuje na rok 1433 ako na rok 1431.

⁸¹ Palacký: D. n. č. III. 484.

⁸² Skoro súčasne spolčil sa Vladislav v Poľsku s Jánom Čapkom, vodcom-to Sirotkov, proti nemeckým rytierom, čo by bol sotva urobil, keby boli jeho bratia poškodili Vladislavove majetky na Spiši. Długoss: H. P. I. str. 626. B.

ako Ruskinovce⁸³, Tvarožná a Matejovce⁸⁴, Spišská Nová Ves⁸⁵, ale spomínané dokumenty príliš všeobecne hovoria o škodách. Je nápadné, že, hoci tie mestá boli rozhodne bohatšie, — boli by tam husiti väčšiu korisť našli, — vtedajšie dokumenty hovoria viac o utrpených škodách menších dedín ako o škodách spomínaných miest. Dá sa to vysvetliť len tak, že husiti do istej miery rešpektovali poľské majetky a šetrili Poliakom založené mestá.

Či už išli husiti zamagurskou cestou cez Gniazdu a Podoliniec, alebo cez Maguru, Spišská Belá im padla do cesty. Ale nemáme nijakých správ, žeby boli v Spišskej Belej spôsobili väčšiu škodu⁸⁶. Tým zúrivejšie oborili sa husiti na mesto Kežmarok, ktoré ako slobodné mesto patrilo kráľovi Žigmundovi. Podľa vyššie udaných kroník (viď str. 17) zaujali ho v deň svätého Marka, v sobotu 25. apríla. Dozista došli husiti do Kežmarku niekoľko dní pred 25. aprílom a hoci Długoss hovorí, že nenašli v meste nijakého odporu (*oppidum Keszmark vacuum defensoribus, omnes enim erant hostium adventu repentino nimio pavore percussi*⁸⁷) preca myslím, že zaujatie Kežmarku nedialo sa len tak ľahko a bez všetkej ťažkosti. Podľa Žigmundovho listu zo dňa 11. novembra 1434⁸⁸ Perényi, kapitán mesta Kežmarku, dal demolovať mimo mesta postavený kostol sv. Michala (neďaleko terajšej stanice na Podmichalsku) a farské budovy, lebo husiti prv tento zaujali a odtiaľ sa im podarilo zajať aj mesto. Perényi teda myslel, že nebyt' toho kostola, nebolo by sa husitom podarilo tak ľahko zaujať mesto, preto ho dáva demolovať, aby pri prípadnom návrate ho husiti nemohli znova použiť za operačný bod proti mestu. A kráľ Žigmund úplne súhlasil s tým opatrením Perényiho a v spomínanom liste bráni Perényiho a tých občanov, ktorí pomáhali pri demolovaní kostola. Z toho môžeme uzatvárať, že Kežmarčania bránili sa ako mohli. To isté vidno aj z rozhorčenia obyvateľstva a celého Spiša pre hradné múry Kežmarku. Tie totiž nestačili k tomu, aby

⁸³ Bula Eugena IV. z 27. III. 1436.; Tóth-Szabó: *Oklevéltár*, str. 369.

⁸⁴ List Žigmunda Poľského z roku 1572.: Schmauk: *Suppl. analect.* str. 440.

⁸⁵ List Žigmundov zo 6. XII. 1435. Szepesi Évkönyv, 1908. str. 22.

⁸⁶ Weber: *Gesch. der Stadt Béla* nespomína, že by boli husiti urobili škodu v Belej. Ani Žigmundov list spišským mestám zo dňa 25. septembra 1433, okrem všeobecného nebezpečenstva, ktoré hrozilo mestám v okolí Kežmarku (*maximis dispendiorum periculis subjacerent*), nič nespomína o Belej.

⁸⁷ Długoss: *H. P. I.* 625. D.

⁸⁸ Wagner: *An. Sc.* III. 214.

husitov zadržaly. No, keď sa husiti dostali do mesta, použili ich za dobrý úkryt, kde, hoci na krátky čas, našli bezpečné miesto, odkiaľ mohli robiť výpady do okolitých obcí. Všeobecná mienka musela byť tá, že bez kežmarských hradných múrov neboli by sa mohli husiti v meste udržať. Toto zas poukazuje na ten fakt, že i obyvateľstvo Spiša muselo robiť nejaké opatrenia proti husitom. Tieto, pravda, pre spomínané okolnosti nestačili zahnať husitov. Žigmund však s takýmto ponímaním Spišiakov nesúhlasí a listom, písaným vo Ferare dňa 25. septembra 1433, zakáže prísne Spišu demolovať hradné múry, ba nariadi, aby celý Spiš pomáhal Kežmarčanom pri reparácii múrov⁸⁹. Husiti zostali v Kežmarku asi desať dní.

Spiškosobotská kronika spomína, že husiti boli na Spiši 14 dní. Kežmarok zaujali 25. apríla⁹⁰ a 7. mája už boli v Hybiach⁹¹. To znamená, že asi 23. prišli ku Kežmarku a 25. apríla ho zajali; boli v ňom do 5. mája a dva dni potrebovali na cestu do Hyb.

Husiti sobrali z Kežmarku všetky vojenské prístroje, bombardovacie a vrhacie stroje⁹², odniesli mestský archív, ktorý obsahoval dôležité listiny o výsadách Kežmarčanov⁹³, mesto vypálili a vyplienili⁹⁴. So sebou pobrali, čo sa len dalo odniesť. A toho veru muselo byť hodne v Kežmarku, lebo Dlugoss spomína, že mesto bolo akýmsi sklodom hodnotných vecí (ubi magnas opes, pluribus annis congestas reperientes). V Kežmarku bolo teda uložené ovocie viacročnej usilovnej práce spišského obyvateľstva. Zaiste nezahynul len majetok Kežmarčanov, ale aj majetok okolitých spišských miest a dedín, lebo Spišiaci, dôverujúc v silne ohradené mesto, posnášali doň svoje cennejšie veci.

I pri tak hojnej koristi husiti asi neboli spokojní s výsledkom. Hotových peňazí asi nenašli. Dá sa to aspoň z toho usudzovať, že pri svojom odchode zajali so sebou popredných mešťanov Kežmarku⁹⁵. Učinili to zaiste len preto, aby vytiahli od Kežmar-

⁸⁹ Wagner: An. Scep. I. 53.

⁹⁰ Spiškosobotská kronika, Szep. tört. társ. 1892. str. 32.

⁹¹ Wagner: An. Scep. I. 52.

⁹² Wagner: An. Scep. I. 53., viď str. 17. Spišské mestá boli vojensky dobre vyzbrojené. Viď Demkó: Lőcse története, str. 401.

⁹³ List Žigmunda z Bratislavy zo dňa 11. novembra 1435. Wagner: An. Scep. I. 55.

⁹⁴ Wagner: An. Scep. I. 54.

⁹⁵ Wagner: An. Scep. I. 52; Sváby: XIII. szepesi város tört. str. 84.

čanov peniaze. A skutočne, po zaplattení 3047 uhorských zlatých prepustili zajatých na slobodu⁹⁶.

Okrem mestského predstavenstva Kežmarku zajali husiti i spišského prepošta Juraja⁹⁷, ktorý, necítiac sa dosť bezpečne v Spišskej Kapitule, utiahol sa do Kažmarku⁹⁸. Wagner bez označenia prameňa udáva, že husiti ho odvliekli do Prahy, kde biedne zomrel⁹⁹. Prepošt Juraj pochádzal z Kežmarku, kde jeho otec bol voľakedy predstaveným mesta¹⁰⁰. Azda tá okolnosť ho pohla, že počas husitského nebezpečenstva hľadal útočisko nie v susednom Spišskom hrade, o ktorého bezpečnosť v tom čase asi nebolo dostatočne postarané, — (predošlý jeho pán Peter z Brezovice už nežil a Perényi ešte nebol zvolený¹⁰¹) — ale utiahol sa do Kežmarku. Juraj bol povestný svojím bohatstvom¹⁰².

Prepošt Juraj zaiste pred svojím odchodom do Kežmarku odovzdal svoje poklady do úschovy kanonikovi Jánovi Podolinskému¹⁰³. Hovorí sa, že husiti zajali prepošta len z náboženskej nenávisťi. Ale táto mienka sotva obstojí. Prepošt asi nebol „victima religionis“, ale skôr jeho bohatstvo, o ktorom husiti dobre vedeli a ktorého

⁹⁶ Wagner: An. Scep. I. 52. Mesto Kežmarok skutočne nemalo hotových peňazí a sumu 3047 muselo si vypožičať od istého Abraháma Gozliczkého a Wlodka Brzinského, ktorým sudca Martin, predstavenstvo mesta a s ním celé mesto muselo sa zaviazat, že akby patričnú sumu nevrátilo, veritelia majú právo zhabat ich majetky, spáliť mesto a väzniť obyvateľov. Nedá sa zistiť, akí to boli veritelia. Akiste Poliaci. Iní by boli sotva prezradili pred husitmi, že majú peniaze. Sváby (XIII. szep. város tört. 84.) sa nazdáva, že to boli židia. Celá udalosť vrhá čudné svetlo na vtedajšie spôsoby a bezpečnostné pomery.

⁹⁷ Wagner: An. Scep. III. 55; Archív spiš. kapituly: Scr. II. fasc. 3. č. 50.

⁹⁸ Tóth-Szabó (str. 117) hovorí, že husiti odvliekli Juraja zo Spišskej Kapituly, čo neobstojí.

⁹⁹ Wagner: An. Scep. III. 55. „Capta enim ab Hussitis, direptaque urbe (Kežmarok) et ipse (Juraj prepošt) comprehensus, Pragam usque in vinculis deductus est, ubi aerumnis et carceris squallore, religionis victima occubuit.“

¹⁰⁰ Wagner: An. Scep. III. 45.

¹⁰¹ Wagner: An. Scep. III. 214.

¹⁰² Pred zvolením za spišského prepošta bol Juraj prepoštom v Rábe (Wagner: An. Scep. III. 45.), pravda, nie riadne zvoleným, a roku 1419 súčasne spravoval i spišské prepošstvo. Pre mnohoobročnosť mal nepríjemnosti. Svoju chybu sám uznal, keď žiadal od pápeža absolúciu od cenzúr (spišskokapitulský archív, II. scrin. I. fasc. č. 11.). Pre preplate vymáhanie katedratika mal nepríjemnosti aj so spišským kňazstvom (Pirhalla: A szepesti prépostság vázlatos története. Levoča, 1899. str. 79.).

¹⁰³ Wagner: An. Scep. III. 57.

sa chceli zmocniť, bolo príčinou jeho zajatia. Boli by ho dozaista tak prepustili na slobodu, ako prepustili predstavenstvo mesta Kežmarku, keby ho bol niekto vymenil a zaplatil zaň žiadanú sumu. Ale kanonik Ján Podolinský nechal prepošta radšej husitom, aby sa tak stal vlastníkom pokladov daných do úschovy. Keď sa o tom neskoršie dozvedel prepošt Ján Stock, postavil kanonika Jána Podolinského pred súd pre krádež a spreneveru. Podolinský bol spišským súdom¹⁰⁴, i rímskym tribunálom odsúdený na doživotný žalár a pozbavený hodnosti¹⁰⁵. Poklady nebohého prepošta Juraja mali byť odovzdané prepoštovi Stockovi.

Vidíme teda, že prepošt Juraj sa stal obeťou nie náboženstva (victima religionis), ale obeťou lakomstva jedného člena kapituly.

Kedy a kde Juraj zomrel, nemáme presnej zprávy — ale tak sa zdá, že ešte na jar alebo v lete roku 1433, lebo Žigmund menuje dekrétom zo dňa 28. októbra 1433 za prepošta Jána Stocka, svojho dvorného lekára¹⁰⁶.

* * *

Máme len málo prameňov, ktoré by nám objasnili, čo robili husiti v ostatných mestách okrem Kežmarku. Zo Žigmundovho listu z 25. septembra 1433¹⁰⁷ jasne vysvitá, že hnev husitov v popradskej doline bol namierený proti Kežmarku; okolitým mestám a dedinám asi len preto sa škodilo, lebo veľké husitské vojsko aj za tých pár dní potrebovalo potraviny. Keď Žigmund v spomínanom liste bráni spišským mestám demolovať hradné múry Kežmarku a povzbudzuje všetkých k čím lepšiemu opevneniu Kežmarku, robí to preto, lebo sa obáva, že, keby husiti sa znova zmocnili Kežmarku, boli by i okolité mestá vystavené možnosti vykorisťovania¹⁰⁸.

Keď teda Žigmund presviedča spišské mestá o potrebe čím lepšieho opevnenia hradných múrov Kežmarku, nepoužíva direk-

¹⁰⁴ Wagner: An. Scep. III. 57.

¹⁰⁵ Wagner: An. Scep. III. 57. Bol generálnym vikárom prepošta Juraja. Wagner, III. 160.

¹⁰⁶ Pirhalla: A szepesi prépostság vázl. tört. str. 85.

¹⁰⁷ Wagner: An. Scep. I. 53.

¹⁰⁸ „quod si in casu quo praetaxatos Hussitas, altera vice dictas partes nostras Terae Scepus. subintrare et per eisdem memoratam Civitatem nostram Kesmark . . . vice iterata obtinere contigeret, tunc eisdem Hussitis in eadem Civitate Kesmark quantumcunque remanentibus, et moram trahentibus praetectae aliae Civitates nostrae ipsius Terae Scepus. maximis dispendiorum periculis subjacerent . . .” Wagner: An. Scep. I. 54.

tných poukazov na utrpené škody týchto miest. Spomína len škody Kežmarku a ostatným mestám pripomína, že, ak sa husiti znova zmocnia Kežmarku, budú mať okolité spišské mestá zas výdavky (dispendia.)

Ku Kežmarku najbližšie leží Ľubica. Nemáme dokumentov, že by bola utrpela väčšie škody od husitov. Ľubická kronika nič nespomína o Ľubici v tom roku¹⁰⁹.

Weber vo svojom diele: *Geschichte der Stadt Leibitz* (Kežmarok, 1896) str. 86 hovorí: „Die Klosteranlagen wurden in den Hussitenstürmen 1433, 1441, 1444 weggefeßt und auf ihren Trümmern entstanden die neuen Schöpfungen der Kirche und der Parochie“. Pravda, neudáva, o aký prameň sa opiera, ani určite nehovorí, v ktorom zo spomínaných rokov sa to stalo a za akých okolností.

O tých Žigmundom spomínaných „viacerých dedinách a mestách“¹¹⁰ v okolí Kežmarku dokumentárne môžeme tvrdiť, že medzi nimi boli i Ruskinovce, Tvarožná a Matejovce a že i tie utrpely škody od husitov. Ohľadom Ruskinoviec máme odpustkový list pápeža Eugena IV. z 27. septembra 1436¹¹¹. Podľa tohoto listu je nesporné, že husiti narobili v Ruskinovciach veľké škody. Hlavne to pocítil farský kostol sv. Agnesy. Keďže Ruskinovce patrily k XIII. spišským mestám daným do zálohy Poľsku, je dosť čudné, že sa husiti voči nim takto zachovali. Či mestečko bolo ohňom alebo iným spôsobom poškodené, z listu nijako nevysvitá. O poškodení Ruskinoviec, Tvarožnej a Matejoviec nám hovorí list Žigmunda, kráľa poľského¹¹², v ktorom roku 1574 potvrdzuje právo dotyč-

¹⁰⁹ *Selecta ex Chronicis Leibitzerianis*, Wagner: An Scep. II. 48.

¹¹⁰ List Žigmunda zo dňa 29. septembra 1434, „ibidemque (totiž na Spiši) combustiones et cremationes plurimarum villarum et Oppidorum aliasque diversas et indicibiles vastationes commiserunt“. Schmauk: Suppl. analect, str. 244.

¹¹¹ „Cum itaque, sicut accepimus, parochialis ecclesia beate Agnetis ville Rusquini, Strigoniensis diocesis, occasione guerrarum et aliorum insultuum bellicorum, quos perfidi heretici Boemiste nuper in partibus illis exercuerunt, adeo in suis structuris et edificiis desolata sit . . .“. Tóth-Szabó: *Oklevéltár*, str. 369.

¹¹² Ty trzy Mjasta Matthiasowcze, (sú to Matejovce, Matthaevilla a nie Matiašovce za Magurou, ktoré neboly mestom a neplatily daň Poľsku). Twarosna, Ruzquinowcze, jako se nayduje wstarich Registrach, ustami seznawayu ysz placzily Czynnz Ztarodawna wjenaky, to jesth Matthiasowcze pro una rata aureos sexaginta, Twarosna, pro una rata aureos septuagintaquinque. Ruzquinowcze pro una rata aureos quadraginta. Alye dali the zprawe ysz przech Hussitach thy trzy — Mjasta byly prawe zpusztozynie y prez dluchy czas nycoszadlyi, asz sa

ných troch miest platiť menšie dane pre škody zavinené husitmi a cituje záznam zo starých registrov. Odkiaľ berie list Žigmunda, kráľa poľského, citovaný záznam, nevedieť. Podľa slohu a pravopisu možno súdiť, že ho písal jednoduchý človek a akiste Spišiak, lebo mieša poľštinu s češtinou. Niet prečo pochybovať o tom, že by poľskí starostovia vzhľadom na utrpené škody od husitov neboli snížili spomínaným mestečkám vysoké poplatky. Bolo to odôvodnené. Ale že by dotyčné mestečká boli „prez dluchy czas nyeosadlyi“, to sotva obstojí. Keby poškodenie spomínaných miest bolo tak veľké, ako záznam uvádza, bol by Žigmund, kráľ uhorský, vo svojom liste zo dňa 25. septembra 1433 (viď str. 24.) rozhodne na to aludoval. Ináč z citovaného záznamu jasne nevysvitá, či má pred očami husitský zájazd na Spiš v roku 1433, alebo hovorí o vojenskom poškodení v neskorších rokoch, ktoré spôsobili jiskrovci a bratrství, keďže hovorí jednoducho o husitoch.

Presne nemôžeme určiť, ako sa pohybovali husiti na Spiši, ale s istotou môžeme tvrdiť, že po zaujatí a vyplienení Kežmarku ich hlavným cieľom mohla byť Levoča. Túto nemohli vynechať zo svojho programu. Veď po Kežmarku, ktorý bol Žigmundovým mestom, v Levoči, v slobodnom kráľovskom meste, mohli mu zasadiť druhú citeľnú ranu. A keď hľadali poklady, i tých by tu boli našli dosť hodne. Pravda, nemáme nijakej vierohodnej zprávy z tých dôb ohľadom Levoče. Že Levočania mali niečo do činenia s husitmi, to vysvitá z listu levočskej mestskej rady k liptovskej župe zo dňa 12. mája 1433, v ktorom rada žiada voľný pohyb v Liptove pre svojho posla Dávida, vyslaného „in quibusdam certis et arduis causis . . . ad cohortem sevissimorum Hussitarum . . .“¹¹³. Aké to mohli byť „vážné veci“, nedá sa zistiť. (Možno, že to bola intervencia v prospech prepošta Juraja.) Ale husiti nemohli byť v samom meste, ináč by to boli mestské kroniky a mnohé Žigmundove listy z tej doby spomínaly. Opevnenie Levoče bolo silnejšie, než aby tak rýchlemu a krátko trvajúcemu útoku bolo povolilo. Levoča vtedy mala už svoju silnú ohradu a široké priekopy, ktoré počas nebezpečenstva naplnili vodou¹¹⁴. Tu teda nemohli ničoho

wmenysenym Czysnu, ktorí do tego czasu daya oszradacz pochely, jakoss z Inwentaroch pokazuje czysenz thim sposobem . . . atd, Schmauk: Suppl. anal. lect. str. 440

¹¹³ Bardejovský archív č. 257. List mesta Levoče z 12. mája 1433.

¹¹⁴ Dr. Demkó: Lőcse története, str. 157.

dosiahnuť, preto tým surovšie sa vrhli na kláštor v Štávníku a na Skale útočista.

V českých dejinách vidíme, že husiti sa veľmi hnevali na kláštor¹¹⁵. Nemohli ich teda ani na Spiši vynechať, najmä kláštor cisterciťov v Štávníku, ktorého majetky boli v tom čase značné.

Wagner hovorí, že husiti vypálili skoro všetky dediny, ktoré patrily ku kláštoru. Kláštor zaujali a sobrali z neho veľké množstvo peňazí¹¹⁶. Autor pri tomto udaní neodvoláva sa na pramene. No, jeho údaje môžeme pokladať za vierohodné. Že roku 1433 boli husiti na majetkoch patriacich štávnickemu kláštoru, o tom máme dokumet, týkajúci sa zničenia Spišskej Teplice¹¹⁷, ktorá patrila k štávnickemu kláštoru. Spomínaný dokument opáta Ladislava je písaný 2. februára 1436, teda skoro tri roky po husitskom vpáde. Teplica ešte ležala v rumoch a opát vtedy len pomýšľal na jej znovu-vybudovanie a reštaurovanie. Z toho možno usudzovať, že nielen tá dedina, patriaca ku kláštoru bola spálená, ale i viaceré, lebo ináč kláštor by bol skôr postačil jednu obec zreštaurovať. K štávnickemu opátstvu patrily vtedy tieto dediny a osady: Hranovnica, Kubachy, Kraviany, Vikartovce, Liptovská Teplička, Nižná Suňava, Lúčivna, Teplica, Stojany, Primovce a Viderník¹¹⁸. Z týchto teda pravdepodobne tie padly v obeť husitskému pustošeniu, ktoré ležia bližšie ku kláštoru, ako obec Štávník, Hranovnica, Viderník, Primovce a Stojany. O Teplici sa spomína, že ju vyplienili a vypálili. Teda pravdepodobne ten istý osud stihol aj ostatné osady.

Wagnerovo udanie, že husiti sobrali zo štávnického opátstva veľké množstvo peňazí, môže zodpovedať pravde, lebo kde sa husitom po tejto stránke nevyplnily požiadavky a nádeje, tam

¹¹⁵ Palacký: D. n. č. III. 204. ; Hložina: České duchovné fády, str. 147.

¹¹⁶ „Regimen Ladislai calamitosum fuit. Nam Hussitae in Scepusium irrum-pentes, barbara feritate, omnes fere Abbatae pagos exusserunt. Monasterium occuparunt, expilarunt, et magnam praeterea vim pecuniae ab eo expresserunt“ Wagner: An. Scep. III. 161.

¹¹⁷ Nos Frater Ladislaus, Abbas Monasterii B. M. V. de Scepus . . . significamus, quibus expedit universis: quod nos cupientes ac desiderantes restaurationem ac reaedificationem possessionis nostrae Teplika sic vocatae, consideratis ac conspectis Hospitum et Incolarum multis gravaminibus, nec non desolationibus ejusdem villae, quae temporibus diversorum disturbiorum a nefandis Hussitis et ab aliis Exercituantibus hominibus spolia ac ignis voraginem sunt per-pessi . . . Wagner: An. Scep. I. 426.

¹¹⁸ Ján Vencko: Dejiny Štávnického opátstva na Spiši. Ružomberok, 1927, str. 193.

obyčajne zajali predstaveného (opáta Michala z Červeného Kláštora roku 1431 a Juraja, spišského prepošta). Ladislav teda zaiste vydal, čo mal, a tak uspokojil husitov a zostal doma¹¹⁹.

Je prirodzené, že, keď už boli v štavníckom kláštore, napadli aj kláštor kartuziánov na Skale útočiska. Kronikár tohoto kláštora takto opisuje udalosť:

„V roku Pána 1436 za predstavenstva P. Michala husiti vyplienili a vypálili kláštor: Bratia sa rozpŕchli do iných kláštorov. Po tak žalostnom vypálení a spustošení spev Pána a služby božie zmĺkly na dlhý čas a za dlhú dobu opustenia vyrástly na mýroch a veži stromčeky“¹²⁰.

Kronikár sa rozhodne mýli v udaní roku 1436. Jeho opis sa istotne vzťahuje na rok 1433. Roku 1436 totiž husiti na Spiši neboli. A nebolo ich už ani v liptovskej Lykave¹²¹.

Ale o tom, či kartuziáni boli prinútení opustiť kláštor, alebo či ho opustili až na tak dlhý čas, ako to kronikár kláštora ďalej udáva (do r. 1454)¹²², možno vážne pochybovať už aj preto, lebo máme dokument z r. 1449, podľa ktorého kartuziáni zo Skaly útočiska kupujú majetok v Štose za 53 zlatých¹²³, čo by boli sotva učinili, keby svoj kláštor ešte neboli mali v poriadku.

Husiti postupovali v hornádskej doline smerom k Spišskej Novej Vsi. Všetky dediny, ktoré im prišli do cesty, musely tak obstáť ako Teplica a ako obišly Smižany, o ktorých už máme dokument z tej doby. Je to prosba Smižančanov k pápežovi Eugenovi IV., v ktorej žiadajú o udelenie odpustkov pre tých, ktorí prispejú milodarmi k reštaurovaniu kostola poškodeného husitmi¹²⁴. Od Smižian mali husiti na niekoľko krokov Spišskú Novú Ves, bohaté spišské banské mesto.

Münnich opisuje fantasticky a celkom nemožne pôsobenie husitov v Spišskej Novej Vsi. Vraj napadnutie Spišskej Novej Vsi sa dialo na priamy rozkaz poľského kráľa Vladislava, lebo Spišská Nová Ves by bola bývala jediným mestom, ktoré sa

---

¹¹⁹ Wagner: spomína, že r. 1445 Ladislav ešte žil. Wagner: An. Scep. III. 161. Bol človekom ináč hohatým a mal aj na Spiši rozsiahly rodný majetok, Wagner: An. Scep. I. 75.

¹²⁰ Wagner: An. Scep. II. 76.

¹²¹ Hyroš: Žámok Lykava, str. 71; Tóth-Szabó: str. 125.

¹²² Wagner: An. Scep. II. 76.

¹²³ Wagner: An. Scep; I. 426.

¹²⁴ Pajdušák: Smižany, Iľašovce, Spišská Nová Ves, 1925, str. 34.

Tóth-Szabó: Okleveníár 368.

sprotivilo a postavilo husitom na odpor. Husiti vraj zaujali novoveské bane a hámry, v ktorých vyrábali pre seba zbrane. (Na to za tých pár dní, čo boli na Spiši, skutočne nemali ani času.) Novovešťanom sa však podarilo ich zahnať do novoveských lesov, kde ich pri „Okrúhlej jame“ nemilosrdne nabili. (Münnich: Igló város tört. str. 196.)

Musíme mať pred očami, že Münnichova kniha bola vydaná pri milénových oslavách Maďarska, kedy sa mestecká usilovali navzájom sa prevýšiť v ukazovaní čím väčších zásluh o maďarský štát. Títo príležitostní spisovatelia opierali sa o rozličné nezaručené poviedky a o naivné rozprávky, kolujúce medzi ľudom. Svoj opis končí slovami: „Iglóv preukázal maďarskej veci na Spiši veľké služby proti husitom.“ O to išlo autorovi.

Z dokumentu kráľa Žigmunda vidno, že husiti v Spišskej Novej Vsi narobili veľkých škôd. Odvliekli archív a nakoniec mesto podpálili¹²⁵. Podľa tohoto dokumentu dostavili sa pred Žigmunda novoveskí občania Erasmus Halbschuch a Herman Ungerathen a žalosným hlasom sa usilovali ho presvedčiť (lamentabili voce curarunt constatare) o zažitých hrozných časoch a o škodách, ktoré utrpeli od husitov; ako husiti napadli mesto, ako ho vyplienili a podpálili. Žigmund dokumentom zo dňa 6. decembra 1435 potvrdil ich staré privilégiá a dal im právo jarmokov.

O ďalšom postupe husitov na Spiši nedá sa nič určitého povedať. Je síce nápadné, že občania Spišských Vlách roku 1434 sú nútení budovať svoj nový chrám¹²⁶, ktorý pravdepodobne bol poškodený za husitských nepokojov, ale nemôžeme to brať ako pozitívny dôkaz.

O Spišskom Podhradí môžeme s určitosťou tvrdiť, že husiti roku 1433 v ňom neboli. Máme totiž od Žigmunda dokument¹²⁷, vystavený 25. novembra 1433, v ktorom Žigmund povoľuje výsek dreva v horách Oryn (?) a Kirchbergu, ktoré drevo občania Spišského Podhradia potrebujú na novopostavenie požiarom zničených svojich pribytkov. Ale požiar — ako píše Žigmund — povstal „ex quodam casu inopinabili“, a nie tak, že husiti podpálili mesto. Hoci nie je vylúčené, že požiar v Spišskom Podhradí, o ktorom list hovorí, bol ešte pred príchodom husitov na Spiš a že aj ich žiadosť Žigmundovi o výsek dreva bola písaná pred príchodom husitov, preca, keďže Žigmundova odpoveď je písaná 25. novem-

¹²⁵ Novoveský archív. Szepesmegyel tört. társ. évkönyve 1908. str. 22.

¹²⁶ Dr. Špirko: Umelecko-hist. pamiatky. Spiš. Kapitula, 1936. str. 49.

¹²⁷ Spišskopodhradský archív. Schmauk: Suppl. analect. str. 237.

bra 1433, Žigmund by sa bol určite zmienil i o tej škode, ktorú spišskopodhradskí obyvatelia utrpeli aj od husitov. Žigmund vo svojom liste presviedča spišské zemanstvo (ktoré hatilo podhradskému obyvateľstvu vo výseku lesa), že nespravodlivo pokračuje, keď robí nové ťažkosti ohňom poškodeným občanom¹²⁹. Keby husiti boli bývalí medzitým v Spišskom Podhradí, Žigmund, ktorý bol o všetkom dobre informovaný, bol by o tom určite vedel a medzi svojimi argumentami bol by i toho použil.

Ale ani nemali po čo prísť, lebo spišského prepošta našli v Kežmarku a silnejšie hrady, ako na príklad Spišský hrad, — ako sme to videli v prípade Nedického hradu — neodvážili sa napadnúť¹²⁹.

Tí, ktorí plienenie Podbraniska pokladali za možné, opierali sa o dokument Wagnera¹³¹, podľa ktorého kardinál Julián roku 1433 dáva Prešovčanom dišpenz, aby mohli v nedeľu a vo sviatky konať služobné práce a skoro opevňovať svoje mesto, a ako dôvod udáva Julián to, že husiti zaujali niekoľko susedných miest „qui nonnulla Castra et fortalitia ipsius oppidanis (totiž Prešovčanom) vicina per vim occuparunt et nunc de facto detinent occupata“. Z toho Tóth-Szabó uzatvára¹³¹, a po ňom mnohí iní, že husiti boli skutočne v Šariši, čo by, pravda, znamenalo, že prešli či už cez Branisko, alebo pokračovali pozdĺž rieky Hornádu a pri Kľuknave sa obrátili do Šariša.

Z uvedených slov robiť tak ďalekosiahle konklúzie pokladám za prehnané. Prešovčania písali svoju žiadosť vtedy, keď videli, čo sa robí v susednej župe, na Spiši, a Julián vo svojej odpovedi „susednými mestami“ mohol rozumieť i Kežmarok. Prešovčanom by bolo skutočne už neskoro obracať sa s listom do Bazileje ku kardinálovi Juliánovi vtedy, keď by husiti boli už celkom blízko Prešova.

Husiti, či už preto, že sa uspokojili s korisťou, sossieranou na Spiši, alebo preto, že sa dozvedeli o pripravách na obranu

---

¹²⁹ „cum non sit licitum, neque conveniens rationi, afflictis superaddere afflictionem...“ Schmauk: Suppl. an. str. 238.

¹³⁰ Bruckner (Reformáció és ellenref. a Szepességen, str. 13.) hovorí, že husiti roku 1433 zaujali spišský hrad a odvoláva sa na dokument u Schmauka (Suppl. an. str. 270). Mýli sa lebo tam je reč o zaujatí hradu roku 1443 za jiskrovcov.

¹³¹ Wagner: Diplomatarium comitatus Sarosiensis, str. 227.

¹³² Tóth-Szabó: A cseh-husizita mozgalmak, str. 118.

a na odpor¹³² šarišského a abaujského obyvateľstva, nepokračovali ďalej, ale cez Liptov vrátili sa domov. Dokumentárne je zistené, že 7. mája boli už v Hybiach¹³³. A to nielen ich čiastka, ale celá výprava, čo vysvitá z listu Levočanov k liptovskej župe, písaného 12. mája 1433¹³⁴. Hoci Husiti boli zvyklí v zaujatých pevnostiach a mestách nechať svoju stráž (Skalica, Trnava, Lykava)¹³⁵, na Spiši to neučinili. Akiste necítili sa dosť bezpečne. Ale s možnosťou ich návratu sa počítalo. Aspoň opatrenie Perényiho na to poukazuje, keďže dal zbúrať kostol sv. Michala za kežmarskými múrami¹³⁶. Podobne boli v pohotovosti aj šarišské a abaujské mestá¹³⁷. Opatrnosť Spiša bola celkom na mieste, lebo ešte ani troška sa nezaťahovali rany spôsobené vandalizmom predošlého roku a už znova sa blížilo nebezpečenstvo. Knieža Fridrich Ruský, potomok Vladimíra Veľkého¹³⁸, s Korybutom prišiel do Čiech ako dobrodruh a tu osvojil si nielen českú reč, ale stal sa aj husitom¹³⁹. Okolo Veľkej noci r. 1434 posbieral v Čechách podobných dobrodružných husitov a cez Moravu, Sliezsko a Poľsko prišiel až k spišským hraniciam. Tu kdesi pri Czorstyne urobil si pevnosť, aby odtiaľ robil výpady na Slovensko.

Keď sa Vladislav dozvedel o jeho úmysloch, poslal svoje vojská a tieto prinútily dobrodruha opustiť skrýšu pri Czorstyne. Zaiste toto dalo príčinu, že husitské tlupy s Fridrichom Ruským prešli do údolia Váhu a v apríli r. 1434 ohrozovaly Ružomberok¹⁴⁰. Ako sa dostali husiti s Fridrichom Ruským z dunajeckej doliny do Liptova, — či prešli cez Spiš alebo cez Oravu —

¹³² Košice boli ozbrojené (tajný archív Košíc, č. 1.), Bardejov tiež a Prešov, ako vidno z Juliánovho listu, ešte i v nedeľu a vo sviatok pracoval na opevnení mesta.

¹³³ Wagner: An. Scep. I. 52.

¹³⁴ Bardejovský archív č. 257.

¹³⁵ Varsík: Husiti a reformácia na Slovensku, str. 10.

¹³⁶ Schmauk: Suppl. an., str. 243.

¹³⁷ Tóth-Szabó: A cseh-husita mozg., str. 119.

¹³⁸ Palacký: D. n. č. IV. str. 256.

¹³⁹ Diugoss: H. P. I., str. 650. C.

¹⁴⁰ List Ján Perényiho, spišského župana, Kremničanom zo dňa 19. IV. 1434. „Ex veridica relatione nobis patefacta percepimus, quomodo Fridericus dux de Sylma. . . partes Lyphovie hostiliter subintrando civitatem Rosumbergh fortificaret, similiter et alii husite cum ipsorum thaboritis partes et confinia hujus regni hostiliter subintrare nituntur predicta confinia devastaturi“. Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 362.

nie je známo. No myslím, že cez Spiš sotva, lebo Ján Perényi, kapitán Kežmarku a spišský župan bol na stráží a odstránil budovy, ktorých by sa husiti boli mohli zmocniť. Žigmundov list zo dňa 29. septembra 1434, v ktorom schvaľuje Perényiho čin, nespomína, že by husiti znova boli na Spiši¹⁴¹.

Vojská Fridricha Ruského chcely sa síce spojiť s husitmi, zanechanými v Topolčanoch a v Lykave, ale vojská kráľovnej Barbory na čele s Jánom Perényim ich rozprášili. Zaiste vtedy zmizla i husitská posádka z Lykavy¹⁴², a tak Spiš zbavil sa husitského nebezpečenstva¹⁴³. Po roku 1434 priame husitské nebezpečenstvá viac Spišu nehrozia. V Poľsku však muselo priateľstvo s husitmi zanechať hlbšie stopy, ktorých vplyv pocítil aj Spiš, najmä vtedy, keď vypukly v Poľsku nepokoje.

Roku 1437 povstalo totiž medzi krakovským biskupom Zbignevom a Spithkom z Melština vážne napnutie. Zbignev podozrieval Spithka, že nadržáva husitom, že prijíma pod dvoma spôsobami a že ukrýva husitských kňazov¹⁴⁴. Pohrozil Spithkovi exkomunikáciou, na čo ten sa spojil s Fridrichom Ruským, napadol majetky krakovského biskupa a ohrožoval i susedné kraje. Podobne i Derslaus Ritwiansky¹⁴⁵ napadol s českými a poľskými tlupami hranice Slovenska a vnikol aj do Spiša. Na toto znepokojovanie hraníc Spiša vzťahuje sa list Alberta Bardejovčanom¹⁴⁶ z 21. februára 1438,

¹⁴¹ Schmauk: Suppl. an. str. 243.

¹⁴² Žigmund daroval hrad Lykavu Huňadovcom. Hyroš: Zámok Lykava, str. 71.

¹⁴³ Tóth-Szabó: A cseh-husita mozg., str. 125.

¹⁴⁴ „quod illum (Spithko) de haeresi Bohemorum et communione utriusque speciei suspectum et presbyteros haereticos servantem reprehendit“. Dlugoss: H. P. I., str. 697. D.

¹⁴⁵ Dlugoss: H. P. I., str. 698. C.

¹⁴⁶ „qualiter nonnulli malevoli et pacis perturbatores Poloni cum pluribus perversis Bohemis et aliis latronculis coadunati et in multitudine copiosa conglobati metas et confinia regni nostri a parte terre et partiumstrarum Scepusiensium et etiam aliarum regno Polonie vicinarum subintrare machinantur, seu jam de facto subintrassent, volentes totis viribus eorum in ipso regno nostro et in dictis suis confinibus, praesertim verò in dictis nostris partibus Scepusiensibus praedam committere et rapinas, immo etiam fortalitia, castra videlicet seu civitates illarum partium, quae possent, sibi acquirere et usurpare, quod Deus avertat, sic fieri contingerent. In ipsius regni et regnicolarum nostrorum periculum cederent et ruinam... Ďalej hovorí Ladislav, že poslať proti nim Jána Zudara de Olnod... Bardejovský archív, č. 328.

v ktorom im píše, že posielala svoje vojská proti českým a poľským tlupám, znepokojujúcim hranice Spiša.

Ďalšie nepokoje a plienenie Spiša nastaly z príležitosti konfliktu medzi Albertom a Vladislavom pre český trón.

Po Žigmundovej smrti (9. decembra 1437) v Uhorsku hneď zvolili za kráľa Alberta, ktorý si robil nároky aj na český trón¹⁴⁷. Katolícka časť Čiech s tým súhlasila, ale Táboriti ponúkli českú korunu poľskému kráľovi Vladislavovi, potažne, ak by on neprijal, jeho bratovi Kazimírovi¹⁴⁸.

Albert sa dal korunovať na českého kráľa a potom ihneď išiel pokoriť protiviacich sa Táboritov. Pravda, tým šli na pomoc Vladislav a Kazimír¹⁴⁹.

Kým Albert s celou vojenskou pohotovosťou dobýjal Tábor, Vladislav naň útočil s dvoch strán. Vladislav s Kazimírom išli totiž do Čiech, zároveň však jeho kapitán Saffranecz¹⁵⁰ s početným vojskom, v ktorom akiste boli všetky nespokojné živly pohraničného pásma, znepokojujúce Spiš, vtrhol do Spiša a usadil sa v Podolínci¹⁵¹. Saffranecz dotiaľ robil veľké škody ako Podolíncu tak i okolitým obciam častými výpadmi (*nonnullaque damna inibi (Podolínec) incolis earundem partium quotidianis insultibus committente*), kým ho nepokoril Štefan Rozgony, bratislavský gróf. Ten totiž posbieral svoje vojsko a prišiel až do Spiša. Usadil sa v Kežmarku, lebo jeho hradné múry, poškodené ešte za husitských vpádov, boli už zreštaurované¹⁵², a odtiaľ pozoroval každý pohyb Saffranczovho vojska. Saffranczove vojská porazil v troch väčších bitkách — pravda, pri tom i sám utrpel veľké straty — a prinútil ich utiecť. Boj musel byť veľmi prudký a so strany Saffranczovej neočakávaný, lebo utekajúce vojsko nemalo ani kedy plieniť spišské obce¹⁵³. (To sa muselo stať ešte pred 24. májom, lebo v ten deň už vyjednávajú o prímerie medzi oboma krajinami).

¹⁴⁷ Tóth-Szabó: *A cseh-husztai mozg.*, str. 139.

¹⁴⁸ Palacký: *D. n. č. III.* str. 622.

¹⁴⁹ Palacký: *D. n. č. III.* str. 630.; Tóth-Szabó, str. 140.

¹⁵⁰ Malo to byť jeho anonymné meno. Wagner: *An. Scep. I.* 141.

„quem vulgus, proprio nomine velato, Saffranecz cognomine appellabat.“

¹⁵¹ Fejér: *Codex dipl. XI.* p. 284.; Wagner: *An. Scep. I.* 141.

¹⁵² Sváby: *XIII. szepesi város története*, str. 85.

¹⁵³ „sicque partes nostrae Scepusienses a praetactorum inimicorum insultibus per strenuitatem Comitum Stephani liberatae, damnorum notabilium expertes remanserunt“ Wagner: *Analect. Scep. I.* 142.

Keď Albert videl, že sultán Murad II. sa chystá napadnúť Uhorsko s južnej strany, chcel sa pokonať s Poliakmi. Pre toto sa sišli na Turíce 24. mája 1439 v Starej Lubovni legáti Poľska i Uhorska¹⁸⁴. Panovníci sami sa nemohli dostaviť. Za Poľsko bol prítomný Zbigneu, biskup krakovský, Wladislav, biskup wladislavský, Mikuláš, dekan krakovský, Ján Thanczynsky, palatín Krakova a Ján z Koniecpola, kancelár Poľska. Alberta v Lubovni zastupovali Šimon, biskup vesprimský, Dionýz, biskup jágerský, kancelár Gašpar Šlick, Ján Perényi a iní baróni. Zaiste bol prítomný aj Štefan Rozgony, ktorý sa vtedy zdržiaval na Spiši. Nakoľko pre turecké nebezpečenstvá i pápežovi Eugenovi IV. veľmi záležalo, aby nepokoje medzi Albertom a Vladislavom boli odstránené, vyslal na lubovnianske zasadnutie svojho legáta, arcibiskupa Jána Tarentského. Legáti oboch krajín sa dlho radili, ale nijako sa nevedeli dohodnúť na niečom konkrétnom. Uzavreli len prímerie, ktoré malo trvať do 29. sept. 1439 a medzitým 8. septembra sa mali sísť osobne obidvaja panovníci. Vladislav mal prísť na určitý deň do obce Byecz, Albert však do Bardejova. Niekde medzi týmito dvoma mestami sa mali stretnúť — akiste na Spiši.

K stretnutiu však nedošlo. Albert, tak sa zdá, od tohoto stretnutia neočakával nijakého výsledku, ba ani sa nemienil dostaviť, aspoň na to ukazuje jeho opatrenie, že 5. septembra vyslal do Spiša zvláštnu vojská pod vedením Juraja Rozgonya¹⁸⁵. Ďalším zápletkám urobila koniec jeho predčasná a náhla smrť 27. okt. 1439

¹⁸⁴ Dlugoss: H. P. I. 716. D. — Palacký: D. n. č. III. str. 633.

¹⁸⁵ Hazai okmánytár, II. 287, podľa Tóth-Szabó str. 141.

Časť II.

Alžbeta. — Jiskra v službách Alžbety a Ladislava Pohrobka. — Vladislav na Spiši. — Zaujatie Kežmarku, Rychnavy a Spišského hradu. — Spišskonovoveské prímerie. — Jiskra hlavným kapitánom. — Jiskra a Hunyadi. — Smluva z 13. septembra 1446. — Mier uzavretý v Mezőkövesde a v Rimavskej Sobotě. — Axamit.

Odkedy sa dostalo XIII spišských miest do zálohy Poľsku, stal sa Spiš hniezdom stálych nepokojov. Tu Uhri, tam zas Poľiaci ho poškodzovali — ako to už býva s majetkami, ktoré patria dvom pánom¹). Jeho osud sa v mnohom zhoršil, keď po Albertovej smrti celé Uhorsko stalo sa hračkou v rukách zainteresovaných panovníckych domov a oligarchických rodov.

Zomierajúci Albert si prial, aby uhorskú, českú a rakúsku korunu dedil jeho syn, keď jeho tehotná manželka Alžbeta porodí syna. V Uhorsku po smrti Albertovej neboli ochotní splniť jeho poslednú vôľu, hoci sa okúňali prístupť k slobodnej voľbe kráľa. Obávali sa totiž, že, keby Alžbeta aj porodila syna, dieťa nebude môcť zahnať tie mnohé nebezpečenstvá, ktoré práve vtedy Uhorsku hrozili. Tureckým nebezpečenstvom stále ohrozovaná a oligarchiou zoslabená krajina azda nikdy tak nepotrebovala silnej ruky dospelého muža, ako práve teraz.

Preto na budínskom sneme roku 1440 sa Uhri rozhodli, že toho zvolia za uhorského kráľa, ktorý pojme za manželku vdovu po Albertovi — Alžbetu. V prvom rade sa pomýšľalo na mladého poľského panovníka Vladislava.

Alžbeta, nevediac, čo skrýva v svojom živote, rátala s každou eventualitou a zdanlivo k tomu privolila, hoci vnútorne tomu odporovala². Uhorskí delegáti ešte v januári roku 1440 ponúkli

¹ Sváby: XIII. szepesi város története, str. 86.

² Alžbeta hneď po smrti Albertovej tušila, že uhorskí magnáti ju chcú soslúbiť s Vladislavom a preto proti tomu plánu hneď robila prípravy. Listom zo dňa 21. decembra 1439 (Schmauk: Suppl. analect. 266 — Genersich: Merkwürdigkeiten, I. str. 160) naložila Kežmarčanom, aby zosilnili svoje mesto, keďže

uhorskú korunu Vladislavovi s podmienkami, že pojme Alžbetu za manželku a ak by Alžbeta porodila syna od Alberta, tak v prípade Vladislavovej bezdetnosti tento syn bude dediť uhorskú korunu. Medzi podmienkami bola aj tá, že Vladislav bez nároku na nejakú náhradu má vrátiť XIII založených spišských miest³.

Alžbeta neprivilila k svadbe s Vladislavom. Ešte pred porodom znova poslala list Kežmarčanom⁴, v ktorom sa vyhlasuje za právoplatnú dedičku uhorskej koruny a upozorňuje Kežmarčanov, aby zvlášť v týchto dňoch dávali pozor, aby sa nepripojili k nikomu, nech by k nim prišiel ktokoľvek, ale nech len jej a jej deťom zachovajú vernosť. Už z toho listu vysvitá, že Alžbeta počíta s každou možnosťou a je hotová obhajovať svoje právo a právo svojich detí i mečom. Kežmarčanov vyzýva, aby dôkladne opevnili svoje mesto, aby mohla najst' v ňom ochranu. Kežmarčania neodporovali kráľovne, ale chceli vyhnúť vojne, ktorá by sa bola akiste na Spiši odohrala. Preto poslali k Alžbete popredného občana Jána Toporcza. Alžbeta podobne odkázala Kežmarčanom, že i ona chce všemožne vyhnúť vojne, aby už tento mnoho trpiaci kraj mohol žiť v pokojnejších časoch⁵.

Podobným listom povzbudzuje Alžbeta k vernosti aj Levoču, Prešov a Bardiov⁶, lebo počítala, že Vladislav asi cez tie mestá

leží na hranici, a z poplatku, ktorý jej mali odvádzať, aby vyzbrojili 100 drabantov — takých, ktorí by boli úplne a v každom prípade kráľovne oddaní. V spomínanom liste hovorí, že vyzvala aj spišských zemanov, aby všemožne pomáhali Kežmarku, ak by sa to mesto dostalo do akéhokoľvek nebezpečenstva. Tu už asi počíta na konflikt s Vladislavom.

³ „Elisabetha, regina vidua, ut Wladislaus, Poloniae Rex ad capessendum regnum Hungariae evocetur, anno 1439 exeunte consentit; per legatos ordinum regni evocatur, promittitque Statibus, se, si in regem Hungariae coronaretur, XIII. oppida Scepusii, sine pignoris relictione, regno Hungariae reiuncturum.“ Fejér C. D. XI. p. 394.

Uhorskí preláti a baróni už v roku 1436 žiadali vrátiť XIII spišských miest, pri ktorej príležitosti sišli sa poľskí i uhorskí legáti v Kežmarku. Na žiadosť Uhrov bez náhrady dostať do zálohu dané spišské mestá, (restitutionem terrae Scepus. absque pecuniis), poľskí legáti odpovedali, že by to nebolo pekné, keby dobrodenie Vladislavovo odplácali nevďačnosťou. Dlugoss : H. P. I. 689, D.;

Wagner (An. Scep. II. 96) správne poznamenáva, že tvrdenie Dlugossa je čudné, prečo by boli žiadali zadarmo spišské mestá, keď podľa záložnej listiny to nebol poľský kráľ nijako povinný. Vid' Wagner, I. str. 212.

⁴ Wagner : An. Scep. I. 57. List je písaný nemecky v Komárne, a to v pondelok po polpôste roku 1440.

⁵ Schmauk : Suppl. an. str. 267.

⁶ Wagner : An. Scep. I. 84.; II. 99.

prejde, keď pôjde zaujať uhorský trón. List je písaný 13. februára 1440. Alžbeta sa veľmi pochvaľne vyslovuje o vernosti týchto miest a sľubuje im veľkú odmenu. Levoča skutočne ostala verná, keď Vladislav prišiel na Spiš. Ináč sotva by bol Vladislav obišiel Levoču, keď z Kežmarku šiel do Spišského Podhradia.

Vladislav nemal veľkej vôle prijať uhorský trón. Keď sa precia rozhodol ísť do Uhorska, robil to najviac na nahovárane svojej matky a ctibažného biskupa krakovského, Zbigneva, ktorý sa ochotne podujal financovať cestu do Uhorska. Okolo 10. apríla 1440 vybral sa Vladislav na cestu, sprevádzaný kráľovnou matkou, bratom Kazimírom a veľkým vojskom⁷. Jeho cesta viedla cez Czorstyn⁸ do Spiša a v deň sv. Vojtecha, 23. apríla, došiel do Kežmarku⁹.

Kežmarčania Vladislava ochotne prijali, za čo sa im skoro usľoval odmeniť¹⁰. V Kežmarku zostal Vladislav 10 dní. Tu dočkal poľských prelátov a barónov, ktorí pre krátkosť času nemohli sa skoro vybrať na cestu. Za desať dní prišiel do Kežmarku biskup Zbigneu a mnoho cirkevných a svetských hodnostárov. Długoss uvádza 32 najpoprednejších rodín¹¹, ktoré mali sprevádzať Vladislava do Uhorska na korunovanie v Stolnom Belehrade. Čo len mali skvostného, sohraly, aby korunovanie bolo čo najokázalejšie. V nádhere sa jednotlivé rodiny chcely prevýšiť.

Do Kežmarku Vladislavovi prišli v ústrety aj uhorskí preláti a baróni, ktorí nedržali s Alžbetou. Najráznejšie medzi nimi si počínal Šimon Rozgony, jágerský biskup.

Vladislav sa dozvedel v Kežmarku o zmenenej situácii, ktorá nastala po narodení Ladislava Pohrobka a o Alžbetiných zámeroch. Svoj pobyt v Kežmarku predĺžil o dva dni, radil sa s prítomnými uhorskými a poľskými magnátmi a výsledok bol ten, že Vladislav i pri Alžbetinom odpore pokračoval v ceste ku Budínu, najviac posmeľovaný a povzbudzovaný jágerským biskupom Rozgonyom¹².

Hneď po Vladislavovom príchode do Kežmarku prišla k nemu dňa 25. apríla deputácia zo Starej Ľubovne, opísala mu svoju veľkú chudobu a mnohé utrpené škody. Vladislav veľkodušne

---

⁷ Wagner: An. Scep. II. 98.

⁸ Genersich: Merkwürdigkeiten I. str. 161 hovorí, že matka a Kazimír sa vrátili z Czorstyna späť.

⁹ Długoss: H. P. I. 729. D.

¹⁰ Wagner: An. Scep. I. 58.; III. 217.

¹¹ Długoss: H. P. I. 730.

¹² Długoss: H. P. I. 731 D

oslobodil Starú Ľubovňu od povinnosti záprahu (ab omnibus et singulis equitaturis et ducturis, alias podvodis dictis¹³) voči každému, výjmc, že by to on sám potreboval.

Kežmarok a celý Spiš sveril Vladislav opatere Mikuláša Perényiho, a to na radu Šimona Rozgonya, hoci sa to nevidelo poľským magnátom, ktorí by radšej boli videli na tom mieste Poliaka Wlostowskiego¹⁴.

Vladislav sa pohol 4. mája, teraz už v sprievode nielen poľských ale aj uhorských hodnostárov na Spišskú Novú Ves, kde prenocoval a na druhý deň — na Nebevstúpenie Pána — bol na sv. omši, ktorú celebraval Zbignev, biskup krakovský. Zo Spišskej Novej Vsi poslal Kežmarčanom list, v ktorom sa tituluje „electus Rex Regni Hungariae“ a za preukázané mu služby dáva Kežmarčanom právo voľne obchodovať s ich produktmi v celom Poľsku, pri čom oslobodil ich od platenia mýta a všetkých iných poplatkov¹⁵.

Kežmarčania teda nerešpektovali žiadosť Alžbety. Vidieť v tom zrelý úsudok kežmarských Spišiakov, ktorí sa nedali veľmi ovplyvniť sentimentálnymi nárekmi ctibažnej Alžbety, ale pripojili sa k silnejšej Vladislavovej osobnosti, pri čom nemálo musel imponovať jeho sľub, že vráti v záloh dané spišské mestá. Podobne zavďačil sa Vladislav i Podolínčanom a dokumentom zo dňa 5. mája, ktorý bol vystavený v Spišskej Novej Vsi, oslobodil ich od povinnosti záprahu¹⁶, tak, ako to bol urobil Staroľubovňanom. Vladislav po obede 5. mája odišiel zo Spišskej Novej Vsi do Spišského Podhradia. Levoču, ktorá vytrvala vo vernosti k Alžbete, obišiel. Večer došiel do Spišského Podhradia, kde prenocoval a na druhý deň šiel cez Bijačovce do Šariša, do Sabinova¹⁷. Cez Prešov, popri Ko-

¹³ Schmauk: Suppl. An. 268.

¹⁴ Długos: H. P. I. 732. A. Podľa Wagnera (An. Scep. III. 257) krakovský biskup oddal XIII spišských miest, ktoré dostal od Vladislava za financovanie cesty do Uhorska, Mikulášovi Komorovskému. O tom, že by bol Zbignev pánom XIII spišských miest, nenachádzame nikde nijakej stopy. Pochybuje o tom i Sváby (XIII. szep. város tört. str. 87). Pirhalla (A szepesi prépostság vázl. tört. str. 88) hovorí, že Vladislav dostal peniaze od Komorovského, ktorému za to dal XIII spišských miest do zálohu.

¹⁵ Wagner: An. Scep. I. 58.

¹⁶ Schmauk: Suppl. an. 269.

¹⁷ „egressus de Podgorze (Spišské Podhradie) venit in Sabinow, ubi ad suam serenitatem venit Wilhelmus Nuncius Amadei Ducis Sabaudiae in Romanum Pontificem per concillium Basileense electi“. Wagner: An. Scep. II. 99.

šiaciach) Košice zatvorily pred ním svoje brány) šiel do Jágru, kde prišiel 14. mája¹⁸.

* * *

Alžbeta 22. februára porodila Ladislava Pohrobka¹⁹. Jej radosť dodala materinskému srdcu odvahy, aby vykonala všetko možné na záchranu uhorskej koruny pre svojho syna²⁰. Uhorských vyslancov, ktorí jej mali referovať o vyjednávaní s Vladislavom, dala zavreť. Poslovia Vladislava, ktorí niesli jeho dary, neodvážili sa k Alžbete ani prísť.

Korunou sv. Štefana, ktorú ešte pred porodom dala tajne priniesť z Vyšehradu, v prvý turecký deň — 24. júna 1440 — dala Ladislava korunovať v Stolnom Belehrade²¹. Vladislav na nátlak uhorských magnátov tiež sa dal korunovať o týždeň neskôr v Stolnom Belehrade, a to korunou s hrobu sv. Štefana²².

To, čoho sa baróni krajiny obávali, t. j. rozdelenie síl v tak vážnej dobe, stalo sa skutkom. Krajina sa rozdelila na stránku Alžbetinu a na stránku Vladislavovu.

Spiškosobotská kronika opisuje rozdelenie takto: „In derselbin zeit czogen dy lanthern ken Polan noch dem konig Wladislao, vnd furten yn ken weispurg vnd cronten yn mit sand Steffans cron an sand Alexy tag, vnd also erstung gros crig vnd zwittracht ym lande, cyn teil hern hilden es mit konig lasla vnd teil der lanthern mit dem von Polan, vnd dy Stete alle mit konig lasla ausgenommen den Kesmargt. Offen vnd Weispurg“²³.

Vladislavovi záležalo na tom, aby si získal celý Spiš. To mienil dosiahnuť tým, že skutočne splní svoj sľub, totiž, že vráti v záloh mu dané spišské mestá. Listom zo dňa 30. decembra 1440 nariadil starostom 23 spišských nemeckých osád (patriacich k fraternitasu — okrem Hrabušíc)²⁴, aby čím skôr vyvolili zpomedzi seba grófa, ktorého sídlo by odteraz bolo v Kežmarku. Týmto opatrením chcel

¹⁸ Tóth-Szabó: A cseh-husztai mozgalmak, str. 173.

¹⁹ „Fraw Elizabeth pleb swanger vnd am sand peter tag Anno dni MCCCCXL wart geporn konig lasla gar ein edler her . .“ Spiškosobotská kronika. Szep. tört. társ. évkönyve, 1892, str. 33.

²⁰ Palacký: D. n. č. IV, 16.

²¹ Spišskonovoveská kronika. Szep. tört. társ. évkönyve, 1892, str. 33.

²² Mišík: Husiti na Slovensku str. 82; Šváby: XIII. szep. v. tört. str. 87 hovorí, že to bolo 30. júna 1440. Podľa spiškosobotskej kroniky 17. júla (an sand Alexy tag) Szep. tört. társ. évk. 1892, str. 33.

²³ strana 33.

²⁴ Wagner: An. Szep. I. 222.

sa Kežmarku odmeniť za to, že pred ostatnými mestami sa zvlášť pridŕžalo Vladislava a súčasne chcel oslabiť postavenie mesta Levoče na Spiši, ktoré ako sme to už videli, ostalo verné Alžbete.

Alžbeta po korunovaní Ladislava Pohrobka utiahla sa do Rábu, neskôr do Bratislavy a rozmyšľala o spôsobe, ako zabezpečiť synovi uhorský trón. Obrátila sa o pomoc k Fridrichovi, rímskonemckému cisárovi, ktorý jej poskytol peňažitú pomoc 30.000 zlatých na žoldnierske vojsko a do zálohu vzal svätoštefanskú korunu, Alžbetine veľké osobné majetky, ba aj syna Ladislava vzal do opatery²⁵.

Teraz, keď Alžbeta potrebovala žoldnierske vojsko, v prvom rade mohla myslieť na vojsko české, ktoré svoju udatnosť ukázalo v husitských vojnách a po porážke u Lipán (1434) bolo nečinné. Už aj doposiaľ mala Čechov vo svojom vojsku. Hrad Ráb posilnila českými vojakmi na čele s kapitánmi Šmikovským a Czeszkom²⁶. Vedenie českých žoldnierov sverila Alžbeta kapitánovi Jánovi Jiskrovi z Brandýsa²⁷.

Jiskra zorganizoval svojich žoldnierov najviac z Čechov a Moravanov, ale boli medzi nimi aj Rakúšania a Slezáci²⁸.

Nemáme poverujúcej listiny²⁹, ktorou Alžbeta vymedzila úlohu

---

²⁵ Tóth-Szabó: A cseh-husz. mozg. str. 175.; Mišák: Husiti, str. 82.

²⁶ Tamtiež.

²⁷ S Jiskrom prvý raz sa stretávame na výprave Žigmundovho vojska proti Turkom roku 1437 (Palacký: D. n. č. III. 594). Žigmund najal táborských bojovníkov za žold a pod vedením Jána Jiskru vypravil ich po Dunaji až po Belehrad. Palacký sa tu asi opiera o Žigmundov list, písaný v Prahe 26. III. 1437, kde Jiskra nie je po mene udaný, ale len ako kapitán Táboritov spomínaný „capitaneus taboritarum cum suis taboritis et gentibus per Danubium usque ad Nadoralbum per eosdem homines apreciandos conducantur“. Tóth-Szabó: Oklevéltár, str. 371. Bonfinius spomína ho pod menom Juraj Jiskra. Bonfinii R. H. Decad. III. libr. V str. 337.

Spiškosobotská kronika tiež spomína túto udalosť: „In der selbin czeit sante fraw Elisabet ein hewptman Jan Giskra in dis land der quam mit vil volk der bemen, vnd wart hewptman in den Steten.“ Szepes. tört. társ. évk. 1892, str. 33.

Wagner na základe Dlugossa (Wagner: An. Scep. II. 99.) spomína, že Jiskra prv, ako by bol vstúpil do Alžbetiných služieb, bol zajatý u Vladislava „quem Wladislaus Rex de captivitate nuper absolverat.“

²⁸ Wagner: An. Scep. II. 99.

²⁹ Podľa Korpanayho 1. augusta 1440.; Tóth-Szabó: A cseh-huszita mozg. str. 183, pozn.

Jiskrovi, ale z účinkovania dá sa presne určiť, že Jiskra stal sa majiteľom zvolenského hradu, ktorý patrilo Alžbete, ďalej županom šarišským „Comes de Saruch“⁸⁰, kapitánom miest Košíc, Bardejova, Levoče a Kremnice⁸¹. Tým opatrením chcela Alžbeta odrezať spojenie Vladislava s Poľskom.

Alžbeta správne počítala a jej nádeje v Jiskru skladané sa splnili. Nebyť Jiskru a jeho žoldnierov, Ladislav Pohrobok nebol by sa dostal na uhorský a v dôsledku toho ani na český trón. Pravda, cesta k týmto výsledkom nebola ľahká a krátka.

Jiskra cez jeseň roku 1440 obsadil zvolenský hrad, banské mestá na strednom Slovensku, ďalej Prešov, Bardejov a Košice⁸².

So Spišom Jiskra nemal ľahkú prácu. Najnovšie tu bola nálada za Vladislava. Patrilo mu severný Spiš s mestami Podolincom, Starou Ľubovňou a Gniazdou; Kežmarok sa exponoval za Vladislava, XIII spišských miest z vlastného záujmu držalo s Vladislavom.

Spišská kapitula držala tiež s Vladislavom, čo vysvitá z Alžbetinho listu⁸³, ktorý písala v Rábe roku 1440. V ňom Alžbeta napomína spišskú kapitulu, aby neuznávala za prepošta Jána de Dominis, ktorého ustanovil Vladislav, ale právoplatného prepošta Jána Stocka.

List hovorí: „S nevôľou počúvame, že z nariadenia poľského kráľa zaujali prepozitúru sv. Martina ľudia biskupa segnienského (Ján de Dominis)⁸⁴, zmocnili sa jej majetkov a dôchodkov a po vyhnaní Jána Stocka, vášho prepošta a jeho úradníctva. . . doteraz ju ešte držia a že vy (kanonici) odpadli ste veľmi nerozvážne od vernosti vášho prepošta a rozhodli ste sa radšej poslúchať nariadenia segnienského biskupa. . .“ V ďalšom sa Alžbeta vyhráža kapitule, že ostrihomský arcibiskup ju za to potrestá a naloží jej, aby nikoho nepočúvala, len právoplatného prepošta Jána Stocka.

I pri jasných slovách Alžbetinho listu opravdivá politická orientácia kapituly nedá sa ľahko zistiť. Kapitula odhodlala sa na

⁸⁰ Wagner: An. Scep. I. 60.

⁸¹ Wagner: An. Scep. II. 99.

⁸² Tóth-Szabó, str. 184.

⁸³ Wagner: An. Scep. I. 333.

⁸⁴ Biskup segnienský má byť podľa Wagnera (An. Scep. III. 60.) Ján de Dominis, jeden z členov deputácie, ktorá šla požiadať roku 1440 Vladislava za kráľa. Ján de Dominis videl, pravda, svoju nemožnú situáciu na Spiši a vyhnuť právoplatnému prepoštovi Stockovi (Spišská Kapitula: Krajinský archív: Protokol 1510, fol. 51). Tóth-Szabó hovorí, že Ján de Dominis ako veľkvaradinský biskup padol pri Varne roku 1444, Tóth-Szabó, str. 205.

tento krok, ako sa zdá, len z nenávisti proti Stockovej osobe, ktorého natoľko nemali radi ani spišskí zemani, Juraj Mariaš, Ladislav de Rakoltz, že svojho času sám Albert sa musel zastať Stocka³⁵, ktorý bol vždy oddaný kráľovskej rodine. Nevedieť, či Alžbetine ostré slová a vyhrážky a či iné okolnosti pôsobili na kapitolu, ale čoskoro obrátila sa zasa k Stockovi a tým aj k Alžbete. Nemálo musel pôsobiť na Spiš aj fakt, že Jiskra v susedných stolicích pevne zakotvil. Spiš sa postupne kloní na stranu Alžbety. Sám Mikuláš Perényi, ktorého Vladislav ustanovil kapitánom Kežmarku a županom Spiša³⁶, tak sa zdá, zakolísal vo vernosti k Vladislavovi³⁷.

Prvé mesto, ktorého sa chcel Jiskra zmocniť, bol Kežmarok. Musel sa viac ráz pokúsiť zaujať Kežmarok, ale podarilo sa mu to len 16. okt. 1441³⁸. Jiskra postupoval proti Kežmarku veľmi opatrne a šetrne. Nechcel vniknúť do mesta násilím, aby ho nepoškodil, ale čakal na vhodný čas, keď ho bude môcť zaujať ľstou³⁹. Perényiho posádka utiahla sa do bášť a veží a nakoľko nedostávala z Poľska pomoc, musel sa vzdať.

Długoss hovorí, že práve vtedy tiahlo z Poľska Vladislavovi na pomoc väčšie vojsko pod vedením kapitánov Vavra Zárembu a Mikuláša Škoru. Boli už v Podolínci, keď poslali Kežmarčanla poslov, aby im prišli na pomoc. Poľskí kapitáni dali im krátku odpoveď, že ich cieľom je pomáhať Vladislavovi a nie brániť mestá⁴⁰.

Kapitán Mikuláš Perényi zutekal akiste do Rychnavy, ktorá mu tiež patrila⁴¹.

Už zo spôsobu pokračovania pri zaujatí Kežmarku bolo vidno,

---

³⁵ Wagner; An. cep. I. 332.

³⁶ Wagner; An. Scep. III. 217.

³⁷ Genersich: Merkwürdigkeiten I. 165, hovorí, že Vladislav poslal do Kežmarku Poliaka Czapka, aby bol Perényimu na pomoci proti Jiskrovi, ale aj preto, lebo nedôveroval Perényimu. Pravda, posol do Kežmarku neprišiel, lebo ho Jiskra predbehol.

³⁸ „Anno 1441 am tag Gall ist Käszmarckh abermahl durch die Böhmen eingenommen worden.“ Hain Gáspár löcsel krónikája, str. 14.

³⁹ Genersich podľa Długossa hovorí, že jeden občan otvoril v noci brány mesta, načo jiskrovci vnikli do mesta. Genersich: Merkwürdigkeiten, str. 165.

⁴⁰ Długoss: H. P. I. str. 761. D.

⁴¹ Wagner: III. 217. Perényi sa neskorsie zúčastnil výpravy proti Turkom a padol pri Varne.

že Jiskra sa cítil pánom a majiteľom Kežmarku, preto dbal o to, aby mesto pri okupácii bolo čím menej poškodené⁴².

Hoci sa Kežmarčania len nedávno oduševňovali za Vladislava, hneď sa prispôbili novému položeniu. Mesto muselo požívať pokojné časy a tešiť sa dobrému hmotnému blahobytu, čo vidieť z toho, že už roku 1444 začínajú budovať svoj veľkolepý chrám sv. Kríža⁴³. Sufragánny biskup Juraj Milkovienský dňa 13. febr. 1444 poskytuje 40-dňové odpustky každému, kto prispeje prácou k budovaniu kostola sv. Kríža a sv. Alžbety v Kežmarku⁴⁴. Budovanie až dvoch kostolov naraz ukazuje nielen na priaznivé hmotné postavenie, ale aj na náboženský pokoj a ustálenosť.

Jiskra ako kapitán mesta staral sa aj o jeho hmotný prospech a privilegiá, čo vidno z jeho listu z roku 1447⁴⁵, ktorým potvrdzuje práva mesta, dané Žigmundom a Albrechtom⁴⁶. List vyznieva takým tónom, že možno z neho usudzovať na obapolnú dôveru a so strany Jiskrovej na úprimnú snahu pomôcť mestu⁴⁷. Mimo poplatku, ktorý majú Kežmarčania platiť jemu ako kráľovskému kapitánovi, ostatné im odpustí. Postaral sa o to, aby občianstvo v užívaní svojich práv a majetku nikto neznepokojoval a nijaké nové ťarchy naň neuvažoval.

Jiskra postavil v Kežmarku za kapitána Mikuláša Brcala, jedného z najobratnejších a aspoň na čas najodanejších svojich ľudí⁴⁸.

Keď Jiskra usporiadal veci v Kežmarku, obrátil sa proti Podolíncu, kde kapitánom bol Mikuláš Komorovský⁴⁹. Podľa Dlugossa⁵⁰

⁴² Genersich: *Merkwürdigkeiten*, str. 166.

⁴³ Dokončený bol len roku 1498. Viď dr. Špirko: *Um.-hist. pam. I.* str. 62.

⁴⁴ Na mieste kostola sv. Kríža stál predtým kostol, ktorý alebo pri obliehaní alebo skôr ešte pri zemetrasení roku 1443 bol poškodený. Viď Wagner: *An. Scep.* II. 346.

⁴⁵ Wagner: *An. Scep.* I. 60.

⁴⁶ Wagner: *An. Scep.* I. 55.

⁴⁷ Genersich: *Merkwürdigkeiten*, str. 422.

⁴⁸ Wagner: *An. Scep.* III. 217.; Bardejovský archív č. 502.

⁴⁹ Bonfinii *Rerum Hung. Decad.* III. I. V. str. 342. „Mox Podolinum, cui Nicolaus Comorocensis cum praesidio Regio praecrat, a Giscranis graviter oppugnari coepit.“

⁵⁰ Dlugoss: *H. P. I.* 762. A. „omne pondus belli in Podolinum, quod tunc per Nicolaum Komorowski. . . tenebatur, versum est, idque unum oppidum omnem belli molem gravem et onerosam annis pluribus pertulit et sustentavit.“

Podolnec bolo jediné mesto na Spiši, ktoré cez viac rokov úspešne odolávalo náporu. Komorovský spojac sa s kapitánom Brezovice, Mikulášom Czajkom, robil ťažkosti Jiskrovi pri ďalšom postupe na Spiši. Keď Jiskra chcel koncentrovať svoje vojská k Rychnave, Komorovský s Czajkom napadli Prešov, ktorý bol v Jiskrovej moci⁵¹. Jiskra rýchlym obratom oslobodil Prešov, zajaľ utekajúceho Komorovského a Czajku i s čiastkou ich vojska. Ostatným sa však podarilo ujsť do pevnosti Brezovice, poťážne do Podolinca. Jiskra tým, že mal v zajatí svojich najväčších nepriateľov na Spiši, mohol voľnejšie postupovať v ďalšej okupácii Spiša. Teraz s celou silou obrátil sa proti Rychnave, ktorú ovládal Mikuláš Perényi⁵². Pravda, Jiskra mal s Rychnavou ťažšiu prácu, a hoci mu pomáhali spišské mestá⁵³ — chcúc si získať zásluhy u Jiskru — dobýjanie Rychnavy aj tak potrvalo viac mesiacov. Posádka Rychnavy sa dobre pripravila na odboj a preto mnoho z Jiskrových žoldnierov padlo pri obliehaní. Jiskra svoje straty stále doplňoval, ale rychnavská posádka to nemohla činiť. Hradné múry sa pri bojoch veľmi poškodili, takže Perényiho posádka nemala sa za čo skryť. Šimon Rozgony, jágerský biskup, usiloval sa príspeť na pomoc Rychnave, ale posádka do jeho príchodu nevedela hrad udržať. Pre poškodené hradby ako aj pre nedostatok stravy začala posádka vyjednávať s Jiskrom, a keď jej Jiskra sľuboval voľný odchod, oddala hrad Jiskrovi, ktorý ho hneď dal zreštaurovať.

Hainova kronika spomína pád Rychnavy roku 1443. Dlugoss ho ale kladie na rok 1442. Dlugossovo tvrdenie je správne, čo vysvitá i z listu advokáta Bardejova, Dávida⁵⁴, ktorý protestuje proti „pánu Jánovi“, kapitánovi Rychnavy, pre zhabanie niektorých majetkov. „Pán Ján“, kapitán Rychnavy, môže byť len Ján Talafus, ktorému Jiskra po okupácii sveril hrad⁵⁵.

Podľa toho posádka Perényiho kapitulovala už pred 20. júlom roku 1442⁵⁶.

⁵¹ Dlugoss: H. P. I. 766. B.

⁵² Wagner: II. 100 — podľa Dlugossa.

⁵³ „Anno 1443. Haben die Städte in Zipsz zusambt den Böhmen Reichenau so fest war eingenommen“. Hain krónikája, str. 14.

⁵⁴ Bardejovský archív, č. 389. List z 20. júla 1442.

⁵⁵ Talafus pri Jágrí padol do zajatia Šimona Rozgonya a ten prepustil ho s viacerými Čechmi len po dohodnutí s Jiskrom. „Simon Agriensis Episcopus . . . Telephum et omnes Bohemos et Austrienses ante Agriam captos solvit“. Dlugoss: H. P. I. 768. A.

⁵⁶ Bonfinius zaujímavu opisuje udalosť po kapitulácii Rychnavy. „Post Richononae deditionem, in sequenti die, Agriensis Antistes cum coplis adfuit,

Vladislav poslal proti Jiskrovi jágerského biskupa, Šimona Rozgonya, ktorý prišiel ku Rychnave práve deň pred jej pádom. Hoci Rozgony mal väčšie vojsko ako Jiskra, bál sa ísť do boja, keďže Jiskra bol vo vojenčení zdatnejší a ku tomu pomáhaly mu spišské mestá. Preto Rozgony začal s Jiskrom radšej vyjednávať a aby si ho získal, dal mu svoju neter za ženu. Jednako Jiskru ani tým neodvrátil od jeho zámerov. Jiskra nezakolísal vo vernosti k Alžbete, Czajku a Komorovského neprepustil a ďalej okupoval spišské mestá⁵⁷.

Levoča patrne vážne brala napomenutia Alžbety⁵⁸ a vydržala vo vernosti k nej. To bolo vidieť už z chovania sa Levoče počas Vladislavovho príchodu na Spiš natoľko, že tento sa ani neodvážil ísť cez Levoču⁵⁹, čo by bol sotva urobil, keby bol cítil, že má v Levoči svojich prívržencov. Ináč Levoča sotva mohla zaujať iné stanovisko. Stála preca pod osobným kráľovským dozorom. Verbőczy píše: „Civitatum liberarum aliae subsunt personalis praesentiae Regiae Majestatis ut Alba Regalis (Stolný Belehrad), Strigonium, (Ostrihom) et Leuchovia (Levoča)⁶⁰. Spišská Nová Ves pridržavala sa Vladislava, ktorý jej zabezpečil voľný prístup k jeho osobe s akýmkkoľvek požiadavkami alebo ponosami⁶¹ a za preukázané služby oslobodil ju na rok od všetkých kráľovských bremien⁶².

prudētissimi uterque viri non temere dimicandum esse censuere. Boemus, tot bellorum prospere gestorum gloria clarus, et variantis fortunae haudquaquam ignarus, externa tentare non audent: Ungarus e contrario disciplinae militaris inscius ac tumultuariis copiis parum fidens, obsidione potius, quam proelio hostem vincendum esse cogitat: quare haud invitī pugnam ambo detrectant. Interim de concordia agi coeptum est... deinde non modo pax foedusque perpetuum, sed affinitas cum utroque inita est. Agriensis Episcopi neptis, Giscra desponsatur: multi hanc pacem dolis carere nunquam dubitarunt, quando neque a regina fuit approbata, necque in restituendis utrinque captivis, fidem Boemi servavere. Quin etiam dimissis aliis, Cajacum et Comorocensem, ex composito haudquaquam restituere voluere. Item in Scepusio post ictum foedus, Giscra oppidum soceri occupavit, et quoscumque Regiae factionis esse comperit, hostili more tractavit“. Bonfinii R. H. Dec. III. lib. V. str. 343.

⁵⁷ V Rychnave nechal ako kapitána Jána Talafusa, ale kastelánom zaiste ostal doterajší Andrej Thorday, ako vidno z listu zo dňa 23. septembra 1444. Bardejovský archív č. 430.

⁵⁸ Wagner: An. Scep. I. 84.

⁵⁹ Viď str. 38.

⁶⁰ Demkó: Lőcse története, str. 355.

⁶¹ Spišskonovoveský archív č. 69, list Vladislava z 27. XII. 1442.

⁶² Spišskonovoveský archív č. 70, list Vladislava z 27. XII. 1442.

Ďalšie okupovanie spišských miest a pevností musel Jiskra zaraziť pre vyjednávanie medzi Alžbetou a Vladislavom. Pre turecké nebezpečenstvo bol potrebný Europe mier a to hlavne Uhorsku. Pápež Eugen IV. vyslal kardinála Juliána Cesariniho, aby medzi Alžbetou a Vladislavom ujednal mier⁶³.

Julián sa najprv usiloval urovnať vec tak, aby si Vladislav vzal za manželku Alžbetu a keď Alžbeta nechcela prísť, navrhoval, aby si vzal jej staršiu dcéru a jeho brat Kazimír mladšiu. Podľa toho návrhu Vladislav by spravoval krajinu len dotiaľ, kým je Ladislav malolletý a len v tom prípade mal by Vladislav právo na uhorský trón, keby Ladislav zomrel bez potomka. Na zaokrytie doterajších výloh Vladislav mal dostať celý Spiš⁶⁴.

Pravda, uhorskí magnáti, ktorí nechceli naveky stratiť územie Spiša, Juliánov návrh neprijali. Zvlášť sa proti tomu postavil Ján Hunyadi a chcel radšej bojovať na dve strany, ako prijať tak nevýhodné podmienky.

Keď sa nepodarilo uzavrieť trvalý mier, usiloval sa Julián aspoň o to, aby uzavreli prímerie, čo sa mu aj podarilo, že totiž do 24. júna 1443 uzavreli prímerie a medzitým mali sa sísť v Ostrihome 22. sept. 1442, aby tu rokovali o trvalom mieri a o výprave proti Turkom⁶⁵.

Paralelne s týmito udalosťami Jiskra uzavrel prímerie so svojimi protivníkmi, a to so zemanmi novohradskej a hontianskej stolice do 23. apríla 1443⁶⁶. Podľa tejto dohody i Alžbetiní a Vladislavovi prívrženci môžu sa voľne pohybovať po území protivnej stránky a uzavierať obchody.

So Šimonom Rozgonyom nebolo treba uzavierať prímerie, lebo pre príbuzenstvo s Jiskrom napätie medzi nimi koľko-toľko uľavilo. Aspoň Rozgony tomuto príbuzenstvu príliš dôveroval. Jiskra na to menej dbal. No v ďalšom postupe na Spiši hatilo ho vyjednávanie a vyrovnanie Alžbety s Vladislavom⁶⁷.

---

⁶³ Tóth-Szabó: str. 198.

⁶⁴ Bonfinii R. H. Dec. lib. V. str. 344.: Repetendorum denique sumptuum gratia, quos in hoc bello Rex (Vladislav) erogasset, Scepusiensis ora Poloniae regno perpetuo addicitur.

⁶⁵ Bardejovský archívč. 399, list Alžbety ku Košičanom zo dňa 12. aug. 1442.

⁶⁶ Dohoda zo dňa 17. sept. 1442. Tóth-Szabó: Okmánytár, 378.

⁶⁷ Bardejovský archív č. 405, list Jiskrov z 5. nov. 1442.

Náhla Alžbetina smrť (19. XII. 1442)⁶⁸ dala veciam iný obrat a priniesla nemalé presuny v doterajšej orientácii barónov a vôbec celej krajiny. Tí, ktorí predtým viac len k vôli Alžbete boli na jej strane, po jej smrti pridali sa k Vladislavovi. Iní, ktorí rozuzlenie čakali od sňatku Vladislava s Alžbetou, teraz rozhodne postavili sa na stranu Ladislava Pohrobka. Ináč mier nebol vážne chápaný s ničiejej strany. Neponímal ho vážne ani Fridrich, Ladislavov tátor⁶⁹, ani Jiskra. On ako človek Ladislavov a zvlášť ako človek, ktorého zamestnaním bolo bojovať, nevedel sa úprimne spriatelieť s chystaným plánom mieru⁷⁰.

I Vladislav už niekoľko dní po Alžbetinej smrti — 29. dec. 1442 — odmeňuje rozličnými výsadami Podolíňčanov preto, že mu boli verní v minulosti a že aj teraz sú mu verní proti nepriateľom, pod ktorými rozumie jiskrovcov⁷¹. Už ani jágerský biskup Šimon Rozgony vôbec netajil, čo zamýšľa s Jiskrom, hoci Jiskra mal za ženu jeho neter. Sháňal pôžičku 10.000 zlatých na to, aby Jiskru z krajiny vyhnal⁷².

Jiskra s prímerím bol vlastne len zdržaný vo svojom pláne na Spiši. Keď sa teraz necítil ničím viazaný, prišiel rýchlo na Spiš⁷³ a hneď začal ďalší boj a to proti Spišskému hradu.

Pánom Spišského hradu bol Mikuláš Perényi, ktorý v ňom hľadal útočisko po páde Kežmarku a Rychnavského hradu⁷⁴. Kastelánom hradu bol Peter de Bask⁷⁵. Hrad akiste bol nevelmi opevnený a pre vyjednávanie Alžbety s Vladislavom, prípadne pre príbuzenstvo Jiskru s Rozgonym, nepočítalo sa s útokom naň. Jiskra ho okolo 15. augusta roku 1443 bez väčšej námahy zaujal ľstou (furtive) v okamihu, keď hradná posádka nič netušila⁷⁶.

---

⁶⁸ Vladislava podozrievali, že ju dal otráviť. Ale Vladislavov veľký smútok za Alžbetou ako i celé jeho chovanie, ako sa zdá, toto podozrenie poďvracia, hovorí Bonfinius R. H. Dec. III. l. V. 344.

⁶⁹ Tóth-Szabó, str. 200.

⁷⁰ „Multi hanc pacem dolis carere nunquam dubitarunt“, Bonfinii R. H. Dec. str. 343.

⁷¹ Vladislavov list z 29. dec. 1442. Wagner: An. Scep. I. 223.

⁷² Bardejovský archív č. 411. List z 10. júna 1443.

⁷³ Bardejovský archív č. 409. List mesta Levoče zo dňa 7. III. 1443.

⁷⁴ Wagner: An. Scep. III. 217.

⁷⁵ Wagner: An. Scep. I. 35.

⁷⁶ Zaujímavo, že sám Peter Bask išiel Jiskrovi po ruke pri zaujatí hradu, keďže ho Jiskra ponechal i naďalej kapitánom hradu (viď list z 24. mája 1444, kde

Długoss zaujatie Spišského hradu opisuje tak, že Jiskra sa ho síce pokúsil násilne zaujať, ale to sa mu nepodarilo, preto siahol po istivých spôsoboch. Tento Długossov opis nevylučuje Baskovu zradu⁷⁷.

Zaujatie Spišského hradu dostal sa do Jiskrovej moci i kapitulský archív, ktorý už predtým pre väčšiu istotu jágereký biskup Šimon Rozgony⁷⁸ dal preniesť zo sakrestie kostola sv. Martina do Spišského hradu. Nakoľko spišská kapitula bola viacerým miestom — „locus credibilis“ — uschovávaly sa v nej všetky dôležité verejné a majetkoprávne listiny celého Spiša, ba aj ostatných častí krajiny. Zhabanie toho archívu značilo pre Jiskru ohromné morálne posilnenie na Spiši. Proti odcudzeniu kapitulského archívu protestoval Mikuláš Karácsonymezeli, spišský kanonik, koncom sept. 1447 pred jágerskou kapitulou. Časť listín Jiskrovi vojací poškodili⁷⁹.

Pre časté nepokoje medzi Jiskrom a Vladislavom položenie celého Spiša bolo v tom čase veľmi smutné. Škody, ktoré vojnové nepokoje spôsobily, zväčšovalo mimoriadne prudké zemetrasenie na celom Spiši v roku 1443.

Spiškosobotská kronika udalosti v r. 1442 a 1443 skondovala a opisuje Spiš v týchto rokoch takto:

Anno dñi MCCCCXLIII legte her sich mit den stetin vnd mit dem Czips vur Reichnaw vnd gewan das.

In dem selbin Jor In die Bonifacy czu mitag geschag ein gros ertribung das vurmols alhy vmb ny ist gehoryt wurden. Czuhant dornoch als Reichnaw gewonnen wart, do quam der pischolf von Erla mit vil folk vnd legte sich ken Kirchdorff vor daz schlos vnd also quamen dy Bemen vnd dy stete vnd woldyn yn bestreite also must her weichen in daz vurhauws, vnd do ym mer folk quam do musten dy Bemen vnd dy stet weichen vom felde, also legte sich der pischolf mit der wagenpurk pey

sa Bask tituluje kapitánom hradu, (Bardejovský archív, č. 426) a bol za Jiskru hodnosťárom, vicežupanom Spiša, ako to vidno z dokumentu vystaveného v Spišskom Podhradí roku 1445, kde ako „comes Scepusiensis“ funguje. Wagner: An. Scep. III. 241.

Axamít, ak už roku 1443 dostal sa do Spišského hradu (ako hovorí Hyroš: Zámok Lykava, str. 81) mal pri Baskovi len podradnú úlohu. Kapitánom bol v Plavči. Bardejovský archív č. 339.

⁷⁷ „Isra . . . castrum Scepusiense Podgradze, quod tunc pater uxoris suae tenebat, fraude per suos in pace intercept, quod bello intercipere nequibat.“ Długoss: H, P. I. 768. B. Mýlné opisuje túto udalosť v roku 1442.

⁷⁸ Wagner: An. Scep. I. 35.

⁷⁹ Spišskokapitulský archív, Scrín. I. fasc. II. č. 5.

das Newdorff. Also gab der pischolt dem Jan Giskra seines
pruders tochter czu einem elichen weibe, vnd ward also, am
konig laslas teil, vnd des polnichen konigs teil ein frid beschloain⁸⁰.

Po zaujatí Spišského hradu takmer celý Spiš patrili Ladislavovi, lepšie rečeno bol v moci Jiskrovej.

O orientácii rozličných opátstiev na Spiši nemáme síce presných údajov, ba o viacerých ani to nevieme, či v tom čase boli zaplnené.

V Štávníku bol opäťom Ladislav⁸¹. Pre jeho pokročilý vek, mnohé utrpenia a pokojamilovnosť, zdá sa, že skôr držal na strane Ladislava Pohrobka, ku ktorému sa Spiš zväčša klonil, ako na strane Vladislava.

Dravecký kláštor antonínov, nakoľko aj v Bratislave mal majetky, skôr mohol byť orientácie za Ladislava Pohrobka ako za Vladislava⁸².

Červený Kláštor v Jiskrovej dobe bol zruinovaný a len prior Gabriel roku 1452 shromazdil rozohnaných mníchov a kláštor zreštauroval⁸³.

Teda pred Vladislavovou smrťou (1444) celý Spiš okrem Podolíncu bol pod vládou Jiskrovou⁸⁴.

Vojsko Šimona Rozgonya prišlo do Spišskej Novej Vsi⁸⁵, kam po zaujatí Spišského hradu v druhej polovici augusta prišiel aj Jiskra⁸⁶. Keď Jiskra skoro celkom zaujal vyznačené územie, bol naklonený vyjednávať o mier, čo chcel aj Vladislav, ktorý sa teraz chcel úplne venovať vojne proti Turkom.

Predbežne uzavreli dňa 1. sept. 1443 v Spišskej Novej Vsi prímerie do sv. Michala 1444⁸⁷ a po uplynutí tej doby mali sa sísť v Ostrihome alebo v Budíne, kde mal Vladislav s Jiskrom uzavrieť

⁸⁰ Spiškosobotská kronika. Szep. tört. társ. évk. 1892, str. 33. Zemetrase-nie na Spiši kronika správne udáva v roku 1443, čo súhlasí so záznamom v portále levočského kostola. Wagner: An. Scep. II. 346.

⁸¹ Wagner: An. Scep. III. 161.

⁸² Wagner neuvádza priora v tej dobe (Wagner: An. Scep. III. str. 171.) Zaiste žil ešte prior Gerhardus de Tombres, ktorého spomína dokument z roku 1429 (Fejér: C. D. T. X. Vol. VII. str. 141.)

⁸³ Wagner: An. Scep. III. 187.

⁸⁴ Demkó XIII. szep. város tört. str. 90 spomína i Levoču, že táto od-porovala Jiskrovi, čo pravda, ako vidno z predošlých údajov, je omyl.

⁸⁵ Spiškosobotská kronika. Szep. tört. társ. évk. 1892, str. 33.

⁸⁶ Tóth-Szabó: Cseh-huszita mozg. str. 202 na základe Telekiho.

⁸⁷ Történelmi tár. IX. 146.

definitívny mier. Za Vladislava vyjednával Šimom Rozgony. Okrem neho na Jiskrovu žiadosť ručili za dodržanie prímeria Ladislav Pálóczi, Jakub Czudar, Ladislav Bebek, Mikuláš Perényi a celý rad vynikajúcich uhorských osobností. Dohoda o prímerí obsahovala 13 bodov, ktoré v prítomnosti členov spíšskej kapituly písomne zostavili a za Jiskru podpísali levočskí občania: Kristian Heydenreich a Ján Vilánfi Frize⁸⁸.

Podľa dohody Jiskra mal ostať pánom všetkých tých území a objektov, ktoré zaujal, nemal znepokojovať ďalej Vladislava, nesmel stavať nové hrady, ani dobýjať hrady ešte nezaujaté a že mu budú platiť daň, zvanú „hold“, nielen poddaní, ale aj kňazstvo a svetskí páni⁸⁹.

Pre Jiskru znamenal novoveský mier veľké morálne a hmotné víťazstvo. Jiskra si ho vážil najmä po stránke mravnej, keďže v novoveskom mieri uznaný bol za rovnocennú rokujúcu stránku s uhorskými magnátmi. Ale netrvalo to dlho a uhorskí magnáti skoro oľutovali svoj čin, že ho pokladali za seberovného.

Keď sa Vladislav vrátil víťazne z vojny proti Turkom⁹⁰, svolal snem do Budína na apríl 1444 a pozval aj prívržencov Ladislavových, teda i Jiskru. Uhorskí baróni teraz sa však zdráhali uznať Jiskru za rovnocennú stránku v krajine a žiadali od neho bezpodmienečné podrobenie. Tak sa zdá, podráždila ich prítomnosť Mikuláša Pankráča. Hoci bol na snem pozvaný a dostal riadny ochranný list, preca magnáti to nerešpektovali, ale dali ho zavreť a z jeho ľudí viacerých povraždiť⁹¹. A ani Jiskra by nebol lepšie obšíel, keby ho rozvážny Vladislav nezachránil⁹². Jiskra preoblečený ušiel z Budína do Košíc.

---

⁸⁸ Podľa listiny nachádzajúcej sa v košickom archíve Münnich: Igló város tört. str. 206; Miásk: Husiti na Slovenaku, str. 105; Tóth-Szabó: Cseh-husita mozg. str. 202; Hradský: Szepesvármegye a mohácsi vész előtt, str. 48. pozn.

⁸⁹ 4. bod dohody: „Item quod census vulgo Hold vocati dicto Joanni Gyskra per omnes jobagiones et rusticos nostros ac aliorum dominorum spirituum alium et secularium personarum. . . solvunt.“ Dohoda: Tört. tár IX. str. 146.

⁹⁰ Tóth-Szabó: str. 202; Dlugoss; H. P. I. 774. B.

⁹¹ „Furoris hujusce causam ferunt, quod regionem, quam Vagus praeterfluit, assiduus infestam latrocinis teneret.“ Bonfinii R. H. Dec. III. l. VI. str. 357.

⁹² „Ne mitius quidem cum Gyskra actum foret, nisi Regis ope et misericordiae objecta, Polonorum manus per posticum hominem eduxisset, mutatoque Jaurinum habitu continuo transtulisset. Quare servatorem et salutis auctorem suae, Vladislavum posthac semper appellavit.“ Bonfinii R. H. Dec. str. 357; — Dlugoss: H. P. I. 785. C.

Takýmto chovaním sa voči Jiskrovi so strany uhorských magnátov porušený bol nielen ochranný list, ktorý dostal Jiskra od snemu, ale hlavne narušený bol mier, uzavretý v Spišskej Novej Vsi. Nebolo dôstojné tak zaobchádzať s vodcom skoro celého horného Uhorska, ktorý svoje pozície vymohol zbraňou, ktorý sa do krajiny nenatískal, ale bol sem povolaný a teda ctou zaviazaný verne slúžiť Alžbete, poťazne neskoršie jej synovi Ladislavovi Pohrobkovi. Po takom jednaní niet sa čo diviť, že Jiskra neustúpil so Slovenska, aby v jeho neprítomnosti sa nestalo niečo prekvapujúceho na tom území, ktoré mu kráľovna Alžbeta právoplatne pridela. Nie div, že Jiskra nejde ani proti Turkom, hoci je isté, že pripojenie Jiskrovo k Vladislavovi a jeho pomoc bola by dala celkom iný zvrät udalostiam pri Varne⁸³.

Kým Vladislav s Jánom Hunyadim išiel proti Turkom k Čiernemu moru, zástupci Poliakov a Jiskra sa síšli 30. novembra 1444 v Košiciach, aby uzavreli dvojročný prímerie na to, aby umožnili na pohraničnom území Poľska a horného Slovenska voľný pohyb a vzájomné obchodovanie⁸⁴.

S Ladislavovej strany zúčastnili sa na rokovaní v Košiciach okrem Jiskru ostrihomský arcibiskup Dionýz Széchy, zástupcovia mesta Levoče, Kežmarku, Rychnavy, Gelnice, Smolníku zo Spiša, ďalej stredoslovenské a východoslovenské slobodné mestá a iní Ladislavovi prívrženci. So strany Poliakov zúčastnili sa tohoto

---

⁸³ Mišík (Husiti na Slovensku, str. 112 a 158) vyčíta Jiskrovi túto neúčasť na vojne proti Turkom a tak ho robí zodpovedným za straty, ktoré utrpelo kresťanstvo. Keď si však uvážime udalosti, ktoré ho k tomu nútily, jeho neúčasť je pochopiteľná. Ináč, hoci ako vznešený bol cieľ, ktorého chcel Vladislav dosiahnuť pri Varne, preca jeho podujatie bolo nízkym vierolomstvom, keďže v Segedíne dňa 1. IX. 1444 uzavrel s Turkami mier na 10 rokov a dodržanie prísahou potvrdil. Také podujatie Jiskra nemusel podporovať. Bonfinii R. H. Dec. str. 358. — Julius Böttö (Slov. Pohľady, 1901, str. 287) hovorí, že Jiskra na nahovárane biskupa Rozgonya vypravil pod vedením Čajku 400 mužov proti Turkom.

⁸⁴ Századok 1886, str. 701. Či iniciatíva k tomu prímeriu vyšla od Jiskru alebo od krakovského biskupa Zbigneua, nevysvitá jasne z prameňov. Pokladám za pravdepodobnejšie, že sblíženie hľadal biskup Zbigneu, aby prímerím s Jiskrom umožnil Vladislavovi čím nerušenejšie venovať sa tureckej vojne. Tomu nasvedčuje i posolstvo Andreja Trziesku; mušinského kapitána, k mestám: Košice, Levoča, Bárdejov, Prešov a Kežmarok (Bardejovský archív č. 429. Salus conductus zo dňa 7. septembra 1444). Jiskrovi ponúknutý mier prichádza veľmi vhod.

rokovania Zbigneu, krakovský biskup, ďalej Ján Ozysew, Ján Tanczyn a iní poľskí hodnostári⁹⁵.

Podľa košického príméria, podobne ako podľa novoveského, Jiskra bol uznaný pánom toho spišského územia, ktoré zaujal, a holi ujednané také podmienky, ktoré umožňovali pokojné nazívanie všetkému obyvateľstvu na tomto území. Stránky sa zaviazali, že v prípade porušenia mieru vopred určená komisia bude riešiť sporné body, že okrem obvyklých a legálnych daní nesmú sa iné vyberať, že obchodníci budú používať len riadne cesty a že spoločne budú potierať zbojnícke tlupy⁹⁶, ktoré vtedy tieto kraje často navštevovaly⁹⁷.

Udalosti pri Varne 10. nov. 1444 dali veciam iný obrat⁹⁸. Padli tam Vladislav, Šimom Rozgony, Mikuláš Perényi, Ján de Dominis⁹⁹ a osnovovateľ tohoto celého nešťastia, legát Julián Cesarini.

Spiškosobotská kronika opisuje celú udalosť takto: Anno dni MCCCCXLIIII in dem herbist czog der polnisch konig mit dem legaten Juliano, vnd mit grossen folk der vngarn vnd der polan off dy türkey vnd an sand Martini obent wart her mit allen seinem folke von den turken nidergelegit nymand konde gesagin wo der konig hyn komen wer, sunder Janusch von hwnyad der puam dorfon.

Už 4 roky trvajúcou revnivosťou medzi Ladislavom a Vladislavom celá krajina a najmä pohraničný Spiš veľmi mnoho trpel. No každý čakal, či už bude mať krajina Vladislava definitívne za panovníka, alebo či on bude spravovať krajinu len do dospelosti Ladislava, že sa preca bude možno opreť o silného panovníka. Teraz jeden pretendent padol a druhý mal len 4 roky.

Keď sa Ján Hunyadi vrátil z prehranej vojny, šíšiel sa snem v Stolnom Belehrade, aby rokoval o ďalšom osude. Na snem boli pozvaní prívrženci Ladislavovi aj Vladislavovi. S Ladislavovej strany bol povolaný i Ján Jiskra. Teraz ale pýcha Uhrov klesla. Nevyháňali Jiskru tak ako na budínskom sneme, ale usilovali sa ho pritiahnuť ku kladnej práci v prospech reštaurácie krajiny. Otázka

⁹⁵ Na základe Monumenta Polon. Julius Lovcsányi: Századok 1886, str. 701.

⁹⁶ Na dokumente je medzi iným pečať Jiskru a Mikuláša Brcala, Tóth-Szabó, str. 205.

⁹⁷ Bardejovský archív č. 422. List Levoče z 23. jan. 1444.

⁹⁸ Stránky uzavierajúce prímérie v Košiciach asi ešte o tom nevedely.

⁹⁹ Spišský prepošť menovaný proti Stockovi.

kráľa už nebola sporná. Každý myslel na Ladislava. Nakoľko ešte kolovali zvesti, že Vladislav azda žije, určil snem termín do 30. mája 1445 a keby sa Vladislav dovtedy nevrátil, Ladislav Pohrobok bude všeobecne uznaný za kráľa¹⁰⁰.

Jiskra mal rozhodne najväčšie zásluhy na tom, že Ladislav sa stal uhorským kráľom. Sám snem to uznáva, a prejavil to tak, že medzi siedmich hlavných kapitánov, ktorí mali dočasne spravovať krajinu, s Ladislavovej strany vyvolili Jiskru.

Ďalej snem vyslal dve deputácie, jednu do Poľska, aby sa presvedčila o Vladislavovej smrti, druhú k Fridrichovi do Viedenského Nového Mesta, aby vyžiadala od Fridricha prepustenie malého Ladislava a aby žiadala o vydanie uhorskej koruny, ktorú mu odovzdala ešte nebohá Alžbeta. Do Viedenského Nového Mesta išiel len Jiskra¹⁰¹, ale jeho posolstvo bolo márne, lebo Fridrich nevydal ani uhorskú korunu, ani Ladislava¹⁰².

Hlavní kapitáni východoslovenských kapitanátov sa medzitým síšli v abaujskej Sini, aby sa poradili o spôsobe prevádzania snemových usnesení. Z hlavných kapitánov bol tam Imrich Bebek, Juraj Rozgony a Jiskru, ktorý vtedy bol u Ladislava, zastupoval kežmarský kapitán Mikuláš Brcal¹⁰³. Rokovanie išlo hlavne tým smerom, aby na územiach, ktoré patrily spomínaným hlavným kapitánom, prestaly vojnami vzniklé nepokoje, aby bola zabezpečená

---

¹⁰⁰ Spišskosobotský kronikár kladie to na rok 1446. Anno dni MCCCCXLVI wart ein samelung der lanthern vnd der Stete czu Walssenpurk, vnd da wart konig lasla czu einem konig, de her VI. Jor alt war. Szep. évk. 1892, str. 34.; Bonfinii R. H. Dec. III. lib. VII. p. 367.

¹⁰¹ Vtedy sa odohralo medzi 5 ročným Ladislavom a Jiskrom zaujímavé stretnutie. Malému Ladislavovi totiž predstavili po prvý raz Jiskru ako jeho najlepšieho vojaka a najväčšieho dobročinca. Malý Ladislav chcel sa mu za to odmeniť, siahol s detskou naivnosťou do meča, vybral z neho niekoľko bezcenných grošov a dal Jiskrovi. Jiskra si ich dal vsadiť do zlata a opatroval ich po celý život ako cennú pamiatku od svojho pána. Lenfant-Hirsch: Geschichte des Hussitenkriegs, IV. str. 143.

¹⁰² Jiskra i za svojho pobytu vo Viedenskom Novom Meste bol v stálom spojení s mestami, ktoré patrily pod jeho právomoc, ustavične ich napomínal k vernosti voči Ladislavovi a referoval im o stave vecí. Bardejovský archív č. 438. List z 12. júla 1445.

¹⁰³ Tóth-Szabó: A cseh-husztai mozg. str. 208; Mišák: Husiti na Slovensku, str. 165. — Snemovanie v Sini bolo začiatkom júla roku 1445. — Hyroš: Zámok Lykava, str. 86.

majetková istota a aby boli znemožnené lupičské tlupy, ktoré ničili tento vidiek¹⁰⁴.

Už pri tejto príležitosti musely odznieť so strany prítomných uhorských barónov proti Jiskrovi nepríjemné prejavy. Dá sa to uzatvárať z prílišne odmeraného a obozretného chovania Jiskrovho zástupcu Brcala¹⁰⁵ a tiež z listu Fridricha, v ktorom napomína mesto Bardejov, patriace pod Jiskrov kapitanát, aby vydržalo vo vernosti k Ladislavovi Pohrobkovi a k jeho kapitánovi Jánovi Jiskrovi¹⁰⁶.

Odpor uhorských magnátov proti Jiskrovi sa otvorene prejavil až vtedy, keď sa k Fridrichovi dostavili i ostatní členovia uhorským snemom vyslanej deputácie. Medzi Ujlakim a Jiskrom došlo k vážnym diferenciam ohľadom korunovania Ladislava Pohrobka¹⁰⁷. Jiskra zastupoval rozhodne správnejšie stanovisko, že totiž nové korunovanie nie je potrebné, lebo Ladislav bol právoplatne korunovaný hneď po svojom narodení¹⁰⁸. Vzdať sa toho stanoviska bolo by pre Jiskru osudné a jeho doterajšie služby Ladislavovi boli by ilegálne. Preto sa ho Jiskra konsekventne pridŕžoval a v takom smysle stále informoval svojich prívržencov¹⁰⁹. Jeho stanovisko súhlasilo i so stanoviskom Fridricha, rímskonemeckého cisára¹¹⁰.

Uhorskí delegáti vrátili sa s tým, že vo veci rozhodne stolno-belehradský snem, svolaný na december r. 1445, po prípade, keď sa nesíde naň potrebný počet magnátov, na február roku 1446¹¹¹.

Nielen uhorskí magnáti a hlavní kapitáni robili Jiskrovi ťažkosti, ale aj Pankrác z Mikuláša, ktorý, štvaný akiste Jánom Hunyadim, napadol Jiskrove majetky. Jiskra ho prinútil na útek a on ušiel do Stolného Belehradu, kde sa ho uhorské stavy na naliehanie

¹⁰⁴ Na vtedajšie bezpečnostné pomery poukazuje list starostu mesta Levoče z 4. febr. 1445, v ktorom mesto prosí úpenlivo Jiskru, aby zachránil Spiš pred Pankrácom, ktorý v Ružomberku z kostola urobil pevnosť a s 500 jazdcami a 300 drabantmi ohrozuje Spiš. Tört. tár, 1898, str. 184. (Pôvodina v košickom archíve).

¹⁰⁵ Tóth-Szabó: A cseh-huszaita mozg. str. 208.

¹⁰⁶ Bardejovský archív č. 439. Fridrichov list z 14. júla 1445, ktorý bol písaný práve za snemovania v Sini.

¹⁰⁷ Tóth-Szabó, str. 209.

¹⁰⁸ Viď str. 39.

¹⁰⁹ Bardejovský archív č. 445. Dňa 15. septembra 1445 píše Jiskra Bardejovčanom o stave vecí kráľa Ladislava Pohrobka.

¹¹⁰ Tóth-Szabó, str. 209.

¹¹¹ Hyroš: Zámok Lykava, str. 86.

Jána Hunyadiho zaujali proti Jiskrovi¹¹². Medzitým čo Pankráč napádal Jiskrove majetky na západnom Slovensku, Peter Komorovský, pán Liptova, znepokojoval Jiskru na východe¹¹³.

Snem uhorských stavov sa sišiel na turčské sviatky v Pešti roku 1446, aby zaujal konečné stanovisko v kráľovskej otázke, aby sa usniesol, čo robiť s Fridrichom, ktorý sa zdráhal vydať maloletého Ladislava, a aby sa postaral aj o spôsob spravovania krajiny za Ladislavovej maloletosti¹¹⁴. Stavy zvolily jednohlasne za gubernátora Jána Hunyadiho a súčasne rozhodly, aby — ak to pokojnou cestou nepôjde — zbraňou prinútili Fridricha vydať Ladislava a svätostefanskú korunu.

Týmto prestaly funkcie hlavných kapitánov a teda aj Jiskrova. Cieľ, pre ktorý Alžbeta povolala Jiskru do krajiny, bol úplne dosiahnutý, nakoľko už nikto nepopieral Ladislavovo právo na trón. Tým vlastne bolo poslanie Jiskru v krajine skončené. Teraz už aj bývalí Vladislavovi prívrženci museli uznať, že o Ladislava a jeho kráľovstvo najviac sa zaslúžil Jiskra. Bolo treba uvažovať o vhodnom a slušnom spôsobe skoncovat Jiskrovu vec, ak ho s jeho žoldnieri nehceli mať už viac vo svojej krajine¹¹⁵.

Ján Hunyadi chcel by sa najradšej Jiskru zbaviť krátkou cestou, totiž chcel ho násilne vyhnat z krajiny. Pravda, to tak ľahko nešlo, lebo Jiskra mal v starých Ladislavových prívrženoch silných zástancov. Tak títo ako aj Jiskra ešte vždy mysleli, že maloletému Ladislavovi môže byť Jiskra potrebný.

Už slušnejší bol ten plán, podľa ktorého sa mala dať Jiskrovi odmena za doterajšie služby, aby mohol vyplatiť svojich žoldnierov

---

¹¹² Hyroš: Zámok Lykava, str. 86.

¹¹³ Bardejovský archív č. 453. List starostu mesta Levoče zo dňa 9. apr. 1446, v ktorom píše Bardejovčanom o bojoch medzi Jiskrom a Petrom Komorovským, — Hyroš: Zámok Lykava, str. 90.

¹¹⁴ Bonfinii R. H. Dec. III. lib. VII. str. 367 mylne píše, že to bolo roku 1445.

¹¹⁵ Pravda, i keď priame poslanie Jiskru v uhorskej krajine bolo skončené, nebolo ho možno jednoducho vyhnat, keďže Jiskra bol majiteľom Alžbetou darovaných majetkov. Podľa vtedy platných majetkových zákonov majiteľ pôdy bol uhorským občanom a členom svätostefanskej koruny. Uznania tohoto práva sa Jiskra v neskorších rokoch stále dovoľáva. Od Jiskru právom mohli žiadať len to, aby prepustil svojich žoldnierov, a nie, aby sa vzdal práva na občianstvo.

a tak aby on a jeho žoldnieri opustili krajinu. Preto bolo nariadené odanité celú krajinu na vyplatenie Jiskrových požiadaviek¹¹⁶.

Pravda, prívržencom Jiskrovým podarilo sa tak ďaleko pôsobiť, že uhorskí magnáti uzavreli dňa 13. sept. 1446 a Jiskrom smluvu¹¹⁷, ktorá je spravodlivým riešením Jiskrovej otázky a ktorou aj Ladislavove záujmy sú chránené pre každý prípad.

Najdôležitejším bodom smluvy je, že uhorskí prelāti a baróni navždy uznávajú Jiskru za občana tohoto štátu (*Ceterum sic hujusmodi concordias mutuo initis, roboratis et stabilitis inantea ipse dominus Johannes Giscra, unus ex nobis tamquam regni natus incola censeatur in omnibus perpetuis temporibus se nobis in mutua societate conservanda, conformem, sodalem et participem tam in prosperis quam adversis debite pro uno membro reputari et conformari debeat . . .*).

Smluva nám poskytne aj jasný obraz o politickom postavení Spiša v tom čase.

Podľa dohody Jiskra si podržal vo svojej moci na tri roky, počnúc dňom Narodenia Pána (1446), tieto mestá: Kremnicu, Levoču, Prešov, Bardejov, ktoré boli kráľovskými mestami a ďalej hrad Rychnavu a Spišský hrad. Jemu patria všetky dôchodky z tých miest a zo spomínaných majetkov (*cum earum consuetis proventibus et censibus*), ďalej jemu sa platí tricatina zo všetkých tých majetkov, ktoré teraz má pod svojou mocou (*necnon omnes proventus tricesimarum, quas nunc possidet*). Toto posledné vzťahovalo sa na ostatné územia Spiša, ktoré sa v smluve osobitne nespomína — okrem Podolinca.

Jiskra dostáva spomínané majetky s výslovnou podmienkou, aby vyplatil žold svojim žoldnierom. A sám sa zaväzuje, že jeho žoldnieri nebudú nabudúce poškodzovať krajinu (*nos tenemur expedire et exsolvere nostros familiares ac stipendiarios, ut per*

---

¹¹⁶ „Nos prelati barones. . . regni Hungariae . . . memorie commendamus, quod quia civitates Cassovia, Lewchovya, Eperyes et Bathfa ad instar aliarum civitatum regalium et reginalium liberarum stewram seu taxam . . . magnifico domino Joanni Gyskra de medio eorum exsolvere coram nobis assumpserunt Eumque superinde per omnia reddere contentum, ideo et nos pollicemur eisdem civitatibus, quod amplius hujusmodi taxam super eos imponere non trahimus In consuetudinem consequentem. . .“ Pôvodina zo dňa 12. sept. 1446 v košickom archíve. Opis Tört. tár 1898, str. 185.

¹¹⁷ Opis smluvy u Tóth-Szabóa okmánytár, str. 384—387.

eosdem amplius inclito regno Hungarie damna non inferantur). Ďalej sa Jiskra zaväzuje, že sa bude starať o dobrý stav hradov a o prosperitu miest (*prescripta quoque castra ac civitates tenere ac conservare*)¹¹⁸.

Po uplynutí troch rokov ostane Jiskra i ďalej kapitánom spomínaných miest, ale tricatínu z banských miest musí odovzdať kráľovskej pokladnici (*expletis tribus annis... nos Joannes Giscra manebimus etiam capitaneus civitatum et partium praescriptarum, ita tamen, quod proventus... tricesimarum ad necessitatem... hujus incliti regni... disponemus*)¹¹⁹.

Smluva ďalej ukladá Jiskrovi, že po uplynutí troch rokov Spišský hrad odovzdá do rúk Juraja Rozgonya (*castrum Scepusiense manibus domini Georgii de Rozgon reddere promittimus*), Rychnavský hrad však mal oddať tej rodine, ktorej bol vzaný (*castra Ryhno, Saros... illis dominis, quorum antea fuerunt...*).

Jiskra sa zaviazal demolovať všetky tie hrady a pevnosti, ktoré po smrti Albertovej boli postavené na jeho území¹²⁰.

Jiskra sa podujal aj na to, že ako obyvateľ tohoto štátu (*tamquam incola hujus regni*) bude chrániť spolu s barónmi a prelátmi tejto krajiny svoju domovinu proti všetkým nepriateľom a pohanom, vyjmúc Fridricha, rímskeho cisára, proti ktorému nie je povinný bojovať. No prisľúbil, že mu ani rady nebude dávať. Teda Jiskra chcel byť voči Fridrichovi neutrálnym.

Od prelátov a barónov Jiskra však žiada sľub, že ho budú pokladať za rovnoprávneho občana tohoto štátu so všetkými výsadami a hodnosťami, ktorých tu rodení občania požívajú (*Ideo promittunt etiam nobis domini prelati, barones, nobiles et proceres regni universi, nos omni favore prosequi et tamquam nativum in medium ipsorum pro membro uti unum illorum nos omnibus prerogativis, honoribus et privilegiis et frui in perpetuum et potiri*).

Kapitánom Rychnavy ostal i ďalej Talafus. Aj on si pokladal

---

¹¹⁸ Pri Kežmarku sa to javí, keď roku 1447 Jiskra potvrdí privilegiá toho mesta. Wagner: *An, Scep.* I. 60.

¹¹⁹ Nakolko tricatína bola daná zvlášte na to, aby Jiskra mohol plniť svoje záväznosti voči svojim žoldnierom, tak sa zdá, smluvu uzavierajúci predpokladali, že po troch rokoch už nebude mať Jiskra žoldnierov, alebo že ináč bude o nich postarané.

¹²⁰ Na Spiši mohlo sa to vzťahovať na margecanský majet pri Olšavici. Vencko: *Dejiny štátnického opátstva na Spiši*, str. 65.

za povinnosť dodržať podmienky uzavretej dohody. Vžil sa a včle-
nil úplne do tunajšieho poriadku¹²¹.

Hlavným županom Spiša, kapitánom Kežmarku a Spišského
hradu ostal Mikuláš Brcal, predbežne najdôvernejší Jiskrov človek¹²².
Na čele kráľovského mesta Levoče bol ako kapitán sám Jiskra¹²³.

Vicežupanom Spišského hradu bol r. 1446 Matej Unertag,
Čech¹²⁴.

Nad všetkými stál Jiskra ako hlavný kapitán (*illustrissimi
principis ac domini Ladislai regis Hungarie capitaneus generalis*¹²⁵).

Jiskrov právny pobyt na Slovensku od času, keď ho sem po-
volala Alžbeta, až po všeobecné uznanie Ladislava za uhorského
kráľa, je nepochybný. Budínsky snem uzná jeho práva i ďalej spolu
s gubernátorom Jánom Hunyadím a dohodou zo dňa 13. sept.
1446 bola Jiskrova otázka spravodlivo riešená na ďalšie tri roky,
ba navždy.

Keby nebolo uhorskej neúprimnosti, keby nebolo nízkeho
intrigovania so strany uhorskej oligarchie, ktorá nedbala na celo-
štátne záujmy, ale chcela čím lepšie využiť pre seba doby, kým je
kráľ maloletý, mohli v Uhorsku nasledovať pokojné časy. I Ján
Hunyadi bol by sa mohol kľudne venovať svojmu veľkému po-
slaniu oslobodiť Uhorsko a tak aj Európou od tureckého nebez-
pečenstva.

Vyriešením pomeru medzi Jiskrom a uhorskými magnátmi
bol daný základ pre lepšie časy i na Spiši. A prvé červánky pokoj-
ného občianskeho nazývania sa zaraz zjavily, len čo sa Jiskra vše-
možne pričínal o prosperitu miest. Potvrdil privilegiá Kežmarčanov¹²⁶
a už v tom dokumente zdôrazňuje, že sa chce starať o pokoj tohoto
kráľovstva (*cui ratione officii... commissum est undique de tran-
quillitate et pace hujus incliti Regni providere*). Stará sa o budú-
nosť Kežmarku (*ne civitas Kezemargkt in ruinam perveniret*). Usi-

---

¹²¹ List Talafusa z 23. mája 1448, "... in jure et jurisdictione hujus
incliti regni Hungarie... debemus contentari". Tóth-Szabó: okmánytár, 390.

¹²² Wagner: An. Scep. III. 217.

¹²³ Tóth-Szabó: str. 214.

¹²⁴ Wagner: An. Scep. III. 242.

¹²⁵ Tak ho tituluje Talafus v liste z 23. V. 1448. Tóth-Szabó: okmány-
tár, str. 389.

¹²⁶ Wagner: An. Scep. I. 60. — Bardejovský archív č. 496.

luje sa pomáhať obyvateľstvu daňovými úľavami, kde je to len možné a súrne potrebné¹²⁷.

Mestá, ktoré boli pod jeho kapitanátom, nielen uznaly jeho svrchované právo nadľasebou, ale aj s dôverou sa klonily k nemu¹²⁸. Najlepšie to vidno z chovania Bardejovčanov voči Jiskrovi. Tí totiž v Jiskrovom spore s Hunyadim zachytili Hunyadiho list a zaraz ho zanesli Jiskrovi¹²⁹.

Hoci mal Jiskra veľké majetky, z ktorých musel dostávať veľké dôchodky, mal pritom aj veľké výdavky, a neraz sa stalo, že sa ocitol vo finančných ťažkostiach. V takých prípadoch majetnejšie mestá mu ochotne vypomáhali. Tak Kežmarok¹³⁰, Levoča, Košice¹³¹ poskytujú pôžičky jemu aj jeho kapitánom. Mikuláš Brcal dostal pôžičku 2130 zlatých od levočského občana Juraja Turzu¹³², za čo mu dal tento Spišský hrad do zálohy aj s obcami: Hotkovce, Beharovce s kolinovským a spišskopodhradským mýtom.

Jiskra rešpektoval a chcel rešpektovať platné zákony Uhorska. Vedel sa vžiť úplne do tunajšieho právneho poriadku. No jednako sa stretával s nedôverou u uhorských magnátov. Hlavne nedôveroval mu gubernátor Ján Hunyadi, ktorý by sa ho bol najradšej zbavil. Hunyadiho nedôvera k Jiskrovi bola tým väčšia, keď Jiskra uzavrel r. 1446 dohodu len pod tou podmienkou, že nebudú od neho žiadať, aby bojoval proti Fridrichovi ako Ladislavovmu tútorovi.

Hnev a nedôvera Hunyadiho k Jiskrovi sa len stupňovala, keď Jiskra i pri tom, že funkcie hlavných kapitánov boli zrušené r. 1446, i ďalej si podržal titul hlavného kapitána. (*Domini Ladislai Regis Hung. Capitaneus Generalis*¹³³).

---

¹²⁷ Bardejovský archív č. 500.

¹²⁸ Levočania ho žiadajú, aby sa ich zastal proti Pankrácovi. Viď str. 54. pozn.

¹²⁹ Bardejovský archív č. 545. Komitína zo 17. júna 1449.

¹³⁰ Kežmarský archív, fasc. 32. č. 19.

¹³¹ Bardejovský archív č. 501/b.

¹³² Magyar Országos levéltár Dl. 14576.

¹³³ Jiskrova listina o potvrdení kežmarských privilegií. Wagner: An. Scep. I. 60. — Tóth-Szabó, str. 227 tvrdí, že zrušením hlavných kapitanátov Jiskrov kapitanát nebol dotknutý, čomu sa Mišík (Husiti na Slovensku, str. 180) správne protiví. Zo spišského stanoviska praktický význam to nemá, či tak alebo ináč sa mala vec hlavného kapitanátu, lebo Jiskra zostal i naďalej majiteľom miest Levoče, Kežmarku a hlavným županom Spiša.

Hoci teda po uzavretí dohody s Jiskrom mohli nastať lepšie časy na Spiši a Jiskra sa o to všemožne usiloval, preca nestalo sa tak a Spiš v nasledujúcich rokoch zažil trpkéjšie časy ako hocikedy v predošlých rokoch. Nedodržiavanie smlúv so strany Uhrov, stála nenávisť Hunyadiho dali podnet k tomu, že sa Jiskra stal tým, čím bol v nasledujúcich rokoch a že z tej anarchie mohla sa zrodiť na Spiši nebezpečná ustanovizeň bratříkov, ktorá Spišu najviac škodila.

Tajená nenávisť proti Jiskrovi prejde v otvorený boj, keď Pankráč z Mikuláša spolu z Petrom a Mikulášom Komorovským napadnú Jiskrove majetky.

Túto udalosť opisuje levočský notár Juraj Stock vo svojom liste k Bardejovčanom takto: Pankráč s Petrom a Mikulášom Komorovským napadli v Banskej Bystrici kostol. Jiskra posbieral svoje vojská a prinútil ich k odchodu. Tí však cez Liptov obratia sa na Spiš. Napadnú Štávník a Spišský Štvrtek a chcú vyslobodiť Petra Komorovského, ktorý akiste v Banskej Bystrici padol do rúk jiskrovcov a bol odvedený na Spiš. No Mikuláš Brcal pomocou zemanstva a jednoduchého ľudu, pomocou prepošta a opáta štávníckeho zahnal útočníkov k Spišskej Sobote. Aj Talafus pomáhal Brcalovi. Ba tam mohli byť aj Levočania. (Notár mesta Levoče, Juraj Stock, hovorí v spomínanom liste „Jorgenperk, do ich zu eygen Person mitgewest pyn“¹⁸⁴).

Napokon Juraj Stock upozorňuje Bardejovčanov, že Komorovský v krátkom čase pôjde proti Podolíncu, ktorého hrad chce zaujať. Preto ich napomína, aby Brcala napomáhali.

Komorovskovci sa cítili v Ľubovnianskom hrade veľmi silnými a nemohlo si s nimi svojho času poradiť ani silné vojsko Žigmunda¹⁸⁵. Jiskra vedel postupne opanovať celý Spiš, ale Ľubovňa a Podolínec, ktoré boli pod vládou Komorovských, boli mu nedobytné. A tak Hunyadi týchto použil, aby Jiskru napadol od chrbta. Dostal sa k nim akiste Pankráčovou pomocou¹⁸⁶.

Pravda, bratia Komorovskí vtedy udávali inú príčinu k svojim

---

¹⁸⁴ Bardejovský archív č. 487. List levočského notára Juraja Stocka z 25. V. 1447.

¹⁸⁵ Monumenta Polon. II. 2. 73.

¹⁸⁶ Hunyadi zvlášť preto sa spojil s Pankráčom, aby tento tvoril protiváhu Jiskrovi.

činom. Vypovedali poslušnosť krakovskému biskupovi Zbignevovi a začali úžasne plieniť spišské mestá¹³⁷.

O týchto bojoch a o škodách, ktoré boli s tým spojené, píše Jiskra z Kežmarku mestu Levoči, Košiciam, Bardejovu a Prešovu¹³⁸, spomína Komorovským zavinené škody a žiada menované mestá, aby mu napomáhali, akby bol od Komorovského znova napadnutý. Jiskra sľubuje mestám, ak sa mu podarí pomocou nich urobiť Komorovských neškodnými, že sa postará o ich úplnú slobodu a že sa pousiluje o náhradu za utrpené škody. Konkrétne síce list nespomína, aké škody utrpeli spišské mestá, ale akiste ich vypálili.

Tak isto pokračoval i Pankráč na strednom Slovensku, kde vypálil mesto Kremnicu a ohňom narobil veľa škody na majetkoch, ktoré patrili Ladislavovi Pohrobkovi, potažne Jiskrovi¹³⁹.

Hoci títo nepriatelia zastierali opravdivú príčinu svojich činov, Jiskra dobre vedel, že v úzadí týchto vecí stojí Hunyadi a že on ich popudzuje, aby mu robili škody. V liste, písanom k mestám, celkom otvorene označuje Hunyadiho za osnovateľa nepokojov, ktoré Pankráč a Komorovský zaviniť (Komorofskén dy selbigen seynt desz Gubernatorsz dyner und Pangrazen¹⁴⁰).

Okrem toho nešťastia, ktoré Komorovský a Pankráč uvalili na Spiš, nemálo škody spôsobili spišským mestám rozliční zbojníci a vrahovia, ktorí pre ustavičné nepokoje na Spiši tým ľahšie mohli uniknúť spravodlivému trestu. I keď mestá dochytili takých zlodějov, neopovážili sa ich náležite potrestať, lebo sa obávaly pomsty ich druhov.

Brcal, kežmarský kapitán sa preto nahneval na spišské mestá a vyčítal Jurajovi Henkelovi, levočákemu obyvateľovi, že mestá nevedia dosť prísne nakladať s vrahmi, keďže zo štyroch vrahov len dvoch potrestali a dvaja, a to Poboda a Mathieg, im ušli¹⁴¹.

Hunyadi výčinní Pankráča a Komorovských chcel nielen škodiť Jiskrovi na jeho majetkoch, ale aj otriasť dôverou miest

¹³⁷ XIII spišských miest dostal Komorovský od Zbigneva do zálohy. Viď str. 38.

¹³⁸ Bardejovský archív č. 496 Jiskrov list z 30. augusta 1447.

¹³⁹ Bardejovský archív č. 485. Dňa 28. apríla 1447 Jiskra píše Levoči o vypálení Kremnice Pankráčom.

¹⁴⁰ Bardejovský archív č. 496.

¹⁴¹ Bardejovský archív č. 502. List mesta Levoče z 15. XII. 1447.

Pobodu sa nepodarilo chytiť a ešte roku 1451 znepokojoval okolie Spišského Podhradia, Bardejovský archív č. 647. z 21. IV. 1451.

k nemu. Pravda, to sa mu nepodarilo. Mestá nielen že sa i naďalej pridržovali Jiskru, ale mu aj pomáhali vo finančných nesnázdach. Jiskra to sám uznáva a preto sa usiluje odmeniť mestá daňovými úľavami¹⁴³.

S takou istou dôverou sa chovajú spišské mesta aj ku kežmarskému kapitánovi Brcalovi. Od neho čakajú ochranu proti zbojníkom¹⁴³.

Hunyadi musel konštatovať, že sa jeho akcia s Pankrácom a Komorovským proti Jiskrovi nepodarila. Nakoľko sa ale chcel úplne venovať protitureckej vojne, usiloval sa o smierenie s Jiskrom. Sišli sa teda v Rimavskej Sobote 21. júla 1447 a uzavreli prímierie, ktoré bolo straniva Spiša len novým potvrdením smluvy z 13. sept. 1446¹⁴⁴. Ale toto prímierie sa netýkalo Jiskrových majetkov, po prípade jeho právneho postavenia na Slovensku. Hunyadi musel riešiť i otázku peňažitého dlhu v sume 10.600 zlatých, ktorý mal už dávno splatiť Jiskrovi a ktorého sa Jiskra dožadoval¹⁴⁵.

Už z doterajšieho vidno, že nápor Hunyadiho vždy smeroval k tomu, aby sa Jiskru násilne zbavil. Keď ale prišlo na vyjednávanie a keď Hunyadi nemohol použiť násilia, vždy zväčšila vec Jiskrova, takže Hunyadi musel uznať Jiskrove práva.

Je prirodzené, že toľkú nedôveru aj Jiskra splácal nedôverou. Preto sa neodvážil zanechať svoje územie ani vtedy, keď to žiadala tak páľčivá otázka ako boj proti Turkom. Zaiste nebolo by došlo takmer k úplnej porážke kresťanského vojska Hunyadiho na Kosovom poli (18. okt. 1448), keby bol Hunyadi mu pomáhal Jiskra. To len ľutovať môžeme, ale Jiskrovi jeho počínanie po toľkých a tak trpkých skúsenostiach zazlievať nijako nemôžeme. S Jiskrom sa počítalo len vtedy, keď boli v úzkom. No keď nebezpečenstvo

---

¹⁴³ Bardejovský archív č. 500. Jiskra chváli vernosť Bardejovčanov a vzhľadom na ich zásluhy opúšťa im daň. List z 25. XI. 1447.

¹⁴⁴ Bardejovský archív č. 490. Michal z Makovicze dal okradnúť v lese kňaza levočanov (Michel von Makowicz hot onsern prediger lassen berawben auff dem Waldé) a Levočania sa vyhrážajú, že sa im preto Brcal pomstí. List Levoče z 5. júna 1447.

¹⁴⁵ Mišík: Husiti na Slovensku, str. 184. — Dr. Gerő: A cseh-husztárak Magyarországon, str. 94.

¹⁴⁶ Bardejovský archív č. 501; 501/a. Hunyadi uzná i Jiskrov kapitánsky titul. Jiskrov list, písaný v Rim. Sobote dňa 21. júla 1447, v ktorom sa tituluje kapitánom Ladislava (König Laslaw Hauptman). Bard. arch. č. 492.

prestalo, nechceli mu uznať nijaké práva¹⁴⁶. Keď Pankráč a Komorovskovci plienili Spiš, dotýkalo sa to nielen Jiskru, ale aj Poliakov, ktorí mali na Spiši XIII miest. Poľský kráľ Kazimír preto vážne napomenul Pankráča, aby prestal plieniť poľské majetky¹⁴⁷, Komorovskovcov ale vyzval na zodpovednosť krakovský biskup Zbigneu¹⁴⁸. Poľskí magnáti sa obrátili skrz Kazimíra k uhorským magnátom a vyzvali ich, aby hľadeli odzbrojiť a na úzde držať Pankráča a Komorovských¹⁴⁹.

Jiskra dobre vedel, že pre prípadné neprijemnosti, ktoré sa vyskytnú so strany Uhrov, bude dobre, keď sa pomerí s Pankrácom a Komorovskými . . . S Poľskom chcel žiť v pokoji a preto sám hľadal vyrovnanie¹⁵⁰.

Pre prípravu na vyjednávanie uplynul rok 1448 na Spiši pomerne dosť pokojne. V tom čase vidieť pomerne čulý obchodný život medzi Poľskom, Spišom a východným Slovenskom¹⁵¹, ktorý rušia len neznámi zbojníci, proti ktorým spoločnými silami bojujú mestá, majitelia hradov s poľskej aj so slovenskej strany¹⁵².

Aby napätie medzi Poľskom a Uhorskom, ktoré nastalo pre plienenie Pankráča a Komorovských — prestalo, Jiskra sa ponukol za sprostredkovateľa a preto žiada krakovského biskupa Zbigneva o voľný vstup do Poľska¹⁵³. Podľa dohodnutia v Sandeczu mali sa sŕsť začiatkom apríla 1449.

Jiskrovi šlo hlavne o to, aby odzbrojil Komorovských a Pankráča. K ujednanému stretnutiu Jiskru so Zbignevom nedošlo, lebo medzi časom Jiskra pomeril sa s Komorovským a 4. mája r. 1449

---

¹⁴⁶ Mištk (str. 185) opäť odsúdil Jiskru pre neúčast na Kosovom poli a odvoláva sa na Jiskrov sľub, ktorý dal ešte roku 1446, že bude bojovať proti pohanom. Pravda, Jiskra síce sľuboval, že bude bojovať proti pohanom, ale i uhorskí magnáti sľúbili, že ho uznajú za rovnocenného občana toho štátu a preca sa onedlho ťažko previnili proti Jiskrovi.

¹⁴⁷ Monumenta Polon. II. 2. 59.

¹⁴⁸ Monumenta Polon. II. 2. 72.

¹⁴⁹ Monumenta Polon. II. 2. 71.

¹⁵⁰ Bard. arch. č. 507. Jiskra 2. marca 1448 píše z Kremnice mestám Levoči, Košiciam, Bardejovu a Prešovu, že sa dohodol s poľskou kráľovnou Žofiou: „Nu haben wir eyne eynunge gemacht mit dem reiche von Polan, nund sunderlichen mit der Irlawchten frawen Zophien konigynne zu Polan“.

¹⁵¹ Bard. arch. č. 513. 514.

¹⁵² Bard. arch. č. 518. Poľskí biskupi píše Bardejovu o zbojníkoch, „qui non cessant vexare. . . mercatores vestros ac nostros. . .“ a žiadajú o pomoc.

¹⁵³ Monumenta Polon. II. 2. 66.

uzavrel mier aj s Pankrácom v Kremnici, pri ktorej dohode Mikuláš Komorovský¹⁵⁴, kapitán Podolínce už ako Jiskrov človek ručí spolu s ostatnými Jiskrovými kapitánmi, Mikulášom Brcalom, kapitánom Kežmarku, Talafusom z Ostrova, kapitánom Rychnavy a Petrom z Radkova, kapitánom Brezovice — za dodržanie mieru¹⁵⁵.

Podľa dohody Jiskra a všetci jeho kapitáni zo Spiša spolu s Mikulášom a Petrom Komorovským, kapitánmi Podolínce a Lykavy, s mestami Kežmarkom a Levočou uzavierajú s Pankrácom „křestianský věčný mír“ a zaväzujú sa, že so svojimi ľuďmi nebudú vzájomne si napádať majetky: keby sa to stalo — hovorí Jiskra, — že by som nedodržiaval túto dohodu, „tehdy jsem svú vieru a svú čest prepadl a rukojmie moji dole psaný základ, totiž desiti tisíc zlatých“¹⁵⁶.

Jiskra dohodou v Kremnici vedel geniálnym spôsobom sjednotiť všetkých potentátov na Slovensku a všetky mestá v jeden šik. Bol pripravený na všetky eventuality.

Uhorskí preláti a baróni zbadali rastúce nebezpečenstvo, hrozilace s Jiskrovej strany. Jiskrovi totiž veľmi zazlievali jeho neúčast na minuloročnej protitureckej výprave a hľadeli urobiť poriadok v prvom rade v samej krajine¹⁵⁷. I gubernátor Hunyadi, aby urobil poriadok, svolal snem do Pešti, na ktorý povolal aj Jiskrove mestá, Levoču, Košice, Bardejov a Prešov. Hunyadi vzhľadom na minuloročné zlé skúsenosti a potom vďaka o Jiskrovej pohotovosti

¹⁵⁴ Komorský už predtým dal najavo, že nerešpektuje záujmy svojho pána Zbigneva a vyjednával i s Uhrami ohľadom prepustenia spišských miest daných do zálohy, ďalej hradov v Starej Ľubovni a v Podolínci. Príčinou toho malo byť nezaplatenie pohľadávky, ktorú Komorovský u Poliakov márne vymáhal. Lovcsányi: *Adalékok a magyar lengyel érintkezés történetéhez, Századok 1886*, strana 705.

¹⁵⁵ Pôvodiny v kremnickom archíve. Text uverejnený v knihe Dr. Gerő: *A cseh-huszták Magyarországon*, str. 98. Dohoda česky písaná.

¹⁵⁶ V spomínanej dohode Jiskra sa menuje „Já Jan Jiskra z Brandýsa najjasnejšieho knížete i pána Ladislava . . najvyšší hejtman“.

¹⁵⁷ Je zaujímavé, čo píše Bonfinius o týchto veciach. Uhorskí predáci na jednej strane hľadali pomoc všade proti Jiskrovi, na druhej strane ale sami podporovali výčiny Jiskrových žoldnierov, aby takto Jána Hunyadiho vohnali do vojny proti Jiskrovi. Tým ho chceli pokoriť, nakoľko jeho rastúca autorita ich veľmi znepokojovala. „Obstatiterat hunc profecto rei non mediocri quorundam optimatum invidia, qui excrecentem quotidie, praeter omnium opinionem, viri gloriam aegre ferentes, ut Corvinae virtuti negotium facessero, clam latrocinantium Boemorum audaciam tuebantur“, Bonfinii R. H. Dec. III, lib. VII, str. 373.

a síle chcel sa s Jiskrom pomeriť. Aspoň zpočiatku mal ten úmysel, že pri vyjednávaní o osude krajiny Jiskru nevynechá¹⁵⁸. Pravda, Jiskra neprejavil nijakej vôle k miernemu vyjednávaníu. Nevedno, či to činil preto, že sa v gubernátorovi Hunyadi už viac ráz sklamal, alebo či v tom mali prsty intrigy uhorskej šľachty, ktorá chcela v každom prípade vohnať Hunyadiho do konfliktu s Jiskrom.

Hunyadi sa usiloval aspoň mestá odvábiť od Jiskru, preto na turčiny snem roku 1449 pozval i Jiskrove mestá, ako Levoču, Košice, Bardejov a Prešov¹⁵⁹, hoci Jiskra už vtedy prejavil svoje nepriateľské smýšľanie a robil prípravy v tých mestách na nastávajúcu vojnu¹⁶⁰. Pravda, aj Hunyadi sa usiluje spomínané mestá získať pre seba a napomína ich, aby nepriateľovi (Jiskrovi) nedávaly nijakého vojnového materiálu a aby ho nenapomáhali¹⁶¹. Ako vidno, spomínané mestá sa ozaj nachádzali medzi dvoma nárazníkmi. Na ktorú stranu sa však rozhodli, ukazuje prípad Bardejovčanov, ktorí zachytili list Uhrov a zaraz ho zanesli Jiskrovi, aby sa vedel orientovať¹⁶².

Na peštianskom sneme v turčine sviatky roku 1449 rokovalo sa len o Jiskrovej veci. Uhorskí baróni a preláti na zasadnutí 24. júna rozhodli sa požiadať pápeža Mikuláša V. o pomoc proti Čechom. Listom sa obratia na krakovského dekana Mikuláša Lasockého, aby u pápeža zakročil, vyličil, ako sa šíri husitizmus v niektorých spišských a šarišských farnostiach (*in Comitatus Scepusiensis et de Saros plurimae reperiuntur parochiae, in quibus jam de facto sub utraque specie communicatur*) a aby neustúpil dotiaľ, kým nedosiahne žiadaného výsledku (*ita tamen, ut effectum nobis, non spem, reportare videaris*)¹⁶³.

¹⁵⁸ Prípravná porada bola ešte pred 8. aprílom, na ktorej sa prejavila neshoda medzi uhorskými barónmi (*wy dy selbigen landhern iczt off dese loebeliche czelt von enander czuczihen*), preto sa usniesli svoláť snem na neskorší čas. Na tento snem podľa relácie Gabriela Czipsera, vyslanca mesta Bardejova, má byť povolaný aj Jiskra. Bardejovský arch. č. 534. List Bardejova z 8. apríla 1449.

¹⁵⁹ Bardejovský archív č. 540. Dokument z 8. júna 1449.

¹⁶⁰ Bardejovský archív č. 541. Jiskra píše Bardejovčanom, keď najbližšie pošle k nim vojsko, aby ho pustili do mesta. Jiskrov list z 16. VI. 1449.

¹⁶¹ Bardejovský archív č. 536. List z 1. V. 1449.

¹⁶² Bardejovský archív č. 545.

¹⁶³ Wagner: An. Scep. I. 29. Koľko pravdy je v tom, že by na Spiši pod dvoma spôsobmi prijímali, zmienim sa neskoršie. Keď aj nepredpokladáme tendenčnosť u uhorských magnátov, toľko je isté, že nerobili rozdielu medzi Jiskrom a bratrákmi, ktorí už vtedy znepokojovali Spiš, s ktorými však Jiskra nemal vôbec nič do činenia.

Jiskra teraz už nečakal, kým sa proti nemu úplne zorganizujú, ale zaútočil prvý. Pravda, vidno, že to nebolo jednoduché rabovanie, čo robil Jiskra, ale opravdivý boj s gubernátorom Hunyadi. Jiskra totiž napádal len majetky gubernátorove a majetky tých, ktorí držali s Hunyadi. Kým Mikuláš Komorovský zaujal v Šariši hrad Plaveč¹⁶⁴, Jiskra vtrhnul do Zemplína a zaujal Humenné a Sečovce¹⁶⁵, kde padli do zajatia viacerí poprední Hunyadiho¹⁶⁶ prívrženci.

Nato pohol sa proti Jiskrovi sám gubernátor Hunyadi so značným vojskom. Najsamprv uderel na nedávno vystavený Jiskrov hrad v Moldave — a ako píše Dlugoss — všetkým Čechom a Poliakom, ktorých na moldavskom hrade chytil, obidve ruky aj nos dal odrezať a vykláť jedno oko. Urobil to preto, aby boli neškodní sebe aj iným a aby boli odstrašujúcim príkladom¹⁶⁷.

Hunyadi sa teraz obrátil proti Spišu, lebo spišské mestá nepomáhali Komorovského i ľuďmi i vojenskými potrebami pri zaujatí plavečského hradu¹⁶⁸. Hunyadi došiel až do Smolníka, ale tu nenášiel stráže, lebo tá — pod dojmom ukrutnosti, ktoré spáchal Hunyadi pri Moldave — sa rozprchla, aby neprepadla podobnému osudu ako stráž v Moldave¹⁶⁹.

Poliaci pre účasť spišských miest na zaujatí plavečského hradu cítili sa byť vinnými na úžasnom boji medzi Jiskrom a Hunyadi, lebo to bola vlastne účasť poľských príslušníkov. Preto sa všemožne usilovali sprostredkovať mier medzi dvoma bojujúcimi. To bolo tým potrebnéjšie, lebo Jiskra sa vyhrážal, že podobnou ukrutnosťou bude zaobchádzať s Hunyadiho ľuďmi¹⁷⁰. Obávajúc sa zvlášť o osud XIII spišských miest, vyslali poslov a to Jána Dlugossa a Jána Zagorána tak k Hunyadimu, ako aj k Jiskrovi, žiadajúc ich aby sa smierili¹⁷¹.

¹⁶⁴ Monumenta Polon. II. 2. 79.

¹⁶⁵ Wagner: Dipl. Sarosiens. str. 382.

¹⁶⁶ Bardejovský archív č. 539. List biskupa Héderváriho z 8. V. 1449.

¹⁶⁷ Dlugoss: H. P. II. 52. A.

¹⁶⁸ Monumenta Polon. II. 2. 79.; Dlugoss: H. P. II. 52. B.

¹⁶⁹ Századok: 1882, str. 80.

¹⁷⁰ Rozhorčenosť Jiskrova bola tým väčšia, lebo Pankrác, ktorý len nedávno uzavrel s Jiskrom večný mier, teraz za dobrý groš pridal sa znovu k Hunyadimu. Tóth-Szabó: 243. Mišák: str. 192. — Tak sa zdá, že zakolísal vo vernosti k Jiskrovi aj sám Teflus, kapitán Rychnavy, azda z obavy pred Hunyadi, ktorý sa tam neďaleko zdržával (das wir mit Gyskra keyn Bund nicht machen). Bardejovský archív č. 542.

¹⁷¹ Bardejovský archív č. 552.

Smierenie urgoval aj sám pápež Mikuláš V. a skrze Zbigneva, vtedy už kardinála, pohrozil Hunyadiemu i Jiskrovi cirkevnými trestami, keď sa nepomeria¹⁷³.

Kým sa dostali poľskí poslovia cez Spiš ku Kremnici, kde bol tábor Jiskrov a Hunyadiho, bolo už trochu neskoro. Hunyadi obliehal Kremnicu a narobil mestu veľké škody¹⁷³. Poľským delegátom podarilo sa cez všetky prekážky prikloniť bojujúce stránky k prímeriu, ktoré uzavreli 10. decembra 1449 a malo trvať do 25. júla 1450¹⁷⁴.

Nasledujúceho roku v marci uzavrel Jiskra s Hunyadim trvalý mier v Mezökövesde. Prv, ako by bol Jiskra začal vyjednávať s Hunyadim, radil sa so svojimi mestami¹⁷⁵. Mier v Mezökövesde dopadol pre Jiskru prajne. Hunyadi znova musel uznať Jiskrove práva. Podľa uzavretého mieru Jiskra zostáva pánom územia, ktoré držal. Z toho je patrné, že ohľadom Spiša sa situácia vôbec nezmenila. Na pojednávaní boli aj zástupcovia Levoče. Hunyadi sa zaviazal, že vyplatí Jiskrovi staré požiadavky a súčasne mu zaplatí za tie územia, ktoré dobyl pred mezökövešdským mierom, 10600 zlatých, ba ponúkol mu aj svoju sestru za manželku¹⁷⁶.

Jiskra sa zaviazal prepustiť časť svojich žoldnierov.

Že Hunyadi bol nútený uzavrieť v Mezökövesde pre seba tak ponižujúci mier, dá sa vysvetliť tým, že pápež sám mu pohrozil vyobcovaním z cirkvi, keď nepristane na mier¹⁷⁷. Pápež sa zaiste dal informovať o Jiskrových a Hunyadiho veciach nielen dekanom Lasockým¹⁷⁸ ale aj inými. A výsledok toho bol, že pápež neposkytol uhorskými prelátmi a barónmi žiadanú pomoc proti „husitom“, ale nariadil bojujúcim stránkam, aby sa smierily. Pravda, ako žiaden doterajší mier, ani mezökövešdský mier nebol dodržaný. Hunyadi, ponúknutím svojej sestry za manželku Jiskrovi, predstieral úmysel trvalého vyrovnania (pravda k sňatku nedošlo), ale pritom

---

¹⁷³ Bulla Mikuláša V. uverejnená v Dlugoss H. P. II. 53. A.

¹⁷³ Tóth-Szabó: A cseh-husz. mozg. str. 244.

¹⁷⁴ Bardejovský archív č. 552.

¹⁷⁵ Bardejovský archív č. 556. Jiskra dňa 25. febr. 1450 volá na poradu do Košíc Bardejov. Akiste podobnú výzvu dostala aj Levoča.

¹⁷⁶ Jeho prvá žena, neter biskupa Rozgonya, zomrela roku 1447.

Tóth-Szabó: A cseh-husza mozg., str. 246. Mátik: H. n. S. str. 199.

¹⁷⁷ Dlugoss: H. P. II. 53. A.

¹⁷⁸ Wagner: An. Scep. I. 59.

mal svoje plány proti Jiskrovi. Na to poukazuje tá okolnosť, že na juhu uzavrel mier so svojim najväčším nepriateľom, Bránkovičom, len aby bol voľnejší proti Jiskrovi. Aj Jiskra hoci sa zaviazal, že prepustí časť svojich žoldnierov, neučinil tak, ale ani spraviť nemohol, keďže videl, že sa mier so strany Hunyadiho nebere vážne. Sľúbenú sumu na prepustenie žoldnierov Jiskra nedostal¹⁷⁹. A preto medzi inými aj tá pohnútka viedla Jiskru znova dať sa do boja s Hunyadim.

Mimo vyrovnania s Bránkovičom uzavrel Hunyadi mier aj s Fridrichom a napriek všetkým doposiaľ hlásaným zásadám teraz nežiadal vydanie malého Ladislava, ale privolil, aby Fridrich ho držal až do jeho plnoletosti¹⁸⁰.

Spišské obyvateľstvo s úžasom konštatovalo, že sa voľačo chystá a ono by bolo najradšej chcelo mať pokoj, aby mohlo nahraďiť škody, ktoré boli spôsobené doterajšími vojnami. Okrem vojenských tiarch veľa trpelo od zbojníckych tlúp, ktoré sa v tom čase začali nebezpečne vzmáhať. Nebezpečného zbojníka Pobodu, ktorý celý Spiš znepokojoval, podarilo sa im chytiť a v apríli roku 1451 mali nad ním súdiť v Spišskom Podhradí. Skoro celý Spiš vyslal svojich zástupcov do Spišského Podhradia a každý mal čo žalovať na Pobodu (off unsern und ewern aller Revber und Dip aller Stete etc.)¹⁸¹. Pre Pobodu mali spišské mestá nedorozumenie s Brcalom už pred štyrmi rokmi¹⁸². Vtedy Brcal vyčítal spišským mestám, že nezaobchádzajú dosť prísne s lúpežníkmi. Teraz ale pri výsluchu v Spišskom Podhradí práve Brcalovi ľudia Pobodu bránili (off welche unser clage nicht Poboda, sunder dy dyner Hern Berczals . . . yn solcher weise beschützen . . . darum sey her nicht des todes schuldig). Táto okolnosť ukazuje, že disciplinovanosť žoldnierskeho vojska Jiskrovho na Spiši je v rozklade. Mesto Levoča v spomínanom liste z 21. apríla 1451, písanom zaiste Košičanom, ani sa neodváža všetko napísať na papier, (dy uns allen haben wellen beschedigen, dy und ander sachen . . . dy do nicht mögen ewerer weisheit geschriben werden . . .), čo ukazuje na to, že sú kompromitovaní ľudia takí, ktorí boli doteraz strážcami poriadku.

¹⁷⁹ Tóth-Szabó: A cseh-husztita mozg. str. 249. Jiskra počítal určite na žiadanú sumu a na jej ťarchu robil už pôžičky.

¹⁸⁰ Mišák: H. n. S. str. 206.

¹⁸¹ Berdejovský archív č. 647. List mesta Levoče z 21. apríla 1451.

¹⁸² Berdejovský archív č. 502.

Súd nemohli skončiť, preto Pobodu zavreli na osem dní na Spišskom hrade a čakali „montag nach dem Sontage Misericordia dni“, že im Košičania pomôžu svedčiť o vine Pobodu. Prosia ich, aby poslali svedka, lebo ak to neučinia, budú mať z toho spišské mestá škodu (werde ader daz nicht gescheen, so wer unsz allen bessir, wir hetten dy sachen ny anfangen).

Na veľké nešťastie Spiša došlo medzi Jiskrom a Axamitom k nedorozumeniu¹⁸³ a Axamit zo svojho Plavečského hradu ohrožoval práve Spiš. Mesto Levoča v liste z 13. októbra¹⁸⁴ píše Bardejovčanom, že Axamit veľmi zosilnel a chystá sa napadnúť tento kraj¹⁸⁵. V prvom rade myslelo sa to na Spiš a Šariš.

Od Liptova ohrožovalo Spiš vojsko Pankrácovo a naľakaní Levočania v mene celého Spiša prosia Košičanov o radu, čo robiť a aj žiadajú ich, aby zakročili u Jiskru, ktorý sa vtedy zdržiaval medzi nimi, žeby nenechal Spiš spustošiť¹⁸⁶. Jiskra výzvu Levočanov poslúchol a aby ho v nastávajúcom boji s Hunyadi Pankráč od chrbta nenapadol, uzavrel s ním 12. júna roku 1451 mier — nie síce „večný“ — ako v roku 1449, ale len dovtedy, kým Ladislav bude plnoletý a prevezme vedenie uhorskej krajiny¹⁸⁷.

Talafus už v júni 1451 začal napádať Hunyadiho majetky, v prvom rade Moldavský hrad, ktorý nedávno vystavili Jiskrovi ľudia. Tohoto hradu sa zmocnil Hunyadi pred mezdkövešským mierom.

¹⁸³ Bardejovský archív č. 593. List Akxamita z 14. augusta 1450.

¹⁸⁴ Bardejovský archív č. 612. List bez udania roku, asi z 1451.

¹⁸⁵ „Wir haben vernomen wy dy feynde desz Landes, als der Axamit und seyne anehalder sich mechtiglichen gesammelt haben und wellen disz lant angreiffen, myt rawben und anderen beschedigungen. . .“ Bard. arch. č. 612.

¹⁸⁶ Item Ersamen Heren Wir lossen euch wissen das der Pankraz und dy seynen mit grosser macht legen in der Liptaw, ond meynen den Czlpaz alhy zu verterben, Sie haben geschriben omb Holdunge den dörrfern obiral. Wir senden disen onsren bothen durch der sachen Wille, zum Hern Pereny Janusch ond zu Hern Laala von Palocz mit briffen Hern Berczalas ond auch disz gelen-disz ond lossen in daz clagen, waz sy unsz helffen in den sachen roten. Wir vorchten eyn bösesz werde dor noch volgen. Darumb so bethen wir euch allen helffet dorzu Roten ond mit nomen euch Hern von Cassaw, Ir wellet mit Hern Giskra dy sachen ausz bilden, weil her yn ewren mittel ist, daz her helffe darczu gedencken das diser Creisz (totiž Spiš) nich verderbet werde. . . . . Bardejovský archív č. 647. List písaný po veľkonočných sviatkoch 1451.

¹⁸⁷ Tóth-Szabó: A coeh-hussita mozg. str. 250 podľa kremnického archívu fons 18, fasc. 1. č. 12.

Jiskra ale pred prvým júlom roku 1451 zaujal kláštor v Šahách a odtiaľ prvého júla písal mestám Levoči, Košiciam, Bardejovu a Prešovu. Oznamuje im zaujatie kláštorá v Šahách a žiada ich, aby ho napomáhali ľuďmi a potrebným vojenským materiálom¹⁸⁸. Skoro nato vyslal do Košíc svojho posla zaiste v tej istej záležitosti¹⁸⁹, preto Košice svolaly schôdzu a žiadaly mesto Levoču, aby sa na nej zúčastnila. Jiskra 8. augusta 1451 ešte zvlášť píše svojim mestám, aby mu rýchlo poslaly ľudí a zbrane, lebo to potrebuje na vojnu proti Hunyadi¹⁹⁰. Akiste nedôveroval úplne mestám, lebo sa pohol smerom na Spiš. No nemusíme to brať len v zlom smysle, lebo jeho postup na Spiš mohol mať i ten dôvod, že sa chcel bližšie dostať k svojim mestám¹⁹¹.

Súčasne však vyzval Levoču a ostatné kráľovské mestá aj Ján Perényi — a to v mene gubernátora Hunyadiho, — aby boli verné Hunyadi a kráľovi Ladislavovi¹⁹². Hunyadiho straníci robili pokusy už v auguste, aby odtrhli od Jiskru Levoču a ostatné mestá a argumentovali hlavne tým, že Jiskra porušil usnesenie mezdokovešského mieru a teda nezaslúži si ich vernosti¹⁹³.

Pravda, mestá dobre vedely, že ani Hunyadi nedodrжал mezdokovešský mier, nakoľko nevyplatil Jiskrovi žiadanú sumu, preto výzva Hunyadiho nemala očakávaného výsledku.

Kým Jiskra bol na Spiši, napadol Hunyadi so značným vojskom kláštor sv. Štefana pri Lučenci, ktorý Jiskra len nedávno obsadil svojimi prívržencami. V kláštore bolo len málo vojska, no bolo pripravené na to najhoršie. Tu zrazu objavil sa Jiskra so značným vojskom, posbieraným na severnom Uhorsku, hlavne na Spiši¹⁹⁴. Srážka Hunyadiho vojska s Jiskrovým bola prudká a skon-

¹⁸⁸ Bardejovský archív č. 653. List Jiskrov z 1. júla 1451.

¹⁸⁹ Bardejovský archív č. 654.

¹⁹⁰ Bardejovský archív č. 656. List Jiskrov z 8. augusta 1451.

¹⁹¹ Tóth-Szabó: A cseh-husza mozg. str. 251.

¹⁹² Bardejovský archív č. 658. List z 10. sept. 1451.

¹⁹³ Tóth-Szabó: A cseh-husza mozg. str. 251.

¹⁹⁴ „Gisra coactis in superioribus Ungariae partibus auxiliis et ingenti exercitu praesto adfuit“. Bonfinii Dec. III. lib. VII. p. 374. Pravda, Brcal, keď morský kapitán sa stal už vtedy neverným, píše Dlugoss: H. P. II. p. 82. A „Joanne Berczal, Bohemo, Tenutario in Kyeazmark eum deserente, qui ad Gubernatorem defecerat.“

čila sa Hunyadiho porážkou. Bonfinius hovorí, že Hunyadiho zradili vlastní ľudia¹⁹⁵.

Kým Hunyadi zbieral v dolnom Uhorsku nové vojská, hortic nenávisťou a túžbou po pomste proti Jiskrovi, zatiaľ uhorskí preláci a baróni napomínali Jiskrove mestá — medzi inými aj Levoču — aby odstúpili od Jiskru. Jiskra sa totiž po bitke pri Lučenci obrátil so svojím vojskom na sever: „intelleximus, qualiter idem Johannes Gyscra se cum suis complicitibus versus illas partes superiores recepisset, intendens vobiscum certa colloquia facere“¹⁹⁶.

Mestá by boli chceli najradšej mať už raz pokoj. Neodpadli od Jiskru, ale neodvážili sa otvorene sa postaviť proti Hunyadimu. Preto sa usilovali zostať neutrálnymi¹⁹⁷.

Hunyadi s obnovenými silami čoskoro začal nový útok. Dňa 14. októbra 1451 zaujal kláštor pri Šahách, zvíťazil nad Jiskrovým vojskom v Novohrade, pri Lučenci, Moldave, Rožňave a tadiaľ išiel do Zvolena. Jiskra bol vo vážnom nebezpečenstve, ale nestalo sa mu nič, lebo v najkritickejšej chvíli nariadili uhorskí magnáti Hunyadimu uzavrieť s Jiskrom mier. Zaiste mu závideli víťazstvo. Za sprostredkovateľa mieru ponúkol sa Ulrich Cilly¹⁹⁸. Mier uzavreli v Rimavskej Sobote. Podľa tohoto posledného mieru stránky majú si podržať tie územia, ktoré držia. Spiš teda ostáva v rukách Jiskrových. Nakoľko Brcal, kapitán Kežmarku, odpadol od Jiskru¹⁹⁹, podľa rimavskosobotskej zmluvy patrí Jiskrovi za Kežmarok peňažitá náhrada, ktorú spolu so sumou 10.600 zlatých, sľúbených už mezdokovešským mierom, má gubernátor zaplatiť v troch čiastkach do 2. febr. 1452²⁰⁰.

Po Komorovskom, novým kapitánom Podolínce, Lubovne a XIII spišských miest stal sa synovec kardinála Zbigneua, Ján

¹⁹⁵ „Boemi desertum gubernatoris agmen, collatis signis invadunt. Corvinus intellecta suorum perfidia, cum se obstitere haudquaquam posse cerneret, cum suis terga vertit.“ Bonfinius, str. 374.

¹⁹⁶ List prelátov z 27. sept. 1451. Tóth-Szabó: Okmánytár 395.

¹⁹⁷ Bardejovský arch., č. 662. z 27. IX. 1451. Biskupi vyhrážajú sa Jiskrovým mestám, že Hunyadi s veľkým vojskom ide proti nim.

¹⁹⁸ Mišák: H. na S. str. 218. Hoci teraz sa medzi Hunyadim a Jiskrom viedol vážnejší boj ako pred dvoma rokmi, preca Poliaci sa nemiešali do tých záležitostí. To sa len tak dá vysvetliť, že vojna sa teraz nevedla na území Spiša.

¹⁹⁹ Dlugoss: H. P. II. 82. A.

²⁰⁰ Tóth-Szabó: A cseh-huszi tárog. str. 255.; Dr. Gerő: A cseh-huszi tárog Magyarországon, str. 111.

Olesniczki²⁰¹. Kým Jiskra zápasil s Hunyadim na južnom Slovensku, Pankráč napadol Jána Olesniczkého, ktorý — nakoľko Poľsko ho nenapomáhalo, uzavrel s Pankráčom mier v tom smysle, že XIII spišských miest bude platiť Pankráčovi riadnu daň²⁰². Proti usneseniu rimavskosobotského mieru, ktorý určil, že sporné stránky podržia si to, čo v ten čas majú, agitovanie so strany Hunyadiho medzi Jiskrovými mestami neprestávalo. Činili to jeho ľudia a stály styk s nimi udržiaval aj sám Hunyadi²⁰³. Pravda, ani Jiskra nezostal nečinný, ba teraz azda viac sužoval mestá ako inokedy, keďže zápasil s peňažnými ťažkosťami. A slobodné mestá, medzi nimi Levoča, nechcely sa síce otvorene pridať k Hunyadimu, ale cítiac Jiskru nablízku, nechcely od neho odstúpiť, ba boli naklonené znášať ešte väčšie ťarchy, ako by im bolo patrilo, len aby mali pokoj²⁰⁴.

Hunyadi nesplnil sľuby, učené v Rimavskej Sobote. Minul 2. február 1452, ale Jiskra nedostával jemu patriacu peňažnú sumu. No teraz ostal pokojnejší. Jeho pozícia, odstúpením niektorých jeho ľudí a kolísaním sa niektorých jeho miest, bola otrasená.

Hunyadi neprestal robiť za Jiskrovým chrbtom intrigy. Videl to z viedenského pojednávania v mesiaci marci, kde sa sišli uhorskí preláti a magnáti — medzi nimi aj zástupcovia miest (Levoču zastupoval Juraj Turzo). — aby konečne vynútili na Fridrichovi vydanie Ladislava. Jiskru nepovolali do Viedne, hoci sa tam malo jednať o osude Ladislava, pre ktorého bol svojho času sem zavolaný a ktorého záujmy už 12 rokov hájil. Ale ani nemohli ho tam pozvať, keďže cieľom ich schôdzky bolo urobiť aj s Jiskrom krátky proces. Uhorské stavy, keď boli hotové s pojednávaním o veci Ladislavovej — kde ustálili, že ak Fridrich ani teraz nevydá Ladislava, zbraňou si ho vynútiť — začali pojednávať o Jiskrovi. Zástupcov Jiskrových miest, Košíc, Levoče a Bardejova nahovorili,

²⁰¹ Bardejovský archív č. 694.

²⁰² Monumenta Polon. II. 2. 127.

²⁰³ Bardejovský archív č. 666. z 3. jan. 1452. Hunyadi invituje slobodné mestá na pojednávanie do Viedne.

²⁰⁴ Levočský starosta píše Košiciam 2. jan. 1452. aby sa mesto zbavilo „der loeterey, dy umb uns schweben, schir nicht sicher seyn aus der unsern stat zu reynen und uns besorgen vor schaden und gefelichkeiten. Doch das Ir unser meynung teylhafftig moegt vorstehen, zo thun wir auch kunth. . . . das wir uns in funff ader sexehundert fl noch unser anczal in dy zerung hern Giskra zugeben. . . .“ Pôvodina v košickom archíve: Tört. tár 1898, str. 188.

aby osstúpili od Jiskru, lebo sa už viac ráz vierolomne zachoval. Na miesto Jiskru za kapitána spomenutých miest postavili Ulricha Cillyho²⁰⁵. Zástupca mesta Levoče, Juraj Turzo, spolu so zástupcami miest Košíc a Bardejova pristal na odstúpenie od Jiskru²⁰⁶.

Prestúpením Brcala na stranu Hunyadiho stratil Jiskra Kežmarok. S Brcalom odstúpili aj Komorovskovci a teraz stratil aj Levoču. Jiskra stratu týchto miest veľmi ťažko znášal, čo vidieť i z toho, že sa obrátil aj na Poděbrada, aby zakročil v jeho prospech u spomínaných miest. Poděbrad napomenul Kremničanov, a skrz nich aj ostatné Jiskrove mestá, aby mu boli verné, keď tak dlhý čas vydržaly vo vernosti k Alžbete, Ladislavovi a k Jiskrovi²⁰⁷. Zdanlive stály po viedenskej schôdzi uhorských stavov Jiskrove veci veľmi zle. Hunyadi, ak chcel s Jiskrom skoncovať, teraz mal vhodnú príležitosť. A preca sa tak nestalo. Príčina toho väzí v tom, že s usnesením viedenského shromaždenia nebol spokojný ani sám Hunyadi. On si nežiadal teraz vydanie Ladislava, čo by bolo posilnilo vlastne nie jeho, ale pozíciu Ulricha Cillyho. Ani Jiskra, ktorý nikdy nechcel nič podniknúť proti Fridrichovi, vychovávateľovi Ladislavovmu, nežiadal si prepustenie Ladislava. Hunyadi a Jiskra mali teraz spoločný záujem, a nie div, že i pri všetkých protivách sa čoskoro sblížili.

Hoci Jiskrove mestá na viedenskom shromaždení oznámili svoj odstup od Jiskru, nechovali sa zaraz proti nemu nepriateľsky. Čoskoro po viedenskom shromaždení sišli sa (pred 21. marcom 1452) zástupcovia miest v Spišskom Podhradí²⁰⁸.

Stanovisko Hunyadiho nebolo mestám neznáme, preto sa chovaly opatrne. Sám Hunyadi vyjaviť mestám svoje plány, že sa

²⁰⁵ Bardejovský archív č. 643. Dokument z 8. III. 1452.

²⁰⁶ Mesto Levoča už po Veľkej noci roku 1451 obrátilo sa listom na Jána Perényiho a Ladislava Palócza o radu, čo robiť, keď Pankráč ohrozoval Spiš. Ale nechcelo si veci pokaziť ani u Jiskru a cestou Košičanov žiadalo aj Jiskru, aby zachránil Spiš. (Bard. arch. č. 647.) V spomínanom liste žaluje na Brcala (ktorý vtedy už bol na strane Hunyadiho), že, keby Brcal sa pričínil, mohli by veci ináč stať. V takom položení nebolo ťažko nahovoriť mestá, aby odstúpili od Jiskru, najmä keď videli, že Jiskra na celej čiare prehráva. Že by však boli naň žalovali, ako hovorí Mišík (H. na S., str. 221, pozn. 1.), sotva obstojať, zvlášť keď uvážime výpočítavosť týchto miest.

²⁰⁷ Mišík: H. na S. str. 220. — Tóth-Szabó: A cseh-huszita mozgalom, str. 261.

²⁰⁸ Bardejovský archív č. 669. List košickej mestskej rady z 21. marca 1452 o spišskopodhradskej porade miest.

chce s Jiskrom smieriť²⁰⁹. Dňa 22. júna 1452 ale Jiskra už píše Bardejovčanom, že vyjednáva s mestami, medzi nimi aj s Levočou a mestá sa osvedčujú, že sú s ním a budú ho napomáhať proti nepravnikom Ladislava. Levoča s ostatnými mestami znova uznala Jiskru za svojho kapitána.²¹⁰ V mesiacoch júli a v auguste roku 1442 viedol Hunyadi menšie boje proti Jiskrovi na strednom Slovensku, ale neboly to nijaké vážne podujatia²¹¹. Bolo vidieť, že Hunyadi má s Jiskrom nejaké iné plány. A skutočne, prostredníctvom Reinholda Rozgonya uzavrel v Kremnici „večný mier s Jánom Jiskrom z Brandýsa, hlavným kapitánom kráľa Ladislava“. Mier bol uzavretý 24. augusta 1452. Podľa toho mieru Jiskra dostal z Kežmarku a z Ľubovne tricitinu; Spiš i naďalej ostáva pod jeho kapitanátom²¹² a on sa stal majiteľom mesta Levoče. Brcal a Komorovský ostali i pri sblížení Jiskru s Hunyadím na strane gubernátorovej. Ale aj ohľadom týchto dohodli sa tak, že Brcal a Komorovskovci ostanú na svojich miestach a keď bude chcieť Jiskra niečo od nich požadovať, musí si to od nich vybaviť riadnou súdnou cestou, a nie vojnou. Takéto opatrenia byly pre Spiš veľmi aktuálne a znemožnily aspoň na čas nepokoje medzi Jiskrom a Brcalom.

Jiskra sa zaviazal zručiť všetky dočasne stavané hrady, za ktoré ale mal dostať do 60 dní 10.000 zlatých²¹³.

Teda začiatkom roku 1452 bola taká nálada proti Jiskrovi, že by sa bolo dalo z nej usudzovať na ukončenie Jiskrovho pôsobenia na Slovensku. No smluva, ktorú uzavrel v auguste toho istého roku v Kremnici, posilnila jeho situáciu natoľko, že vlastne Jiskra stojí teraz na vrchole svojej slávy a moci. Tento obrat, tak náhly, dá sa vysvetliť len tak, že Hunyadi teraz vidí len v Jiskrovi

²⁰⁹ Bard, arch. č. 671. Hunyadiho list Bardejovčanom z 11. apr. 1452, v ktorom píše, že sa chce smieriť s Jiskrom a žiada ich, aby poslali do Rímskej Sobory svojich zástupcov.

²¹⁰ Bard arch. č. 677. Jiskrov list z 22. júna 1452, i tento list ukazuje, že je vylúčené, aby mestá, a teda aj Levoča, byly žalovali na Jiskru vo Viedni, ako to hovorí Mišák.

²¹¹ Tóth-Szabó: A cs. h. m. str. 262; Mišák: H. na S. str. 222.

²¹² Siedmy bod kremnickej dohody hovorí: „Item prefatus Joannes Gyskra debet tenere omnes triceptas: Cassoviensem, Kesmark, Lywblo, Barthfa, Homona, Ödenburg et Newsidel cum eorum proventibus, ac comitatibus Zohliensem, Zepesensem Saros et de Torna nec non omnes civitates et oppida — regales tam inferioribus quam superioribus partibus existentes“. Pôvodina v kremnickom archíve, uverejnená v Tört. tár 1884, str. 605.

²¹³ Tóth-Szabó: A cs. h. m. str. 264.

svojho najlepšieho spojenca proti Cillymu, ktorého rastúcej moci sa obával. — Hunyadiho prípravy boli dobre vypočítané. Cillyho vplyv ohromne rástol a Fridrich pod tlakom okolností bol nútený vydať Ladislava Ulrichovi Cillymu začiatkom septembra roku 1452²¹⁴.

* * *

Príchodom Ladislava Pohrobka do krajiny situácia sa úplne zmenila. Čo sa týka Spiša, táto zmena tu nedoniesla pokojnejšie časy. Všade bolo cítiť, že Jiskra už nie je tým rozhodujúcim pánom Spiša, ktorého silná ruka viac ráz zachránila Spiš od nepokojov.

Ladislavov príchod značil, že Jiskrova misia, pre ktorú bol povolaný do krajiny, je už vlastne skončená. On sám vždy hlásal, že spravuje jemu sverenú časť krajiny len dotiaľ, kým Ladislav Pohrobok nenastúpi na trón. Teda Ladislav v prvom rade mohol ďakovať Jiskrovi, že mohol nastúpiť na uhorský trón. Jiskrova misia skončila a preto mohol pevne veriť, že ho Ladislav za jeho dlhoročné verné služby náležite odmení. Ale nestalo sa tak. Aspoň nie teraz.

Jiskra v decembri prišiel do Viedne, kde sa dostavili aj poslovovia slobodých miest²¹⁵, teda aj spišských miest. Mestá vyjednávaly s Jiskrom a Cillym o novom pomere. A Jiskra nečinil nijakých ťažkostí mestám. Jeho chovanie bolo celkom pasívne. On si síce neprial, aby Ladislav už teraz nastúpil na trón (mal sotva 13 rokov), ale keď sa tak stalo, smieril sa s novou skutočnosťou a podľa toho sa riadil.

Ladislav Pohrobok svolal začiatkom roku 1453 snem do Bratislavy²¹⁶. Na tomto sneme kráľ bohato odmenil Hunyadiho a so súhlasom snemu ponechal ho aj naďalej v jeho gubernátorskej hodnosti. Ďalej vymenuje ho za väčšieho bystrického grófa²¹⁷, Bardejovu da za odmenu kráľovské soľné bane v Marmaroši²¹⁸. Košiclam odpustí povinnosť platiť trícatinu²¹⁹ atď. Zo spišských miest ani jedno nedostalo nič.

²¹⁴ Bardejovský archív č. 680. Dokument z 11. sept. 1452. Maďarská rada žiada slobodné kráľovské mestá, aby sa prišli pokloniť Ladislavovi Pohrobkovi, ktorého Fridrich už prepustil.

²¹⁵ Bardejovský archív č. 684. List z 13. decembra 1452.

²¹⁶ Bard. arch. č. 689. z 31. I. 1453.

²¹⁷ Hyroš: Zámok Lykava, str. 94. — Bard. arch. č. 691.

²¹⁸ Bard. arch. č. 691. „pro quingentis flurenis sales de camera nostra regali Marmorossiensis duximus deputandum“.

²¹⁹ Tóth-Szabó: A cs. h. m. str. 268.

Bývalé Jiskrove mestá mali ešte na to doplatiť. Ján Olesniczki, kapitán Ľubovne a XIII spišských miest sa totiž domáhal náhrady za tie škody, ktoré utrpeli poľské majetky na Spiši od sloboďných kráľovských miest, hradov a magnátov²²¹.

S Jiskrom síce mimo snemu často vyjednávali²²¹, a uhorské stavy neodvážili sa s ním tak príkre jednáť ako s Pankrácom a Komorovskými, ktorých vyhlásili za zbojníkov²²², jednako Jiskra nielen že nič nedostal za svoje účinkovanie, ale dekrétom zo dňa 6. februára 1453 bol pozbavený všetkých majetkov. Tento dekrét totiž hovorí, že všetky donácie, ktoré urobila Alžbeta, matka Ladislavova, sú neplatné²²³. Tým činom mal Jiskra stratiť všetky majetky a tak prestať byť pánom a kapitánom Spiša. Pravda, ako mnohé iné usnesenia bratislavského snemu nerealizovali, tak ani ten dekrét nepreviedli, tak že Jiskra i naďalej sa tituluje „hlavný kapitán“²²⁴. Nápadne pokojné chovanie Jiskru ukazuje na to, že kráľ tieto opatrenie nebral vážne a činil ich len preto, aby naoko vyhovel Jiskrovým nepriateľom. Spiš a Šariš, keďže prestalo na týchto územiach právo Jiskrovo, museli sa starať o poriadok sami. Zbojnícke tlupy, zmáhajúce sa roty bratříkov nútily činiteľov Spiša a Šariša, aby sa postarali o bezpečnostné opatrenia.

Tým cieľom išli sa v Levoči 13. februára 1453, aby rokovali ako zabezpečiť pokoj v týchto dvoch župách²²⁵. Porady sa zúčastnil Ján Olesniczky, kapitán Podolínca, Ľubovne a XIII spišských miest, Ján Talafus, kapitán Rychnavy, Mikuláš Czajka de Javor, vicekapitán Podolínca, Peter z Radkova (capitaneus castri Bresszwicz), Henyek de Zdeny(?), vicekapitán Kežmarku, Martin Walgatha, Andrej Thathar, vicegróf, ostatní zemani Spiša, gróf XI kráľovských miest (ktoré neboli dané do zálohy Poliakom), starosta mesta Levoče, spišský gróf XIII miest a utvorili spolok (ad mutuam concordiam devenimus ligamque subintravimus). Ohľadom zabezpečenia mieru na Spiši a v Šariši usniesli sa na týchto bodoch:

1. Musia prestať nepriateľstvá, ktoré už tak dlho trvajú medzi

---

²²¹ Bard. arch. č. 690. List písaný v Podolínci 6. II. 1453.

²²² Bard. arch. č. 689.; list z 31. I. 1453.

²²³ Mišík: H, na S. str. 226. Už koncom februára zmenil Ladislav svoje stanovisko voči Pankrácovi a potvrdil ho v jeho donáciách.

²²⁴ Tóth-Szabó: A ca. h. m. str. 271. — Mišík: H, na S. str. 227.

²²⁵ Tóth-Szabó: A ca. h. m. str. 271.

²²⁶ Bardejovský archív č. 694. Dohoda v Levoči zo dňa 13. febr. 1453.

dištriktami spišskými a šarišskými a mnohých ľudí prinášajú do úpadku.

2. Keby ktokoľvek na spomínanom území chcel budovať dočasné hrady (fortalitia), z ktorých by okolité obyvateľstvo mohlo utrpieť škodu, zaväzujú sa dohodu uzavierajúce stránky, že proti takým budú všetkými silami bojovať a proti útočníkom navzájom sa budú brániť.

3. Žiadna zo stránok nebude robiť druhej stránke, patriacej k tej dohode, škodu v jej objektoch a ani svojim ľuďom nedovolí aby škodu robili.

4. Ľudí, nemajúcich pevnej služby a zamestnania (homines et clientes servitia non habentes) nestrpia v mestách a na svojich majetkoch; keby však takí ľudia násilne chceli ostať v neopevnených mestách, vtedy občania musia to zaraz hlásiť kastelánom najbližších susedných hradov a kapitánom najbližších miest. Kasteláni a kapitáni sú povinní, keď sa o tom dozvedia, hneď povstať a takých tulákov zahnať.

Keby sa našli zločinci alebo zbojníci v niektorom hrade alebo v meste, dotýčny kapitán hradu alebo mesta povinný je vydať také osoby súdu a keby to neučinil, ostatní kapitáni a mestá povinní sú vymôcť si vydanie zločincov.

5. Neslobodno bez kráľovského svolenia prijať do sväzku miest ľudí cudzích, nech sú akéhokoľvek stavu, a keby kto takých cudzincov prijal, povinné sú ostatné stránky povstať a prijatiu zabrániť (dicatoni hujus modi resistere debeamus).

6. Každá stránka je povinná starať sa o cesty na svojom teritóriu a brániť ich, aby sa kupci so svojím tovarom mohli na nich bezpečne pohybovať a keby kto nestačil dostatočne sa postarať o bezpečnosť ciest pre veľký počet zlodejov (propter pluralitatem latronum), povinné sú ostatné dohodu uzavierajúce stránky príspeť pomocou.

7. O utrpených škodách nech nik nesúdi sám a násilne, ale má to predostrieť súdu (Decrevimus etiam, quod nullus nostrum dampnis sibi illatis vel inferendis se potentialiter ulcisci debeat, sed persuasam causam iudicio prosequatur).

8. Stránky sa zaväzujú dodržať túto dohodu presne až do najbližších turečských sviatov (usque ad festum Pentecostes proxime futurum).

Tieto bezpečnostné opatrenia spišských kapitánov, grófov

a miest majú už pred očami vzrástajúcich sa bratříkov. Nakoľko tieto opatrenia vedeli zabezpečiť pokoj na Spiši, uvidíme ďalej. Po odstránení Jiskru mestá sa už nechovali s takou dôverou k jeho kapitánom. Keď sa im niečo znevidelo pri kapitánoch, hneď sa obrátili so žalobou ku kráľovi Ladislavovi. Keď Talafus vyberal po Jiskrovi daň (štyri dvory jeden dukát), ako to robil predošlého roku, Košičania proti tomu protestovali a Ladislav nariadením zo dňa 6. februára 1553 ostro zakázal Talafusovi znepokojovať košických poddaných²²⁶. Talafus uznal svoju chybu — vyhovárať sa, že to robil na základe zvyklosti predošlého roku a prisľúbil, že na budúce nebude robiť takých nepríjemností²²⁷.

Ladislav videl, že Jiskrovi krivdí tým, že ho odstavil, ale predbežne nemohol robiť nič v jeho prospech. Hunyadi si úplne Ladislava osedlal a napriek všetkým doterajším smluvám s Jiskrom a najmä smluve v Kremnici, teraz, keď sa cítil silným, chcel sa rozhodne zbaviť Jiskru.

Nebyť týchto intríg so strany Hunyadiho, nebolo by došlo k takému zosilneniu bratříkov na Spiši a v susedných župách. Že by bol Jiskra býval usrozmeneý s hnutím bratříkov a udržoval tajné styky s ich vodcami, ako hovorí Mišík²²⁸, nie je a nemôže byť dokázané. Nepopieram však, že mnohí z bývalých Jiskrových žoldnierov z pomsty, že ich pána odstránili a urazili, pridali sa k bratříkom; keď však neskoršie Jiskrovi vrátil kráľ bývalé majetky, vrátili sa k nemu.

Jiskrova pozícia začne sa zlepšovať v roku 1453 o toľko, o koľko u mladého panovníka stráca na vplyve Ján Hunyadi. O oslobodenie od vplyvu Hunyadiho postaral sa žiarlivý Ulrich Cilly. K úplnému rehabilitovaniu Jiskru došlo len roku 1454, keď mu kráľ vrátil jeho bývalé majetky a žiada ho, aby zlomil moc bratříkov.

---

²²⁶ Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 401.

²²⁷ Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 405.

²²⁸ Mišík: H. na Slov. str. 242.

III. Časť.

Bratrci. — Axamit a bratrci. — Jiskra proti bratrickom. — Jiskra bráni Ladislava proti hunyadovcom. — Ladislavova smrť.

Spiš za husitských vpádov nesporne mnoho trpel. Červený Kláštor, Kežmarok, Ruskinovce, šťavnický kláštor a kláštor na Skale útočišťa, Teplica, Smižany, Spišská Nová Ves a medzi nimi ležiace dediny boli zničené na viac rokov a len pomaly sa mohli vzpa-mätať. Vpády trvaly veľmi krátko a nerozprestierali na na celý Spiš.

Jiskrovo pôsobenie na Spiši, odhliadnuc od poškodenia pri okupácii, ktorú Jiskra prevádzal veľmi opatrne a šetrne, môže byť označené vzhľadom na vtedajšie pomery za dosť pokojné. Medzi jeho žoldnierskym vojskom bola prísna disciplína, jeho kapitáni usilovali sa vžiť do tunajších pomerov a napomáhali záujmy spišského obyvateľstva. Najsmutnejšie bolo pôsobenie bratříkov. Trvalo pomerne dosť dlho a čo bolo najhoršie, nebolo možno nikoho brať na zodpovednosť pre výčiny bratříkov.

To hnutie bratříkov, ktoré v pädesiatych rokoch XV. storočia rozrástlo sa v samostatnú medzinárodnú mocnosť, ohrožovalo strednú Európu, — Slovensko, Poľsko, Prusko, Rakúsko a Moravu. Žiaľbohu, jeho kolískou je Spiš, alebo blízke okolie Spiša, oblasť Vysokých Tatier¹.

Treba poznamenať, že Spiš svojím geografickým položením, zvláštnym politickým postavením, kde veľká jeho časť, XVI miest patrilo politicky k Uhorsku, administratívne k Poľsku, akosi sa veľmi hodil na to, aby na jeho území, v dobrých úkrytoch Vysokých Tatier zrodilo sa dobrodružné hnutie bratříkov.

Palacký hovorí, že hnutie bratříkov povstalo na Podtatransku² a Tóth-Szabó už otvorene označuje Spiš za hniezdo sdruženia bratříkov³. Nie sme ďaleko od pravdy, keď jadro hnutia bratříkov

¹ Palacký: D. n. č. IV. str. 263.

² Tamtiež.

³ Tóth-Szabó: A cseh-huszita mozg. str. 28³.

vidíme v tých dobrodruhoch, ktorí pod vedením Fridricha Ruského shromažďovali sa v dunajeckej doline a koncom druhej polovice XV. storočia, kdesi pri Czorstýne, neďaleko Nedického hradu, vybudovali si akýsi hrad⁴. Kronikár Červeného Kláštora menuje ich „strenuissini bellatores Taborenses“, tak ako boli zvyklí označovať voľakedy husitov⁵.

Sami sa menujú bratříkmi — bratmi⁶; spišské kroniky a dokumenty toho času nazývajú ich najohavnejšími menami: latrunculi⁷, latrones⁸, bratones⁹, žebráky a lotri¹⁰, colluvium Bohemorum¹¹.

Toto hnutie skrslo pred rokom 1449, lebo v Pešti shromaždení uhorskí preláti roku 1449 píšu: „ceterum noverimus insurrexisse in partibus superioribus Regni Bohemos latrones“¹², čo sa zaiste zťahuje na bratříkov, lebo riadne Jiskrovo vojsko takým menom sotva mohli označiť.

Uhorské snemy už od roku 1445 často spomínajú zbehov „vagi“, ktorí sa vláčili z dediny do dediny bez stáleho zamestnania. Živil sa tým, čo sobrali pokojným ľuďom a mestám¹³. Mohli to byť pozostatky ešte z husitských vojsk a z toho poľského vojska, ktoré sem prišlo za Vladislava. Ale ich najväčšia časť verbovala sa s Jiskrových nespokojencov, z tých žoldnierskych vojakov, ktorým stále zamestnanie a prísna disciplína v žoldnierskom vojsku sa spríkrila; preto sa vylúčili a pridali sa k tomu, kto lepšie platil, alebo pltenili na vlastnú päsť.

Bonfinius o nich píše, že sa navzájom volali bratmi podľa zvyku mníchov, ale ich život bol zverský¹⁴. Prejavovali akési komunistické vlastnosti v náboženskom zafarbení. Spoločne sa stravovali

⁴ Wagner: An. Scep. III. 187. „Fridericus Russus, dux exul cum non contemnenda Bohemorum manu, novum Castrum prope Chorstinum aedificare inceptit, unde in totam viciniam praedas et latrocinia exercebat“.

⁵ Szepesi tört. társ. évk. 1886, str. 66.

⁶ Palacký: D. n. č. IV. str. 263.

⁷ Wagner: An. Scep. I. 65.

⁸ Wagner: An. Scep. I. 29.

⁹ Bardejovský archív č. 463.

¹⁰ Palacký: D. n. č. IV. str. 263.

¹¹ Wagner: An. Scep. IV. str. 14.

¹² Wagner: An. Scep. I. 29.

¹³ Bardejovský archív č. 521.

¹⁴ Monachorum ritu se Fratres appellabant, ferinis tamen moribus utebantur. Quippe quibus nil aliud placere videbatur, quam raptu vitam ducere, vastare agros, late populari caedes passim agere; nihil aequi sanctique dignos-

a žili pod správou „starších“¹⁶. Od husitizmu vlastne stáli ďaleko, ale aspoň navonok ho chceli napodobňovať. Preto často sú pokladaní za husitov. A keď list uhorských biskupov z roku 1449 — ako by na Spiši a v Šariši vo viacerých farnostiach sa prijímalo pod dvoma spôsobmi¹⁶ — mal mať nejaký podklad, tak asi hnutie bratříkov bolo podnetom toho, lebo v tom napodobňovali husitov. Ale bratříci nemajú nič spoločného s pôsobením Jiskru na Spiši. Hnutie bratříkov bolo od Jiskru úplne neodvislé, a absorbovalo len nespokojné živly Jiskrovho žoldnierskeho vojska.

Pravda, kým pred odstránením Jiskru (1453) stávalo sa to len zriedka, po Jiskrovej likvidácii hromadne prechádzali Jiskrovi žoldnierci k bratříkom. Jiskra ich nemal z čoho platiť, nemali kde ísť, nuž pridali sa k bratříkom. Ich doterajší život bol bojovať a z toho žiť — a u bratříkov nemali inej úlohy, ako žiť z boja a lúpeže. Kým pred Jiskrovou likvidáciou bolo ich sotva 5.000, po roku 1453 ich počet vzrástol na 15—20.000¹⁷. Na samom Spiši, aspoň začiatkom roku 1453 nemohlo ich byť veľa, lebo keď Ladislav vyzýva Kežmarčanov do boja proti nim¹⁸, píše len o „niekoľkých“ (nonnulli latrunculi). Podotýka ako neslýchanú vec, že sa odvážili už aj otvorene sa postaviť proti spišskému ľudu a na otvorenom poli bojovať (et quod adeo jam eorum praesumptio invaluit, ut novissimis diebus, plures nostros fideles ad eos compescendos congregatos, in campestri bello conflixerint¹⁹). Teda viac ich bezočivosť ako ich veľký počet a sila sa tu prízvukuje. Ich šíky mohli zveľaďovať biedni a núdzu trpiaci domáci obyvatelia, lebo práve roku 1453 bol Spiš postihnutý veľkou neúrodou, zemetrasením²⁰ a nakazlivými nemocami a ako to už obyčajne býva, núdzu trpiaci ľahko sa pripojí k dobrodružným elementom.

Čo sa týka ich národnostného zloženia, bola to veľmi pestrá

---

cere. Duces crearent, quibus in agendis latrocinis rite parerent et quicumque apud eos majori facinorum gravitate claruerant, hi potiores habitus. Bonfinii Dec. III. lib. VII. p. 374.

¹⁶ Tóth-Szabó: A cseh-husita mozg. str. 277.

¹⁶ Wagner: An. Scep. I. 29. — Keď Pirhalla píše, že na Spiši boli husitskí kňazi (A szep. prépostság vázl. tört. str. 94.), zaiste ho zmýlil náboženský náter bratrickeho hnutia.

¹⁷ Tóth-Szabó: A cseh-husita mozg. str. 276.

¹⁸ Wagner: An. Scep. I. 65.

¹⁹ Tamtiež.

²⁰ Wagner: An. Scep. II. 347. a II. 48.

spoločnosť. Jadro bolo české, ale boli tam hodne zastúpení všetci dobrodruhovia okolitých národov — Maďari, Poliaci a Rakušania²¹.

Pred Jiskrovým odstúpením len málo prameňov nám hovorí o grasovaní bratříkov na Spiši²². Len niektoré výrazy nám dávajú tušiť, že bratříci sa už objavovali²³. K ich otvorenejšiemu vystúpeniu na Spiši dalo podnet odstránenie Jiskru. Ladislavov list ku Kežmarčanom hovorí, že bratříci použili kráľovej neprítomnosti (*sumpta occasione nostrae absentiae — novissimis diebus . .*)²⁴ k orvorenému vystúpeniu. Ale nie natoľko neprítomnosť kráľa ich k tomu posmelila, ako viac to, že Jiskra stratil právomoc nad Spišom. Bratříci postupovali tak, že si vystavili dočasné hrady, dočasne opevnili niektorú väčšiu budovu (*fortalitiis erectis*) a odtiaľ robili výpady tak do Spiša, ako aj do susedných krajov (*in terra nostra Scepus et partibus illis vicinis*)²⁵. Sobrali ľud, čo sa dalo (*praedas faciunt*). Robievali to náhlým prepadnutím alebo v otvorenom boji (*in campestri bello*).

Najväčšia časť Jiskrovho žoldnierskeho vojska pristúpila k bratříkom, keď ich už viac Jiskra nemohol držať. A čo bolo najnebezpečnejšie, prestúpili k nim aj poprednejší vojaci a postavili sa im na čelo. Takto bolo s Axamitom.

Axamit už roku 1450 sa rozíšiel s Jiskrom. Bol človekom neobyčajných vojenských kvalít, smelým a dobrým organizátorom. Ale súčasne aj človekom nesprávnym. Jiskra musel proti nemu zaiste rázne zakročiť, preto sa Axamit odklonil od Jiskru a vyhadzuje mu na oči nespravodlivosť a krivdy, ktorými ho urazil²⁶. Bol človekom veľmi pomstychtivým²⁷. Jeho sídlom bol šarišský Plaveč, ktorého bol kapitánom. Čo do pôvodu Axamita Palacký hovorí, že bol českým zemanom (Peter Axamit z Lideřovic²⁸), Hyroš hovorí, že bol Poliakom²⁹, sám sa podpísoval *Petrus Axamit de Kossovo*³⁰.

²¹ Tóth-Szabó: *A cseh-huszita mozg.* str. 276

²² Axamit síce už roku 1450 sa rozíšiel s Jiskrom a bojoval proti Spišu, ale to nebolo ešte výslovne hnutie bratříkov. Bard. arch. č. 593 a 612.

²³ Wagner robí rozdiel medzi „*Bohemis et aliis latronibus Scepusium devastantibus*“. Wagner: *An. Scep.* III. str. 18/.

²⁴ Wagner: *An. Scep.* I. 65. Ladislav odišiel z Bratislavy do Viedne koncom januára 1453.

²⁵ Wagner: *An. Scep.* I. 65.

²⁶ Bard. arch. č. 593. Axamitov list zo 14. aug. 1450.

²⁷ Bard. arch. č. 612.

²⁸ Palacký: *D. n. č.* IV. 263.

²⁹ Hyroš: *Zámok Lykava*, str. 81.

³⁰ Bard. arch. č. 943.

Hradský⁴¹, Genersich⁴², Hyroš⁴³ hovoria, že Jiskra po zaujatí Spišského hradu roku 1443 postavil za jeho kapitána Axamita. Kapitánom Spišského hradu mal byť až do roku 1453⁴⁴, kedy Spišský hrad bol zaujatý Ladislavom Hunyadím. Pravda, okrem týchto autorov, ktorí sa neopierajú o pôvodné pramene, nemáme nikde spomienky, že by Axamit bol kapitánom Spišského hradu. Axamit bol zaiste pridelený kastelánovi Baskovi⁴⁵, ktorého Jiskra i po zaujatí hradu ponechal v službe. Pochádzal zaiste z nižšieho rodu a nemohol byť hneď na tak významné miesto postavený. Zaujímavé, že nemáme o ňom nijakých dokumentov, až keď sa postavil proti Jiskrovi, alebo lepšie, keď sa postavil bratříkom na čelo, že by bol Axamit urobil Spišský hrad stredobodom, z ktorého by bol podnikal svoje lúpežné výpravy na Spiš, ako hovorí Mišík⁴⁶, nemá nijakého podkla u.

Axamit sľúbil svojím vojakom veľký žold. Podľa Aeneáša Sylviu mal dostať jazdec jeden dukát, pešiak pol dukáta na týždeň a podiel z koristi. Okrem toho Axamit zvlášť honoroval osobnú smelosť a odvahu. Taký spôsob zrejme privábil mnoho ľudí do Axamitovho tábora. Pridávali sa k nemu aj nebezpeční lupiči, ako na príklad povestný Poboda⁴⁷, s ktorým Spiš dostal mal už mnoho do činenia.

Ostré usnesenie spišského snemu v Levoči, kde Ján Olesniczki, kapitán Podolínce, Lubovne a XIII spišských miest už 13. februára roku 1453 s Talafusom, Andrejom Thatharom, ďalej so zástupcami miest Kežmarku, Levoče a so spišským zemanstvom sa radil o obrane Spiša proti zbojníkom⁴⁸ majú asi pred očami hnutie Axamita a jeho bratříkov. Axamit svoje bratrícke roty (hovorí o nich „familia mea“⁴⁹) skoncentroval v Haligovskej skale⁴⁰. Sám sa najviac zdržiaval v Plavči.

⁴¹ Hradský: Szepesvármegye a mohácsi vész elött, str. 95.

⁴² Genersich: Geschichte der Freystadt Käsmark, I. 166.

⁴³ Hyroš: Zámok Lykava, str. 81.

⁴⁴ Báł Jeromos: Szepesi vár története, str. 42.

⁴⁵ Wagner: An. Scep, I. 35.

⁴⁶ Mišík: H. na Slov. str. 232.

⁴⁷ Bard. arch. č. 703. Dokument z 13. júna 1453.

⁴⁸ Bard. arch. č. 694. Dokument z 13. II. 1453.

⁴⁹ Bard. arch. č. 943. V Axamitovom liste z 2. III. 1457.

⁴⁰ Kráľovský kancelár (Petrus Lugarius) vydal nariadenie miestnym susedným župán, aby obkľúčili „allvas illius latronculi Axamit“. Wagner: Dipl. Saros. 111.

Okrem značných škôd, ktoré so dňa na deň zmáhajúci sa bratrství robili Spišiu, trpeli Spišiaci aj od Poliakov. Poľský kapitán (akiste Ján Oleśniczki) pod zámienkou, že kráľovské mestá a hrady narobili Poliakom škody⁴¹, sám začal ničiť kráľovské majetky na Spiši a v Šariši. Ale na Ladislavovo zakrotenie čoskoro došlo k dorozumeniu a k pokojnému riešeniu sporných záležitostí medzi Ladislavom a Poľskom⁴². Hnutie bratrství v prvej polovici roku 1453 nebezpečne sa šířilo a za krátky čas siahalo už aj za hranice Spiša do Šariša a do Abaujska. Už 4. júna boli axamítovci pri Košiciach a tam budovali svoje dočasné hrady (*qui prope Cassoviam et alias fortalitia erexerint*⁴³).

Ohrozený Spiš a ostatné zasiahnuté územia často sa dovoľávaly pomoci a Ladislav vážne pomýšľal znemožniť Axamíta. Dňa 8. mája vyzval východné stolice, Jána Perényiho a Osvalda Rozgonya „*pro extirpandis illis multum nobis nocivis vicinis et si posse in eradicationem talismodi Latroncolorum*“⁴⁴. Bardejovčanom nariadil 4. júna, aby sa všetci s celým vojenským vystrojením prichystali proti zbojníkom, šarepatiacim na Spiši „*sub ducatu cujusdam Axameth*“⁴⁵. Ladislav posla 2. júla proti Axamítovi a bratrstvom svojho osvedčeného kapitána Juraja Zewzenekera na čele veľkého vojska⁴⁶. Tak tiež poveril výpravou proti bratrstvom Ladislava Hunyadiho, grófa bystrického a súčasne nariadi viacerým slovenským mestám, — medzi nimi aj Kežmarku — aby Hunyadiho v boji proti bratrstvom napomáhali všetkými vojenskými prostriedkami⁴⁷.

Na zaokrytie výloh, spojených s vojnou proti bratrstvom, Ladislav nariadil, aby obyvateľstvo za každých päť brán platilo jeden dukát⁴⁸.

⁴¹ Bard. arch. č. 690 z 6. II. 1453.

⁴² „Als ir uns yetz die ewren habt anbringen lassen, wie des kunigs von Polan haubtmann mit volckh in die stete in dem Czips so im verphende sind, komen sey und ew ettlichen anndern unsern steten daselbs merklich gut genomen hab, das wir nicht gern vernomen haben. . .“ a žiada mestá, aby vyslaly svojich ľudí, lebo s poľským kráľom sa dohodli, že škody sa nahradia. Bard. arch. č. 695 z 28. II. 1453.

⁴³ Bardejovský archív č. 701.

⁴⁴ Wagner: Dipl. Suro., str. 111.

⁴⁵ Bardejovský archív č. 701.

⁴⁶ „*pro extirpandis malefactoribus de partibus illis pro vestraque et earundem defensionem missimus fidelem nostrum egregium Georgium Zewzeneker capitaneum gentium nostrarum*“. Bard. arch. č. 705.

⁴⁷ Wagner: An. Scepi. I. 65.

⁴⁸ Bard. arch. č. 706. „*pro extirpandis malefactoribus in terra nostra Scepusiensis*.“

Kým sa dialy tieto prípravy, Axamit smele vystupoval. Na „Zelenej hore“ pri Hrabušiciach opevnili majer, ktorý patrili štávnickému opátstvu, pomenovali ho Táborom a odtiaľ robili útoky na okolité obce a majetky.

Skomolený text spiškosobotskej kroniky k r. 1453 udáva toto:

Anno dmi MCCCCLIII besaczte Pe.	.	.	.	.	.	.
pey Kapisdorff, vnd thet disem la.	.	.	.	.	.	.
mit prandmort rauben vnd mit.	.	.	.	.	.	.
konigs folke belegte sy mitsampt.	.	.	.	.	.	.
Czips, sy mochten yn nich angr.	.	.	.	.	.	.
muste sy mit gelt abgekewfen.	.	.	.	.	.	.
ein gros sterbin.	.	.	.	.	.	49.

Smysel kroniky k roku 1453 je asi ten: Roku 1453 obsadil Peter Axamit horu pri Hrabušiciach a odtiaľ pustošil vidiek ohňom a rabovaním. Ladislav Hunyadi s kráľovským vojskom obsadil Spiš, ale neodvážil sa Axamita napadnúť, preto radšej ho podplatil peniazmi. Posledný riadok vzťahuje sa na veľký mor, ktorý v tom roku zúrili na Spiši⁴⁹.

Nápis na portále levočského kostola opisuje udalosť z roku 1453 takto: Anno Domini MCCCCLIII in hac Civitate et locis adjacentibus, in festo Corporis Christi usque ad festum s. Galli peste inquinaria tria millia trecenti hominum decesserunt. Anno etiam eodem quidam raptores et aemuli sub ductu Petri Axamith montem circa Kabisdorff incastrarunt, eumque Viridem montem, aut Thabor cognominantes, hanc patriam variis angustis molestarunt⁵¹.

Zo Zelenéj hory urobili bratrci útok i na kláštor kartuziánov na Skale útočišta a natoľko ho poškodili, že nasledujúceho roku prior Ján Monesser bol nútený ho dôkladne reštaurovať. Aby prístup ku kláštoru, ktorý doteraz viedol cez Hrabušice, nebol tak ľahký, zmenil cestu ku kláštoru (fecit novam viam ad montem). Pravda, toto opatrenie nezabránilo, aby bratrci nasledujúceho roku znova nenapadli kláštor a vtedy ho skoro úplne zničili, takže mnísi zamýšľali navždy zanechať to miesto⁵². Pri tejto príležitosti nemohol lepšie obstáť ani štávnický kláštor. Veď asi preto si vyvolili bratrci Zelenú horu za svoj „Tábor“, lebo odtiaľ bolo možné prezreť celý

⁴⁹ Spiškosobotská kronika. Szep. tört. társ. évk. 1892, str. 34.

⁵⁰ Vid Wagner: An. Scep. II. 347.

⁵¹ Tamtiež.

⁵² Wagner: An. Scep. II. 76.

majetok štavníckych cistercitov. Bratrství nútili okolité obce a majerky, aby zásobovali potravinami bratrství tábor na Zelenej hore⁵⁸.

Axamitovci sa nemali čoho obávať. Okoliti páni sa tiež buď otvorene pridávali k bratrstvom, buď sympatizovali s nimi. Tak Komorovský, pán Lykavy⁵⁴ a Brcal z Kežmarku, robili súčasne s Axamitovou akciou nepokoje⁵⁵.

Zaujímavá je žaloba mesta Košice a Bardejova, podaná v tom čase u krakovského kardinála Zbigneua proti kanonikovi Wyelczickému, ktorého spomínané mestá obviňujú, že nadŕžiava Pobodovi, známemu spišskému zbojníkovi, ktorý už vtedy bol spojený s bratrstvami a s Axamitom.⁵⁶ Kanonik Wyelczicki sa proti tomu rozhodne ohradzuje, ale žaloba musela mať nejaký podklad, aspoň ten, že nie dosť rozhodne vystupoval proti bratrstvom.

Len Levoča sa zdala byť dosť pevnou pred grasujúcimi bratrstvami, aspoň sa to dá usudzovať z rozhodnutia kartuziánov na Skale útočiska, ktorí, keď aj roku 1454 im vyplienili bratrství ich kláštor, usadili sa v Levoči⁵⁷.

Jiskra voči výčinom Axamita a bratrstvov choval sa pasívne, hoci sa to dialo na Spiši, teda na jeho území. Pravda, ani nemohol zakročiť, keďže podľa bratislavského usnesenia nebol viac pánom Spiša a nemal záujmu brániť tých, ktorí mu boli za terajšie služby nevďační.

Ladislavova akcia proti Axamitovi nemala hneď praktického výsledku; hoci situácia na Spiši bola so dňa na deň povážlivejšia, preca Ladislav Hunyadi, ktorý bol kráľom poverený brániť Spiš⁵⁸, v júni je ešte v Trnave a odtiaľ posielal menšie vojenské oddiely proti Axamitovi⁵⁹. Sám Ladislav Pohrobok chcel sa zúčastniť boja proti bratrstvom, ale to rozhodnutie ostalo len pri slovách. Vyzval i Jána Hunyadiho, aby s celým svojím vojskom sa ponáhlal na horné Uhorsko, ale Hunyadi napomínal len svojho syna Ladislava, aby čím skôr išiel proti bratrstvom⁶⁰. Pozornosť Jána Hunyadiho

---

⁵⁸ Dr. Gerő: A cseh-huszták Magyarországon, str. 118.

⁵⁴ Míšik: H. na Slov. str. 236.

⁵⁵ Tóth-Szabó: A cseh-huszták mozg. str. 291.

⁵⁶ Bard. arch. č. 712. — list z 11 okt. 1453.

⁵⁷ Wagner: An. Scep. II. 76.

⁵⁸ Wagner: An. Scep. I. 65.

⁵⁹ Tóth-Szabó: A cseh-huszták mozg. str. 284.

⁶⁰ Bardejovský archív č. 704. Dokument z 16. VI. 1453.

upútaly veci na východe (29. mája 1453 padol Carhrad do rúk Turkov).

K označenému činu proti Axamitovi a bratříkom priročili len v septembri. Mikuláš Ujlaki, nový kapitán „severných častí krajiny“ blížil sa k Spišu od juhu, Ladislav Hunyadi ale od Košíc, aby takto obkľúčili bratříkov⁶¹.

V druhej polovici septembra Ladislav Hunyadi je už na Spiši⁶², ale, ako spomína spišskosobotská kronika, neodvážil sa napadnúť Axamita.

Genersich hovorí, že Axamit mal 13000 bratříkov vyzbrojených. Neudáva prameň, odkiaľ čerpe tak presne označený počet Axamitovho vojska, ale je pravdepodobné, že Axamit mohol mať tak veľké vojsko. Sama okolnosť, že sa ho Ladislav Hunyadi neodvážil napadnúť a tiež to, že Mikuláš Ujlaki uzavrel čoskoro mier s Axamitom⁶³, ukazuje na to, že Axamit mal značné vojsko.

Hradský spomína, že Ladislav Hunyadi vyhnal Axamita zo Spišského hradu, odkiaľ tento odišiel na Plavečský hrad⁶⁴. Hradský sa neodvolal na prameň a vôbec nemáme nijakej dokumentárnej zmienky o tom, že by Spišský hrad bol Axamitovým hniezdom, odkiaľ by bol útočil na Spiš.

Vec sa má asi takto: Keď bratislavský snem vyhlásil za neplatné všetky donácie Alžbety a neskorších snemovných opatrení, prestal byť Jiskra pánom na Spiši. Pravda, kráľ Ladislav neposlal hneď svojich ľudí do Spišského hradu. Prevzatie správy hradu mohlo sa stať len vtedy, keď prišiel Ladislav Hunyadi na Spiš, ktorý prevzal správu od bývalých Jiskrových ľudí a nie od Axamita. Nie je vylúčené, že Axamit mal prívržencov aj na Spišskom hrade.

I Mišák hovorí, že Hunyadimu sa podarilo zahnáť Axamita zo Spišského hradu a po dlhom a namáhavom boji zmocniť sa aj hradu⁶⁵. Keby sa veci tak mali, zaiste by to bola spišskosobotská kronika spomenula, ba čo je najlepši dôkaz, neboli by uzavreli mier s Axamitom, ktorý bol pre kráľa tak ponížujúci⁶⁶.

Táto nerozhodnosť Ladislava Hunyadiho, že sa neodvážil napadnúť Axamita, dá sa vysvetliť len tak, že Ladislav videl Axamitovu presilu. Ináč by bol pokračoval tak, ako to vidno z jeho nariadenia, daného Bardejovčanom, v ktorom im ukladá, aby každého zbojníka trestali čo najprísnejšie⁶⁷. Tam totiž ľud bol proti bratříkom veľmi rozhorčený. Bardejovčania chytili dvoch Axami-

⁶¹ Bard. arch. č. 704.

⁶² Tóth-Szabó: A cs. h. m. str. 286.

⁶³ Bardejovský archív č. 717. List z 28. X. 1453.

⁶⁴ Hradský; Szepesvármegye a mohácsi vész előtt, str. 96.

⁶⁵ Mišák: H. na Slov. str. 235.

⁶⁶ Bard. arch. č. 717.

⁶⁷ Bard. arch. č. 711 z 24. sept. 1453.

tových bratříkov Wyssaczského a Petříkenu a bez veľkého procesu ich obesili, na čo sa Axamit Bardejovčanom vyhrážal pomstou⁶⁸.

Všetky okolnosti ukazujú na to, že výprava proti Axamitovi zlyhala. Dobrá organizovanosť medzi bratříkmi a ťažkopádnosť Ladislava Hunyadiho i Mikuláša Ujlakiho boli príčinou toho, že Axamita nebolo možné pokoriť⁶⁹.

⁶⁸ Bard. archív vystavený v starej radnici pod č. 92. Doslovne znie takto:

Ich Petr Axamyt, von Kossau den geswornen Burgern und der ganczen gemeyn der Stadt Barthfial, entsage Ich uff ewer helse und gut mit allerley weyse Ich kan oder mag, wenn und Ich in der newe derfaren hab das ir mir meyne Brüder on alle schult gehangen habt, mit namen wyssoczky und petríken, und wisset wyssende das Ich sy an euch rechen wil, und an allen dy euch anwenden, mit allerley weys und Ich kan, und furpas Ich Petr Axamit, gepewt euch Inwonern in der fforstatt zu Barthffall, das Ir mir holden sulet, und anders nichtten thuen, bey ewern helsen und forprünst ewer forstatt Geben under eyner grünen thannen, bey eynem kvlen bach, in eynem tyffen thale.

Posledné riadky vzťahujú sa asi na lesnatý kraj Haligovských hôr, kde sa bratříci najviac zdržovali. Pri Haligovciach ešte dodnes sa menuje jeden vrch Axamitkou, a sú na ňom badateľné stopy primitívnej pevnosti.

Doteraz sa mylne pripisoval výhražný list Axamitovým bratříkom, ktorý sa nachádza v bardejovskom muzeu pod č. 226. List doslovne znie takto:

Vy zly a nespravedlivy lude bardlowcy wlaste naszych bratow daly zveszaty, ludy dobrich a nevinnich, ako mordere necnostlwy, kotory any wam ani zadnomu nicz nebili winni, a pretos gesli nam priatelom a rodowi ich za nich nepolozite czeteri sta solotich we zolote do troch nedeli w klastore umogili u cracowa, alebo u cartusow w lechniczí, tedy na waszych hordlech, y na waszym ymunlu, y na waszych podanich bud duluhu, bud cratko tak to se mstiti budemy, pocud naszego rodu stava, tot list pysan s hor, dzen swateo iacuba.

Asi táto okolnosť, že list píšuci zbojníci žiadajú, aby suma bola složená v Červenom kláštore, teda v blízkosti haligovského úkrytu, viedla Tóth-Szabóva (A cs. h. m. str. 287) a s ním i mnohých iných, že spomínaný list pokladali za „husitský list“ a pripisovali ho Axamitovým bratříkom. Dnes je však už úplne jasné, — zvlášť po odbornom zistení prof. dr. Chloupeckého — že list pochádza z hodne neskoršej doby, a to asi z prvej polovice XVI. storočia. Dr. Chaloupecký o ňom píše toto: „Bardejovský dokument nepochádza tuctž od husitských válečníků, nýbrž je to list jakési zbojnické tlupy, jakýchsi slovenských Janošíků, z počátku XVI. stol., jejíž působíštěm bylo slovensko-polské pomezí, hornatá a lesnatá krajina mezi Oravou, Muráněm, Dunajcem. . .“ Spríevodca po výstavbe listin župného muzea v Bardiowe str. 47.

⁶⁹ Dr. Gerő (A cs. h. m. str. 120) hovorí síce, že Axamit sám hľadal mier, ale tak z mieru, ktorý vyznel pre Axamita priaznivo, ako aj z jeho ďalšieho šarapenia na východnom Slovensku vidno, že sotva on po mieri túžil.

Ujlaki uznal za dobré vyrovnať sa pokojnou cestou s Axamitom. Dňa 28. októbra 1453 píše Bardejovčanom, že s Axamitom a Korbelom ako i so všetkými ich prívržencami uzavrel prímerie. Z tónu celého listu vysvitá, že Ujlaki sa úprimne teší nad takým skoncovaním tejto výpravy, čo značí, že vojenským zákrokom sa nepodarilo Ujlakimu pokoriť Axamita. Vyzýva Bajdejovčanov, aby poslali svojich ľudí do Szécsényu, kde 11. novembra 1453 skutočne uzavreli mier s Axamitom⁷⁰.

Ujlaki sa asi chcel zbaviť svojej funkcie, kapitánstva „hornej časti krajiny“ a venovať sa intenzívnejšie Sedmohradsku, ktorého bol vojvodom. Novým kapitánom „horných častí krajiny“ stáva sa Štefan Zápoľský⁷¹.

Axamit po uzavretí mieru v Szécsényi zdanlivo trochu umlkol, ale zúrenie bratříkov tým neprestalo. Pravda, teraz ich viedol Peter Komorovský „župan Liptova a Oravy a pán Lykavy“⁷². Komorovský vystúpil s požiadavkou 11.000 zlatých⁷³ a nebol náklonný pomeŕiť sa s kráľovským vojskom, ak mu žiadaný obnos nevyplatia. Podobne ako Axamit buduje dočasné hrady⁷⁴. No, jeho ľudia používali aj kostoly za úkryt. Obyvateľstvo sa s najväčšou rozhodnosťou bráni proti nim a pokračuje nemilosrdne, ak niekoho dochytí⁷⁵.

Ale ani kráľovské vojsko nevie si s ním rady. Preto kapitán Štefan Zápoľský chce ho odzbrojiť dohodou. Svolal teda schôdzu do Kežmarku na 7. januára 1454⁷⁶.

S Komorovským sa zaiste nedohodli, lebo lúpežné vpády bratříkov neprestávaly ani v Šariši — o ich tamojších výčinoch máme veľa dokumentov⁷⁷ — ani na Spiši, kde kronikár kláštora kartuziánov udáva v roku 1454 tie najväčšie ukrutnosti, ktorých sa bratříci dopustili na mníchoch na Lapis refugii⁷⁸. Len čo prior Ján Monesser trochu opravil kláštor, zničený vpádom bratříkov

⁷⁰ Tóth-Szabó: A cs. h. m. str. 287. — Mišík: H. na Slov. str. 236.

⁷¹ Bard. arch. č. 725.

⁷² Tamtiež.

⁷³ Mišík: H. na Slov. str. 236.

⁷⁴ Bard. arch. č. 740.

⁷⁵ Bard. arch. č. 730.

⁷⁶ Bard. arch. č. 725.

⁷⁷ Bard. arch. č. 730, 732, 727.

⁷⁸ Wagner: An. Scep. II. 76. „Et postquam quasdam structuras perfecisset, en! altera vice (1454) homines pestiferi, videlicet Hussitae, cum complicitibus suis Bohemis, ad provinciam intraverunt, qui denuo inceperunt inimicas facere,

predošlého roku, znova sa tu objavili. No teraz obrali bezmocných bratov kartuziánov ešte i o rúcha. Títo neodvážili sa ďalej ostať na Lapis refugii, ale po obdržaní schválenia od svojej rehole a tiež po kráľovskom dovolení odišli do Levoče.

Súčasne škodu robili na Spiši aj poľskí kapitáni z Podolíncu a Ľubovne. Tak Mikuláš Czayka, kapitán Podolíncu napadol Kežmarok 28. júna 1454. Spišskosobotská kronika zaznamenáva túto udalosť vo veľmi skomolenom texte takto:

Anno Dni MCCCCLIII, in vigilia petri . . .
 kwam Czayka der hewptmann von . . .
 pubin dy man hat . . .
 dy Stat K . . . 79.

Czayka na jar roku 1454 napadol v Šariši Bardejov a spôsobil mestu značné škody⁷⁹. Je isté, že podobný útok podnikol Czayka aj proti Kežmarku 28. júna a to zaiste z tých istých príčin, z akých poľskí kapitáni už predošlého roku plienili kráľovské majetky na Spiši (viď. str. 84). Neobstojí teda tvrdenie Tóth-Szabóa, že totiž Czayka išiel z Jiskrovho rozkazu proti Brcalovi a Bartošovi, kežmarským kapitánom a prívržencom bratříkov⁸¹.

Hoci v Szécsényi bol uzavretý mier s bratříkmi, znepokojovanie Spiša neprestalo. Šarapatenie bratříkov v roku 1454 bolo tým nepríjemnejšie, keďže pre turecké nebezpečenstvo, ktoré sa valilo s celou vehemenciou na južné Uhorsko, nemohly sa stavy venovať s dostatočnou pozornosťou bratříckej akcii.

Hunyadi s pozornosťou sleduje prípravu bratříkov a vidí, že budovanie dočasných hradov značí nový, väčší útok, ale sám sa nemôže venovať východnému Slovensku. To je teraz ponechané na seba. Hunyadi z Trnavy nariadil Bardejovu a podobne musel

---

homines deperdere et molestare, a quibus fratres Carthusienses multa incommoda perpassi sunt in tantum, ut sacrum hunc locum Refugii perpetuo derelinquere et desolare decreverint, allquoties enim habitu ordinis detracto, usque ad cilicium spoliati sunt."

⁷⁹ Szepesi tört. társ. évk. 1892. str. 34.

⁸⁰ Bard. arch. č. 729. List poľského kráľa Kazimíra Bardejovčanom z 4. II. 1454, v ktorom uznáva Czaykom zavinené škody: „Exponitis in querela, quomodo aliqui de Podolino et aliis locis nobis subiectis certa dampna vobis intulissent de qua re plurimum vobis condolemus. . .“

⁸¹ Tóth-Szabó: A ca. h. m. str. 292. Ináč Tóth-Szabó úplne splete Czaykove výčiny s výpravou Jiskru proti Kežmarku r. 1455.

zakročiť aj na Spiši, aby celou silou sa sami usilovali znemožniť prípravu bratříkov⁸².

Keďže bolo vidieť, že so strany kráľa nemôže prísť pomoc, na pokyn jágerského biskupa, Ladislava Héderváriho, síšili sa zástupcovia bratříkmi ohrožovaných žúp a slobodných miest v Trebišove, aby sa poradili, ako čeliť rastúcemu nebezpečenstvu. Levoča, Košice a Bardejov boli zastúpené svojimi starostami. Na schôdzke v Trebišove (14. novembra 1454) rozhodli, že proti bratříkom budú pokračovať s najväčšou prísnosťou. Na úhradu vojenských výloh nariadili zdanenie a to jeden dukát na štyri brány⁸³. Za kapitána výpravy vyvolili Osvata Rozgonya.

Nakoľko teda už aj Jiskrova záležitosť sa rozuzlovala, aj on sám sa interesuje o osud svojich miest a 1. septembra 1454 radí sa s mestami Levočou, Bardejovom a Košicami⁸⁴.

Azda nie tak akcia Héderváriho ako skôr tá okolnosť, že sa Jiskra znova objavil na Slovensku, — nahнала strachu Komorovskému a Axamítovi.

Komorovský, údajne na Jiskrov návod⁸⁵ začal vyjednávať s Rozgonyom v Košiciach za účasti samého Jiskru a vyjednávanie sa skončilo mierom medzi Komorovským a severovýchodnými župami Slovenska. Komorovský prisľúbil, že tieto územia nebude znepokojovať.

* * *

V druhej polovici roku 1454 Jiskra je už na Spiši⁸⁶ a ako vidieť z vyjednávania v Košiciach s Komorovským — vplýva na veci, ktoré sa týkajú jeho predošlých majetkov. Jednako jeho pôsobenie nie je také, aké bolo pred bratislavským snemom. Najviac nás zaráža to, že nebol na trebišovskej porade, kde išlo hlavne o zabezpečenie pokoja tých krajov, ktoré kedysi mu patrily.

Veci sa však mali tak: Ladislav uznával Jiskrove zásluhy, chcel ho mať v krajine a vrátiť mu jeho predošlé majetky. To vidieť zo stáleho styku kráľovského dvora s Jiskrom⁸⁷. Ladislav

⁸² Bard. arch. č. 740. Z 22. IV. 1454.

⁸³ Tóth-Szabó: A ca. h. m. str. 289.

⁸⁴ Bard. arch. č. 754, List, písaný v Lubovni.

⁸⁵ Tóth-Szabó; str. 289.

⁸⁶ Bard. arch. č. 754.

⁸⁷ Wagner: Dipl. Saros. str. 112. „In die datae praesentium expectabatur sententia deffinitiva a Consillarilis Regiae in causa, quam Dominus Joannes Giscra movit Nicolao Berczal pro moneta cudenda.“

to netajil ani pred samým Hunyadim, ktorému dával pokyny tak jednat s Jiskrom, aby pri tom záujem štátu a pokoj krajiny nebol ohrozený⁸⁸. Nakoľko však Hunyadi bol voči Jiskrovi neústupný a chcel ho úplne odstrániť, nemohol kráľ roku 1454 uviesť Jiskru do jeho predošlých majetkov. Stalo sa to až vtedy, keď Cilly svojou politikou vyvážil vplyv Hunyadiho a presvedčil kráľa, že Hunyadi nie je vlastne úprimne oddaný kráľovskému dvoru. Preto na návrh Cillyho, na jar roku 1455 už verejne pozval Jiskru na pomoc proti bratríkom a vrátil mu všetky predošlé majetky. Na vonok to činil kráľ tak, ako keby Jiskru potreboval len proti bratríkom. V skutočnosti ale potreboval jeho pomoci proti Hunyadimu, ktorého sa obával. Preto Jiskra vystupoval v roku 1454 tak opatrne a nemiešal sa do vecí, týkajúcich sa jeho majetkov viac, ako to bolo treba.

Ladislav potvrdil Jiskru v jeho predošlých právach a majetkoch hneď na začiatku roku 1455. Jiskra je už 5. januára „majiteľom šarišského hradu“⁸⁹ a odvtedy vystupuje všade ako kapitán Ladislava a stará sa o verejné záležitosti predošlých majetkov tak, ako to činil pred svojím odstránením⁹¹.

. . .

Keď Rozgony uzavrel s Komorovským mier v Košiciach, týmto odzbrojil len jedného nepriateľa. Axamit, hoci pri vystúpení Jiskrovom a vážnom zakročení trebišovskej porady trochu cúvol, v marci r. 1455 znova začal sa rušať a to teraz v Liptove⁹¹.

Situácia bola teraz tým povážlivejšia, lebo aj Talafús, kapitán

⁸⁸ Mišík: H. na Slov. str. 238.

⁸⁹ Wagner: Dipl. Saros, str. 65. — Tóth-Szabó (A. cs. h. m. str. 272.) hovorí, že Ladislav potvrdil Jiskrovo právo na predošlé majetky už na jar roku 1454, pri čom sa odvoláva na bard. archív č. 802. Mylne cituje spomínaný dokument s dátumom 24. júna 1454. Matej Knyzicz, Jiskrov kapitán v Šarišskom hrade, píše spomínaný list Bardejovčanom 24. júna 1455. — Mišík (H. na Slov. 241) správne pochybuje o tom, že by Jiskra už r. 1454 bol dostal od Ladislava svoju predošlú hodnosť v celom obsahu a verejne; pravda, ťažkosť mu robí list Knyzicza, na ktorom nezbadal ani on, že list pochádza z 24. júna 1455.

⁹⁰ Bard. arch. č. 768. Dokument z 25. I. 1455., — č. 772, List z 19. II. 1455.

⁹¹ Bard. arch. č. 773. Juraj Turzo zo Spišského hradu píše Bardejovčanom, že Axamit je v Liptove. Je zaujímavé, že Bardejovčania museli mať nejaký styk so zbojníkom Pobodom, lebo Turzo žiada Bardejovčanov, aby sa usilovali dačo dozvedieť od Pobodu, čo zamýšľajú bratríci.

Rychnavy, ktorý doteraz bol pokojný, teraz vtrhne do Gemera a Abaujska a v apríli roku 1455 zaujme jasovský kláštor⁹².

Teraz vystúpil proti bratríkom sám Jiskra. Brcal a Bartoš robili v Kežmarku nepokoje. Jiskra sa postavil v prvom rade proti tým. Muselo mu záležať jednak na Kežmarku, jednak na Brcalovi, ktorý mu bol voľakedy jedným z najoddanejších kapitánov⁹³. Preto roku 1455 opevnil v Spišskom Štvrtku kostol, aby odtiaľ mohol lepšie operovať proti Kežmarku. Túto udalosť zaznamenal stručne levočský kronikár: Anno 1455 Hat Jan Iszkrow eine starke Schantze aus der Kirchen zu Donnerstagmarkt gemacht, sich wieder die Hauptleüthe der Stadt Kayssmarkt zu schützen⁹⁴.

Či došlo medzi Jiskrom a kežmarským kapitánom k boju, nemáme nijakých správ. Akiste sa to skončilo dohodou, lebo už 18. augusta 1455 Jiskra vyzýva Bardejovčanov listom, písaným v Smolníku, aby prišli do Košíc, kde budú vyjednávať s Kežmarčanmi⁹⁵.

Mišík vidí v Jiskrovom počínaní a vyrovnaní sa s bratríkmi nízky čin a hovorí o veciach tak, ako keby Jiskra s počínaním Axamitovým bol tajne usrozmeneý. Podľa neho celá Jiskrova výprava bola len divadlom⁹⁶. Usudzuje tak z toho, že čoskoro sú jeho bývalí kapitáni zas v jeho tábore.

Pravda, proti tomu môžeme povedať, že Jiskra viedol vážny boj proti svojim bývalým kapitánom, ale tento boj chcel radšej vyhrať vyjednávaním ako krviprelieváním. Bol to jeho záujem, aby ľudia, jemu kedysi verných a viac menej okolnosťami donútených vstúpiť medzi bratříkov, znova poslbieral. Nechcel poškodiť bojom ani mestá, ktoré mu znova právoplatne patrily.

Že však nehral divadlo, vidieť z toho, že hoci vyjednáva s Brcalom a Bartošom, preca na druhej strane bojuje s Axamitom, Komorovským a Kerským, proti ktorým žiada od Bardejovčanov pomoc⁹⁷. Prešovčania a Bardejovčania mohli ľahko poznať opravdivú situáciu a neboli by si dovolili robiť zo seba divadlo.

---

⁹² Tóth-Szabó: A cs. h. m. str. 291.

⁹³ Hradský (Kisvármegye története, str. 26) nesprávne tvrdí, že v Kežmarku bol vtedy Axamit a Jiskra len koncom novembra r. 1455 začal obliehať Kežmarok.

⁹⁴ Wagner: An. Scep. II. 12. — Hain löcsei krónikája, str. 14. Stopy priekop a násypov okolo kostola v Štvrtku sú dodnes badateľné.

⁹⁵ Bard. arc. č. 812 — Opevnenie Štvrtku muselo sa diať v mesiacoch jún-august.

⁹⁶ Mišík: H. na Slov. str. 243.

⁹⁷ Bard. arch. č. 814, List z 20. aug. 1455.

Silu bratříkov nepodarilo sa skoro podlomiť už ani preto, lebo proti nim bojujúce stránky neboly medzi sebou jednotné a nepostupovali paralelne. Proti bratříkom bojoval Rozgony, Jiskra a Hunyadi. Šebastián Rozgony, kapitán „horných čias tok krajiny“, ešte ako tak udržiaval kontakt s Jiskrom⁹⁸, ale o tom niet zprávy, že by v boji proti Axamitovi Hunyadi bol spojený s Jiskrom⁹⁹. Boj sa viedol tak, že každý sa usiloval obrániť v prvom rade svoje majetky proti bratříkom. Tak na príklad Jiskra, keď sa dopočul, že Komorovský mieni napadnúť majetky Osvata Rozgonya, lebo mu nevyplatil sľúbené peniaze (zaiste podľa dohody v Košiciach, viď str. 91), žiada Komorovského, aby na jeho majetkoch nerobil škody¹⁰⁰. Keď Komorovský sa domáhal svojich požiadaviek, nehatí ho v tom Jiskra, ba schvaľuje, len žiada, aby dobytok, odcudzený Bardejovčanom, Komorovský vrátil. Komorovský, súc presvedčený, že mu Osvat Rozgony spôsobil škodu — bol nútený dať do zálohy Plaveč Axamitovi, aby vyviazol z peňažitých ťažkosti — píše Bardejovčanom, že sa teraz spojí s hocikým a že neručí za škody, ktoré urobí, kým sa nepomstí na Osvatovi Rozgonyovi¹⁰¹.

Spomínaný list Komorovského Bardejovčanom je charakteristický na vtedajšie pomery. Je odpoveďou Bardejovčanom na ich prosbu ku Komorovskému, aby vo vybavovaní svojich vecí s Rozgonyom nepoškodzoval ich majetky. Mestá teda neopieraly sa úplne o svojich pánov (Bardejov patrila Jiskrovi), ale robily, čo sa dalo. Bránily sa kde zbraňou, inde zas modlikaním, keď už ináč nemohly. Podobne musely pokračovať i spišské mestá, ktoré sa zvlášť nachádzaly medzi nárazníkmi.

V druhej polovici r. 1455 a začiatkom roku 1456 nemáme

⁹⁸ Šebastián Rozgony dňa 6. júna 1455 píše Bardejovčanom o Jiskrovi: „Diverse novitates ex parte Joannis Gyskre dietim ad nos perveniunt . . . , Rogamus, . . . quatenus, . . . unum aut duos exploratores suos ad partes Polonie vel ad Cracoviam ubi predictus Giskra foret constitutus mittere, qui tandem reversus nobis certitudinaliter valleret proferre et tractare, qualiter prefatus Giskra qualique ordine et modo se habeat, vel cuius intencionis esset.“

⁹⁹ Bard, arch. č. 797. Ján Hunyadi oznamuje Bardejovčanom 11. júna 1455, že uzavrel s Axamitom a ostatnými Čechmi (bratříkmi) prímerie. To sa mohlo týkať len Hunyadiho a Axamita, lebo s Jiskrom bojuje Axamit ďalej (viď bard, arch. č. 814).

¹⁰⁰ Bard, arch. č. 824. List z 17. sept. 1455.

¹⁰¹ Bard, arch. č. 845. List z 21. dec. 1455, písaný česky so slovenskými a poľskými primiešaninami.

zpráv o väčších bojoch ani na Spiši ani v susedných župách. Ale tým častejšie sú drobné prepadnutia miest tu Komorovským, tam zase Axamitom alebo Jiskrovým vojskom. Často uzavierané prímeria toho času ukazujú na predchádzajúce menšie boje, alebo poškodzovania majetkov. V novembri r. 1455 uzavrel Komorovský dohodu s Axamitom pred levočským senátom ¹⁰², kde Axamit musel prisľúbiť, že nebude poškodzovať mestá. Axamit uzavrel mier aj s Talafusom ¹⁰³ a Komorovským, hoci len nedávno bol sa s ním dohodol v Levoči. Tie dohody veľa nestály a slúžili len na zavádzanie ľudí. Keď Bardejovčania vyčítajú Axamitovi, že, hoci prisľúbil dať pokoj ich majetkom, jeho ľudia preca robia škodu na majetkoch mesta, vtedy Axamit svalí zodpovednosť na iného; popiera, že by to boli jeho ľudia urobili. Keď sa však dokáže, — dodáva Axamit — že skutočne jeho ľudia zavinili škodu, je hotový trojnásobne ju nahradiť ¹⁰⁴.

Mestá v mnohých prípadoch, keď im zbojníci narobili škody, obrátili sa na iných zbojníkov, aby im vyprostredkovali vrátenie odcudzeného majetku ¹⁰⁵. Ťažko rozoznať, kto je priateľ a kto nepriateľ. Mestá dávajú pôžičky medzi iným aj Jiskrovi ¹⁰⁶, ale súčasne nútené sú pozavierať aj Jiskrových ľudí, ktorí akiste pre krádež boli zadržaní ¹⁰⁷. Axamit zase napadne mesto Bardejov, aby naľakaní občania uzavreli s ním prímerie za dobrý groš ¹⁰⁸.

Je to úplný chaos, najväčšia majetková a osobná neistota. Lesy sú preplnené zbojníckymi tlupami ¹⁰⁹, cesty znepokojované, takže ľudia môžu po nich chodiť len v sprievode ozbrojených vojakov ¹¹⁰. Zbojníci soberú dobytok a predávajú ho na najbližšom jarmoku ¹¹¹; zaisťujú ľudí len preto, aby za nich dostali dobré výkupné ¹¹². Medzi rozličnými zločinami tých časov: lúpežou, krádežou, zavádzaním, násilím, útlakom nechýba ani obchodovanie

¹⁰² Bard. arch. č. 855.

¹⁰³ Bard. arch. č. 850.

¹⁰⁴ Bard. arch. č. 853.

¹⁰⁵ Bard. arch. č. 822.

¹⁰⁶ Bard. arch. č. 830.

¹⁰⁷ Bardejovský archív č. 827.

¹⁰⁸ Bardejovský archív č. 860.

¹⁰⁹ Bardejovský archív č. 839, 810.

¹¹⁰ Bard. arch. č. 831, 842.

¹¹¹ Bardejovský archív č. 853.

¹¹² Bardejovský archív č. 813.

falšovanými peniazmi¹¹³. Na šťastie sú to preca len zločiny menšieho rázu. O vraždení a pálení miest a dedín nemáme správ. Išlo tu viac o korisť.

Spišské mestá i v tých búrlivých časoch starostlivo dbaly o to, aby výsady, ktoré im dali kráľovia, boli v platnosti. Spišskí Nemci pri každej zmene panovníkovej osoby starali sa najprv o to, aby mali od nového panovníka potvrdené svoje výsady¹¹⁴. Tým cieľom vyslali občania Spišskej Novej Vsi¹¹⁵ ku kráľovi Ladislavovi Vincenta zvonolejára a Ladislava (Ladislaus Magnus) so žiadosťou, aby ich výsady, potvrdené už kráľom Žigmundom, uznal a potvrdil. Ladislav dokumentom zo dňa 23. apríla 1456 potvrdil ich výsady, pri čom podotýka, že činí to preto, lebo občania Novej Vsi preukázali nemalé znaky vernosti tak predkom Ladislavovým, ako aj jemu samému, najmä v posledných nespokojných časoch (proxime praeteritis disturbiorum temporibus Nostrae Majestati). Privilegiá udeľuje tak Nemcom, ako aj ostatným obyvateľom mesta (hospitibus et inhabitatoribus Civitatis nostrae Iglow).

S podobnou prosbou obrátili sa k Ladislavovi aj občania Spišského Podhradia¹¹⁶. Vyslali na jar roku 1456 Jána Hudáka a Petra Petríka ku kráľovi, aby im dal jarmočné právo. Ladislav listom zo dňa 29. apríla 1456 dal Podhradčanom jarmočné právo a oslobodil ich od platenia mýta na Kolinovskom moste¹¹⁷. Ladislav spomína v dokumente, že mesto potrebuje takých výsad k majetkovému zosilneniu, lebo v posledných časoch utrpelo značné škody (his praeteritis dissidiorum Hussiticorum temporibus idem oppidum (Spišské Podhradie) riu nam modicam pati fore perhibetur). Ladislav cieľ tu zaiste na búrlive časy, zažité za Axi-mitových nepokojov.

Ako vidieť z predošlého, Jiskra teraz nemal toľko moci, aby krátkou cestou odzbrojil šarapatiacích bratrákov. Uhorskí magnáti boli v tom čase úplne zaujatí protitureckou vojnou a pre ňu sišiel sa aj snem do Budína v januári roku 1455¹¹⁸. Jiskra nemohol oča-

¹¹³ Bard. arch. č. 817. Talafusov sluha je obvinený: „quod fuisset monetarius falsae pecuniae“.

¹¹⁴ Wagner: An. Scep. I. 219.

¹¹⁵ Schmauk: Suppl. analect. 277.

¹¹⁶ Schmauk: Suppl. analect. 279.

¹¹⁷ Tamtiež.

¹¹⁸ Mišák: H. na Slov. str. 244.

kávať so strany Uhrov nijakej pomoci proti bratříkom a jeho vojsko muselo byť vtedy veľmi slabé. Preto tá koltsavosť. Vyjednáváním, primerám a smluvami chce zabezpečiť aspoň pokoj na svojom území. Len zriedka kedy sa odváži napadnúť niektorého zo svojich bývalých kapitánov, ale aj taký pokus sa končí obyčajne nezdarom. Tak 19. júla roku 1456 Jiskra obkľúči Kežmarok, kde Brcal a Bartoš akiste robili zas nepokoje, ale nepodariť sa mu zaujať mesto. Kežmarský kodex opisuje udalosti roku 1456 tak :

„Item Anno Domini 1456 ipso die in profesto B. Margarethae circumdata est ipsa civitas Kesmarkt per Magnificum et Dominum Giskra de Brandis ipsamque per expugnationem — quam quidem Civitatem extirpare et expugnare non valebant. Et tunc temporis Capitanei civitatis dictae Kesmark Martinus Berczal, et Barthufs in eadem exstiterunt pro defensione; et ipsa Civitas perplexa fuerat a Festo Margarethae, usque ad Nativitatem Mariae“¹¹⁹.

Obliehanie Kežmarku trvalo od 19. júla do 8. septembra, teda skoro dva mesiace, ale bezvýsledne. Brcala a Bartoša v Kežmarku zaiste napomáhal Komorovský, ktorý krátko pred obliehaním Kežmarku sa zdržiaval so svojím vojskom v Spišskej Sobote¹²⁰. Jiskra, aby oslabil Kežmarčanov, prostredníctvom Ladislava Palócziho a Jána Perényiho chce uzavrieť s Komorovským mier¹²¹.

Jiskru pri obliehaní Kežmarku napomáhali mestá Prešov, Bardejov a Košice¹²².

Kým Jiskra bol zaujatý dobýjaním Kežmarku, zatiaľ na juhu Hunyadi a Ján Kapistrán viedli najurputnejší boj s mohamedánmi, kde išlo o bytie a nebytie krajiny a súčasne aj kresťanstva. Hunyadi a Kapistrán zvíťazili (21. júla bitka pri Belehrade), ale víťazstvo zaplatili životom. Zomreli totiž postihnutí morom, ktorý vypukol medzi križiackym vojskom.

Je charakteristické na uhorské pomery toho času, že kým Hunyadi vedie zápas s Turkami na život a na smrť, zatiaľ najväčšia časť uhorských magnátov sa zdržiava na hornom Uhorsku. No, ani tu nekoná takú prácu, ktorou by bola schopná pokoriť šarapatlaciach bratříkov. Mikuláš Ujlaki vyjednával s Axamitom a platí mu 2200 zlatých za hrad Jenő¹²³; Palóczi, Ladislav Héder-

¹¹⁹ Wagner: An. Scep. II. 105.

¹²⁰ Bard. arch. č. 893.

¹²¹ Bard. arch. č. 904, list z 8. aug. 1456.

¹²² Bard. arch. č. 900, list z 18. júla 1456.

¹²³ Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 410.

vári a Ján Perényi vyjednávajú s Talafusom ohľadom Jasova¹⁹⁴. Keď teda títo nepokladali za svoju povinnosť ísť Hunyadi mu na pomoc, tým menej to mohol urobiť Jiskra.

Konečne Jiskra sa nemohol ani tak zúčastniť boja proti Turkom, veď ako to bolo vidieť pri obliehaní Kežmarku, nemal oprávdivého vojska. Zaiste sám kráľ Ladislav mu naložil, aby ostal na severnom Uhorsku a bránil mestá proti bratríkom. Podobne neskoršie (v novembri), keď kráľ zamýšľal pokračovať v protitureckej vojne, nežiada Jiskru, aby so svojím vojskom išiel na juh proti Turkom, ale naložil mu, aby ostal v severných častiach krajiny a bojoval proti tamojším zbojníkom¹⁹⁵. Samé mestá ťažko by boli znášali neprítomnosť Jiskru, ktorý hoc aj nemohol ich dostatočne obrániť proti bratríkom, jednako len bol jedinou nádejou miest v tom čase¹⁹⁶.

Ladislav chcel po belehradskej bitke pokračovať v tureckej vojne, aspoň taký náter dával svojej ceste na juh; v skutočnosti však, Cillym našťavaný, chcel odňať majetky a úplne znemožniť synov Hunyadiho. Tu potreboval ľudí oddaných a takých, ktorí nesympatizovali s Hunyadovskou rodinou. Pozval do Futhaku Komorovského (asi v polovici októbra roku 1456)¹⁹⁷, Talafusa¹⁹⁸ a Jiskru. Pravda, Komorovský vzhľadom na zbojnícke nepokoje na Spiši a v Šariši sám neodišiel do Futhaku, len poslal niekoľko svojich rôt (Komorovský *missis nobis certis gentibus . . . Ipse pro defensione illarum parcium remansit*).

Zaiste z tej istej príčiny nezúčastnil sa snemu vo Futhaku ani Jiskra ani Talafus¹⁹⁹. Jiskra zaiste chystal sa so svojím vojskom, lenže Ladislav 14. novembra nariadil mu, aby radšej ostal len v horných častiach krajiny a aby bojoval proti zbojníckym tlupám²⁰⁰.

¹⁹⁴ Mišík: H. na Slov. str. 245.

¹⁹⁵ Bard. arch. č. 923. List Ladislava z 14. XI. 1456.

¹⁹⁶ Bard. arch. č. 875. Mesto Bardejov ponosuje sa, že odnikiaľ neide pomoc a ono je v neistote „wir mit grosser mühe und teglicher hoffnung als dy ffögel in den löfften sweben“. Ďalej sa ponosujú, že sa Jiskrovi nepodarilo ešte Axamita odzbrojiť. „Auch ist mit hern Giskrau und auch mit Axamit keyn treffen, noch Apbruch nichten noch geschehen“.

¹⁹⁷ „Scripseramus pridem ex opido Fwthak egregio Petro Komorowsky, ut cum certis gentibus ad nostram venire deberet maiestate“. Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 411.

¹⁹⁸ Košický archív č. 239.

¹⁹⁹ Tóth-Szabó: A cs. h. m. str. 297 hovorí, že Talafus odprevadil kráľa až po Belehrad, čo však sotva obetoť, lebo Talafus v tom čase bol na hornom Uhorsku. Viď bard. archív č. 913, 929.

²⁰⁰ Bard. arch. č. 923. Ladislavov list písaný v Belehrade 14. XI. 1456.

Síla bratříkov v tom čase veľmi vzrástla¹³¹. V tlupách, pozostávajúcich z 200 a aj viac ľudí, obsadili cesty a znemožňovali obchod a verejný život. Strediskom terajších nepokojov bol Plavečský hrad, kam došlo viac nových bratříkov¹³². Zaiste teda Axamit bol pôvodcom tých nepokojov, lebo on bol pánom Plavča. Odtiaľ robili výpady do celého Šariša aj do Spiša. Videť to z častej korešpondencie, ktorú kapitáni spišských miest viedli medzi sebou. Predmetom tejto korešpondencie bola vždy obrana proti lúpežným tlupám¹³³. Hoci prichádzaly nové tlupy, ktoré sily bratříkov dopĺňovali, jednako ich moc bola podlomená. To, čo sa nepodarilo Jiskrovi a ostatným útočníkom docieľiť na bratříkoch, dosiahol Ladislav tým, že za dobrý žold priímal do svojho vojska týchto dobrodruhov. Mnohí z bratříkov prijímali kríž a vstupovali do Ladislavovho žoldnierskeho vojska¹³⁴. Asi tie okolnosti pohly aj Axamita, že začal vyjednávať s Bardejovom¹³⁵ a čoskoro uzavrel mier aj s Levočanmi¹³⁶.

Situácia sa ešte viac skomplikovala, keď Ladislav Hunyadi zavraždil Cillyho, úhlavného nepriateľa svojho otca a vôbec Hunyadovcov. Kráľ Ladislav síce prisahou sľúbil matke Hunyadovcov, Alžbete Szilágyiovej, že sa nepomstí na jej synovi Ladislavovi pre smrť Cillyho, preca však nahovorený Garaim a Ujlakim dal 16. marca popraviť Ladislava Hunyadiho¹³⁷. Mateja Hunyadiho dal prísne strážiť, Jiskru pre väčšiu istotu krátko pred popravou Ladislava Hunyadiho povolal Ladislav Pohrobok do Budína¹³⁸. Zpočiatku podozrievali samého Jiskru, že má účasť na poprave Ladislava

¹³¹ Bard. arch. č. 916 z 18. X. 1456.

¹³² Bard. arch. č. 918.

¹³³ Bard. arch. č. 922. Podolínsky vicekapitán píše Bardejovčanom o zbojníckych tlupách.

¹³⁴ Bard. arch. č. 926. Bardejov kurentuje bratříka, menom Spírka, o ktorom sa zistilo, že prijal kríž a šiel proti Turkom.

¹³⁵ Bard. arch. č. 938. List z 11. febr. 1457.

¹³⁶ Bard. arch. č. 942. List mesta Levoče z 25. II. 1457.

¹³⁷ Spiškosobotská kronika (Szep. évk. 1892, str. 35) vo veľmi skomolenom texte zachovala záznam tejto udalosti:

— — — — — LVII am crom mitwoch lis konig
 — — — — — — — hewpt apsen, vnd seyn
 — — — — — — — z her soen, do entstand
 — — — — — — — det.

¹³⁸ Bonfinii Rer. Hung. Dec. III. lib. VIII. str. 390.

Hunyadiho¹³⁹, no Jiskra len strážil Mateja Hunyadiho a inej účasti na tej tragickej veci nemal¹⁴⁰.

Matka popraveného Ladislava Hunyadiho, Alžbeta Szilágyiova, zahorela pomstou proti Ladislavovi Pohrobkovi. Svoje vojsko posilnila žoldniermi, ktorých v hojnom počte našla medzi bratríkmi Spiša a Šariša¹⁴¹. Pre bratříkov, ktorí využili každej príležitosti, kde sa len dalo bojovať a zarobiť, nastala nová éra a otvorily sa nové možnosti. Pre násilnú smrť Ladislava Hunyadiho verejná mienka tvorila sa v neprospech kráľa Ladislava. Potupení Hunyadovci boli všetkého schopní. V tej kritickej chvíli, keď išlo Ladislavovi o obranu jeho trónu, kráľ myslel v prvom rade na pomoc a vernosť Jiskrovu, ktorá aj v minulosti vo vážnych chvíľach sa najlepšie osvedčila. Vymenoval ho za kapitána „horných čiasťok krajiny“¹⁴², aby potlačil hunyadovských povstalcov. Mestám nariadil, aby postavili Jiskrovi k dispozícii vojsko. Tak nariadil Bardejovu, aby mesto postavilo Jiskrovi 15 jazdcov, 50 pešiakov¹⁴³. Aj Talafus bol v Ladislavovej službe a kráľ nariadil pred Kvetnou nedeľou r. 1457 Ladislavovi Guthovi, vyberateľovi kráľovských daní na Spiši, aby z tých peňazí vyplatil Talafusovi 600 zlatých¹⁴⁴.

K hunyadovcom pridá sa aj Axamit s celou svojou družinou, ktorá bola početná — ako to bolo vidieť z doterajších bojov — aj najodhodlanejšia a najnebezpečnejšia¹⁴⁵.

Ladislav Pohrobok, cítiac horúcu pôdu pod nohami, uchýlil sa do Viedne a so sebou vzal do zajatia Mateja Hunyadiho.

Boj medzi hunyadovcami a Jiskrom viedol sa s najväčšou rozhorčenosťou; na šťastie sa ale odohrával na južnom Slovensku, ďaleko od Spiša.

V tom čase na Spiši panoval pomerne dosť normálny život.

---

¹³⁹ Poslovia mesta Košíc, ktorí práve v tom čase sa zdržiavali na kráľovskom dvore, s úžasom píše Košičanom, čo sa tam stalo a čo sa povráva o Jiskrovi „also daz ayne wunderliche czeltung von hern Gyzkra gesaget wart, der da ist auch bey unsers hern gnade. . .“

¹⁴⁰ Míšík : H. na Slov. str. 251.

¹⁴¹ Bard. arch. č. 978.

¹⁴² Tóth-Szabó : Okmánytár, str. 415. List Ladislavov z 21. IV. 1457. „fidelem nostrum magnificum Johannem Gyzera de Brandis, . . . capitaneum parcium nostrarum superiorum prefecimus. . .“

¹⁴³ Tóth-Szabó : Okmánytár, str. 414.

¹⁴⁴ Tóth-Szabó : Okmánytár, str. 414. Ladislavov list z 9. IV. 1457.

¹⁴⁵ Bard. arch. č. 996.

Zvlášť čulé obchodné styky boli medzi Levočou a Poľskom. Poľskí obchodníci nakupujú v Levoči mimoriadne veľké množstvá mosadze, čo ukazuje asi na dosť pokojné časy a nehatené vyrábanie spomínaného produktu na Spiši¹⁴⁶.

Keď Jiskra videl, že hunyadovci a szilágyiovcí sú v prevahe a že sú odhodlaní i na to najhoršie, navrhoval kráľovi vyrovnať sa pokojnou cestou. Matka Szilágyiová, obávajúc sa o život druhého syna, Mateja, tiež bola prístupná uzavrieť mier, len aby sa Matejovi niečo neprihodilo.

Prímerie medzi Jiskrom a Michalom Szilágyim, strýkom Hunyadovcov, bolo uzavreté 7. sept. 1457¹⁴⁷. Podobne aj Talafus uzavrel mier s Pavlom Bakošom, podľa ktorého prívrženci jednej i druhej stránky môžu sa voľne pohybovať po územiach oboch stránok a voľne obchodovať¹⁴⁸.

Podľa dohody strana hunyadovcov mala vydať kráľovi pohraničné hrady¹⁴⁹, ale tak sa zdá, že to neučinila, lebo Ladislav i naďalej povzbudzuje spišské i šarišské mestá, aby boli v pohotovosti a Jiskrovi stáli k službám¹⁵⁰. Prímerie medzi Jiskrom a hunyadovcami malo potrváť do sv. Juraja roku 1458¹⁵¹. Dohoda zvlášť prízvukuje, že obyvatelia a kupci z územia Spiša a Šariša, stojaceho pod kapitanátom Jiskrovým, majú voľný prístup na územie hunyadovcov, kde teraz spišský obchod zvlášť gravitoval.

Ladislav z Viedne odišiel do Prahy, kde sa mal sosobášiť s Magdalenou, dcérou francúzskeho kráľa Karola VII. So sebou vzal aj Mateja Hunyadiho, ktorého odovzdal pod opateru Juraja Poděbrada. Čo zamýšľal Ladislav z Matejom a ako by sa boly vyvinuly veci medzi Jiskrom a hunyadovcami, nevedeť, lebo Ladislav 23. novembra 1457 náhle zomrel¹⁵², čím nastáva úplne nová situácia.

¹⁴⁶ Bard. arch. č. 980. List Alžbety Poľskej Jiskrovi z 6. IX. 1457.

¹⁴⁷ Bard. arch. č. 981.; Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 416.

¹⁴⁸ Košický archív, list z 20. júna 1457.

¹⁴⁹ Bard. arch. č. 982.

¹⁵⁰ Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 415. List Ladislava z 16. VIII. r. 1457.

¹⁵¹ Bard. arch. č. 983.

¹⁵² Palacký: D. n. č. IV. str. 216.

IV. Časť.

Matej a Jiskra. — Jiskra odopre služby Matejovi. — Jiskra v Poľsku. — Boj Mateja s bratrkami. — Jiskra sa vracia na Slovensko. — Jiskra v službách Mateja.

Smrťou Ladislava Pohrobka ocitol sa Jiskra v neočakávanej situácii. Jeho doterajšie účinkovanie v Uhorsku súviselo veľmi úzko s Ladislavovou osobou. Pre neho bol sem pozvaný a jemu verne slúžil sedemnásť rokov. Tá príčina, ktorá ho dosiaľ viazala k tej zemi, prestala. Ale sedemnástočné účinkovanie, — účasť na dobrom a na zlom osude tejto zeme — oprávňovali ho, aby sa zapojil i do novej situácie, alebo žiadal dôstojné zlikvidovanie dlhoročnej práce.

Matej už za svojho pražského pobytu sa интересовal o Jiskru, ktorého dejstvom a vytrvalosť jeho bojovníkov mu boli dobre známe. Juraj Poděbrad, s ktorého dcérou, Katarínou, bol mladý Matej zasnúbený, mal záujem na tom, aby urovnal pomer medzi Matejom a Jiakrom, aby mu — v páde povýšenia Mateja za uhorského kráľa — Jiskra nerobil ťažkosti¹. Juraj Poděbrad obrátil Matejovu pozornosť na Jiskru a dohodol sa s ním, že Jiskrovi nebude robiť krivdy. Tú dohodu ihneď oznámil Jiskrovi².

Uhorský snem zvolil 1. januára 1458 Mateja za uhorského kráľa³. Jiskra napriek napomínaniu Poděbrada a usnesenia uhorského snemu bol zdržanlivý. Keď ho Juraj Poděbrad vyzve, aby sa dostavil na uvítanie nového kráľa do Strážnice, kde mal Matej prekročiť uhorské hranice, pozvaniu nevyhovel. Jiskra bol natoľko diplomatom, že kým nemá niečo pevného, dohodou zaisteného, dotiaľ sa nemôže príliš exponovať ani na pravo ani na ľavo. Čo sa týka uvítania nového panovníka, nechcel sám o ničom rozhodnúť, ale vyžiadal si radu od tých miest, ktoré spravoval, od Levoče, Košíc, Bardejova a Prešova⁴. Mesto Levoča spolu s ostat-

¹ Palacký: D. n. č. IV. 292.

² Bard. arch. č. 990. List Poděbrada Jiskrovi z 26. XII. 1457.

³ Dlugoss: H. P. II. 521. A. — Michal Szilágyi bol pripravený s veľkým vojskom vynútiť Matejovu voľbu, ak by snem mal iný plán.

⁴ Bard. arch. č. 997 z 3. II. 1458.

nými zaujalo to stanovisko, že kráľa uvíta pri hraniciach. Na čo Jiskra posle svojich zástupcov. Sám, pravda, do Strážnice nešiel, len zo svojho zvolenského hradu pozoroval vývin udalostí⁵. Už zo spomínaného listu Levočí⁶ cítiť, že Jiskra nemá veľkej dôvery k hunyadovcom a zaiste obáva sa ich pomsty za to, že predošlého roku bojoval proti nim. Ale nielen toto bolo dôvodom jeho zdržanlivosti. Jiskra poznal dobre stanovisko Fridricha, rímskeho cisára, že tento s voľbou Mateja nie je spokojný. Už pri voľbe sa usiloval prostredníctvom svojich ľudí tak pôsobiť, aby uhorským kráľom sa stal Kazimír Poľský, ktorý po svojej žene (sestre Ladislava Pohrobka) má výlučné právo na uhorský trón⁷. Fridrich pokladal Matejovu voľbu za vynútenú a preto obával sa ďalších nepokojov v Uhorsku. Z toho dôvodu neuznal teda ani platnosť Matejovej voľby.

Jiskra, ktorý vždy rešpektoval Fridrichovu vôľu — ako to bolo vidno z jeho doterajšieho účinkovania — ani tu sa nechcel postaviť proti Fridrichovi. To nám dáva kľúč k porozumeniu Jiskrovej zdržanlivosti⁸. Jiskra, zaiste na pokyn samého Fridricha, v marci r. 1458 zanechá Slovensko, ide do Poľska a ponúkne uhorskú korunu Kazimírovi. Argumentuje tak isto ako Fridrich, že totiž Kazimír má po svojej manželke právo na uhorský trón a ubezpečuje Kazimíra, že ako on tak aj tí, ktorí stoja pod jeho velením, budú ho napomáhať v dosiahnutí dedičských práv.

Kazimír síce uznal svoje právo na uhorský trón, no preca dáva negatívnu odpoveď, a to z dvoch príčin: 1. lebo sa bojí Uhrov, o ktorých sa rozšírila zvesť, že otrávil Ladislava (*cruciamur, quod Ladislaum — fama communi referente, que universam Christianitatem complet, audimus veneno extinctum*⁹), a 2. lebo je spokojný s tým, čo má, a konečne vojna s nemeckými rytiermi ho tiež hatí miešať sa do uhorských vecí.

Na to Jiskra sa podujme ísť do Pruska bojovať proti nemeckým rytierom¹⁰. Vidno, že Jiskra cíti, ako týmto svojim krokom stratil pôdu na Slovensku a preto je naklonený ostať mimo Slovenska.

⁵ Tóth-Szabó: A cs. h. m. str. 304, — Mišák: H. na Slov. str. 257.

⁶ Bard. arch. č. 997.

⁷ Dlugoss: H. P. II. 220. D.

⁸ Mišák: H. na Slov. str. 258, odbaví to nakrátko, že Jiskra bol necharakterný.

⁹ Dlugoss: H. P. II. 226. A.

¹⁰ Tamtiež.

Jiskrovým odchodom odvrátili sa od hunyadovcov jeho vojaci a aj tí bratrci, ktorí boli pod Jiskrovým velením. Tak isto odvrátil sa od Mateja aj Axamit s celou svojou družinou. Ako dôvod udáva to, že nemá vyplatený sjednaný žold¹¹.

Matej sa sťažuje u Juraja Poděbrada, že Jiskra porušil dohodu, uzavretú v Strážnici a že sa chová nepriateľsky. Preto i on je nútený podniknúť niečo na svoju obranu¹². Žiada Poděbrada, aby ho napomáhal proti Jiskrovi. No, prv než prišlo nejaké rozhodnutie od Poděbrada, sám podnikol kroky k odstráneniu nebezpečenstva na severnom Uhorsku.

Zbojnícke tlupy sa znova rozrástly a ohrožovali hrady a mestá na Spiši a v Šariši¹³.

Kapitánom severných častok menoval Matej Šebastiána Rozgonya¹⁴. Proti rušiteľom pokoja na Spiši a v Šariši posielal Barthusa Herthwyrhowycza¹⁵ s vojskom a súčasne naložil severným mestám, aby všade kráľovské vojská prijali a zaopatrilý potravínami.

Spiša sa zmocnili Martin Valgata a Komorovský, ktorí mali obsadený vidiek od Zvolena po Košice. Budovali všade dočasné hrady a tak sa pripravovali na rozhodný boj s Matejom¹⁶.

Z Matejovho listu ku Košičanom vidieť, že Jiskra ešte pred svojím odchodom do Poľska vybral dane od miest, patriacich pod jeho správu¹⁷. Hmotné polozenie miest muselo byť v tom čase veľmi žalostné, lebo mestá musely znášať dane dvoj- až trojnásobné, musely udržiavať vojská a k tomu zbojnícke tlupy braly kde čo mohli.

Šebastián Rozgony začal boj proti rebelantom a bratrkom v Gemerí. Spišské mestá sa mali pripojiť k Rozgonyovi. Ale aby mestá neostali bez obrany vtedy, keď na Spiši grasoval Valgata a Komorovský, požiadali Mateja o dovoľenie ostať doma, čo im aj dovolil¹⁸. Okrem toho dôvodu musely mestá aj preto voliť tak opatrné jednanie, lebo aj Jiskra apeloval na ich vernosť a listom

¹¹ Bard. arch. č. str. 996.

¹² Tóth-Szabó: A cs. h. m. str. 305, — podľa Matejovho listu písaného Poděbradovi.

¹³ Bard. arch. č. 1005.

¹⁴ Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 419.

¹⁵ Bard. arch. č. 1006. Matejov list z 18. III. 1458.

¹⁶ Bonfini R. H. Dec. III. lib. X. str. 410.

¹⁷ List Mateja z 5. V. 1458. Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 419.

¹⁸ Košický tajný archív č. 3.

písaným v Piatkowie (Poľsko) informuje Levoču, Bardejov, Prešov a Košice o svojom vyjednávaní s Kazimírom¹⁹.

Rozgony najsamprv chcel zúčtovať s Talafusom a Axamitom, ktorí sa vtedy zdržiavali v Zempléne.

Jednoduchý ľud výčinní bratříkov bol krajne rozhorčený a podľa Bonfiniovho opisu²¹ sa hromadne hlásil do boja proti nim. Päťtisíc sedliakov si prišlo na ramená znak kríža, aby tak aj iných povzbudzovali do boja proti bratříkom.

Matej však stále napomína spišské a šarišské mestá, aby boli Rozgonyovi na pomoci s ľuďmi, so strelivom a potravinami²¹.

Okolo Turca roku 1458 napadnul pri Blatnom Potoku Axamita a Talafusa. Boj bol krutý a skončil úplnou porážkou Axamitovho a Talafusovho vojska. Axamit zahynul na bojišti²² a Talafusovi sa podarilo ujsť sotva s 200 mužmi²³, Valgatu chytili a Rozgony ho poslal k Matejovi do Budína²⁴. Talafus s Udrickým utiahli sa zpočiatku do Šariša, ale odtiaľ ich vyhnali a zahnali do Breznice (Poľsko)²⁵.

Slučka okolo Spiša, kde chceli poraziť Talafusa, Udrického a Brcala, sa nebezpečne zužovala. Brcal nervózne sháňal pomoc, vyzval mesto Bardejov k povstaniu²⁶. To ukazuje, že boj proti zvyšku bratříckych rôt mal byť na Spiši²⁷. Ale k boju nedošlo. Mateja v pokračovaní vo vojne hatily záležitosti s ujcom Szilágyim a nové turecké vpády. S bratříkmi uzavrel mier do 29. septembra 1458²⁸. Bratříci udržali mier určený do 29. septembra a Matej sa

¹⁹ Bard. arch. č. 1015. Jiskrov list z 8. V. 1458.

²⁰ Bonfinii R. H. Dec. III. lib. X. str. 411.

²¹ Bard. arch. č. 1017, 1020.

²² To vidieť z listu varadinského kanonika Vasváriho, ktorý bol požiadal Axamitovi peniaze a keď sa 28. júna 1458 dozvedel o Axamitovej smrti, žiadal Bardejovčanov, aby mu oni nahradili „sumičku-summulam“. Tóth-Szabó: *Okmánytár*, str. 421. Bard. arch. č. 1025.

²³ Bonfinii R. H. Dec. str. 411.

²⁴ Tóth-Szabó: *A cs. h. m.* str. 308.

²⁵ Bonfinii R. H. Dec. str. 411.

²⁶ Bard. arch. č. 1027.

²⁷ Julius Botto (Slov. Pohľ. r. 1901, str. 291) hovorí, že „Rychnavu zachránil sám Jiskra, rýchlo navrátil sa z Poľska“. To však nezodpovedá skutočnosti, lebo je dokázané, že Jiskra v tom čase sa nepretržite zdržiaval v Poľsku. Viď. Długoss: *H. P. II.* 231. C. — Bard. arch. č. 1053; tamtiež, list z 23. I. 1459.

²⁸ Wagner: *Diplomat. Saros*, str. 119.

mohol zatiaľ venovať tak tureckému nebezpečeniu ako i tým vnútorným nepokojom, ktoré išli až tak ďaleko, že začiatkom roku 1459 postavili garaiovcí a iní nespokojenci protikráľa v osobe Fridricha, rímskeho cisára.

Keď vypršalo prímierie, bratríci sa zas chystali robiť výpady. Keďže Matej pre spomínané okolnosti sa sám nemohol venovať ich potlačeniu, poveril tým Ladislava Hédervárho a Šimona Czudara²⁹. K vážnejším srážkam však nedošlo. Prípravy bratříkov na nové výpady dali podnet k novému vyjednávaniu v Košiciach³⁰. Akiste na Jiskrov pokyn z Poľska oznámi Talafus mestám, že si nepraje bojov a chce v pokoji nažívať s mestami³¹.

Koncom roku 1458 bolo dosť ticho v severných častiach krajiny, teda i na Spiši. Ale toto ticho značilo len príchod novej búrky, ktorá sa začala vtedy, keď Garai začiatkom r. 1459 ponúkol uhorskú korunu Fridrichovi. Táto nová situácia prichádza Jiskrovi veľmi vhod. On bol totiž proti Matejovi a len s Fridrichom vždy súhlasil. Teraz teda ukazuje sa pre neho nová možnosť. Zaiste mal Jiskra svoju účasť i v pripravovaní toho plánu.

Súčasnne, keď Garai ponúka korunu Fridrichovi, Talafus začne v Rychnave organizovať svoje vojská a útočí na Matejove majetky³². Talafusovi ľudia z Rychnavy podpálili Jasov³³. Táto shoda operácií Garaiho od západu a Talafusa od severu ukazuje na plánovitosť. Nakoľko však Talafus bol najnovšie najoddanejším Jiskrovým človekom, ľahko možno predpokladať, že čo robil, činil so súhlasom Jiskrovým.

Matej vymenoval za kapitánov pre severné časti Šimona Czudara, Blažej Magyara a Jána Guthaiho³⁴, ktorí pomocou miest Košíc a Bardejova mali izolovať Talafusa od východného Slovenska. Títo ale, aby neoslabovali svoje sily, uzavreli s Talafusom prímierie do 16. okt. 1459³⁵. Kedy bolo uzavreté prímierie, nevedieť presne,

²⁹ Bard. arch. č. 1039 Matejov list z 1. X. 1458.

³⁰ Košický arch. č. 306.

³¹ Bard. arch. č. 1042 z 7. XI. 1457.

³² Bard. archív č. 1086 z 26. II. 1459.

³³ Bard. archív č. 1079 list z 20. II. 1459.

³⁴ Bard. archív č. 1085.

³⁵ Bard. archív č. 1145. List Mateja z 8. X. 1459 „itellextimus, qualiter tempus treugarum inter generosum Johannem Thalaphus et partes illius regni nostri factarum in proximo circa festum beati Galli expiraret. . .“

ale nakoľko po februárovom vzrušení nasleduje hneď normálny život ako na Spiši, tak v susednom Šariši a rozvinulo sa riadne obchodovanie medzi mestami, možno usudzovať, že mier bol uzavretý na jar. Keď sa blížil 16. okt., mestá žiadali Mateja, aby sa postaral o bezpečnosť týchto častok krajiny, lebo Talafus sa chystá do boja. A skutočne po vypršaní prímeria pripravoval sa s celou silou proti Palóczimu a v šarišských Hanušovciach si urobil dočasnú pevnosť³⁶.

Mestá sa postavily proti Talafusovi³⁷ a Palócziho vojsko napomáhaly potravínami. Talafus, pravda, len preťahoval čas a z jeho pokračovania bolo zrejmé, že vlastne pripravuje pôdu na Jiskrov návrat³⁸. Usiloval sa o to, aby Jiskra pri návrate z Poľska nemusel úplne kapitulovať, ale aby sa s ním nakladalo ako s takým, za ktorým ešte aj teraz stojí značné vojsko.

Začiatkom roku 1460 sa Jiskra skutočne vrátil a chcel sa smieriť s Matejom. Prostredníctvom Pavla Bakoša ponúkol Matejovi mier. Matej však prv nevyjednával, ale si vyžiadal radu od spišských i šarišských miest (qula sine vestro et aliorum fidelium nostrorum partium illarum consilio tractatus hujusmodi facere nolumus³⁹). Medzi Matejom a Jiskrom k dohode nedošlo, hoci sa sám pápežský legát Ján Karvajal usiloval o to, aby Mateja sblížil s Jiskrom⁴⁰.

Ladislav Palóczy a Štefan Perényi, aby oslabili silu bratříkov, uzavreli so „staršími“ dohodu v Chmelove (Komloš, Šariš), podľa ktorej demolujú dočasný hrad v Chmelove, keď im títo páni vyplatia 4250 zlatých⁴¹. V mene „starších“ z Chmelova uzavierali smluvu Jakub Pozovsky, Ondruško Przewaycky, Ján Zachrafstzyecky, Gothard Radlynsky, Sasyn Sochaczowsky a ostatní starší (ceteri Seniores Fortalitii Komloš). So strany Palócziho ako ručiteľia dohody sú označení títo: Martin (?) Brcal⁴², Bartoš Horwikowiczky, Václav Czulad, kapitán Gelnice. Okrem zborenia hradu v Chmelove

³⁶ Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 424, list 73.

³⁷ Bard. archív č. 1156.

³⁸ Bard. archív č. 1162.

³⁹ Bard. archív č. 1171, list Mateja z 26. I. 1460.

⁴⁰ Tóth-Szabó: A cs. h. m., str. 317.

⁴¹ Wagner: Diplomat, Saros, str. 66.

⁴² Kapitánom Kežmarku bol Mikuláš Brcal. Keďže tak spomínaný dokument ako aj údaje v Bardejovskom archíve č. 1220 spomínajú Martina Brcala a uvádzajú ho ako kapitána Gelnice, je možné, že na Spiši boli dvaja Brcalovia, a to Mikuláš v Kežmarku a Martin v Gelnici.

sľubujú „starší“, že až do Vianoc roku 1460 nebudú napádať Spiš, Šariš a ešte tri východoslovenské župy, ako aj mestá Levoču a Bardejov. Nebudú vyberať nijaké poplatky okrem potravín, ktoré spomínané župy a mestá aj doposiaľ ich hradom dávaly (*praeter victualia, quae hucusque Nobis ad praedictum Fortalitium dare solebant*⁴³).

Bratríci, keďže Palóczi splnil podmienky, skutočne zbúrali hrad v Chmelove v mesiaci máji⁴⁴, ale Spiš neprestali znepokojovať. Palóczi za 1000 zlatých odzbrojil aj Talafusa v Rychnave, ktorý prisľúbil, že do Vianoc nepodnikne nijakého útoku⁴⁵. Jiskra na Spiši pre tieto prímeria s Talafusom a bratříkmi v Chmelove nič nemohol podniknúť, preto kruh svojho pôsobenia preložil úplne do Gemera a Novohradu.

Matej zpočiatku poslal proti nemu Šebastiána Rozgonya a jágerského biskupa Ladislava Héderváriho a títo úspešne bojovali proti Jiskrovi. Ba čoskoro sám sa postavil na čelo svojho vojska, ktoré bojovalo proti bratříkom a blížil sa k východnému Slovensku⁴⁶. Proti Jiskrovi rad-radom zvíťazilo jeho vojsko⁴⁷, ktoré bolo napomáhané strelivom a inými vojenskými potrebami od bývalých Jiskrových miest⁴⁸.

Na Spiši napadol Talafusa Emerich Zápoľsky a dlhý čas držal Rychnavu obsadenú⁴⁹. V októbri je už Matej, po stálom víťaznom boji nad Jiskrovými vojskami, v Košiciach a odtiaľ riadi svoje boje proti bratříkom v Šariši a na Spiši. Napriek dohodám, uzavretým tak chmeľovskými bratříkmi ako i Talafusom, Spiš neprestal byť dejiskom ukrutných nepokojov, ktoré vyvrcholily v septembri r. 1460. Keď bratríci videli, čo sa deje v Gemi a Novohrade, tým zúriavejšie sa vrhli na Spiš. Vavrínek Reych, levočský obyvateľ, píše o tom pustošení a lúpežníctve, ktoré bratríci viedli na Spiši⁵⁰.

Matej vydal nariadenie z Košíc, aby Martin Thurzo a jeho bratia Ján a Teofil, ktorí dosiaľ mali v moci Spišský hrad, vydali

⁴³ Dohoda bola uzavretá 15. IV. 1460. Wagner: *Diplomat. Saros*, 66.

⁴⁴ Košický archív č. 321.

⁴⁵ Košický archív č. 318.

⁴⁶ Bard. archív č. 1198.

⁴⁷ Bard. archív č. 1219.

⁴⁸ Bard. arch. List zo 7. VII. 1460. Matej objednáva u Bardejovčanov pušný prach a iné vojenaké potreby. Bard. arch. č. 1225, list z 1. aug. 1460.

⁴⁹ Tóth-Szabó: *Okmánytár*, str. 430. — Bard. arch. č. 1241.

⁵⁰ Bard. arch. č. 1231., list z 29. sept. 1460.

ho do kráľovskej správy, lebo sa obával, že sa ho zmocnia Jiskrovi ľudia (ne illud ad manus deveniret perversorum Bohemorum, inimicorum hujus Regni)⁵¹. Matej podobne listom z 27. novembra 1460 disponuje ohľadom hradu v Rychnave⁵². Vzhľadom na to, že Emerich Zápoľský úspešne bojoval proti bratríkom a hrad v Rychnave už dlho držal obsadený (illud in obsedione per longa tempora tenens), a to na vlastné útraty, dáva kráľ tento hrad Zápoľskému, ale nie zadarmo, lež za 12000 zlatých. Činí to preto, lebo jeho pokladnica je teraz pre dlhé boje proti bratríkom celkom vyčerpaná.

Kráľ Matej spomína v tom liste, že poplatky, ktoré Spiš platil, nemohol použiť na obranu Spiša, lebo ich potreboval inde. Z toho vidieť, že polozenie Spiša muselo byť ukrutné, lebo musel platiť na každú stranu. Keď Emerich Zápoľský mal také výdavky pri obsadení Rychnavy, zaiste nie menšie mal i Talafus pri obrane, a toto všetko museli zaplatiť spišskí občania. Emerich Zápoľský nemal byť jediným majiteľom Rychnavy, lebo v tom istom liste Matej spomína, že Rychnavu dáva aj Šebestiánovi Rozgonyovi, spolu s majetkami, ktoré patrili ku Rychnavskému hradu, ako Olcava, Kaľava, Rysovec, Folkmár, Krompachy, Kľuknava, Jakľovce, Slovinky, Margecany aj so všetkými príslušenstvami hradu, kdekoľvek sú. Týmito opatreniami Spiš bol úplne vyňatý z Jiskrovej moci. Ale práve vtedy, keď Matej robil dispozičné ohľadom Spiša, prišiel k nemu do Košíc posol Juraja Poděbrada, Zdenko Kostka z Postupíc a sprostredkoval mier medzi Jiskrom a Matejom⁵³. Matej pristal na vyjednávanie a dohodli sa, že 1. januára 1461 sa sídu v Trenčíne, kde sa má definitívne rozhodnúť o pomere medzi Matejom a Jiskrom⁵⁴. Ale hrad Rychnavu prevzal do správy — kým sa v Trenčíne definitívne nedohodnú — Zdenko Kostka a Ladislav Palóczi⁵⁵.

Matej nechal svoje vojská pod vedením Emericha Zápoľského aj ďalej na Spiši, aby mohol pokračovať v boji, keby v Trenčíne

⁵¹ Wagner: An. Scep. IV. str. 64.

⁵² Matejov list uverejnený v Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 430.

⁵³ Podľa Dlugossa Wagner: An. Scep. II. 101. — Bard. archív č. 1245.

⁵⁴ Dlugoss: H. P. str. 261. B.

⁵⁵ Bard. arch. č. 1245. Podľa toho 29. nov. 1461 Rychnava už bola v rukách Kostku, Kostka mal držať Rychnavu do 6. jan. 1461 (Bard. archív č. 1307.)

nedošlo k dohode. Pomáhať mu mali mestá Levoča, Bardejov a Košice⁶⁶.

Pojednávanie v Trenčíne malo sa viesť medzi Matejom a Jurajom Poděbradom. Matej sa dostavil do Trenčína, ale Poděbrad poslal len svojich poverencov⁶⁷. Ohľadom Jiskru dohodli sa tak, že po vyplatení istej sumy musí zanechať i so svojimi vojakmi krajinu. (Joannes Gyskra una cum omnibus Bohemis . . . de isto regno exire debet, sed oportet eis aliquam summam pecunie dare⁶⁸).

Poděbradovo rozhodnutie prekvapilo Jiskru, ktorý z jeho predoslého chovania očakával niečo iného. Poděbrad sa v Trenčíne úplne dohodol s Matejom ohľadom Matejovho sňatku s jeho dcérou Katarínou, preto nedbal Jiskrových záujmov⁶⁹.

Pravda, Jiskra na takéto podmienky nepristal. Sám Matej asi tiež neúfal, že by Jiskra na to pristal, lebo už prvého januára robí prípravy na prevzatie Rychnavy a ďalší boj⁷⁰. Štefan Zápoľský a Ladislav Upor, ktorí vtedy sídlili v Levoči, dostali 5. jan. úpravy, aby boli prichystaní na boj⁶¹. Ale Matej už 9. jan. hovorí o obliehaní Rychnavy a vyzýva Bardejovčanov, aby napomáhali Emericha Zápoľského⁶². Keď Jiskra videl, že od Poděbrada nemá čo očakávať, obrátil sa k Fridrichovi, ktorého aj tak pokladal za právoplatného kráľa uhorského. S Fridrichom uzavrel smluvu, v ktorej najzaujímavejší je ten bod, že ak by sa Fridrich vyrovnal s Matejom, do toho mieru pojme aj Jiskru⁶³.

Zatiaľ v Šariši a na Spiši sa obnovili boje v celej prudkosti. Ladislav Upor, Emerich a Štefan Zápoľský chceli sa zmocniť najprv Šarišského hradu⁶⁴ a potom mali pokračovať proti Rychnave⁶⁵. Aby čím lepšie mohli pozorovať Talafusa v rychnavskom hrade,

⁶⁶ Bard. arch. č. 1307.

⁶⁷ Palacký: D. n. č. IV. 365.

⁶⁸ List kanonika Petra Šariho. Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 431.

⁶⁹ Palacký: D. n. č. IV. 365. Katarína odišla prvého mája roku 1461 do Trenčína ku Matejovi. Palacký nehovorí o nijakom dohodnutí ohľadom Jiskru. Je možné, že list kanonika Petra Šariho bol len domnienkou, alebo sa dopyčul, že sa v takom smere vyjednávalo.

⁷⁰ Bard. arch. č. 1307.

⁶¹ Bard. arch. č. 1308.

⁶² Bard. arch. č. 1312.

⁶³ Tóth-Szabó: A cseh-husztai mozg. str. 321.

⁶⁴ Bard. arch. č. 1335. Z 14. III. 1461.

⁶⁵ Bard. arch. č. 1347.

Majej dovoľil vybudovať v Sabinove pevnosť⁶⁶. Hoci Matejove vojská boli v prevahe, preca bol Matej naklonený nejako sa dohodnúť a tento svoj úmysel vyslovil v liste k Jánovi Rozgonyovi (postquam nos cum prefatis Bohemis in dictis castris Sarus et Ryhnow constitutis ad aliquam concordiam devenire poterimus . . .).

K ústupčivejšiemu pokračovaniu voči jiskrovcom dalo Matejovi podnet to, že bolo vidno, ako jiskrovci bojujú s najväčšou rozhorčenosťou, bojujú ako takí, ktorým ide o bytie a nebytie. Ďalej videl, že hratrikom na Spiši prichádzajú na pomoc bratrci z Poľska⁶⁷. Kežmarskí kapitáni Brcal a Bartoš, hoci dlhé roky boli proti Jiskrovi, teraz zasa pristúpili na jeho stranu⁶⁸. Štefan a Emerich Zápoľsky, Ladislav Upor, kapitáni horných čiasok Uhorska s celou vehemenciou začali obliehať Šarišský hrad a Nový hrad⁶⁹ a po úžasnom boji sa zmocnili obidvoch. Odtiaľ išli k Muráňu, aby tak obklúčili Spiš s dvoch strán. Jiskrovci totiž z muránskeho hradu dodávali stále posily svojim súdruhom na Spiši. Matej 15. októbra 1461 oznamuje Levočanom, že jeho kapitán Štefan Zápoľsky usiluje sa dobyť Muráň, pri čom Matej dôrazne žiada Levočanov, aby Zápoľskému pomáhali. Muránski bratrci totiž mali len jednu voľnú cestu z hradu a to na Spiš⁷⁰. V tom istom liste spomína Matej, že naložil Štefanovi Zápoľskému, aby pod Tatrami (sub Alpibus) vybudoval hrad a Levočanom nakladá, aby mu pri stavbe pomáhali⁷¹.

Kedy padol Rychnavský hrad do rúk Zápoľského, či pred dobytím Muráňa, alebo po jeho zaujatí, nevedieť presne. Toľko je isté, že 19. apríla 1462 už bol v rukách Zápoľských, ktorí nechali v ňom kapitánov Emericha Salánkiho a Šimona Nagya⁷². Rychnava

⁶⁶ Tóth-Szabó; Okmánytár, str. 432.

⁶⁷ Levočský archív: Dokument z 24. V. 1461.

⁶⁸ Bonfini R. H. Dec. X, str. 414 — Hyroš (Zámok Lykava, str. 102) hovorí, že Jiskra 10. X. 1461 zaujal Kežmarok. Pravda, svoje tvrdenie nedokazuje dokumentami. Brcal a Bartoš zaiste dobrovoľne pristúpili k Jiskrovi, lebo videli, že sú jiskrovcami obklúčení. Jiskrovci vtedy na Spiši a v Šariši mali značné úspechy a Matejovo vojsko bolo voči nim bezmocné. Viď bard. archív č. 1363, 1364, 1367. Príchod bratrcov z Poľska musel tiež pohnúť Brcala a Bartoša, aby sa preorientovali.

⁶⁹ Bard. arch. č. 1392, 1394.

⁷⁰ Wagner: An. Scep. I. 85.

⁷¹ Nevedieť, ktorý hrad rozumel Matej. Nového hradu z tej doby na Spiši nemáme.

⁷² Bard. arch. č. 1411. — Míšík (Hl. na Slov. str. 275) hovorí, že Zápoľsky dobyl Rychnavu pred odchodom k Muráňu a odvoláva sa na Bonfinia

zaiste padla pred 10. marcom 1462, lebo 10. marca sa skoncentrovalo jadro Jiskrovho vojska v Liptove, v Turci a vo Zvolene, odkiaľ sa chystalo znova napadnúť Spiš⁷⁸. Na Spiši teda okrem Kežmarku a niekoľkých mestečiek v gelnickej doline už jiskrovci nemali v rukách veľa.

Jiskrovci, ktorí táborili v Liptove, alebo čo je pravdepodobnejšie, tlupa z Muráňa, vtrhla do Spiša a obsadila pri Markušovciach horu Teplá. Proti nim šiel Peter Gñiedi a obsadil Silberberg pri Poprade⁷⁴. Peter Gñiedi nemohol sa k nim lepšie priblížiť, lebo medzi ním a Markušovcami boli ešte miesta, ktoré držali jiskrovci, ako Spišský Štvrtok a Štavník⁷⁵. Levočania, pravda, netrpeli ich v svojej blízkosti. V noci urobili na nich útok a chytili šesdesiat bratříkov, ktorých nemilosrdne do jedného obesili⁷⁶.

Obyvateľstvo Spiša, hlavne ktoré bývalo mimo pevnejších mestečiek, muselo veľa trpieť, čo vidieť z toho, že zanechajúc svoje príbytky v dedinách, usilovalo sa utiecť do miest, aby bolo lepšie chránené pred zlými ľuďmi⁷⁷.

Zvyšok, čo držali jiskrovci ešte na Spiši, prešiel výmenou do Matejových rúk. V apríli roku 1462 stala sa totiž veľká zmena v doterajšej politike Uhorska. Fridrich, ktorý od počiatku robil odboj proti Matejovi, vyrovnal sa 3. apríla s Matejom, uznal ho za kráľa Uhorska a vydal mu svätoštefanskú korunu⁷⁸. Matej bol ochotný priniesť každú obeť, aby sa s Fridrichom vyrovnal, a tak aby sa lepšie venoval tureckým veciam⁷⁹. Fridrich, podľa dohody, uzavretej roku 1460 s Jiskrom, že totiž do vyrovnania s Matejom zahrnie aj Jiskru, dodržal slovo a skutočne žiadal Mateja,

---

(str. 414). Pravda, Bonfinius nespomína Muráň, ale dobytie Rychnavy a Kežmarku udáva súčasne, hoci je isté, že Kežmarok len r. 1462 sa dostal do rúk Zápoľských (Wagner: An. Scep. II. 106).

⁷⁴ Bard. arch. č. 1402. List Mateja z 10. III. 1462. — Wagner: An. Scep. IV. 19.

⁷⁵ Wagner: An. Scep. II. 12.

⁷⁶ Wagner: An. Scep. II. 106.

⁷⁷ Wagner: An. Scep. II. 12.

⁷⁸ Wagner: An. Scep. II. 106. „Zeman Dionýz vom Katwinckel a Miku-láš vom Crige žiadajú Kežmarčanov, aby ich prijali za občanov „das wir geruheten an zu seehen den groszen gedrangk dy Itzund zwischen dem armen volke off dem gantzen lande, durch böse leuthe ist. . . das wir sy geruheten off zu nemen in unser mittel zu mittwonern. . .“

⁷⁹ Tóth-Szabó: A cseh-huszita mozg. str. 324.

⁷⁹ Bardejovský archív č. 1431.

aby sa dohodol s Jiskrom. Matej sa tomu neprotivil, keďže už pred tým mal vôľu pojať Jiskru medzi svojich žoldnierov.⁸⁰ Matej uzavrel s Jiskrom dohodu vo Vacove roku 1462. Jiskra sa zaviazal slúžiť Matejovi (Johannes Gyskra . . . se ad servitia nostre maiestatis applicuit et deinceps nobis et sacre corone rengi nostri, quoadusque vixerit, semper fideliter et sincere servire promisit)⁸¹. Ďalej prisľúbil, že všetky hrady, ktoré on alebo jeho ľudia držia, vydá Matejovi, pravda, za dojednanú peňažitú náhradu. Matej ale prisľúbil mu rozsiahle majetky v aradskej a temešskej župe (hrad Solymos), 40.000 zlatých v hotovosti, povýši ho za baróna a dá mu za manželku dcéru palatína Országa, Juditu⁸².

Podľa tej dohody tie majetky na Spiši, ktoré ešte boli v moci jiskrovcov, pokojnou cestou prešli do rúk Matejových. Matej 3. augusta urguje vyrúbenú daň v Užskej župe, lebo sa blíži deň, keď za Kežmarok musí platiť Bartošovi a Brcalovi (Cum jam tempus solucionis pro redemcione civitatis Kesmark generosis Barthos et Marcys(?) fiende instat et appropinquat)⁸³.

Prevzatie Kežmarku a ostatných majetkov uskutočnilo sa 8. septembra 1462. Na kráľov rozkaz vyplatil Štefan Zápoľský, kapitán horných čiasťok krajiny a Emerich Zápoľský, najvyšší pokladník kráľa — Mikulášovi Brcalovi a Bartošovi 16.000 zlatých⁸⁴. Suma platila za vykúpenie Kežmarku (civitas Kesmark redempta est de manibus Bohemorum) ako aj za mestá Gelnicu, Vondrišiel, Štavník, Spišský Štvrtok a ešte deväť miest (novem civitates pro 16. millibus Florenorum)⁸⁵.

Tým sa skončilo dvaciatjedenočné dejstvom Jiskru a jeho ľudí na Spiši.

Či by bol Jiskra aj bez toho kapituloval pred Matejom, ako to dáva cítiť Banfinius⁸⁶, alebo nie, o tom nehovoríme. Je isté, že vyrovnanie prišlo vhod Jiskrovi. Pravda, Jiskra i vtedy, keď stál na vrchole svojej moci a slávy, vždy sa snažil uviesť svoje kroky

⁸⁰ Matejov list z 8. apríla 1461. — Tóht-Szabó: Okmánytár, str. 432.

⁸¹ Matejov list z 14. mája 1462. — Tóht-Szabó: Okm. str. 436.

⁸² Bonfinii R. H. Dec. III. lib. X. pag. 415.

⁸³ Matejov list z 3. augusta 1462. — Tóht-Szabó: Okmt. str. 437.

⁸⁴ Kežmarský záznam menuje ho Martinom. Wagner: A. S. II, 106.

⁸⁵ Wagner: An. Scepi. II. 106. Nevedieť určite, ktorých je to tých 9 miest; zaiste sú z tých 11 miest, ktoré patrily ku Fraternitasu, mimo Štvrtku a Hrabušíc.

⁸⁶ Bonfinii R. H. Dec. str. 415.

do súladu s Fridrichovými úmyslami. Môžeme predpokladať, že i tu činil to, čo si žiadal Fridrich.

Bonfinius opisuje Jiskrovu kapituláciu veľmi dramaticky⁸⁷. Jiskra vraj poslal list Matejovi, v ktorom skrúšene uznáva svoje viny, podotýka však, že všetko, čo robil, činil z lásky k nebohému Ladislavovi. Z lásky k nemu, hovorí, páchal aj zločiny a spájal sa so sberbou⁸⁸. Pravda, teraz sú jeho vojská porazené. Uznáva, že Vyššia moc postavila Mateja na kráľovský trón, preto nechce proti nemu viac bojovať. Žiada kráľa, aby označil ľudí, ktorým má odovzdať tie hrady, ktoré sú ešte v jeho moci. Sám ale chce navždy zanechať krajinu. Keď Matej prečítal list, poslal legátov ku Jiskrovi a prijal Jiskru s veselou tvárou. Uprosil ho, aby neodíšiel z krajiny, lebo tak výborného človeka by nerád videl v cudzích službách (Tu autem inter raros referendus es, ad aliena te servitia exire — Gysra — non patiar.)

Či už bol priebeh vyrovnania taký, ako píše Bonfinius, alebo nie, to je isté, že Matej presne plnil všetky záväzky tejto dohody. Dokumenty z roku 1464 a 1468 otvorene hovoria, že Matej ozaj platí Jiskrovi peniaze⁸⁹.

Podľa Bonfinia Jiskra si skutočne vzal za manželku Juditu, dcéru palatína Országa (quacum Gysra cum solemni apparatu nuptias celebravit) a až do smrti verne slúžil Matejovi⁹⁰.

Či to bolo podľa vôle Jiskrovej, že šiel na juh, nevedno. No zdá sa, že to bola Matejova politika, aby Jiskru odstránil z kraja, v ktorom bol dlho pánom. Bolo by to nepríjemné pre neho i pre obyvateľstvo. A Matej bol obozretný diplomat. Pravda, aj Jiskra si sám žiadal toto miesto, aby mohol bojovať proti Turkom⁹¹. Ohľadom jeho smrti nemáme presných dát a nevieme ani okolnosti. Je isté, že 22. októbra 1468 ešte žil, lebo vtedy uzavíral smluvu pred

⁸⁷ Bonfinii R. H. D. str. 415.

⁸⁸ „Ex ingenta mea in Ladislaum olim Regem charitate — Rex inclute — in inpietatem et latrocinia incidi — sic me Deus adjuvet — invitus. Posthaec, variae facinorosorum manus insecutae, quas libentissime data magna licentia admisi ut facilius delegatam provinciam propugnarem . . . “. Bonfinii R. H. D. str. 415.

⁸⁹ Matejov list z 12. júla 1464 a 26. I. 1468 (Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 445 a 453) kde ho tituluje „Magnificus Joannes Gyskra de Solymos pro suis fidelibus servitibus . . .“ a vypláca mu po tisíc zlatých.

⁹⁰ Bonfinii R. H. D. str. 415.

⁹¹ Viď Mišák: H. na Slov. str. 286.

aradskou kapitulou⁹³, ale dokument Mateja z 6. februára 1471 už ho spomína ako nebohého (*fidelis noster condam magnificus Johannes Gyzkra de Brandis*)⁹⁴.

Brcal sa nepodrobil Matejovi. Nevyplatili mu 16.000 zlatých hneď pri oddaní Kežmarku a ostatných spišských majetkov, lebo ešte 25. septembra 1462 urguje Matej daňových exekútorov Užskej župy, aby urýchlili sbieranie poslednej splátky za vykúpenie Kežmarku, ktorá sa má platiť Brcalovi a Bartošovi⁹⁵. Wagner hovorí, že Brcal so 16.000 zlatými prešiel zo Spiša do Liptova a Oravy a len roku 1474 podarilo sa ho úplne vypudiť⁹⁶. O Talafusovi sa zprávy neshodujú. Bofinius hovorí, že ušiel do Čiech a tam biedne žil, súc trestaný za svoje zločiny. Mal verejne žobrať, ale sotva si mohol nasbierať toľko, aby si mohol kúpiť trocha mäsa⁹⁷.

Je isté, že roku 1463 sa ešte zdržiaval v tom kraji a ďalej robil odboje proti Matejovi. Okolo Turíc roku 1463 sa totiž shromaždilo asi 2.000 bratříkov okolo Nového Targu na čele s Talafusom, Korbelom, Perinom, Bastyanom a Zelenkom a odtiaľ chceli vtrhnúť do Spiša a obsadiť Zelenú horu pri Hrabušiciach⁹⁸. Štefan Zápoľský, obávajúc sa, že ak sa bratříkom podarí na Spiši zmocniť niektorého hradu — bude ich ťažšie vyhnáť, urobil veľmi široké opatrenie, aby plán Talafusa znemožnil. Nemáme nijakej zprávy, že by Talafus bol znova vtrhol na Spiš.

Koncom roku 1466 už ho vidíme bojovať spolu s Jánom Perényim proti nespokojným stavom v Gemeri a pri zaujatí kláštora v Jasove⁹⁹. Vstúpil teda do Matejovho vojska, zaiste na nátlak Jiskrov, ktorého bol najoddanejším kapitánom — tak ako vstúpil aj druhý jeho kapitán Kněžic⁹⁹. Peter Komorovský s Bartošom ne-

⁹³ Tóth-Szabó: *Okmánytár*, str. 455.

⁹⁴ " " " " 459.

⁹⁵ " " " " 440

⁹⁶ Wagner: *An. Scep.* III. str. 218. „certe Berczallius sedecim millium fl. acre gravis ex Scepusio in Lyptovlam et Arvam se ejecit; unde nonnisi Anno 1474 cum suis exigi potuit“.

⁹⁷ Bofinil: *R. H.* Dec. str. 415. „Telephus autem, qui ante fusus et fugatus erat, in Boemiam rediit. Cum datam nemini fidem praestitisset, eo miseriarum redactum fuisse ferunt, ut in foro sportulam circumferret et vix quandoque obulum haberet, quo ad popinas paululum carnis emeret. Tales igitur perfidiae latrociniique sui poenas, facinorosorum ille Princeps superfuit“.

⁹⁸ Wagner: *An. Scep.* IV. 20.

⁹⁹ Tóth-Szabó: *Okmánytár*, str. 449.

" " " " 455.

poddali sa skoro. Roku 1463 ešte ohrožujú Spiš. Štefan Zápoľsky vyzval proti nim Bardejovčanov, aby sa dostavili do Levoče na poradu a boli pripravení odraziť útoky Komorovského¹⁰⁰.

Spiš ešte niekoľko rokov trpí väčšími menšími útokmi bratrákov¹⁰¹. Komorovský ešte roku 1464 ohrožuje Levoču¹⁰². Štefan a Emerich Zápoľsky tu ostrým vystúpením, tam zas vyjednávaním vždy docielia, že bratráci už viac neškodia Spišu¹⁰³ a tak na Spiši prechádza život do normálnych koľají.

---

¹⁰⁰ List Štefana Zápoľského z 16. IX. 1463. — Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 442.

¹⁰¹ Bard. arch. č. 1564.

¹⁰² Bard. arch. č. 1555, List z 26. IX. 1464.

¹⁰³ Bard. arch. č. 1614. List z 19. I. 1466.

V. Časť.

Husitizmus a náboženské pomery Spiša. — Fraternitas spišských fardrov. — Jiskrovci a bratrstci neuplývajú na náboženstvo Spiša. — Nemali vplyvu ani na národnostné pomery Spiša. — Vplyv na hospodárske pomery Spiša a husitmi spôsobené škody.

Husitizmus v Čechách sa zrodil z tých istých príčin, ktoré v celej Cirkvi na začiatku 15. stor. dávaly podnet k všeobecnému volaniu po náprave v Cirkvi „v hlave a v údoch“. Túžba po náprave bola väčšia tam, kde sa neporiadky a mravný úpadok javil otvorenejšie. Západným rozkolom a vzájomnými bojmi protipápežov cirkevná autorita upadla, mravnosť klesala a čím ďalej, tým viac naskytávala sa možnosť cirkevnej opozície, aby sa zamiešala do cirkevného riadenia¹. Robí sa príprava k reformácii v 16. storočí, ktorej predzvesti sa javia vo Wikliffovej a Husovej náuke.

Praha sa cítila oprávnenou byť akýmsi zriedlom, z ktorého má vyjsť náprava. „Otcom vlasti“ — Karolom IV. — bola postavená na čelo vzdelanej Európy a bola nielen „caput regni“, ale aj „caput imperii“². Tak cítili všetci Česi. Vo všeobecnom náboženskom chaose cítili sa byť oprávnenými udávať smer k náprave a keď ich odsúdili, za kacírske uznali ich hnutie, vzbudil sa v nich vzdor a hnev, že boli schopní postaviť sa proti celému svetu³.

V Čechách bola už v tom čase pomerne väčšia sloboda, väčšia vzdelanosť a tiež značnejší blahobyť ako v mnohých iných krajinách. To viedlo ku skorému prebudeniu národnej hrdosti a ku skoro až chorobnej citlivosti pre národnú česť.

Česi až fanaticky trvali na svojej náuke. Nerešpektovali žiadnu autoritu, ani cirkevnú, ani svetskú, ktorá by sa bola protivila ich zásadám. Išlo tu o slobodné hlásanie slova Božieho, o zamedzenie prílišného kňazského bohatstva a kňazskej panovačnosti nielen vo veciach cirkevných, ale aj svetských, a napokon o uvedenie väčšej mravnosti do verejného života.

¹ Marx: Kirchengeschichte, Trier 1919, str. 469.

² Dr. Ján Sedláč: M. Ján Hus, Praha, 1915, str. 1.

³ Palacký: D. n. č. III. str. 172.

Aby sa líšili od ostatného kresťanstva, užívali kalich. Husitizmus sa ujal tam, kde videl ľud väčšiu mravnú spustlosť kleru a kde kňazská panovačnosť bola citelnejšia⁴. Hoci husitizmus bol vo veľkej miere hnutím národným, preca vedel zachytiť aj také národy, ktoré stáli ďaleko od národnej snahy Čechov. Ujal sa len preto, lebo imponoval svojím nábožensko-sociálno-revolučným programom. Hlásal podvihnutie ubiedeného, väčšie vyrovnanie vo veciach majetkových, slovom demokratické zásady, preto našiel väčšiu ozvenu tam, kde bola väčšia bieda, menej slobody a väčšia nespravodlivosť.

Husitizmus sa rozhodne lepšie ujal medzi Maďarmi v Sedmohradsku a Zadunajsku⁵, ako na Slovensku, hoci so Slováckmi bola by ho spájala okrem náboženského a sociálneho programu aj národná príbuznosť. To poukazuje na to, že náboženský život medzi Slováckmi bol dokonalejší ako medzi Maďarmi a sociálne pomery musely byť tiež lepšie.

Kde boli riadne cirkevné pomery, kde ľud nevidel krikľavé príklady sociálnej biedy, tam husitizmus márne sa usiloval zakotviť. Tam sa nevedel trvale zakoreniť.

Aby sme mohli lepšie porozumeť, prečo nemal husitizmus na Spiši prajnej pôdy, prečo nezanechal stopy po sebe, hoci dlhý čas boli tu ľudia, ktorí ho mohli šíriť, načím nám skúmať náboženské pomery Spiša pred príchodom husitov.

* * *

Spiš mal v prvej polovici 15. storočia svoje cirkevné zriadenie úplne vyvinuté⁶. Na Spiši totiž jestvovalo kňazské združenie — Fraternitas — akého nebolo inde na celom Slovensku, aspoň nie tak vzorného⁷.

Nerozprestieral sa na celý Spiš, lebo k nemu patrili len farári 24 miest na Spiši. Jednako však blahodarný vplyv toho spolku pociťoval aj ostatný Spiš. Jeho úspechy istotne strhly aj ostatných duchovných na Spiši.

⁴ B. Ráček T. J.: Československé dějiny. L. Kuncíř Praha, 1929. str. 259.

⁵ Tóth-Szabó: A cs. h. m. str. 156.

⁶ Viď Dr. Špirko: Umelecko-hist. pamiatky na Spiši, str. 17—18.

⁷ Na spôsob spišského Fraternitasu v 14. stor. utvoril sa kňazský spolok i v Šariši (Fraternitas districtus Tarczenals) a tiež „universitas plebanorum de Lyptov“. Hradský: XXIV. város testvérelete, str. 40—41. Pravda, významu spišského Fraternitasu nikdy nedosiahly.

No prizrime sa mu bližšie!

Podľa levočskej kroniky kňazský bratský spolok bol založený už r. 1248⁸. Pravda, už skôr bol založený istý kňazský spolok na spôsob cechových sdružení⁹, z čoho sa vyvinul Fraternitas. Štefan V. dal roku 1271 spišským Nemcom právo voliť farára, čo sa vzťahovalo len na 24 miest, patriacich k sdruženiu¹⁰.

Spišská kronika uvádza mestá, ktoré r. 1248 patrily do Fraternitasu. Bola to Levoča ako jeho sídlo, ďalej Spišské Vlasy, Spišské Podhradie, Spišská Nová Ves, Ľubica, Spišská Belá, Vrbov, Poprad, Spišská Sobota, Veľká, Veľká Lomnica, Žakovce, Tvarožná, Huncovce, Hrabušice, Štvrtok, Iľašovce, Odorin, Švábovce, Mülbach, Ruskinovce, Veľbachy, Kurimjany a Harichovce¹¹.

Wagner cituje fragment z najstarších štatútov sdruženia z r. 1298 a z neho môžeme si urobiť jasný obraz o živote spišského kleru v XIII. a v ďalších storočiach¹². Uvediem aspoň tie dôležitejšie:

XIV. hovorí, že do Fraternitasu sa prijme len kňaz bezúhonný a dobrého mena.

XXI. Keď sa z bratov niektorý previní, provizori ho majú najprv napomenúť, a ak by to neosožilo, majú to oznámiť na najbližšej schôdzi pléna, aby ho pokarhalo a vylúčilo zo svojej spoločnosti dotiaľ, kým nezmení svoj život.

XXIII. Súsední bratia majú oznámiť seniorovi spolku toho, kto by sa previnil proti pravidlám.

XVI. štatút pojednáva o jednoduchosti kňazského stravovania a pri slávnostnej schôdzi nedovolil viac ako štyri jedlá. Na spoločné schôdze nesmeli farári priviesť hostov, nanajvýš jedného sluhu. Pri obede nesmeli vystupovať ani tanečníci, ani veštcí a čarodejníci (boly to obyčajné spôsoby toho času na obveselenie stolujúcich a predtým zaiste i na Spiši kňazi si to dovolili, kým im to spomínaný štatút nezakázal).

⁸ „A. 1248. Ist die Bruderschaft der 24. Pfarhern eingerichtet worden“. Wagner: An. Sce. II. 9.

⁹ Dr. Špirko: U. p. na Sp., str. 17.

¹⁰ Hradský: XXIV. v. testv. str. 38.

¹¹ Hradský: „ „ str. 43. Pravda, to číslo nie je presné. Mohlo byť i viac, na príklad Smiľany. Ohľadom Kežmarku sú tiež záznamy „Kesmarkinum unam XXIV Regalium Civitatum fuisse diplomata probant“. Hradský: A XXIV. k. pl. testv. str. 48; Bruckner: A szep. városok XXIV szövege. értelmese Szep. tört. tára, évk. 1911. str. 88.

¹² Wagner: An. Sce. I. 266.

XX. zakazuje hazardné hry (nam in talibus ludis integritas deest charitatis, avaritiae adest sitis . . .). Pri schôdzkach po svätej spovedi a slyšaní sv. Omše s kážňou rokovali o svojich záležitostiach, týkajúcich sa tak cirkevného života, ako i sociálnych potrieb svojich veriacich, a nesmeli skôr pristúpiť k jedlu, kým nemali vybavené všetky veci.

Cirkevné vrchnosti uznali blahodarné účinkovanie spišského Fraternitasu a usilovali sa rozličnými výhodami a odpustkami odmeniť jeho členov¹³. Aj panovníci usilujú sa odmeniť členov Fraternitasu. Tak Ladislav IV. r. 1274 potvrdil ich právo ohľadom voľného disponovania s majetkom pre prípad smrti¹⁴. Nie je to asi veľka výhoda, lebo spišskí kňazi stáli majetkove dosť slabo, ale preca je významná, lebo zabezpečuje členom istú neodvislosť, a ňou sa mohli brániť niekedy aj proti prehmatom cirkevnej vrchnosti, proti prepoštovi, ktoré prehmaty sa stať mohli a skutočne aj viac ráz staly¹⁵.

Ich život, pomer k prepoštovi, majetkové polozenie bolo ideálnejšie ako postavenie vtedajších kňazov v Čechách¹⁶, kde veľký kňazský proletariát so závisťou a s tajným hnevom hľadel na bohatých prelátov, farárov a rehoľníkov a ľahko bol prístupný každej agitácii, ktorá sľubovala zlepšenie postavenia.

Nakoľko fary, patriace k spolku, mali pomerne lepšie dôchodky (dostávaly desatinu a prepoštovi platily len katedratikum), kňazi sa usilovali dostať sa na spolkové fary. Pravda, museli vyhovieť podmienkam, stanoveným spolkovými pravidlami. Fraternitas teda dosiahol toho, že spišské kňazstvo stálo na výške svojho povolania. Hoci to bolo eminentne nemeckým zriadením, preca patrili do spolku aj slovenskí kňazi¹⁷.

Fraternitas sa verne pridŕžal katolíckej Cirkvi, čo vidieť z chovania kňazov za Luterovej reformácie. Keď sa už ľud z väčšej časti priklonil k novej viere, kňazi, patriaci k spolku, verne vytrvali pri katolicizme (až do roku 1543) a nebyť veľkého napätia medzi prepoštom Jánom Horváthom a spišským kňazstvom¹⁸, ani vtedy by neboli podľahli novotám.

¹³ Wagner: An. Scep. II. 190.

¹⁴ Wagner: An. Scep. I. 263.

¹⁵ Pirhalla: A székesi prép. vázl. tört. str. 148.

¹⁶ Dr. Ján Sedlák: M. Ján Hus, str. 20.

¹⁷ Wagner: An. Scep. I. 274.

¹⁸ Hradský: XXIV. k. pl. t. str. 153.

Kým v prvej polovici 15. storočia vidíme všeobecne istý mravný úpadok ešte i u kleru, zatiaľ na Spiši vidno v tých časoch dosť riadne pomery. Spišské kňazstvo práve pričinením spomínaného Fraternitasu malo medzi sebou disciplínu a poriadok, aký vedela zaviesť ostatná Cirkev len Tridentským snemom.

Nemalou príčinou hromadného odpadlivity od katolíckej Cirkvi v Čechách bolo nespravodlivé zaobchádzanie cirkevnej vrchnosti s nižším klerom. Hoci cirkevný majetok v Čechách zaberal celú jednu štvrtinu kráľovstva¹⁹, jednako pre zlé hospodárenie majetky boli zadĺžené a cirkevní hodnostári vypomáhali si nižším klerom²¹.

Na Spiši vidíme i po tejto stránke celkom iné polozenie. Duchovenstvo Fraternitasu požívalo voči prepoštovi isté autonómne postavenie²¹. Prepošt len raz do roka mohol vizitovať ku spolku patriace fary a pri tejto príležitosti mohol mať sprievod, pozostávajúci najviac z „26 ľudí a 30 koní“. A taký sprievod je označený už ako „menší“. Nuž čo mohlo byť tam, kde sa nižší klerus nevedel tak brániť ako spišské kňazstvo? Ďalej prepošt mohol pokračovať voči kňazom Fraternitasu len prísne „podľa predpisov všeobecnej synody“. Tým bolo chránené spišské kňazstvo proti ľubovoľnému a mnoho ráz vrtošivému jednaniu prepoštov. K prepoštovi nemalo spišské kňazstvo inej povinnosti ako zaplatiť katedratikum, ktoré bolo pomerne veľmi malé²².

Fraternitas veľmi dbal o kultúrnu úroveň svojich členov. K tomu cieľu mal na svoju dobu veľmi pozoruhodnú knižnicu²³. Okrem toho aj jednotlivci mali veľké knižnice²⁴.

Spišské kňazstvo práve začiatkom 15. storočia a cez celé toto storočie intenzívne sa zapodievalo teológiou. Stačí poukázať na Teologickú Sumu Jána Kežmarského, farára v Spišských Vlachoch, na Sermones ascetici z roku 1425 od kartuziána v Červenom Kláštore,

---

¹⁹ Dr. Sedlák: M. Ján Hus, str. 62.

²⁰ Dr. Sedlák: M. Ján Hus, str. 19.

²¹ Hradský: XXIV. k. pl. t. str. 41.

²² Pirhalla: A szepesi prép. vázl. tört. 16; Hradský: XXIV. k. pl. t. 74.; Schmauk: Suppl. an. str. 223.

²³ Hradský: XXIV. k. pl. t. str. 105.

²⁴ Po prepoštovi Stockovi má aj teraz kapitulská knižnica v Spišskej Kapitule niekoľko sväzkov. Zachovali sa knihy po farárovi Bartolomejovi zo Spišských Vlách, po Jánovi Kežmarskom, Hyldbrandovi zo Sp. Novej Vsi, atď.

teologické a cirkevno-právne úvahy od Gerharda Aranyosiho v Spišskom Štvrtku (1462)²⁵.

Hlboké štúdium teologie u kňazov malo rozhodne vplyv na spišský ľud. Ináč, čo sa vzdelanostných pomerov Spiša v tom čase týka, je dosť príznačné, že spišské prepošstvo už roku 1437 malo svojho školského inšpektora²⁶.

Paralelne s mravnou úrovňou spišského kleru šla aj úroveň ľudu. Bola lepšia ako kde inde. Fraternitas dbal o to, aby kňazi ľud riadne pastorovali, aby mu v jeho reči hlásali slovo Božie²⁷. Mravná úroveň spišského ľudu je veľmi badateľná z predpisov, podľa ktorých sa riadili predstavení miest²⁸. Prejavuje sa v nich zbožnosť, spoľahlivosť, prísnosť pri trestaní priestupkov, ochota pomáhať si vzájomne v nešťasti, usporiadanosť manželského života, ľudské zaobchádzanie s podriadenými a služobníkmi. Hoci uvedené dôvody ukazujú nám život na Spiši len v mestách, patriacich k Fraternitasu, jednako z toho si môžeme vytvoriť verný obraz o mravných i o vzdelanostných pomeroch Spiša, lebo Fraternitas rozhodne vplýval na celú spišskú verejnosť.

Medzi takými okolnosťami, „reformné“ snahy husitizmu na Spiši nemohly sa ujať, a to tým menej, lebo vtedy, keď sa husiti dostali na Spiš, už ani sami nemali toho reformujúceho elánu. Ich zájazdy na Spiš boli vedené celkom inými zámermi ako reformovať náboženský a sociálny život.

Teraz vidíme jednotlivé vpády, či mohli nejako pôsobiť na náboženský život Spiša. Osobitne treba posudzovať husitské vpády, osobitne jiskrovcov a bratříkov.

* * *

Husiti nemali ani na západnom Slovensku vplyv na náboženský život, odhliadnuc od niekoľkých ojedinelých prípadov, hoci na západnom Slovensku zdržiavali sa dlhšie ako na Spiši. Na počiatku ešte boli nadchnutí oduševnosťou za svätú vec²⁹ a bo-

²⁵ Hradský: Szepesvármegye a moh. v. e. str. 88.

²⁶ Pirhalla: A szepesi prép. vázl. tört. str. 60. — Weber: Zipser G. u Zeitbilder, str. 152.

²⁷ Pirhalla: A szep. prép. v. t. str. 59.

²⁸ „Quales sint iudices et senatores.“ Szep. tört. társ. évk, 1908, str. 32.

²⁹ Dr. Varsik: Husiti a reformácia na Slovensku. Sborník filozofickej fakulty Komenského univerzity v Bratislave, roč. VIII. str. 323.

jovali pod vedením ideálne smýšľajúceho Žižku. Neskoršie malo ich počínanie ráz odboja a pomsty na Žigmundovi, a teda nie šírenia husitskej veci⁸⁰.

Už koncom tretieho a začiatkom štvrtého decénia priberajú husitské výpravy viac ráz lúpežný. Obchod s Čechmi — prívoz potravín do Čiech bol všetkým národom prísne zakázaný a preto Česi začali si potravné články zaopatrovať v susedných zemiach lúpežou⁸¹. Svoje stiesnené polozenie a svoje pokorenie pripisujú Žigmundovi a preto kde a kedy len môžu, chcú sa na Žigmundovi pomstiť v jeho zemiach.

Vpády na Spiš sa konajú vtedy, keď už Česi vedú len lúpežné a pomstivé výpravy a nemyslia pri tom rozširovať husitské idey.

Keď berieme v úvahu prvú periodu husitských vpádov na Spiš, totiž roku 1431 a 1433, nenachádzame nijakého dokumentu a nijakej stopy o tom, že by boli mali husiti nejaký vplyv na náboženstvo Spiša. V roku 1431 celé ich pôsobenie na Spiši pozostávalo v tom, že vyplienili Červený Kláštor a vzali so sebou priora.

V roku 1433 zdržiavali sa na Spiši nanajvyš od 25. apríla do 7. mája. Za tak krátky čas zaiste nemali možnosti nikoho presvedčiť. Sotva by bol pôsobil na niekoho odpadlík Bedřich a Pardus, keď vtedy na Spiši obyvateľstvo žilo pekne rozvinutým náboženským životom. Pálili kostoly (Ruskinovce, Kežmarok, Smižany) a tým sotva by boli nadchli Spišiakov pre svoju náuku. Česi nemohli imponovať spišským Nemcom a Spiš bol vtedy z veľkej väčšiny nemecký. Nemohli však imponovať ani Slovákom, ktorým pálili kostoly, kláštory, vzali prepošta atď.

Jediný dokument, ktorý v predjiskrovej dobe hovorí o náboženskej nákaze na Spiši, je Žigmundov list Kežmarčanom z 11. nov. 1433⁸². Podľa toho dostavili sa k Žigmundovi Matej Soltys a Juraj, notár a rozprávali mu, ako husiti napadli Kežmarok, ako obrátili kresťanov toho mesta na svoju sektu (*christicolas in eisdem (Kežmarok) existentes ad nefandam eorumdem sectam convertentes . . .*). Je možné a pochopiteľné, že fanaticky založení husiti aj za krátky čas svojho pobytu na Spiši ukázali veriacim odpor proti katolíctvu

⁸⁰ Palacký: D. n. č. III. 167.

⁸¹ Palacký: D. n. č. III. 463.

⁸² Fejér: Codex dipl. X. 7, str. 544.

a prípadne ich aj nútili odpadnúť, ale tým nemôže byť povedané, že na Spiši skutočne niekto k nim pristúpil. Spomínaní občania chceli Žigmunda pohnúť, aby zastavil proces, ktorý uvalili na nich niektorí občania pre demolovanie kostola na Podmichalsku a vedeli dobre, čím môžu najlepšie pôsobiť na Žigmunda, preto mu hovorili o husitskej náказе. V skutočnosti neostalo v Kežmarku nijakej stopy po husitizme.

Najnovšie nemalý rozruch urobil objav Jozefa Macúrka, podľa ktorého husitizmus bol už roku 1418 na Spiši nielen známy, ale dokonca viedol sa traktátový boj proti husitom³³. Macúrek pri svojom štúdiu archívu v Albe Julii našiel rukopis traktátu Štefana z Dolan: *Epistola ad Hussitas*. Traktát bol napísaný roku 1418 a patril vrbovskému farárovi (Meyhardsdorff), ktorému spomínaný rukopis poručil Mikuláš Czipser. A ten zomrel roku 1439. Z toho, že traktát patril vrbovskému farárovi, robí Jozef Macúrek konklúziu, že „již roku 1418 se vedl ve Spišsku proti husitům traktátový boj“³⁴.

Mikuláš Czipser bol altáristom kostola Matky Božej v Krakove (altarista ecclesie beate virginis in Cracovia)³⁵. Svoju knižnicu rozdal medzi známých. Tak dostali od neho dielo sv. Tomáša kartuziáni v Červenom Kláštore. Mikuláš Czipser dostal sa k rukopisu Štefana z Dolan zaiste pri krakovskej dišpute s husitmi roku 1430³⁶.

Teda z toho, že spis bol majetkom vrbovského farára, robiť také konklúzie, ako by na Spiši už roku 1418 viedol sa traktátový boj — ako to píše Macúrek — je opovážlivé a vôbec neobstojí. Nie je to srovnateľné s pomermi, ktoré v tom čase vládly na Spiši medzi kňazmi. Frateritas by bol vedel v zárodku udusiť každý pokus, ktorý by bol porušil spolkovú disciplínu. — Spomínaný traktát skôr ukazuje na to, že spišské kňazstvo sa zaujímalo o aktuálne teologické otázky, ako na to, že by na Spiši mal husitizmus prívržencov medzi kňazmi.

Keby sa bol husitizmus na Spiši ujal, ako to predpokladá Macúrek, bolo by to rozhodne našlo ohlas v tých listinách, ktoré

³³ Český časopis historický, 1926, str. 644.

³⁴ Varsík: Husiti a reformácia na Slovensku. — Sborník fil. fak. univerzity Komenského, 1932, str. 327.

³⁵ Hradský: Szepesvármegye a mohácsi vész előtt, str. 89.

³⁶ Dlugoss: H. P. I. 578.

máme na Spiši z prvej polovice 15. storočia. Niet mnoho takých listín, ktoré by mali za predmet náboženské otázky, ale sú také, ktoré by rozhodne boli spomenuly husitizmus, keby bol na Spiši aktuálny. Ak by sa bol mal ujať husitizmus na Spiši, tak skôr by sa to bolo stalo v slovenských farnostiach ako v nemeckých. Bol by našiel ohlas najmä tam, kde Slováci mali platiť svojmu farárovi desatinu. Vieme síce, že bol desatinový spor medzi Ľubickým farárom Filipom a veriacimi, takže Filip sa obrátil na Žigmunda o potvrdenie dvoch listín, predpisujúcich desatiny, ale ani slovom sa nespomína husitizmus³⁷. Hovorí sa tam aj o povinnostiach Slovákov³⁸. Tak Filip, farár, vo svojej žiadosti ako aj Žigmund vo svojej odpovedi, určite by bol poakázal na husitizmus, ak by bol na Spiši.

Ďalej Žigmund listom z 13. jan. 1435 dal prepoštovi Stockovi privilegium zaplňovať všetky hodnosti a benefícia, ktoré podľa najvyššieho patronátneho práva patrily kráľovi³⁹.

V spomínanom dokumente napomína Žigmund Stocka, aby svoje právo nepoužíval voči kňazovi nehodnému a takému aby beneficium neudelil. Nie je možné, aby Žigmund nebol tu použil možnosti ukázať svoj odpor proti husitským kňazom, keby bol o takých na Spiši vedel.

Keby sa bol husitizmus na Spiši ujal, tak istotne by sa to nebolo stalo medzi jednoduchým ľudom, ktorý len s nenávisťou mohol pozeráť na husitov, lebo mu podpaľovali jeho chalupy, ničili úrodu atď., ale skôr medzi zemanmi, ako to bolo na západnom Slovensku. Tam niekoľko zemanov držalo s českými husitskými bojovníkmi zo spoločného sociálneho záujmu⁴⁰. Takto to bolo s Jánom Žoldošom zo Szarkafalvy a Petrom Kerekom z Lípníka⁴¹. Žigmund, pravda, drakonicky pokračuje proti takým a nitriansku kapitulu splnomocnil, aby uviedla na ich majetky iných. Na Spiši takého prípadu nikde nemáme. — Vyskytnul sa síce i na Spiši vážny spor medzi prepoštom Stockom a spišskými

---

³⁷ Wagner: An. Scep. I. 273.

³⁸ „sicut Hungari et Schlawi in Scepis existentes, ipsas Decimas persolvere essent ab antiquo consueti. . .“

³⁹ Wagner: An. Scep. I. 331.

⁴⁰ Varsík: Husiti a reform. na Slov. str. 10.

⁴¹ „ „ „ „ str. 11.

zemanmi — Mariášim, Ladislavom de Rakoltz, Benediktom Spišským, ale medzi príčinami niet ani spomienky o husitizme⁴³.

Sama Stockova osobnosť je nám tiež dostatočnou zárukou, že sa tu husitizmus nemohol ujať. Stock bol človek rázny a silnej ruky, ktorý by nebol strpel sekty vo svojom prepoštvstve.

Žigmund si Stocka vážil a viac ráz ho vyznamenal. Pri takej príležitosti Žigmund vždy pospomínal, čo dobrého urobil Stock ako Cirkvi tak aj cisárovi⁴⁴. No iste by bol spomenul aj to, že Stock zdadne bojuje proti husitom, naväčším nepriateľom Cirkvi a Žigmunda. A po takom niečom niet ani stopy.

Prepošt Stock síce nežladal nič cudzieho, ale je známe, že ani svoje nepopustil. Niektorí nechceli mu platiť povinné poplatky⁴⁵. Akiste boli to kňazi, nepatriaci k Fraternitasu, lebo títo razom platili katedratikum zo spoločnej pokladnice. Mohly to byť teda slovenské obce a ich duchovní. Stock sa preto obrátil so sťažnosťou k Albertovi, ktorý listom z roku 1439 vážne napomenul dotyčných⁴⁶. I tu by sa bola naskytla ako Stockovi tak aj Albertovi vhodná príležitosť poukázať, že sa to deje pre husitské nepokoje medzi veriacimi a kňazstvom, keby také boli na Spiši.

Keby sa bol husitizmus ujal na Spiši, alebo na východnom Slovensku, zaiste i sem by boli pozvali františkána Jakuba Marchiu, ktorý s takým veľkým úspechom pôsobil proti husitom v Sedmohradsku a v južnom Uhorsku⁴⁶. A nestalo sa tak. Marchia po úspešne dokončenej práci (bol pozvaný, aby vykynožil husitizmus) roku 1439 zanechal Ukorsko.

I Dlugoss, krakovský kanonik je spoľahlivým svedkom toho, že sa na Spiši husitizmus neujal. Dlugoss dobre poznal spišské pomery a aj mohol ich poznať. Keď opisuje schôdzu uhorských a poľských notabilít v Starej Lubovni roku 1439, kde bol Šimon, vesprímský biskup, Dionýz, jágerský biskup a poľskí biskupi — ani slovom nespomína, žeby na Spiši bola reč o husitoch⁴⁷.

Husitské vpády na Spiš v triciatych rokoch XV. storočia nezanechali nijakého náboženského vplyvu a ani nemohly zanechať.

---

⁴³ Wagner: An. Scep. I. 332.

⁴⁴ " " " III. 56.

⁴⁵ " " " III. 57.

⁴⁶ " " " III. 59.

⁴⁶ Tóth-Szabó: A cs. h. m. str. 163. — Mišák: H. na Slov. str. 62.

⁴⁷ Dlugoss: H. P. I. 717. A.

Už celkom iná situácia nastala vtedy, keď na Spiš prišiel Jiskra so svojím žoldnierskym vojskom. Ak husiti chceli vplyvať na náboženské presvedčenie Spiša, teraz mali viac možnosti a viac času. Ale nestalo sa tak ani teraz.

Predovšetkým Jiskrove vojská nemožno brať jednoducho za husitské. Jiskrovi vojaci boli v prvom rade vojaci a nič viac ani menej. Ráz Jiskrovho vojska bol, pravda, český, nakoľko Jiskra a väčšina jeho kapitánov ako Talafus, Brcal, Axamit boli Česi a ani Jiskra ani jeho kapitáni svoj český pôvod nikdy nezapreli⁴⁸. No, hoci ich vojsko bolo zväčša české, preca bolo aj dosť miešané. Boli tam Poliaci, Rakušania a Maďari⁴⁹.

Koľko vojska sa priemerne zdržiavalo na Spiši od príchodu Jiskrovho až po vystúpenie bratříkov, (ktorých pôsobenie z náboženského ohľadu si zaslúži zvláštného posúdenia), ťažko zistiť. Jadro Jiskrovho vojska nebolo na Spiši, ale vo Zvolene, kde mal Jiskra svoj hrad, a potom aj v Šariši bolo ich dosť hodne. V Spiši nechal Jiskra len väčšie-menšie oddiely ako v Kežmarku, Spišskom hrade a v Rychnave.

Jiskrovi exponenti na Spiši nevystupovali v náboženských veciach agresívne. Ani o samom Jiskrovi nemáme nijakých správ, že by bol nábožensky vystupoval agresívne a tak ani jeho vojsko sa neosmelilo to urobiť. O Jiskrovi vlastne uni nevieme, či bol katolíkom alebo husitom. Pravdepodobnejšie je, že bol katolíkom. Aspoň na to môžeme usudzovať z toho faktu, že si vzal za manželku neter jágerského biskupa Rozgonya a že aj jeho druhá manželka, Judita Országová, bola katolíčka.

Keby Jiskra aj bol mal sklony k husitizmu, neprejavil ich, lebo bol v službách Alžbety a Ladislava Pohrobka. Svojim protivníkom bol by dal do ruky proti sebe dobrú zbraň.

Pápeš Mikuláš V. roku 1450 vyhráža sa cirkevnou kliatbou tak Jánovi Hunyadimu ako aj Jiskrovi, keby sa nepomerili a svoje

---

⁴⁸ Pirhalla (Szep. prép. vázl. tört. 81) hovorí o Brcalovi, že bol asi Maďarom, lebo vraj v Gemeri po roku 1420 sa vyskytlo zemanské meno Berchel. I Talafusa pokladá za Maďara, Pirhalla teda nepoznal Palackého, kde (D. n. č. IV. 261) vierohodne udáva pôvod spomínaných kapitánov.

⁴⁹ Tomu sa niet čo čudovať, veď husitizmus bol medzi Maďarmi a sedmohradskými Nemcami viac rozšírený ako na Slovensku. Tóth-Szabó: A cs. h. m. str. 157.

sily nepoužili radšej proti Turkom miesto toho, aby sa napádali⁶⁰. To tiež poukazuje na to, že ho pápež pokladá za katolíka.

Aeneáš Silvius, neskorší pápež Pius II., vysoko si vážil Jiskru, z čoho možno usudzovať, že ho pokladal za katolíka. Ba ako ďalší argument pristupuje i to, že Bonfinius, historik, hoci bol predpojatý voči Jiskrovi, herezu mu nevytýka⁶¹.

Bral z Dobry, kapitán Kežmarku a Bartoš, aspoň kým holi v Jiskrovej službe, neprejavovali nijakých husitských názorov. Bral bol človekom veľmi chytrým a prispôsobivým. Wagner ho takto charakterizuje: „Homo versitali ingenio fallacissimisque artibus adeo dextre in Ducis sui gratiam, amicitiamque se insinuarat, ut cum fidei minime dubiae videretur, unus omnium ab eo delectus sit...“⁶²

Nepopieram, že mohol prejavovať husitské sklony, keď prestúpil ku bratrkom, ale kým bol v Jiskrovej službe, prispôboval sa. Ináč by bol uvalil na seba hnev prepošta Stocka, ktorý ako vplyvný človek bol by si našiel cestu urobiť s ním poriadok.

O Axamitovom súkromnom živote, kým bol na Spišskom hrade, prípadne kapitánom v Plavči, nevieme nič určitého. Choval sa ticho. Keby sa bol Axamit protikatolícky exponoval, iste by to bol spomenul kanonik Mikuláš Karácsonymezei, keď pre kapitúlský archív protestoval pred jágerskou kapitulou⁶³.

Ani o Talafusovi nemožno konštatovať, že by bol niekde krivdil katolíckemu náboženstvu, hoci v bardejovskom archíve máme od neho mnoho listov. V nich sa píše o najrozličnejších veciach, ale náboženstvo sa nikde nespomína. Aj jeho manželka Žofia Hochwaldská javí skôr sympatie ku katolíckemu náboženstvu ako odpor⁶⁴.

A podľa kapitánov mohlo vlastne vyzerať aj vojsko, čo sa týka jeho náboženského založenia. Iste boli medzi nimi ľudia husitských náhľadov, ale tieto k vôli vecí, pre ktorú tu boli, neprejavovali a nepropagovali.

Keď obstoí Venckova poznámka „že Slováci hlavne v od-

⁶⁰ Dlugos: H. P. I. 53. A. B.

⁶¹ Bonfini R. H. Dec. lib. IV. str. 334. — Hyroš: Zámok Lykava, str. 78 píše: „Jiskra bol rodom Moravan, duchom Čech, pôsobením Slovák, náboženstvom katolík“ — Generals: Merkwürdigkeiten der Freystadt Kesmark L 166 síce tvrdí, že Jiskra bol oddaný husitizmu, ale to nedokazuje.

⁶² Wagner: An. Scep. III. 218.

⁶³ Wagner: An. Scep. I 35.

⁶⁴ Bard. arch. č. 696.

ľahlých osadách svetských panstiev, kde kňaz zriedka zavítal, ich náuku prijali a dcéry svoje za nich vydávali . . .⁵⁵, môže sa vzťahovať len na dobu Jiskrovho pôsobenia na Spiši. Je možné, že vojsko, ktoré sa tu natrvalo osadilo, priženilo sa na Spiši, čím husitizmus by ľahšie vnikal do spišských rodín. Keby však títo priženení boli šířili svoju náuku v rodinách, rozhodne by to bolo muselo zanechať nejaké stopy a najst' ohlas v dokumentoch tej doby. A „v odľahlejších dedinách“ sotva sa to mohlo diať, lebo vojsko bolo len v mestách a hradoch. A v týchto neopovážilo sa šíriť náuku takú, ktorá sa protivila náhľadom tých, v ktorých službách stáli.

Tak isto neobstojí tvrdenie Pirhalla, že by sa boli husitskí kňazi rozšířili na Spiši, čo on preto myslí, lebo v Stockovom spore s kapitulou išlo aj o to, kto má dodávať omšové víno a dohoda bola uzavretá v tom smysle, že polovicu dodá kapitula, polovicu prepošť pre „všetkých katolíckych kňazov“ (pro missa celebratura . . . per quoscunque catholicos presbyteros)⁵⁶. Z toho Pirhalla uzaviera, že museli sa domáhať slúženia omše aj „nekatolícki — husitskí“ kňazi. Taký výklad je príliš smelý a násilný. V súčasných dokumentoch často sa stretávame s podobnými výrazmi, lebo to bol bežný štýl (t. zv. stylus curiae)⁵⁷, bez toho, že by boli ním chceli označiť rozdielnosť medzi katolíckymi a nekatolíckymi kňazmi.

Dokumenty toho času nám dosť zjavne dávajú cítiť, že robily rozdiel medzi husitmi a jiskrovcami. Kým dokumenty a spišské kroniky hovoria v triciatych rokoch konsekventne o husitoch a táboritoch⁵⁸, zatiaľ v dobe Jiskrovej spomínajú sa Česi — Boemi⁵⁹.

Pravda, tí, ktorí chcú dokazovať, že i v Jiskrovej dobe sa šířil husitizmus na Spiši, môžu sa oprieť o list uhorských prelátov ku krakovskému dekanovi, Mikulášovi Lasockému, v ktorom ho žiadajú, aby zakročil u pápeža Mikuláša V. a žiadal ho o peňažitú pomoc, lebo na Spiši a v Šariši šíři sa husitizmus a už vo viacerých farách sa prijíma pod dvoma spôsobmi (in Comitatus Scepusiensis et de Saros plurimae reperiuntur parochiae, in quibus jam defacto

⁵⁵ Vencko: Dejiny Štiavnického opátstva na Spiši, str. 66.

⁵⁶ Pirhalla: A szep. prép. vázl. tört. str. 94.

⁵⁷ Viď Péterfy: Sacra Concilia in Regno Hungariae.

⁵⁸ Wagner: II. 76 — I. 330. — I. 55. — Hain Iőcsei kronikája, str. 14.

⁵⁹ Rozsiahla korešpondencia z Jiskrovej doby medzi mestami na označenie Jiskrových vojakov upotrebuje slová „Boemi—Bohemen.“ — a nikdy nie „Hussitae“

sub utraque specie communicatur)⁶⁰. Pirhalla⁶¹, Münnich⁶², Bruckner⁶³, Vencko⁶⁴ na základe spomínaného listu tvrdia, že na Spiši bol husitizmus skutočne rozšírený a to okolo roku 1450.

K správne mu posúdeniu spomínaného dokumentu musíme mať pred očami okolnosti, v ktorých bol písaný. Uhorskí preláti a baróni chceli sa uchádzať o peňažitú pomoc u pápeža proti Jiskrovi a za Hunyadiho⁶⁵. Vedeli dobre, že pápežovi nie je vhod, keď sa Hunyadi s Jiskrom škriepi vtedy, kedy by mohol použiť svoje sily proti Turkom⁶⁶, preto použili takého tvrdenia, lebo vedeli, že to rozhodne pohne pápeža. Sami cítia, že pápež by asi nedal peniaze, keby išlo len o záležitosť Hunyadiho s Jiskrom, preto znova prízvukujú, že žiadané peniaze potrebujú nie na bežné potreby krajiny, ale na záchranu viery (non ad reparanda damna rerum, sed jacturam fidei propulsandam). To prílišné a opätovné prízvukovanie nebezpečenstva pre vieru vzbudzuje v nás nielen podozrenie, ale priamo utvrdzuje nás v tom, aby sme len videli vtipne použitú zámienku. Tak chceli dostať od pápeža peniaze. Tvrdenie uhorských prelátov mohlo mať nejaký základ, ale ten bol minimálny a rozhodne nie taký, aby na Spiši vo viacerých farnostiach sa pod dvoma spôsobmi prijímalo. V týchto rokoch vznikali na Spiši bratrstvá, ktorí, hoci nemôžeme povedať, že boli husiti, preča v niektorých veciach napodobňovali husitov. O bratrstvách sa mohli dopytovať uhorskí preláti a vo svojej relácii len ich mohli mať pred očami. No počet bratrstiev r. 1449 bol ešte tak minimálny, že na „celé farnosti“ na Spiši vplyv mať nemohli. Nemali vplyvu ani neskoršie, keď sa rozrástli aj na Spiši a keď sa im na čelo postavili vplyvní Jiskrovi kapitáni. Nikde niet spomienky, že by vtedy, keď ich moc na Spiši stála na vrchole, boli obrátili na husitizmus čo len jednu farnosť. Veď spišská synoda r. 1460 by sa bola rozhodne zapodievala tým nebezpečenstvom. A o takom niečom na synode nebolo reči. Tým menej to mohlo byť r. 1449.

---

⁶⁰ Wagner: I. 29.

⁶¹ Pirhalla: A szep. prép. vázl. tört. str. 94.

⁶² Münnich: Igló városa tört. str. 196.

⁶³ Bruckner: A ref. és ellenref. tört. a Szepeségen, str. 16.

⁶⁴ Vencko: Dejiny Štiavnického opátstva na Spiši, str. 65.

⁶⁵ Viď str. 65.

⁶⁶ Dlugoss: H. P. I 53.

Tóth-Szabó⁶⁷ pokladá to tiež za vylúčené a argumentuje tak, že mestá v tom čase starostlivo značlia svoje historie a niet ani v spišských ani v šarišských kronikách o tom reči, že by pod dvoma spôsobmi sa bolo prijímalo. Pripúšťa sa možnosť prijímania pod dvoma spôsobmi, ale nanajvýš v dedinách. No pokladám za vylúčené, aby sa to čo aj len v dedinách bolo dialo, lebo i dediny riadily sa podľa miest práve pre Fraternitas a prepošť Stock zaiste by sa bol o tom zmienil na levočskej synode.

Na pôsobenie husitizmu na Spiši podľa viacerých spišských historikov⁶⁸ mali by poukazovať z kameňa vytesané alebo len z omietky formované kalichy, ktoré sa nachádzaly na viacerých spišských kostoloch nad vchodom. Určite sa hovorí len o krígskom kostolíku, že nad vchodom do kostola bol znak kalicha, ktorý asi pred štyridiatimi rokmi pri reštaurácii odstránili. Podľa Vajdovského pochádza z husitskej doby a mal ho tam upevniť Axamit. Škoda, že dnes už len z relácie Vajdovského vieme o tom kalichu a nezanechala sa nijaká fotografia, aby sa mohol ten kalich podrobiť dôkladnejšiemu štúdiu. Ale aj tak pokladám za vylúčené, že by kalich na krígskom kostole bol husitským znakom. Ľud na Spiši husitizmus neprijal, a tak nebol by strpel husitské znaky na svojich kostoloch. Nebolo by ho strpelo kňazstvo, z ktorého nik k husitizmu neprešiel. Kalich na krígskom kostole mohol pochádzať nie z XV. ale z XVIII. stor. a základ má iste v nariadení biskupa Salbecka, podľa ktorého majú sa pripevniť na vchody kostolov také znaky, ktoré upozornia okoloidúcich na prítomnosť sviatosti Oltárnej v kostole⁶⁹. Duchovní zaiste upevnili na kostolných dverách provizorné tabule so znakmi Sviatosti (monštrancia, ale takým istým spôsobom môže znázorňovať sviatosť Oltárnu aj kalich), ktoré sa nezachovali, ale v krígskom kostole vytesali znak sviatosti Oltárnej trvale do verajf vchodu.

Na štítoch spišských dedinských domov vyrezaný kalich, ktorý podľa Vencku pochádza z husitských dôb⁷⁰, tu nemá dokazu-

⁶⁷ Tóth-Szabó: A cs. h. m. 332.

⁶⁸ Dr. Vajdovsky-Divald: Szepesvármegye művészeti emlékei. — Vencko: Dejiny Štávnického opátva na Spiši, str. 66. — Bruckner: A ref. és ellenref. tört. str. 16. — Sám som bol toho názoru (Dr. Špirko: Umelecko-hist. pam. na Spiši, str. 112), čo teraz po dôkladnejšom preštudovaní tej veci odvolávam.

⁶⁹ Cirkuláre spišského biskupstva z r. 1776—78 „itaque tabulas et simulacra Ecclesiae fieri procurabitis, istaque portis Ecclesiae affigetis, quae transeuntibus continuo indicent Sanctissimum in ea sacramentum publice exhiberi“.

⁷⁰ Vencko: Dejiny Št. op. na Sp. str. 66.

júcej sily o tom, že by spišské obyvateľstvo bolo kedy husitské. Je možné, že upotrebenie kalichovej formy na štítoch dedinských domov, — keď už vtedy budovali domy s drevenými štítmi, — pochádza ešte z XV. stor., ale nie je možné, aby ono bolo bývalo znakom husitského smýšľania majiteľa domu. Husiti nezískali si nijakej sympatie, bratrci tým menej. Možno, že Jiskrovi vojaci, z ktorých sa mohli niektorí usadiť na Spiši, budovali domy tak, ako to videli v Čechách, ale znak kalicha už len šablonovite použili, bez toho, že by boli chceli verejne dokumentovať svoje smýšľanie alebo smýšľanie majiteľov domu. Demonštratívne upotrebenie kalicha na dome — ako znak husitského smýšľania — prepodkladalo by náboženský boj medzi katolíkmi a husitmi na Spiši, no a taký bol by rozhodne našiel ohlas na levočskej synode r. 1460.

Čo spomína Münnich⁷¹, že slovenský kostolík v Spišskej Novej Vsi bol ešte v XVII. stor. husitský a len vtedy ho prevzali katolíci, je ukrutný historický omyl, ktorý náležite podvrátil Pajduššák⁷². Neseľnosť a tendenčnosť Münnichovej práce najlepšie ukazujú jeho vlastné slová o tej dobe: „je faktom, že slovenské obyvateľstvo (v Spišskej Novej Vsi) za niekoľko rokov zanechalo rím. kat. cirkev a tak dalo príklad budúcim pokoleniam, ako nebezpečné je pre katolícku cirkev, keď sa Slovákom dovoľí politizovať“⁷³

* * *

Tak ako nenašli sme možnosti ujať sa husitizmu na Spiši vtedy, keď husiti chodievali na Spiš (roku 1431—33), niet ani v Jiskrovej ére spomienky o tom, že by jeho žoldnieri, hoci boli medzi nimi aj husiti, boli niekoho na Spiši obrátili na husitizmus.

Ešte najviac možností husitského vplyvu bolo možno predpokladať v časoch po Jiskrovom odstránení, to jest vtedy, keď sa rozšírili po Spiši bratrci. Jiskrovi žoldnieri, kým stáli pod jeho mocou, azda z taktických dôvodov neprejavovali svoje ozajstné presvedčenie. Teraz však nemali viac príčiny, aby ho skrývali. Hnutie bratříkov i bez toho malo akýsi náboženský náter, hoci od oduševnenosti a fanatizmu husitov stálo ďaleko⁷⁴. Vplyv bratříkov

⁷¹ Münnich: Igló város története, str. 196. Na základe Münnicha prevzal to laté aj dr. Lipták: Bilder aus der Zipser Vergangenheit, str. 106.

⁷² Pajduššák: Krátky prehľad dejín r. k. vikariátu mesta Iglöva. Spišská Nová Ves, 1906, str. 12.

⁷³ Münnich: Igló város története, str. 195.

⁷⁴ Tóth-Szabó: A cs. h. m. str. 336.

na náboženské pomery mohol byť tým intenzívnejší, čím viac ich bolo a čím bližšie boli ku Spišu. A ich hniezdom bol práve Spiš, ba aj z tunajšieho obyvateľstva zaiste sa pridali k nim tí, ktorých sociálna bieda hnala na okraj zúfalstva. Dlhé boje na Spiši, neúroda a následkom toho tvrdá bieda mohli viacerých zdemoralizovať i z tunajšieho obyvateľstva, ktoré v hnutí bratříkov hľadalo útočisko.

A preca ani z tej doby nemáme nijakých dôkazov, ktoré by svedčily, že sa husitizmus ujal na Spiši a že by sekta bratříkov bola infikovala obyvateľstvo Spiša.

Najskevejším dôkazom toho je levočská synoda, ktorú svolal prepošt Ján Stock roku 1460, teda práve v tom čase, keď ešte bratříci boli na Spiši⁷⁶. Zo 46 štatútov ustanovených na levočskej synode je zrejmé, že kňazi spišského prepoštvstva s prepoštom Stockom podrobne sa zapodievali s každou aktuálnou otázkou, týkajúcou sa náboženských pomerov Spiša. Synoda vo viacerých kánoch spomína sväté prijímanie (kánon VII, IX, X, XI), kde by bola mala vhodnú príležitosť poukázať na abúzus prijímania pod oboma spôsobmi, čo husitov najviac charakterizovalo. A nikde ani slova o tom nenajdeme. Hoci kánony spišskej diecézy sú zväčša totožné s ustanoveniami synod ostrihomských (viď druhý odstavec levočskej synody u Páterfiho), preca sú tam spomínané aj celkom miestne veci. (Kánon XI.: pokyny pre spišskopodhradských duchovných). Levočská synoda by bola určite spomenula husitské nebezpečenstvo na Spiši, keby také bolo a bola by naznačila aj spôsob a prostriedky, ako čeliť husitizmu. Keď teda synoda o nebezpečí mlčí, to znamená, že bratříci alebo nerobili nijakého nátlaku na náboženstvo, alebo nemali na obyvateľstvo Spiša takého vplyvu, aby synoda bola pokladala za potrebné s tým sa zapodievať.

XXVI. kánon levočskej synody síce hovorí o kňazoch apostatoch, ktorým duchovní nesmú dovoliť kázať a spovedať v katolíckych kostoloch. Nakoľko však každá synoda toho času doslovne cituje ten kánon, i v takých diecézach, kde husitizmus nemohol byť vôbec aktuálny, je pevné, že i do ustanovení spišskej synody dostal sa len šablonovite bez toho, že by sa tým chcelo označiť, ako by na Spiši boli husitskí apostati, ktorým nie je dovolené v kostoloch účinkovať.

---

⁷⁶ Viď spišská synoda v r. 1460. — Páterfi: *Sacra Concilia Ecclesiae in Regno Hungariae*. Bratislava, 1741, str. 192.

Ďalej máme z toho času list ostrihomského kardinála Doinýza Széchyho z 18. novembra 1462. Píše ho farárom v Levoči, v Kežmarku, v Podolínci, v Spišskom Podhradí a ostatným na Spiši⁷⁶. Podnet k listu dala tá okolnosť, že peniaze, sosbierané na katedrálnej kostol v Spišskej Kapitule, „svetská vrchnosť odcudzila“⁷⁷. Széchy vo svojom liste pospomína všetko, čo zlého o Spiši vie, ako sužujú kňazov, ako im habú majetky, ale ani slovom nespomína husitskú nákazu.

Nič nespomína o husitskej nákaze ani kronikár kartuziánskeho kláštora na Lapis refugii⁷⁸. Opisuje utrpenie rehoľníkov, spôsobené bratríkmi, ale aby aj spišský ľud bol infikovaný bludom, čo kartuziánskych rehoľníkov rozhodne by bolo bolelo, o tom niet ani slova.

Kráľ Matej v liste ku spišským a šarišským mestám⁷⁹, v ktorom odporúča Štefana Zápoľského a žiada, aby ho mestá napomáhaly proti bratríkom, bol by mal vhodnú príležitosť poukázať na zhubné pôsobenie bratříkov na náboženstvo, keby náboženstvo na Spiši bolo ohrozené bratríkmi. Matej vypočítava všetky chyby bratříkov, ako plienia, podpaľujú, ale že by aj náboženstvo bolo nimi ohrozené, o tom nehovorí.

Roku 1467 bolo ohnovené v Spišskej Novej Vsi bratstvo sv. Barbory⁸⁰. I to ukazuje na normálnosť náboženských pomerov toho času. Predpisy bratstva síce nápadne forsrujú povinnú úctu k sviatosti Oltárnej, z čoho by sa dalo uzudzovať, že by to bola protiváha na pôsobenie bratříkov, ktorí práve v úcte k Oltárnej sviatosti sa previnili. Ale nie je tomu tak. Spomínané bratstvo úctu k Oltárnej sviatosti a korporatívne vystúpenie pri sprievodoch pred Sviatosťou nepredpisuje ako niečo nového, ale ako starý zvyk, od ktorého sa Novovešťania časom odklonili⁸¹.

Máme viac dokumentov, kde Stock musel použiť silnejších

---

⁷⁶ Wagner: An. Scep. III. 67.

⁷⁷ Wagner. An. Scep. I. 348.

⁷⁸ Wagner. An. Scep. II. 76.

⁷⁹ Wagner: An. Scep. IV. 19.

⁸⁰ Pajdušák: Krátky prehľad dejín r. k. vikariátu, str. 12.

⁸¹ „Diese Alle Obbeschriebenen Satzungen haben wird durch Gottes gnade von unserem lieben Alt Vättern bleib hero starcks und Vest erhalten. . . und bitten nun Gott wolle solche schöne Ordnung weiter auf unser Nachkhomen bringen lassen. . .“ Výňatok zo štatútu sv. Barbory v Spišskej Novej Vsi. Szep. tört. társ. évk. 1908, str. 28.

trestov proti spišskému kleru. Tak exkomunikuje ružbašského farára, lebo pochoval exkomunikovaného človeka⁸³ a kanonika Sindranusa degradoval, lebo nedodržal rezidenciu⁸³. Zaiste Stock by teda bol zakročil aj v tom prípade, keby sa bol voľakto pridol k sekte bratříkov.

Ináč spišské kňazstvo stálo vtedy na výške svojho povolania a preto nikto z neho neodpadol a nepridružil sa k bratříkom, ako sa to stávalo v Čechách, hoci až prílišná prísnosť, lakomosť a hrabivosť prepošta Stocka mnohých mrzela⁸⁴ a keby neboli bývali dosť silní, boli by mali nadostač príležitostí k odpadnutiu, keby odpadlivosť na Spiši vôbec bolo možné.

Na Spiši v tom čase bol veľký počet rehoľníkov. Boli to cisterciiti v Štavníku, kartuziáni v Červenom Kláštore a na Lapis Refugii, krížovníci v Lendaku a v Huncovciach, v Spišskom Podhradí augustiniáni, benediktíni v Štole, dominikáni v Gelnici. Aj títo rozhodne mali nie malý vplyv na spišský ľud, tak že prekazili zakorenenie bludnej náuky do srdca ľudu, ak by bratříci aj chceli pôsobiť na ľud.

Medzi rehoľníkmi bola v tom čase všeobecne dobrá disciplína. O draveckom opátovi sice spomína kapitulský archív, že bol spustlého života a že pre peniaze sem prilákal Jána, meiszenského kňaza (Sasko), sľubujúc mu, že mu dá dobrú faru⁸⁵. Faru mu nedal a spomínaný kňaz musel bledieť. No taký prípad mohol byť ojedinelý.

Kartuziáni na Lapis Refugii boli obľúbení tak u ľudu ako aj u spišského kňazstva. Videť to z prípadu, keď r. 1454 sa museli presťahovať do Levoče. Vtedy kúpil pre nich Kristian, vrbovský farár — aby mali v Levoči z čoho žiť — nejaké role a v Szikszove tri vinice⁸⁶.

Gelnická rehoľa dominikánov v r. 1457 má najlepšiu disciplínu a patrí už k reformovaným domom, ako to videť z listu generálneho vikára, Jakuba Reicha k lektorovi Košického konventu⁸⁷. V tomto liste prosí Reich košického lektora, aby dbal na kláštor v Gelnici, aby neodbočil od zvyklého života rehoľného, kým on bude preč (kým nebude na Spiši).

⁸³ Wagner : An. Scep. III. 61.

⁸⁴ Pirhalla : A szépeal prép. vázl. tört. str. 96.

⁸⁵ Wagner : An. Scep. III. 65.

⁸⁶ Spiš. kapitulský archív. Scrinium II. fasc. IV. č. 59.

⁸⁷ Wagner : An. Scep. I. 76.

⁸⁸ Wagner : An. Scep. I. 427.

Štedrosť ku kartuziánom v Červenom Kláštore tak so strany spišského ľudu ako aj panovníkov javí sa hlavne r. 1452 a v ďalších⁸⁸. Kým v Čechách v dobe husitizmu najviac trpeli a boli nenávidení rehoľníci, tu so strany spišského obyvateľstva práve v tom čase máme krásne príklady oddanosti a prítlútnosti k rehoľníkom.

Medzi takými okolnosťami je vylúčené, aby bratrství boli mali možnosť budovať husitské kostoly, ako to hovorí Bruckner⁸⁹. Bolo by zaujímavé vedieť, o ktorom kostole myslí Bruckner, že by bol husitmi postavený. Zaiste myslel na krížsky kostol pre ten údajný „husitský“ kalich. No, to je už prekonané stanovisko⁹⁰. Tak iste neobstoí jeho dedukcia o tom, že by husitizmus v spišských mestách bol pripravil pôdu neskoršej Luterovej reformácii⁹¹. Nemci priamo zúrivo nenávideli bratrství, ako to vidieť z prípadu na hore Teplá pri Markušovciach, kde ich Levočania hromadne vešali⁹². Podobne ich nenávideli aj Slováci pre mnohé škody na svojich majetkoch⁹³.

Vplyv bratrství na tunajšie náboženské pomery popiera aj sám dr. Kvačala. Hovorí, že ani sami bratrství medzi sebou nemohli mať intenzívnejšieho náboženského života, lebo „k tomu im chýbaly všetky prostriedky spoločného náboženského života a v tom isté prekážky robily, vo väčšej alebo menšej miere, okolie a vrchnosti. Akže áno, bol to život bez zvláštného dejinného významu, takého, ako boli i valdenskí alebo novšie na pr. u nás spoločnosť nazarénov. A to bol život bez výhľadov do ďalekej budúcnosti“⁹⁴.

Ináč Matej pokračoval proti bratrstvom s najväčšou prísnosťou

---

⁸⁸ Wagner; An. Scep. III. 187.

⁸⁹ Bruckner: Reform. és ellenreform. a Szep. str. 18.

⁹⁰ Emil Edgar píše o tých domnelých husitských kostoloch: „Prohlédj jsem gemersko-zvolenskou skupinu tak zvaných husitských kostolů a přesvědčil jsem se, že ani jeden z těchto domněle husitských kostolů nejsou husitského původu; pocházejí vesměs z doby rannější i pozdější. . .“ podľa „Kostnické Jiskry“ Kvačala: Dej. ref. na Slov. str. 34. O spišských kostoloch platia tie slová ešte viac.

⁹¹ Bruckner: Reform. és ellenreform. a Szep. str. 19.

⁹² Wagner: An. Scep. II. 12.

⁹³ Palacký: D. n. ě. IV. str. 456. „Přítomnost bratří byla nešťastím pro každé okolí.“

⁹⁴ Dr. Ján Kvačala: Dejiny reformácie na Slovensku. Transclus, Lipt. Sv. Mikuláš, 1935. str. 34.

a keby sa z ich učenia na Spiši bolo niečo ujalo, za Matejovho panovania by sa bolo stratilo⁹⁵.

* * *

Ako nemal husitizmus vplyvu na náboženské presvedčenie Spiša, nemal ho ani na národnostné, aspoň nie v takej miere, v akej myslia zväčša spišskí historici⁹⁶.

K náležitému porozumeniu toho, či husiti, jiskrovci a bratrci mohli mať a či mali aký-taký národnostný vplyv na spišskú Slovač, musíme si všímať právneho a hospodárskeho položenia Slovákov aj „hospitesov“ Nemcov na Spiši.

Právne a hospodárske položenie Nemcov na Spiši bolo veľmi prajné. Ich verejnoprávne záležitosti boli usporiadané Štefanom V. r. 1271⁹⁷. Výsad, udelených v spomenutom dokumente, sa kľčovite pridŕžovali a časom získavali nové a nové výsady. Na základe týchto výsad nemovitosti Nemcov — mimo provincii patriacich komunálnych tiarch — iné bremená neznášaly. Poplatok (terrarium), patriaci kráľovi od pozemkov, platili zo spoločnej pokladnice, do ktorej každý prispieval podľa svojho majetku⁹⁸.

Súdiť ich nesmel iný, len nimi zvolený mestský sudca a vo väčších priestupkoch spišský gróf⁹⁹. Duchovných si volia sami. Na celom svojom území mali vodné právo, právo baníctva, rozsiahle priemyselné privilégiá, svoje produkty mohli voľne vyvážať do cudziny a za výrobky, prinesené do ich miest, mohli vyberať clo¹⁰⁰. Spišskí Nemci boli voľní, nemali povinností poddaných, pred svojím sudcom každý bol rovný, v ich majetku nik ich nemohol znepokojovať, v kultúrnych a politických veciach mali ďalekosiahlu autonómiu¹⁰¹. Sú to vymoženosti, po ktorých Slováci a ostatné národy Uhorska po celé stáročia túžili a vlastne len roku 1848 dosiahli, čo spišskí Nemci mali už v XIII. storočí.

⁹⁵ Varsík: Husiti a reform. na Slov. str. 39.

⁹⁶ Bruckner: A reform. és ellenreform. a Szep. str. 15. — Vencko: Dej. Striav. opát. na Spiši, str. 66. — Dr. Lipták: Bilder aus der Zip. Verg. str. 105.

⁹⁷ Wagner: An. Scep. I. 189.

⁹⁸ Hradský: Szepesvárm. a mohácsi vész elött, str. 56. Ročíte platili 300 budínskych mariek, ale aj z toho sa im niečo odpustilo. Tak Žigmund r. 1424 snížil im poplatok. Karol Robert vzhľadom na blahobyť Nemcov zvýšil poplatok na 1400 budínskych mariek, ale pomerne ani to nebolo veľa.

⁹⁹ Demkó: Lőcse története, str. 127.

¹⁰⁰ Hradský: Szepesvármegye a mohácsi vész elött, str. 70.

¹⁰¹ Tamtielez, str. 57.

Svoje výsady bedlivo strážili a pri každej zmene panovníkovej osoby dali si vždy potvrdiť svoje privilégiá¹⁰⁹. A nielen celok spišských Nemcov, ale aj jednotlivé mestá osobitne si dávaly potvrdiť svoje výsady¹⁰⁸. Keď sa XIII spišských miest dostalo do zálohy Poľsku (roku 1412), tým viac chránily svoje práva, lebo ostatných XI spišských mestečiek, ktoré ostalo v Uhorsku, stratilo svoje výsady, ich obyvatelia pomaly upadli do poddanstva a sa poslovenčili¹⁰⁴.

Medzi seba spišskí Nemci neprijali cudzieho, lebo by sa bol stal účastníkom ich výsad. Učinili to len vtedy, keď sa dotýčny stal Nemcom¹⁰⁵. Táto okolnosť je veľmi závažná pri národnostnom posudzovaní minulosti Spiša a vysvetlí nám, prečo nemali Česi v XV. stor. takého vplyvu na Slovákov, aký by sa za iných okolností mohol očakávať.

Spišskí Nemci prísne dbali, aby pri dedení majetku nedostal sa tento do nenemeckých rúk¹⁰⁶.

Hoci národnostný problém v XV. storočí v ostatných častiach krajiny nebol veľmi aktuálny, lebo ľudia vtedy nie národnostne, ale stavovsky sa líšili, na Spiši aj v tom ohľade mali sa veci ináč. Pre spišské stavovské privilégiá, ktoré sa viazali k Nemcom (hospites), nutne sa vynoril národnostný problém skôr ako inde.

Pre Slováka na Spiši ostalo stálym pokušením výhodné postavenie Nemca — hospites-a. Kým ostal Slovákom, bol v nevýhodnom položení. Keď opustil svoju národnosť, stal sa účastníkom výhod Nemcov. Preto Slováci, aspoň ti najsnaživejší usilovali sa alebo priženiť medzi Nemcov alebo sa snažili nejak inak sa zapojiť do ich spoločnosti. Nemecký občan so slovenským menom — a takých mnoho najdeme v stredovekých a v neskorších listinách¹⁰⁷ — je produktom odnárodnovacej matamorfózy tých čias. To šlo tým ľahšie, nakoľko národnosť nebola ešte tak citlivou stránkou stredovekého človeka ako neskoršie, kým s národnosťou nebola spojená nejaká stavovská prednosť, ako to bolo v prípade spišských Nemcov.

¹⁰⁸ Wagner: An. Scepi. I. 196. — 226.

¹⁰⁹ Smolník: Wagner: An. Scepi. I. 204. — Spišská Nová Ves: Wagner, I. 219. — Podolínec: Wagner, I. 224.

¹⁰⁴ Hradecký: Szepesvármegye a mohácsi vész előtti, str. 58.

¹⁰⁵ Dr. Lipták: Bilder aus der Zip. Verg. str. 105.

¹⁰⁶ Demkó: Lőcsé története, str. 125.

¹⁰⁷ Meno Kemarský (Szep, tört. társ. évk. 1908, str. 70); Windisch: t. I. str. 148. Spassyn: t. I. str. 130; Haško: t. I. str. 128; Lojko: t. I. str. 84.

Česi aj keby boli mali vo svojom programe národnostné prebudenie a uvedenie tunajšej Slovače — aké národnostné prebudenie sa dialo vtedy v Čechách — pre spomínané okolnosti neboli by toho veľa dosiahli. Tým menej mohli toho dosiahnuť, keď aj oni sa usilovali vžiť a zapojiť sa do tunajšieho poriadku (jiskrovci), hoci svoju národnosť nezapreli. Sami Česi násilne nepropagovali češtinu. Na ostatnom Slovensku zachovalo sa mnoho listín z toho času v češtine, ale medzi spišskými dokumentami tej doby alebo v korešpodencii českých kapitánov so Spišom skoro nemáme českej alebo slovenskej listiny¹⁰⁸. Jiskrovo vojsko mohlo mať väčší národnostný vplyv len na tých Slovákov, ktorí vstúpili do žoldnierskeho vojska. A tých nemohlo byť veľa. Národnostné prebudenie nevnucoval ani sám Jiskra. To uznáva aj sám Botto, ktorý hovorí: „Bol Jiskra muž politicky bezfarebný, momentu národného a náboženského všímajúc si len natoľko, nakoľko tento v záujme vojenských a diplomatických úspechov vykorisťovaný byť mohol“¹⁰⁹.

Ináč Slováci okrem tých, ktorí sa pridali k žoldnierskemu vojsku, žili s Čiechmi viac-menej v odcudzenosti a už aj preto národnostný vplyv na nich nemohol pôsobiť¹¹⁰.

Keď vôbec vtedy bolo možné na Slovákov Spiša národnostne pôsobiť, tak skôr to mohli byť Poliaci, ktorí tu boli dlhšie a v XIII spišských mestách zaujali trvalé služby.

Bratrství pôsobili národnostne tým menej, keďže ich spoločnosť bola národnostne miešaninou všetkých národností.

Nechcem tým tvrdiť, že by dlhé pôsobenie Čechov na Spiši nebolo zanechalo ani najmenej stopy a účinku na národnosť spišskej Slovače, len to chcem povedať, že ani zďaleka nemala takého významu, aký mu pripisuje Bruckner, Münnich, Hradský, Vencko a ostatní historici.

* * *

Ostáva zistiť, čo znamenali Česi na Spiši z národohospodárskeho stanoviska. Načím objektívne odhadnúť škody, zavinené husitskými vpádmi vo štvrtom decéniu XV. storočia, pôsobenie Jiskrovcov a bratříkov.

¹⁰⁸ Talafus, Brcal, Jiskra, Axamit píšú najviac latinsky a nemecky. Viď bardejovský archív.

¹⁰⁹ Slovenské Pohľady, roč. XXI. str. 338.

¹¹⁰ Tamtiež.

Pri husitských vpádoch musíme brať v úvahu okolnosti a ich pohnútky. Prvotný cieľ husitských vpádov bolo pomstiť sa na Žigmundovi a poškodzovať ho v jeho vlastnej zemi, v Uhorsku. Tým chceli husiti vynútiť na Žigmundovi, aby sa dal s nimi do vyjednávania, ktorému Žigmund zväčša vyhýbal¹. Druhým a nie menej dôležitým cieľom husitských zájazdov bolo zásobiť sa potravinami, ktorých v Čechách vtedy nemali².

Husiti v rokoch 1431 a 1433 chceli len plieniť a sobrať to, čo sa odniesť dalo. Na šťastie vpády na Spiš roku 1431 a 1433 boli veľmi krátke, preto aj škody sú pomerne menšie ako inde na Slovensku. Roku 1331 padol v obeť husitom Červený Kláštor a zaiste aj okolo ležiace osady. Podľa Dlugossa sobrali husiti z Červeného Kláštora kostolné rúcha, nádoby, ornamenty, knihy³. Sám kláštor — hádam — nepodpálili, aspoň Dlugoss to nespomína. Nakoľko priora Michala vzali so sebou⁴, z toho možno usudzovať, že s nájdenou korisťou neboli spokojní. Pri tej príležitosti poškodili aj Starú Ves, o čom hovorí Spervogelova kronika (*verderbten die Hussiten das Land Ungarn veneruntque in antiquam Villam*)⁵. Okrem materiálnej škody zavinili aj škody na ľudských životoch. (*aliquos Dei Ministros occidunt — aliquos vulnerant et verberant*)⁶.

Ešte značnejšie škody utrpel Spiš husitským vpádom roku 1433. Škody sú tieto: Boli v Červenom Kláštore a skoro tak ho vyplienili ako roku 1431⁷. Malú osadu Havku vypálili⁸, z čoho môžeme usudzovať, že podobne pochodily aj iné osady, ktoré im padly do cesty, keď išli do Kežmarku. Nakoľko však priesmyky, vedúce z Poľska na Spiš, boli drevom zatarasené a museli si ich preto očistiť a uvoľniť priechod⁹, obyvateľstvo horného Spiša asi malo dosť času na to, aby ukrylo cennejšie veci pred husitmi a zahnať svoj dobytok do hôr. Nakoľko však husiti zavítali aj do odľahlejších dedín ako do Havky, z toho vidieť, že hľadali korisť a zaiste, čo sa len odniesť dalo, vzali so sebou. Ináč už len stra-

¹ Tóth-Szabó: A. c. h. m. str. 85.

² Palacký: D. n. č. III. 463.

³ Dlugoss: H. P. I. 576. C.

⁴ Wagner: An. Scep. III. 187.

⁵ *Diarium Conradi Spervogel*, str. 10. — Viď výklad na str. 12.

⁶ Dlugoss: H. P. I. 576. B.

⁷ Wagner: An. Scep. III. 187.

⁸ Viď str. 20 pozn.

⁹ Dlugoss: H. P. I. 625. D.

vovanie tak veľkého vojska žiadalo veľa obetí, čo všetko museli dostať z toho kraja.

Kežmarok husiti podpálili a sobrali dôležité listiny o výsadách mesta¹⁰. Nakoľko spomínané pramene nehovoria, že listiny len zničili, ale výslovne prízvukujú, že ich so sebou vzali (*litteras . . abstulissent, deportassent et ab ipsis alienassent*), z toho vidieť, že Kežmarčanom chceli ich vrátiť, keď dajú dobré výkupné. Dlugoss, pravda, hovorí, že Kežmarčania boli náhlým príchodom husitov prekvapení¹¹, ale to sotva obstojí. Vedeli, čo sa chystá a zaiste aj okolité osady, ktoré nemaly mestských hradieb, posnášali tam svoje cennosti, dúfajúc, že kežmarské hradné múry odolajú husitskému náporu. To mohlo prekvapiť Kežmarčanov, že husiti pomerne ľahko sa dostali do mesta a všetky tam nájdené cennosti odniesli (*ubi magnas opes, pluribus annis congestas reperientes*).

Požiarom mohol byť poškodený aj kostol sv. Kríža, lebo čoskoro sú Kežmarčania nútení na jeho mieste stavať terajší kostol, ponechajúc zo starého len vežu¹². Pravda, treba poznamenať, že kostol mohol byť poškodený nielen husitským vpádom, ale aj požiarom v roku 1436, kedy celé mesto vyhorelo¹³. Hoci nie direktne, preca len husiti boli na vine, že sa musel demolovať kostol a farské budovy na Podmichalsku, za mestskými múrmi¹⁴. Husiti totiž získali v ňom dobrý operačný bod na mesto. Ján Perényi dal ho zrúcať zo strategických dôvodov, aby pri prípadnom návrate nemohli ho znova použiť. Okrem tých škôd museli Kežmarčania zaplatiť v hotovosti 3047 zlatých ako výmenu za zajatý magistrát mesta¹⁵. Mesto samo ani nemalo toľko peňazí a muselo si ich požičať¹⁶.

Hoci hnev Husitov koncentroval sa na Kežmarok, ako na Žigmundovo mesto, jednako trpely aj okolité mestá a osady. Na mestá, ktoré vtedy boli dané už do zálohy Poľsku, boli by husiti mali mať ohľad, keďže s Poliakmi vtedy boli v dobrom pomere¹⁷, jednako poškodili aj tieto. Dlugoss hovorí, že susedné mestá

¹⁰ Wagner: *An. Scep.* I. 55. — II. 105.

¹¹ Dlugoss: *H. P. I.* 625. D.

¹² Dr. Špirko: *U. h. p. na Spiši*, str. 62.

¹³ Wagner: *An. Scep.* II. 105.

¹⁴ Schmauk: *Suppl. analect.* str. 243.

¹⁵ Wagner: *An. Scep.* I. 52.

¹⁶ Viď str. 23 pozn.

¹⁷ Viď str. 20

a dediny okolo Kežmarku vyplienili (spoliatis vicinis oppidis et villis)¹⁸. Máme vierohodné záznamy, že vyplienili Ruskinovce¹⁹ a poškodili kostol.

O poškodení Matejoviec a Tvarožnej hovorí list Žigmunda Poľského z roku 1572²⁰. Že by však tieto mestá natoľko boli zruinované, že „dlhší čas“ nemohly byť obývané, nepokladám za vierohodné²¹.

Kláštory pre husitov všade boli sľubným objektom. Nemohli teda vynechať šľavnícky kláštor cistercitov. Nemáme síce dokumentu z toho času, ktorý by priamo o poškodení a vyplienení šľavníckeho kláštora svedčil, jednako je isté, že husiti ho neobišli. Wagner hovorí, pravda, bez udania prameňov, že husiti zaujali kláštor, vyplienili ho a sobrali množstvo peňazí²². Mohlo to tak byť, lebo husiti všade so sebou vzali priora, keď sa nesplnili ich očakávania veľkej koristi. No, a šľavníckeho opáta nevzali so sebou. O poškodených majetkoch, patriacich k opátstvu cistercitov, hovorí list opáta Ladislava²³. Podľa toho Teplicu podpálili. Podobne mohli obstať aj ostatné obce, patriace k opátstvu. Kláštor Lapis Refugii vypálili a čo sa dalo odniesť, vzali so sebou²⁴. Jeho poškodenie bolo tak veľké, že mníši na dlhší čas museli zanechať kláštor.

O poškodení Smižian hovorí list pápeža Eugena IV., ktorým udeľuje odpustky na znovuvybudovanie husitmi poškodeného kostola²⁵. Zaiste nie lepšie obstály dediny, ležiace medzi Teplicou a Smižanami, o poškodení ktorých nemáme síce dokumentu, ale nemôžeme ani predpokladať, že by boli husiti prešli cez ne bez toho, aby neboli v nich urobili to, čo v Teplici a Smižanoch.

Zo Smižian vrhli sa husiti na Spišskú Novú Ves²⁶ a tam urobili také škody ako v Kežmarku. Mesto podpálili a listiny, za-
bezpečujúce mestu výsady, sobrali.

Nie je vylúčené, že spomínané listiny nám neposkytujú verný

---

¹⁸ Dlugoss: H. P. I. 625. D.

¹⁹ Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 369.

²⁰ Schmauk: Suppl. analect. str. 439.

²¹ Viď str. 26.

²² Wagner: An. Scep. III. 161.

²³ Wagner: An. Scep. I. 426.

²⁴ Wagner: An. Scep. II. 76.

²⁵ Pajdušák: Smižany, Iľaovce, str. 33. — Tóth-Szabó: Okm. str. 368.

²⁶ Žigmundov list k Novoveštanom z r. 1435. Szep. tört. társ. évk. 1908, str. 21.

obraz o škodách, ktoré husiti zavinili. Obyvateľstvo totiž, keď sa obrátilo k pápežovi, aby obsiahlo dovolenie na odpustky, alebo o potvrdenie privilégií k Žigmundovi, zaiste zväčšovalo škody skutočne utrpené. Aj veľká podobnosť a šablonovitosť tých listín nám to dáva tušiť. Lenže aj husiti boli zúriví a lakomí po peniazoch, preto niet dôvodu predpokladať, že by boli so Spišom šetrne zachádzali.

Keď však porovnávame Spiš s inými krajinami Slovenska, jednako musíme zistiť, že tie škody preca boli menšie ako inde. K tomuto záveru prideme, keď skúmame spišské kostoly, ktoré skrývaly najväčšie cennosti²⁷. Fakt, že sa tieto zachovali, ukazuje na to, že husiti nevníkli do kostolov. Ináč nie je isté, či hnev husitov bol priamo namierený proti kostolom a či len mimochodom zhořely, keďže husiti podpaľovali dediny.

Ďalej Spiš v dobe príchodu jiskrovcov prežíva čas blahobytu, čo by sotva bol dosiahol za krátkych sedem rokov, keby ho husitské vpády boli úplne zničily.

Jiskrovo pôsobenie bolo už celkom inej povahy. Jiskra sa stal z vôle panovníkov majiteľom niektorých spišských miest a on nakladal s nimi ako so svojím majetkom. Pri zaujatí spišských miest a hradov usiloval sa ich dostať do svojej moci tak, aby čo najmenej boli poškodené. Kežmarku, Spišského hradu zmocnil sa Istou (furtive)²⁸. To isté vidno pri okupácii Rychnavy, kde dotiaľ pretahuje vojenské obliehanie, kým posádka nie je hladom donutená sa podať. Dostal ju tiež bez väčšieho poškodenia.

Jiskra dbal na záujmy svojich miest. Uznával ich priviligiá²⁹, kde bolo možné a potrebné, odpustil im povinnú daň³⁰. I jeho kapitáni na Spiši, ako Brcal, Talafus a Axamit aspoň dovtedy, kým stáli pod jeho právomocou, rešpektovali právny poriadok

---

²⁷ Z predhusitskej doby máme na Spiši cennejšie predmety: Pacifikál v Spiši. Novej Vsi (14. stor., pozlatené striebro), pacifikál v Spišskej Belej (14. stor.), kalich vo Veľkom Slavkove a Žehre (14. stor., zlatené striebro), krstiteľnica v Ruskinovciach a Švedlári (14. stor.), drevené umučenie a krstiteľnica v Matejovciach (14. stor.), Madona v Strážkoch (14. stor.), nástenné kostolné maľby vo Švábovcach, Vítkovciach, v Poprade, v Dravciach atď. Viď Dr. Špirko: U. h. p. na Spiši. Spomínam len niekoľko z tých, ktoré husitský vpád iste prežili.

²⁸ Wagner: An. Scep. II. 99.

²⁹ Wagner: An. Scep. I. 60.

³⁰ Bard. archív č. 426.

Spiša a usilovali sa vžiť do tunajších životných spôsobov⁸¹. Ako Jiskra usiluje sa o to, aby jeho žoldnieri neškodili krajine (ut per eosdem inclito regno Hungariae dampna non inferantur)⁸², tak aj jeho kapitáni strážia im sverené majetky podľa právnych predpisov tunajších (in jure et jurisdictione hujus incliti regni)⁸³.

Obyvateľstvo Spiša vo svojich majetkových záležitostiach malo dôveru k tunajším Jiskrovým exponentom. Proti utlačovateľom obracalo sa o pomoc ku Jiskrovým kapitánom⁸⁴. Kapitáni zas úprimne a s oddanosťou bránili záujmy miest⁸⁵.

Žoldnieri, pravda, mnoho ráz dopustili sa výčtov, hlavne keď nedostali načas svoj žold. Ináč však bola medzi nimi disciplína a poškodzovanie majetkov občianstva sa trestalo priamo s drakonickou prísnosťou. Väčšia krádež, znásilnenie ženy trestaly sa smrťou⁸⁶.

Tak iste nemožno bez všetkého prijať Mišíkovu mienku, že obchod prestal pre lúpežníkov⁸⁷. V tom čase bol na Spiši veľmi čulý obchod, hoci pravda, znepokojovaný lúpežníkmi, čo však nemožno jednoducho jiskrovcom pripísať za vínu. Medzi lúpežníkmi boli Rumuni⁸⁸, Poliaci a aj Maďari⁸⁹. Lúpežníci tak ako dnes, i vtedy boli medzinárodnou spoločnosťou.

Kežmarok práve v Jiskrovej ére mal veľmi živé obchodné styky s cudzinou. Do Kežmarku chodievalo mnoho kupcov, od ktorých Kežmarok vyberal rozličné poplatky, čo prinášalo pekný dôchodok⁹⁰. Sám Jiskra robil všetko možné, aby obchodovanie miest bolo čím bezpečnejšie a hladšie⁹¹. Keď v tých časoch trpel obchod, tak je to pre časté vojny, ale z toho nemožno obviňovať jiskrovcov.

⁸¹ Neobstojí, čo píše Mišík (H. na Slov. str. 129), že Česi mali právo silnejšieho „ius fortioris“ a robili, čo chceli. Oni rešpektovali tunajšie právo a podrobili sa tunajšiemu súdnictvu, Bard. arch. č. 694, 502, 472.

⁸² Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 384.

⁸³ Tóth-Szabó: Okmánytár, str. 390. — Bard. arch. č. 347.

⁸⁴ Bard. archív č. 490.

⁸⁵ Bard. archív č. 630.

⁸⁶ „Item keyner sol bey vorlierung des haupts weiber lungkfrauen, medt, mit gewalt, oder mit unzimlichen worten oder wercken beleidigen.“ Zo žoldnierskych štatútov mesta Bardejova. Uverejnené: Knihtlač. Blayer M., Bardejov.

⁸⁷ Mišík; H. na Slov. str. 129.

⁸⁸ Bard. arch. č. 549.

⁸⁹ Wagner: An. Scep. III. 241.

⁹⁰ Tört. társ. roč. 1886, str. 138.

⁹¹ Bard. archív č. 913.

To isté treba poznamenať i o spišskom baníctve v tom čase. Fungovalo natoľko, nakoľko v takých rušných časoch to bolo možné. Prípadné škody v tej dobe, zaznačené v spišskom baníctve, skrsly z konkurečnej príčiny. Samy mestá si robily škody, aby jedno nad druhé vyniklo. Tak to vidno na prípade baníkov z Vondrišľa, ktorí z konkurenčných dôvodov poškodili huty Novovešťanov⁴².

Nakoľko sa zúčastnili Jiskrovi žoldneri v pokojných časoch občianskeho života, či obrábali zem, či napomáhali obchod a priemysel, o tom nemáme správ. Keďže však Talafus, Brcal, Axamit dlhé roky vlastnili objekty, ku ktorým boli pripojené veľké množstvá pôdy, museli tieto obrábať tak, ako to činili ich predchodcovia. Pravda, ostalo na nich staré služobníctvo a ono vykonávalo práce. Preto Česi sotva zmenili alebo vplývali na tunajšie agrikultúrne spôsoby⁴³.

Nemáme nijakých stôp o tom, že by boli jiskrovci postavili nejaké väčšie objekty⁴⁴. Vôbec tá doba aj čo sa domorodého obyvateľstva týka, je chudobná na väčšie stavitelské pamiatky. No máme preca niečo, a to kostol sv. Kríža v Kežmarku, začatý roku 1444⁴⁵ a kostol vo Spišských Vlachoch⁴⁶. Z toho času však ostalo hodne kostolných rezbárskych pamiatok, čo ukazuje na to, že ľudia sa vedeli aj vtedy oduševňovať za umelecké veci a museli byť i hmotne dosť dobre postavení⁴⁷.

Doba bratrkov značí veľký pokles majetkovej bezpečnosti, a to na dosť dlhý čas. Veľmi rozmnožené zbojnícke tlupy, o ktorých toľko záznamov máme v spišských a šarišských archívoch, narobili veľa škôd na Spiši. Pravda, stávalo sa to len v menších predmetoch, v dobytku, na tovare kupcov a p. Obyvateľstvo sa vedelo dosť dobre brániť proti zbojníckym tlupám. Že napriek tým

⁴² Münnich: Igló város tört. str. 206.

⁴³ Tóth-Szabó: A cs. h. m. str. 337.

⁴⁴ Genersich: Merk, der Freystadt Kes. I. str. 166, hovorí, že jiskrovci budovali domy, kaštiele a „hlavne moc kostolov“. Je to omyl a čo sa týka kostolov, je to už podvrátené. Viď str. 136 pozn. 90.

⁴⁵ Dr. Špirko: U. p. na Spiši, str. 61.

⁴⁶ Dr. Špirko: U. p. na Spiši, str. 49.

⁴⁷ Z Jiskrových časov máme na Spiši pozostatok krídlového oltára „Anjela“ v Spišskej Kapitule, kríd. oltár v Danišovciach (nateraz u Csákyho v Harhove) oltáre vo Farkašovciach, Bušovciach, vo V. Slavkove, Gánovciach, v Mülbachu atď. Viď Dr. Špirko; U. p. na Sp.

škodám majetkove krajne neupadle, ba naopak, že sa dosť dobre malo, vidieť z ohromného počtu umeleckých pamiatok, ktoré ostaly buď z tých rokov, buď z rokov bezprostredne nasledujúcich. Spiš má pozostatky asi so 600 krídlových oltárov⁴⁸, veľa krstiteľníc, nástenných malieb, zlatníckych predmetov, pochádzajúcich z druhej polovice XV. storočia a je bohatší v tom ohľade ako skoro celé Slovensko. Aj doba bratříkov minula pre Spiš pomerne šťastlivo.

---

⁴⁸ Dr. Vajdovský — Divald: Szepesvármegye művészeti emlékei. II. 32.

INDEX.

INDEX.

A

Abaujská Siňa 53,
Aeneaš Sylvius 83, 128,
Albert kráľ 32, 34, smrť 34, —
a Stock 41,
Alžbeta 35, — a spišská kapitula
41, — smrť 47,
Aranyosi Gerhard 122,
Axamit 48, 69, 82, — v Hrabu-
šiciach 85, koľko mal vojska 87,
— a Jiskra 94, — uzavre mier
s Talafusom 95, 99, — proti
Matejovi 104, padne na bojišti
105, — náb. orientácia 128, 143.

B

Bakoš Pavel 101, 107,
Banská Bystrica 60,
Barbora kráľovna 14, 16,
Barbora Svätá 134,
Bardejovčania 7,
Bartoš 90, 93, 107, 111, 113,
Bask Peter 47, 48, 83,
Bastian 115,
Bazilej 15, 18, 30,
Bebek Ladislav 50, Imrich 53,
Beckov 11,
Bedfich zo Strážnice 10, v Kra-
kove 12, 17, 18, 19,
Beharovce 59,
Bijacovce 38,
Bitka pri Šintave 11,
Byecz 34,
Blatný Potok 105,
Bohuslav zo Švamberku 10,
Bonfinius 10, 80, 113, 128,
Botto Julius 51, 139,
Branisko 30,

Brankovič 68,
Bratříci 60, ich slozenie 80, 82,
— a husitizmus 81, — ich po-
čet 81, — a vojenské spôsoby
82, — a Jiskru 93, — sa zmá-
hajú 99, — v službách Ladi-
slava 99, poprava pri Marku-
šovciach 112, 137,
Brcal Mikuláš 43, 52, — hl. župan
Spiša 58, 60, 61, 64, 68, —
odpadne od Jiskru 71, 86, 90,
93, 105, 107, — smieri sa s Ji-
skom 111, odstúpi z Kežmarku
113, 114, 127, 143 — Martin 107,
Breznica 105.
Brezovica 7,
Bruckner 14, 30, 139,
Budín: snem 16, 35, 50.

C

Carlhrad 87,
Cilly Ulrich 71, 73, 75, 78, 92 99,
Czajka Mikuláš 44, 76, 90,
Czapek 42,
Czeczek 40,
Czipser Gabriel 65, Czipser Mi-
kuláš 124,
Czorštyn 8, 37, 80,
Czudar Jakub 50, Czudar Šimon
106,
Czulad Václav 107.

Č

Čachtice 11,
Čapek Ján 14, 19,
Červený Kláštor I. vpád husitov
12, II. vpád 20, 49, 88, 121,
135, 136, 140.

D

Dávid posol 26,
Derlaus 32,
Dišputa krakovská 11,
Dlugoss 12, 17, 22, 37, 48, 66, 140,
Dohoda s Jiskrom 56, — v Kremnici
Jiskra s Pankrácom 64, — medzi
Jiskrom a Hunyadi 74, — v Le-
voči 77, — s bratřími v Chme-
love 108, — v Trenčíne 110,
vo Vacove s Jiskrom 113,
Dolan Štefan 124,
Domažlice 14,
Dominikáni 135,
Dominis de Ján 41, 52,
Dravecký kláštor 49,
Dražďany 11,
Dunajec 88.

E

Edgar Emil 136,
Eugen IV. pápež 25, 28, 34, 46,
142.

F

Folkmar 109,
Fraternitas 24. spišských farárov
118.
Fridrich rímsky cisár 40, 47, 53,
54, 57, 68, 72, 75, 103, 110, 112,
Fridrich Ruský 31, 32, 80,
Fridrich Saský 10,
Frize Viláni 50,
Futhak 98.

G

Gabriel prior 49,
Garai Mikuláš 14, 99, 106,
Gelnica 51, 107, 113, 135,
Genersich 14, 18, 87,
Gerhardus de Tombres 49,
Gerő dr. 88,
Gliwice 11, 13,
Gňazda 20, 41,
Gniedi Peter 112,
Gozliczki Abrahám 23,

Guth Ladislav 100,
Guthai Ján 106.

H

Hainova kronika 16, 44,
Halbsuch Erasmus 29,
Haligovce 20, 88,
Haligovská skala 83,
Hanus z Kolovrat 14,
Harichovce 119,
Havka 20, 140,
Hédervári Ladislav 91, 98, 106, 108,
Heydenreich Kristian 50,
Henyek de Zdeny 76,
Henkel Juraj 61,
Herthwythowycz 104,
Hložina 27,
Hornád 30,
Horwikowiczky 107,
Hotkovce 59,
Hrabušice 39, 85, 113, 115, 119,
Hradsky 83, 87, 139,
Hranovnica 27,
Huncovce 119,
Hunyadi Ján 51, 52, gubernátor
55, — proti Jiskrovi 60 — a
snem v Pešti 65, — pri Lučenci
70, — a bratříci 86, 90, — chce
odstrániť Jiskru 92, — smrť 97,
Ladislav 83, obsadí Spiš 85, 86,
na Spiši 87, — poprava 99, —
Matej Corvin 99, v zajatí 100,
— a Jiskra 102, — kráľom
Uhorska 102, — proti Jiskrovi
104, — proti bratříkom 104,
105, — a spišské hrady 109,
smieri sa s Jiskrom 113, 134,
Hus Ján 117,
Husiti v Nemecku 11, — pri Šin-
tave 11, — na Spiši 16, 17, 18,
— koľko ich bolo 19, kedy
prišli 20, — cieľ príchodu 20,
v Kežmarku 22, — v hornádskej
doline 28, 132,
Husitizmus a bratříci 81, 117, —
na Spiši 126, 129,
Husitský kalich 131, 136,

Husitské vojsko 9
Husitský list 88,
Hybe 19, 31,
Hyroš 18, 83,

CH

Chaloupecký dr. 88,
Chmelov 107.

I, J

Išaovce 119,
Jaklovce 109,
Jasov 106, 115,
Jiskra z Brandýsa 40, — a spišské
mestá 41, — v Kežmarku 42,
v Rychnave 44, — a Šimon
Rozgony 46, — a Bask 48, 45,
49, — v Sp. Novej Vsi 49, —
a Vladislav 50, — na budínskom
sneme 52, — a Ladislav Pohrobok
53, — a Ujlaki 54, — a Hu-
nyadi Ján 55, — dohoda s Ji-
skrom 56, — v Levoči 58, 59,
odmeňuje spišské mestá 62,
mier s Pankrácom 64, — proti
Hunyadimu 66, — proti Axa-
mitovi 69, — pri Lučenci 70,
vo Viedni 75, — pozbavený
majetkov 76, — a bratríci 86,
92, 93, 94, obkľúči Kežmarok
97, — proti hunyadovcom 100,
102, — v Poľsku 103, na Spiši
107, — Brcal 111, smieri sa
s Matejom 112, 114, smrť 115,
nebol husitom 127, 139, 143.
Julian Cesarini 30, 46, 52,
Juraj prepoš 13, 17, 22.

K

Kaľava 109,
Kapištrán Ján 97,
Karácsonymezei Mikuláš 48, 128,
Karol IV. 117,
Karol VII. 101,
Kartuziani na Skale útočiska 28,
v Levoči 86, 89, 135,

Karvajal Ján legát 107,
Katarína dcéra Poděbrada 102, 110,
Katedratikum 23,
Kazimír 33, 37, 46, 63, 103,
Kerek Peter 125,
Kežmarok 7, 8, — a husiti 17,
21, — a Vladislav 37, 41, 51,
privilegiá 58 — a Jiskra 71,
schôdza 89, Jiskra proti Kež-
marku 93, Matej a Kežmarok
113, 140,

Kežmarský Ján 121,
Kirchberg 29,
Kľuknava 30, 109,
Kněžic 115,
Kolinovce 59, 96,
Komorovsky Mikuláš 38, 43, 44,
64, 66, 71, 86, 89, 91, 98, 104,
Komorovský Peter 54, 60, 115,
Koniecpola Ján 34,
Konrad z Olešnice 13,
Korbel 89, 115,
Korybut 7, 8, 11, 31,
Kostka Vilém 12,
Kostka Zdenko z Postupíc 109,
Kostol sv. Michala v Kežmarku
21, v Ruskinovciach 25, sv.
Križa v Kežmarku 43, 141,
Kostolany 11,
Košice — prímerie 51,
Koudelník z Březnice 10, 11,
Krakovská dišputa 11,
Kravjany 27,
Kremnica 18, 61,
Krig 131,
Krompachy 109,
Kubachy 27,
Kurimjany 119,
Kutná Hora 15,
Kvačala dr. 136.

L

Ladislav Pohrobok 37, 39, 47,
uznaný za kráľa 52. — v Uhor-
sku 75, — pokarhá Talafusa
78, rieši spor s Poľskom 84, —
proti bratříkom 84, 86, odmení

Jiskru 91, privilegiá dá spišským
mestám 96, dá popraviť La-
slava Hunyadiho 99, -- smrť
101,
Ladislav prior v Štavníku 27, 49,
142,
Lapis Refugii vid' Skala úto-
čišťa,
Lasocki Mikuláš 65, 67,
Lechnica -- kláštor sv. Antona 13,
Levoča 7, 14, — a husiti 26, 37,
— a Alžbeta 44, 51, 56, 68,
spišská porada 76, 119,
Levočská kronika 16,
Lipany 40,
Lipták Ján dr. 132,
Lykava 14, 15, 31, 32,
locus credibilis 48,
Lubica, sjazd panovníkov 8,
25, 119,
Lučenec 70,
Lugarius Peter 83,
Luter Martin 136.

M

Macúrek J. dr. 124,
Magyar Blažej 106,
Magnus Ladislav 96,
Magura 20,
Margecany 109,
Mariáš Juraj 42, 126,
Markušovce 112,
Marmaroš 75,
Martin V. 8, 11,
Matejovce 21, 25, 142,
Mathieg 61,
Mezőkövesd 67,
mier v Segedine 51, v Mező-
kövesde 67, v Rim. Sobote 71,
v Kremnici 74, v Szécsényi 90,
v Košiciach 92, 105,
Michal prior 13, 28,
Mikuláš V. 65, 67, 127, 129,
Milkoviensky Juraj 43,
Mislícze 17, 20,
Mišfk Mikuláš 14, 78, 93,
Moldava 66,

Monesser Ján 85, 89,
Murad II. 34,
Muráň 111,
Mülbach 119,
Münnich 16, 28, 132, 139.

N

Nagy Šimon 111,
Nedický hrad 14,
Nitra 15,
Nové Mesto n/Váhom 11,
Nový Targ 115,
Novohrad 71, 108.

O

Odorín 119,
Olcnava 109,
Olesniczki Ján 72, 76, 83,
Olšavica 57,
Opava 14,
Ozysew Ján 52.

P

Pajdušák 28, 132,
Payne Peter 12,
Palacký 19,
Palóczi Juraj 14, Palóczy Ladislav
50, 73, 97, 107, 109,
Pankráč Mikuláš 50, 54, 60, 69,
Párdus Ján 10, 17, 18,
Perényi Ján 21, 32, 34, 73, 85, 97,
115, — Perényi Mikuláš 7, 38,
42, 44, 47, 50, 52, — Perényi
Štefan 107, 141,
Perina 115,
Peter z Radkova 64, 76,
Petrziken 88,
Piatkow 105,
Pirhalla 38, 129,
Plaveč 66, 82, 87, 99,
Poboda 61, 68, 83,
Poděbrad Juraj 73, 101, 102, 109,
Podolínec 7, 13, 44, 60, 134,
Podolinský Ján gen. vikár 23, 24,
Poľsko-spišské styky 7,
Poprad 112, 119,

Pozovsky Jakub 107,
 Praha 17,
 Prímerie v Sp. Novej Vsi 49, —
 medzi Jiskrom a Poliakmi 51,
 v Rim. Sobote 62, v Kremnici
 1449, 67, s Pankrácom 69,
 medzi Jiskrom a Szilágyim 101,
 s Talafusom 106, v Trenčíne 109,
 Primovce 27,
 Prokop Veľký 10, v Krakove 12,
 14, 15,
 Prokúpek 10, 14, 15,
 Przewiačky Ondruško 107,
 Pukalo 14.

R

Radlinský Gothard 107,
 Rakoltz de Ladislav 42, 126,
 Reich Jakub 135,
 Reych Vavrinec 108,
 Rimavská Sobota 62, 71,
 Ritwiansky 32,
 Rychnavá 44, 93, 143,
 Rychnavský hrad 47, 51, 56, 109,
 111,
 Rysovec 109,
 Rozgony Ján 14, 111,
 „ Juraj 34, 53, 57,
 „ Osvald 84, 91, 94,
 „ Peter 14,
 „ Šebastian 94, 104, 109,
 „ Štefan 33,
 „ Šimon 37, 38, 44, 47,
 49, 52,
 Ruskinovce 21, 25, 119, 142,
 Rožňava 71,
 Ružomberok 31, 54.

S

Sabinov 38,
 Saffranecz 33,
 Salánki Emerich 111,
 Salbeck 131,
 Segedin mier 51,
 Segnienský bisk. (Ján de Dominis)
 41,
 Silberberg 112,

Sindranus 135,
 Siňa Abaujská 53,
 Sirotkovia 10, 14, 15, 20,
 Synoda levočská 132, 133,
 Skala útočiska 26, 28, 85, 89, 134,
 142,
 Slovinky 109,
 Šmižany 28, 119, 142,
 Smolník 51, 66, 93,
 Snem v Budíne 50, v St. Belehraďe
 52, 54, v Pešti 55, 65, v Bra-
 tislave 75, v Budíne 96, vo
 Futhaku 98, v Pešti 102,
 Sochaczovský 107,
 Spervogelova kronika 13, 16,
 Spišská Bela 21, 119,
 Spišský hrad 23, 30, 47, 48, —
 a Jiskra 56, a Turzo 59, —
 a Axamit 83, 87, — v kráľov-
 skej správe 108, 143,
 spišská kapitula 15, archív 48,
 locus credibilis 48,
 Spišská Nová Ves 21, 28, príme-
 rie 49, — privilegiá 96, 119,
 132, 142,
 Spišské Podhradie 29, 37, 38, 48,
 68, 73, 96, 119, 134,
 Spišská Sobota 60, 119,
 spišsko-sobotská kronika 13, 17,
 48, 52,
 Spišská Stará Ves 8, 14, 140,
 Spišský Štvrtok 60, 93, 112, 113,
 119, 122,
 Spišská Teplica 27, 142,
 Spišské Vlchy 29, 119, 145,
 Spithko z Melština 32,
 Stará Ľubovňa 34, 37, 38, 60, 126,
 Stock Ján 24, 41, 125, 129, 133,
 Stock Juraj 60,
 Stojany 27,
 Stolný Belehrad 37, 52, 54,
 Strážnice 102,
 Sučany 15,
 Szarkafalvy 125,
 Széchy Dionýz 51, 134,
 Szécsény 89, 90,
 Szilágyi-ova Alžbeta 99.

Š

Šahy 70,
Šári Peter 110,
Šarišský hrad 110,
Škora Mikuláš 42,
Šmikovsky 40,
Šolymoš 113,
Štatúty fraternitasu 119,
Šťavník, kláštor 26, 60, 85, 112,
113, 135,
Štola 135,
Štos 28,
Šuňava Nižná 27.

T

Táboriti 10, 33,
Talaſus 57, 64, 69, 76, 83, 92,
95, 98, 100, 105, 106, 108, 110,
115, 128, 143,
Tarentský Ján 34,
Teplá pri Markušovciach 112,
Thathar Andrej 76, 83,
Thanczynski Ján 34, 52,
Toporcz Ján 36,
Tóth-Szabó 13, 79, 131,
Tovačovský Ján 10,
Trebišov 90,
Trenčín 7, 109,
Trináſt ſpišských miest 20, 36,
38, 63, 66, 71, 76, 83, 138,
Trnava 15,
Trzieska Ondrej 51,
Turec 15,
Tvorožná 21, 25, 119, 142.

U

Udrický 105,
Uhorský Brod 14, 15,
Ujlaki 54, 87, 89, 97, 99,
Unertag Matej 58,
Ungerathen Herman 29,
Upor Ladislav 110.

V

Vajdovsky dr. 131,
Valgata 104, 105,

Varna 41, 51, 52,
Veľbachy 119,
Veľká 119,
Veľká Lomnica 119,
Vencko Ján 27, 128, 130, 131,
Viedenské N. Mesto 53,
Viderník 27,
Vigláš 14,
Viláni Frize 50,
Vincent zvonolejár 96,
Vitold Alexander 7,
Vladimír Veľký 31,
Vladislav 7, 8, 11, 16, 17, spojí
sa s husitmi 20, 28, — a Frid-
rich Ruský 31, — a Albert 33,
a Alžbeta 36, — ide na Spiš
37, v Spiš. Novej Vsi 38,
39, 46, 50, 52,
Vomiček 12,
Vondrišiel 145.

W

Wagner 17, 27,
Weber Samuel 21, 25,
Wikliſf 117,
Wylczicki 86,
Wyerzbiatha z Przišova 12,
Wyssaczki 88,
Wladislavski Pella Ján 8,
Wladislav biskup 34,
Wlodko Brzinski 23,
Wlostowski 38,
Wrzašovski 12.

Z

Zachrafstzyecky Ján 107, 113,
Zagorán Ján 66,
Zápoľsky Emerich 108, 111, 113,
" Štefan 89, 110, 115, 134,
Záremba Vavro 42,
Zbigneſ z Olešnice 12, 34, 37, 38,
51, 60, 63, 67 76, 86,
Zelená Hora 85, 115,
Zelenka 115,
Zewzeneker Juraj 84,
Zvolen 71.

Ž

Žakovce 119,

Žehra 143,

Žigmund 7, 8, — uzaviera mier
s husitmi 11. — v Norimberku

14, — a Spišská Kapitula 15,

a Kežmarok 21, 22, 26, Spišská
Nová Ves 29 a Spišské Podhradie
29, smrť 33, 140,

Žigmund Poľský 25,

Žižka z Trocnova 8, 9, 123,

Žoldnier 40, 68, 81,

Žoldoš Ján 125,

OBSAH :

	Strana :
Úvod — — — — —	5—6
Časť I. Husitské vpády na západné Slovensko. — Krakovská dišputa. — Prvý vpád na Spiš r. 1431. — Vpád roku 1433. — — — — —	7—34
Časť II. Alžbeta. — Jiskra v službách Alžbety a Ladi- slava Pohrobka. — Vladislav na Spiši. — Zaujatie Kež- marku, Rychnavy a Spišského hradu. — Spišskonovo- veské prímerie. — Jiskra hlavným kapitánom. — Jiskra a Hunyadi. — Smluva z 13. septembra 1446. — Mier uzavretý v Mezôkôvešde a v Rimavskej Sobote. — Axamit.	35—78
Časť III. Bratrství. — Axamit a bratrství. — Jiskra proti bratrstvíkom. — Jiskra bráni Ladislava proti hunyadovcom. — Ladislavova smrť. — — — — —	79—101
Časť IV. Matej a Jiskra. — Jiskra odopre služby Ma- tejovi. — Jiskra v Poľsku. — Boj Mateja s bratrstvími. — Jiskra sa vráti na Slovensko. — Jiskra v Matejových službách. — — — — —	102—116
Časť V. Husitizmus a náboženské pomery Spiša. — Fraternitas spišských farárov. — Jiskrovci a bratrství ne- vplyvajú na nábeženstvo Spiša. — Nemali vplyvu ani na národnostné pomery Spiša. — Vplyv na hospodárske pomery Spiša a husitmi spôsobené škody. — — —	117—146
Index.	
Obsah.	

